TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

Vapaaehtoinen metsänsuojelu avauksina ja rajauksina.

Tarkastelussa lehtohanke Pirkanmaalla

Pro gradu -tutkielma
Ympäristöpolitiikka
Toukokuu 2011

Anna Jahkola

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

JAHKOLA, ANNA: Vapaaehtoinen metsänsuojelu avauksina ja rajauksina. Tarkastelussa lehtohanke Pirkanmaalla

Ympäristöpolitiikan pro gradu -tutkielma, 130 sivua, 12 liitesivua

Toukokuu 2011

1990-luvulla suomalainen metsäteollisuus joutui vastaamaan arvosteluun metsätalouden ympäristövaikutuksista ja yksityismetsien käytön ohjauksessa toteutettiin useita ekologisia uudistuksia. Muun muassa metsälakia muutettiin siten, että luonnon monimuotoisuus oli metsätaloudessa otettava aiempaa enemmän huomioon. Metsätalouden ohjauskeinot muuttuivat neuvotteleviksi ja eri toimijoiden näkemyksiä yhteen sovitteleviksi. Natura 2000-ohjelman toteutusta seuranneen kritiikin jälkeen myös luonnonsuojelun keinoja oli uudistettava. Uudet luonnonsuojelun keinot perustuvatkin maanomistajien vapaaehtoisuuteen, suojelusta maksettavaan korvaukseen ja eri toimijoiden yhteistyöhön suojelun toteuttamisessa. Tässä tutkimuksessa vapaaehtoista metsänsuojelua tarkasteltiin Pirkanmaan metsäkeskuksen toteuttaman lehtojen hoitoon ja suojeluun keskittyvän luonnonhoitohankkeen avulla. Tapaustutkimuksen tehtävänä oli selvittää, miten aikaisemmin tehokkaan metsänhoidon edistäjänä tunnettu organisaatio rakentaa maakunnallisen luonnonhoitohankkeen, ja saa ympäristötukisopimukset toimiviksi metsänomistajien keskuudessa. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, minkälaiset tekijät edistivät hankkeen rakentumista, miten se jäsentyi osaksi niin metsänomistajien kuin metsäkeskuksen ammattilaisten toimintaa, ja minkälaista rajatyötä suojelun osapuolet ovat tehneet muokatessaan heille yhteistä toimintatilaa.

Tutkimusta varten haastateltiin hanketta metsäkeskuksessa toteuttaneita asiantuntijoita sekä hankkeen puitteissa ympäristötukisopimuksen tehneitä tai sen vireille saattaneita metsänomistajia. Sopimuksen nojalla metsänomistaja sitoutuu kymmeneksi vuodeksi jättämään kohteen käsittelemättä. Yksi metsänomistajista oli ympäristötukisopimuksen sijaan myynyt osan metsästään pysyväksi suojelukohteeksi. Teemahaastatteluaineistoa käytiin läpi teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Aineiston teemoittelua ohjasi niin rakenteet kuin toimijat huomioon ottava toimintatilan käsite, ja aineistosta etsittiin sekä metsänomistajien että metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintamahdollisuuksia avaavia ja rajaavia tekijöitä. Näiden tekijöiden katsottiin kertovan siitä, miten sekä yksittäisten metsätilojen historia että parhaillaan käynnissä olevat yhteiskunnalliset tapahtumakulut ovat avanneet tilaa lehtohankkeen toteuttamiselle. Metsänomistajien metsänhoitoon liittyvän liikkumavaran ja lehtohankkeen taustalla ymmärrettiin vaikuttavan institutionalisoitunut, asiantuntijavetoinen yksityismetsien käytön ohjausjärjestelmä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostui siis toimintatilan käsitteen sekä asiantuntijuutta, tietoa ja instituutioita käsittelevän kirjallisuuden pohjalta.

Lehtohanke oli keino ulottaa suojelun piiriin monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita, joita ei metsälain tulkintojen nojalla ole pakko säästää. Luonnonsuojelun ja -hoidon toteuttaminen metsäkeskuksessa on edellyttänyt organisaation verkostoitumista ja yhteistyön avaamista muiden luonnonsuojelun toimijoiden kanssa: biodiversiteettiin liittyvä tieto on hajallaan, eikä arvokkaita kohteita pystytä paikantamaan pelkästään suunnittelujärjestelmiin tallennetun tiedon avulla.

Monimuotoisuuden edistäminen on tuonut myös metsäammattilaisten keskinäiseen tiedonvaihtoon uutta sisältöä. Metsänomistajat näkivät toimintavaihtoehtonsa metsänhoidossa vaihtelevissa määrin rajatuiksi, ja erityisesti avohakkuulle korjuumenetelmänä kaivattiin vaihtoehtoja. Metsänomistajien turhautuminen metsänhoidon menetelmiin avasikin suojelulle tilaa: ympäristötukisopimus antaa taloudellisen mahdollisuuden jättää osa metsästä, joka tähän asti oli jäänyt hyödyntämättä vaihtelevista syistä, edelleen metsätalouskäytön ulkopuolelle. Asiantuntijat käyttivät erilaisia kriteereitä ja luokituksia rajatyön välineinä perustelemaan kohteiden tärkeyttä monimuotoisuuden kannalta, ja tieto välittyi metsänomistajille heidän omaan metsäänsä kiinnitettynä. Osalla kohteista metsänomistajat hyväksyivät sopimuksen, osalla he halusivat säilyttää muutkin toimintavaihtoehdot avoinna. Uusi tieto ja ulkopuolinen asiantuntijoiden antama tunnustus muutti kohteiden merkityksiä ja osittain myös niiden arvostamista. Metsäkeskuksen etu rajatyön tekemisessä ja prosessin läpiviemisessä on ollut metsänomistajien neutraali mielikuva metsäkeskuksesta organisaationa sekä asiantuntijoilla ollut tieto niin metsätaloudesta kuin luonnonsuojelusta.

Lehtohankkeessa suoraan toistensa kanssa ovat asioineet vain metsäkeskuksen asiantuntijat ja hankkeeseen osallistuneet metsänomistajat. Luonnonvarojen yhteishallinnan ja tiedon verkostojen kehittymisen näkökulmasta olisi syytä tarkastella lähemmin myös metsäkeskuksen tekemää yhteistyötä luontoharrastajien kanssa. Metsäkeskuksella on keskeinen rooli velvollisuuksia ja tietoa välittävänä organisaationa, minkä takia sillä on keskeinen rooli myös metsien monimuotoisuutta edistävien käytäntöjen muodostumisessa. Tutkimuksessa päädytään myös esittämään luonnonhoitosuunnitelmien käytön edistämistä ja sen selvittämistä, millä edellytyksillä ne ovat käytännössä metsänomistajien toteutettavissa. Luonnonhoitosuunnitelmilla voitaisiin purkaa suojelun ja käytön vastakkainasettelua, lisätä metsänomistajien osallisuutta ja liikkumavaraa sekä tukea sellaisia käytännön metsänhoitotoimia, jotka ovat merkittäviä metsien monimuotoisuuden säilymisen kannalta.

Asiasanat: vapaaehtoinen metsänsuojelu, metsäkeskus, metsänomistaja, tieto, asiantuntijuus, toimintatila, rajatyö

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO 1

1.1 Pirkanmaan metsäkeskuksen lehtohanke 3
1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset 7

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA KÄSITTEELLISET VÄLINEET 9

2.1 Yksityismetsien käytön ohjaus 9
2.2 Luonnonsuojelu yksityismetsätaloudessa 18
2.3 Toimintatilat ja niiden kohtaaminen 23

3 AINEISTO JA MENETELMÄT 36

4 METSÄNOMISTAJAN LIIKKUMAVARA METSÄNHOIDOSSA 41

4.1 Metsänomistajien näkemykset ja tavoitteet 41
4.2 Metsänomistajien tietämysperusta 45
4.3 Metsänomistajien mahdollisuudet vaikuttaa hoitotöihin ja puukauppaan 60

5 SUOJELUPROSESSI 78

5.1 Monimuotoisuuden edistäminen metsäkeskuksessa 78
5.2 Metsänomistajien aikaisemmat kokemukset luonnonsuojelun toimijoista 89
5.3 Ympäristötukikohteiden historia ja niiden merkityksellisyys metsänomistajille 93
5.4 Suojeluprosessin kulku metsänomistajan näkökulmasta 96
5.5 Prosessin merkitykset metsänomistajan ja metsän välisessä suhteessa 105

6 MITEN HANKKEELLE MUOTOUTUI TILAA? 111

6.1 Metsäkeskus ja luonnonsuojelu – rajattuja avauksia 111
6.2 Metsänomistajat ja metsä – avaavia rajauksia 114
6.3 Metsänomistajat ja asiantuntijat – kohtaaminen rajatyönä 115

7 VERKOSTOISSA JA INSTITUUTIOISSA ELÄVÄ TOIMINTATILA 119

LÄHTEET 125

1 Johdanto

Ihmisten toiminta on erityisesti 1950-luvulta lähtien muuttanut ekosysteemien toimintaa nopeasti, perusteellisesti ja usein myös peruuttamattomasti. Toiminnan taustalla on ollut niin ruuan, veden, puutavaran, kuitujen kuin polttoaineiden kysynnän ennennäkemätön kasvu. Useimmat muutokset ekosysteemeissä ilmenevät biodiversiteetin vähenemisenä. Ekosysteemien pelätään muuttuvan sekä välillisesti biodiversiteetin vähenemisen takia, että useiden muiden suoraan ekosysteemeihin vaikuttavien tekijöiden takia niin laajassa mittakaavassa, että muutoksilla on katastrofaalisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Lisäksi habitaattien vähenemisen ja ekosysteemien muutosten on ennakoitu johtavan globaaliin taantumaan alkuperäislajien esiintymissä vuoteen 2050 mennessä. (Millennium Ecosystem Assessment 2005)

Ennen 1990-lukua luonnonvarojen hoidossa ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa keskityttiin perinteisesti yksittäisiin lajeihin ja niiden esiintymiin. Näillä keinoilla biodiversiteetin vähenemistä ei kuitenkaan saatu pysäytettyä, ja samaan aikaan yhteiskunnalliset arvot muuttuivat kansalaisten osallistumista vaativaan suuntaan. 1990-luvulla sekä luonnontieteellinen tieto että poliittinen kulttuuri puolsivatkin aikaisempien menetelmien korvaamista mallilla, jossa keskitytään ekosysteemien hoitoon. (Koontz ja Bodine 2008) Ekosysteemit luonnonvarojen hallinnan lähtökohtana on lisännyt ymmärrystä ekosysteemien ja ihmiselämän erottamattomasta yhteenkietoutuneisuudesta. Ekosysteemien hoito voidaankin käsittää ihmisen ja ekosysteemin välisen suhteen hoitona. (Kennedy ja Koch 2004) Dynaamisen ekosysteemin hallinta edellyttää monipuolisia valmiuksia sopeutua ekosysteemien muutoksiin liittyvään epävarmuuteen ja yllätyksellisyyteen. Hallinnalta edellytetään oppimista, tasapainon löytämistä osallisten intressien välillä sekä yhteistyötä eri toimijoiden välillä. (Armitage ym. 2008, 94)

2000-luvulla on enenevässä määrin alettu puhua ekosysteemien ihmisille tuottamista palveluista. Ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan yksinkertaisesti niitä hyötyjä, joita ihmiset saavat ekosysteemeistä. Ekosysteemipalvelun käsitteen toivotaan auttavan sen ongelman ratkaisussa, joka biodiversiteetin käsitteen avulla pystyttiin vasta tunnistamaan. Biodiversiteetin tunnistaminen ei itsessään motivoi sen suojeluun, mutta ekosysteemi palveluna tarkoittaa, että luonto ja sen monimuotoisuus ovat myös inhimillisen toimeentulon ehtoja. (Hiedanpää, Suvantola & Naskali 2010, 9-11) Suomessa luonnon monimuotoisuutta koskevassa keskustelussa ongelmallista on ollut sen yksipuolistuminen luonnonsuojelun ja luonnonvarojen käytön vastakkainasetteluksi (Hiedanpää ym. 2010, 11). Tällöin keskustelussa ei tunnisteta sitä, että inhimillisen hyvinvoinnin ja

toimeentulon perusta on erilaisissa ekologisissa prosesseissa, minkä takia inhimilliset yhteiskunnat ovat auttamatta kiinnittyneitä muuhun luontoon. Inhimillinen toiminta muokkaa ihmisten hyödyntämiä ekologisia systeemejä, mikä sitoo inhimillisen toimeentulon aikaisempien sukupolvien toimintaan. (Haila 2010, 54–56) Tämä tarkoittaa sitä, että ajan mittaan ekologisen systeemin ja sitä hyödyntävän ihmisen välille kehittyy symbioottinen suhde (Haila 2010, 68). Tällaisena ekososiaalisena järjestelmänä voidaan tarkastella muun muassa metsää.

Sitä, mikä tulevaisuudessa nähdään arvokkaana, on vaikea ennustaa. Tämän takia tuleville yhteiskunnille olisikin parempi tarjota ympäristöä koskevia vaihtoehtoja ja valinnanmahdollisuuksia täsmällisten ja rajaavien suunnitelmien sijaan. (Kennedy ja Koch 2004) Euroopan metsien hoidon historiassa ongelmat ovat useimmiten olleet seurausta siitä, että metsän ja yhteiskunnan välisen suhteen dynaamisuutta ei ole tunnistettu (Farrell ym. 2000, 132). Taloudellisen toiminnan ja monimuotoisuuden suojelun asettaminen vastakkain on tarkoittanut niiden erottamista toisistaan myös metsässä: suojelualueet ovat erikseen ja metsätalousalueet erikseen. Tällöin keskitytään siihen, että suojeltuja alueita ei voida hyödyntää taloudellisesti, ja monet biodiversiteettiä heikentävät sinänsä lailliset toimet jäävät keskustelun ulkopuolelle. Tämä vaikeuttaa myös ongelmaan pureutuvan ohjauskeinovalikoiman kehittämistä. (Hiedanpää ym. 2010, 9-11) Metsätaloudessa onkin keskitytty tukemaan maksimaalista, kestävää puuntuotantoa, ja metsän tarkastelu ekosysteeminä on rajautunut suojelluille alueille. Tuettujen metsätaloudellisten käytäntöjen seurauksena metsien monimuotoisuus on vähentynyt ja jatkaa vähenemistään. (Hiedanpää 2010, 163)

Metsien käytön ja hoidon ymmärtäminen ekosysteemin hallintana tarkoittaa, että metsällä ei ole arvoa pelkästään hyödykkeenä, vaan sillä on myös muun muassa biodiversiteettiarvoa, se toimii hiilinieluna ja tarjoaa virkistysmahdollisuuksia. Kestävän metsien käytön ja hoidon pitää pystyä yhdistämään nämä eri käyttömuodot. Jos se ei muutoin ole taloudellisesti houkuttelevaa, tulisi valtion luoda kestävää metsänhoitoa tukevia kannustimia. (Dekker, Turnhout, Bauwens ja Mohren 2007, 551) Suomessa metsien monimuotoisuuden turvaamiseen alettiin etsiä keinoja 1990-luvulla. Metsälakia muutettiin niin, että metsätalouskäytössä olevissa metsissä monimuotoisuus on otettava huomioon ja erityisen tärkeät elinympäristöt säästettävä. Yli puolet metsätalouden vuoksi uhanalaisiksi luokitelluista lajeista elääkin ensisijaisesti kohteilla, jotka ovat joko metsälain mukaisia erityisen tärkeitä elinympäristöjä tai luonnonsuojelulain mukaisia metsäisiä luontotyyppejä (Metsäntutkimuslaitos 2010).

Metsälain muutosten yhteydessä metsänomistajille tuli mahdolliseksi saada korvausta tuotonmenetyksistä kohteilta, joiden käyttöä metsälain (1996/1093) 10 § rajaa. 2000-luvun alussa käynnistettiin ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhdessä hallinnoima Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma (METSO 2002–2007), jota toteuttivat pääasiassa Metsähallitus, ympäristökeskukset (nyk. ELY-keskukset) ja metsäkeskukset (MMM a). METSO 2002–2007 oli kokeiluvaihe nyt käynnissä olevalle Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmalle (METSO 2008–2016). Ohjelmien lähtökohtana on metsänomistajien vapaaehtoisuus ja suojelusta maksetut korvaukset. Tarkastelen tässä tutkimuksessa Pirkanmaan metsäkeskuksen toteuttamaa lehtohanketta. Lehtohanke on metsäkeskuksen oma luonnonhoitohanke, eikä se ole ollut osa METSO-ohjelmaa. Lehtohanke perustuu kuitenkin yhtälailla metsänomistajien vapaaehtoiseen osallistumiseen ja metsänomistajille on maksettu tuotonmenetyksistä korvauksia metsäkeskuksen myöntämällä ympäristötuella. Lehtohanke on siten edustava esimerkki uudesta vapaaehtoisuuteen perustuvasta luonnonsuojelusta.

METSO-ohjelmaa, jonka osaksi myös ympäristötuki on käynnissä olevalla ohjelmakaudella siirtynyt, voidaan tarkastella metsäluonnonvarojen yhteishallinnan muotona tai vähintään pyrkimyksenä sitä kohti. Luonnonvarojen hallintaan liittyy useita eri näkökulmia, minkä takia hallinnassa tarvitaan useiden niin julkisten kuin yksityisten toimijoiden yhteistyötä. Yhteishallinnan lähtökohta on, että ihmisillä, joiden toimeentuloon luonnonvarojen hallintaa koskevat päätökset vaikuttavat, pitäisi olla oikeus vaikuttaa päätöksentekoon. Määritelmällisesti yhteishallintana ei yleensä pidetä satunnaista kansalaisosallistumista tai pelkästään neuvontaan perustuvaa yhteistyötä. Yhteishallinnasta puhutaan vasta, kun yritetään luoda vakiintuneita järjestelmiä, joiden tarkoituksena on helpottaa tiedon jakamista ja luonnonvaroja hyödyntävien eri toimijoiden ja toimijaryhmien osallistumista päätöksentekoon. Toimiva yhteishallinnan järjestelmä kehittyykin yleensä vasta ajan mittaan neuvottelujen ja oppimisen tuloksena. (Berkes 2009, 1692–1694) Yhteishallintaa voi siksi tarkastella ongelmanratkaisuprosessina, johon sisältyy neuvottelua, avointa osallistumista, tiedon tuotantoa ja yhteistä oppimista (emt., 1698).

1.1 Pirkanmaan metsäkeskuksen lehtohanke

Työssäni tarkastelen Pirkanmaan metsäkeskuksen toteuttamaa, lehtojen hoidon ja suojelun suunnitteluun keskittyvää lehtohanketta. Lehdoissa elää runsas lajisto ja ne ovat keskeinen elinympäristö vaateliaalle ja uhanalaiselle lajistolle: yli puolet uhanalaisista metsälajeista elää lehdoissa. Lehdot ovat keskeinen tai ainoa mahdollinen elinympäristö myös monille elinvoimaisille lajeille. (METSOn valintaperustetyörhmä 2008, 19) Lehtojen monimuotoisuuden turvaamiseksi

pidetään tarpeellisena lisätä niin määräaikaisia kuin pysyviä suojelualueita ja lisäksi tulisi kiinnittää huomiota niitä ympäröivien talousmetsien luonnonhoitoon (Metsien monimuotoisuuden turvaaminen 2008, 19). Suomessa lehtoja on säilynyt harvinaisina pienialaisina saarekkeina karujen varpuvaltaisten havumetsien keskellä. Lehtosaarekkeet ovat jo pienuutensa takia haavoittuvaisia ja niiden monimuotoisuus vähenee jatkuvasti. Lehtolajistoon voivat vaikuttaa myös lehtojen lähiympäristössä tapahtuvat muutokset. (Lehtojensuojelutyöryhmä 1988, 27) Lehtokasvillisuus muistuttaa eteläisen, temperaattisen vyöhykkeen kasvillisuutta, ja esiintyykin Suomessa pohjoisilla äärirajoillaan. Tämän takia Suomen lehdoissa esiintyy useita sellaisia piirteitä, joita ei muualla maailmassa tavata. (Lehtojensuojelutyöryhmä 1988, 35)

Lehto ja lehtimetsä sekoitetaan usein samaksi asiaksi, mutta lehdoissa voi kasvaa kaikkia Suomessa tavattavia puulajeja. Lehtipuiden osuus on silti suurempi kuin kangasmetsissä ja pensaita voi kasvaa hyvinkin runsaasti. Suurin osa lehdoista on kuusivaltaisia, vaikkakin Etelä-Suomessa merkittävä osa niistä on lehtipuuvaltaisia. Lehdot kasvavat ravinteisilla kasvupaikoilla, ja kenttäkerroksen kasvillisuutta hallitsevat ruohot ja heinät. Pintakasvillisuudessa ei ole jäkäliä eikä juurikaan varpukasveja. Sammalpeite on aukkoinen, mutta lajeja on enemmän kuin kangasmetsissä. Lehdot ryhmitellään kasvupaikan kosteuden perusteella kosteisiin, tuoreisiin ja kuiviin lehtoihin. (Lehtojensuojelutyöryhmä 1988, METSOn valintaperustetyöryhmä 2008) Lehtojen maaperä on viljava, ja eniten lehtojen vähenemistä onkin aiheuttanut niiden raivaaminen viljelyskäyttöön. Sittemmin varsinkin Etelä-Suomessa niin luontainen kuin kuusta suosivan metsänhoidon takia etenevä kuusettuminen on noussut suurimmaksi uhkatekijäksi lehtojen ja niiden valoa vaativan kasvillisuuden säilymiselle. Monilla alueilla kuusi on vallannut alaa myös laidunnuksen loppumisen takia. (Lehtojensuojelutyöryhmä 1988, 27–28)

Metsäkeskuksessa haastattelemani lehtohankkeen vetäjä (metsäkeskuksen asiantuntija 1) on alun perin saanut ajatuksen lehtohankkeesta tehdessään Pirkanmaalla kartoitusta metsälain mukaisista erityisen arvokkaista elinympäristöistä (METE-kartoitus). Lehtoalueilla on usein monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita, jotka eivät kuitenkaan täytä metsälain 10 §:n kriteereitä erityisen arvokkaasta kohteesta[1]. Metsälain 10 §:ssä luetellut luonnontilaiset tai

---

[1] Metsälaki 1996/1093 **10 §**

Monimuotoisuuden säilyttäminen ja erityisen tärkeät elinympäristöt
Metsiä tulee hoitaa ja käyttää siten, että yleiset edellytykset metsien biologiselle monimuotoisuudelle ominaisten elinympäristöjen säilymiselle turvataan.
Metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat:
1) lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt;

luonnontilaisen kaltaiset kohteet on metsätaloudessa huomioitava niin, etteivät niiden ominaispiirteet vaarannu. Käytännössä se useimmiten tarkoittaa niiden jättämistä käytön ulkopuolelle. Metsälakia täydentää metsäasetus (20.12.1996/1200**),** jonka 7 §:n mukaan rehevillä lehtolaikuilla tarkoitetaan ainoastaan lehtolaikkuja, jotka erottuvat selvästi ympäristöstään vaateliaan kasvillisuutensa vuoksi. Hallituksen esityksessä Eduskunnalle (HE 63/1996 vp) ehdotettiin lisäksi, että yleensä vain pienialaiset kohteet kuuluisivat velvoitteen piiriin. Luonnossa selviä rajoja kuitenkin harvoin esiintyy, ja riittävän erottumisen tulkinta on käytännön työssä hankalaa. Sekä sen, että ehdotetun pienialaisuuden noudattamisen takia arvokkaitakin lehtoja on saatettu suojella suojeluarvoihin nähden liian pienin rajauksin. (Pykälä 2007) Metsäkeskuksen käynnistämä lehtohanke on ratkaisu ulottaa suojelun piiriin myös sellaisia monimuotoisuuden kannalta arvokkaita lehtoalueita, joita ei metsälain nojalla ole metsätalouskäytössä pakko säästää. Esimerkkinä tällaisesta kohteesta metsäkeskuksen asiantuntija 1 mainitsi pinta-alaltaan ison kohteen, joka oli kuitenkin kauttaaltaan niin samanlainen, ettei siitä voinut irrottaa riittävän edustavaa kohtaa, jotta pienialaisuuden kriteeri olisi toteutunut. Samaten jo ennestään muilla menettelyillä suojeltuja lehtoja ympäröivät usein isommat alueet, jotka olisivat monimuotoisuudelle arvokkaita ja sinänsä suojelulle olisi perusteet, mutta metsälain rajaamiin kehyksiin ne eivät käy.

Hankkeessa ympäristötukeen kelpaavan lehtokohteen kriteerit pohjautuvat kuitenkin metsälain 10 §:ään. Kohteen tulee erottua ympäristöstään rehevän lehtokasvillisuuden perusteella ja puuston tulee olla luonnontilaisen kaltaista. Puusto ei saa olla kovin nuorta, mutta lehtokohteella ei välttämättä tarvitse olla kuollutta puustoa. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan lehtokohteille ei ole kovin tiukasti rajattuja vaatimuksia, mitä hän pitää hyvänä, koska pinta-alallisesti lehtoja on

---

2) ruoho- ja heinäkorvet, saniaiskorvet sekä lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat letot;
3) rehevät lehtolaikut;
4) pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla;
5) rotkot ja kurut;
6) jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät; sekä
7) karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdat.
Jos 2 momentissa tarkoitetut elinympäristöt ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia sekä ympäristöstään selvästi erottuvia, niitä koskevat hoito- ja käyttötoimenpiteet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla.
Edellä 2 momentissa tarkoitetuista elinympäristöistä säädetään tarvittaessa tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin myös mainittujen elinympäristöjen käsittelyn perusteista sekä 3 momentissa tarkoitetun velvoitteen alueellisesta soveltamisesta ottaen huomioon kyseisten elinympäristöjen turvaamisen tarve maan eri osissa. (10.9.2010/822)
4 momentti on muutettu L:lla 822/2010, joka tulee voimaan 1.1.2011. Aiempi sanamuoto kuuluu:
Edellä 2 momentissa tarkoitetuista elinympäristöistä säädetään tarvittaessa tarkemmin asetuksella. Metsätalousasioissa toimivaltainen ministeriö voi antaa tarkempia yleisiä määräyksiä mainittujen elinympäristöjen käsittelyn perusteista sekä 3 momentissa tarkoitetun velvoitteen alueellisesta soveltamisesta ottaen huomioon kyseisten elinympäristöjen turvaamisen tarve maan eri osissa.

vähän, ja ne ovat monimuotoisuuden kannalta tärkeitä. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus, haastatteluajankohtana vielä ympäristökeskus) alaisen pysyvän suojelun puolella raamit ovat vielä väljemmät, joten suurin osa lehtokohteista soveltuu ainakin pysyviksi suojelukohteiksi. Kriteerien tulkinta yksittäisillä kohteilla ei aina ole helppoa, koska kohteiden ominaisuudet vaihtelevat huomattavastikin keskenään. Epävarmoissa tilanteissa suojelua toteuttavat asiantuntijat pohtivat ja tekevät linjausta yhdessä. Jos kohteella ei toistaiseksi ole riittäviä luontoarvoja, metsänomistajalle todetaan, että tällä hetkellä se ei kelpaa suojeltavaksi, mutta saattaa kuitenkin ajan mittaan kehittyä arvokkaaksi.

Varsinaisen hankkeen käynnistymistä edelsi esiselvitys, jolloin Metsäkeskuksen asiantuntija 1 valitsi karttojen, ilmakuvien ja omien muistikuviensa pohjalta tiloja, joille hän tarjosi maksutonta lehtojenhoitosuunnitelmaa. Esiselvityksen tarkoituksena oli kohdentaa neuvonta ja suunnittelu alueille, joilta todennäköisesti löytyisi edustavia lehtokohteita, jotka eivät kuitenkaan ennestään olisi suojeltuja. Toistaiseksi lehtohanke on rajoittunut muutaman kunnan alueelle, joiden metsissä hankkeen vetäjä on jo aikaisemmin työnsä puolesta liikkunut ja saanut sitä kautta tietoonsa mahdollisia lehtohankkeeseen soveltuvia kohteita. Metsäkeskuksen asiantuntija 1 lähestyi metsänomistajia aluksi kirjeellä, jossa kerrottiin lehtojen merkityksestä luonnon monimuotoisuudelle. Osa mahdollisista kohteista oli rantojen tai perinneympäristöjen lähellä, ja niitä koskevissa kirjeissä painotettiin myös kohteiden maisema-arvoja. Kirjeessä haastateltava tarjosi sellaisen metsänhoitosuunnitelman laatimista, jossa otetaan huomioon taloudelliset arvot, maisema-arvot sekä luonnon monimuotoisuus. Suunnitelma on metsänomistajalle maksuton. Yhteydenottokirjeessä oli valmiina mukana palautuskuori ja tilauslomake. Joitakin hoitosuunnitelmatilauksia tuli jo pelkän kirjeen perusteella ja lopuille haastateltava vielä soitti erikseen. Osa metsänomistajista tilasi suunnitelman, osa ei.

Sen jälkeen kun metsänomistaja oli tilannut suunnitelman, metsäkeskuksen asiantuntija 1 kiersi kohteilla ja lähes poikkeuksetta metsänomistaja oli mukana maastossa jossakin vaiheessa. Kiertäessään metsänomistajien kanssa metsässä Metsäkeskuksen asiantuntija 1 kävi luonto- ja maisema-arvojen lisäksi omistajien kanssa läpi kohteiden taloudellisia arvoja ja mahdollisia toimenpiteitä, jotka vielä ennestään nostaisivat taloudellisia arvoja. Näitä yhdistelemällä hän laati lehtoalueille hoitosuunnitelman. Käsittely-yksiköt ovat usein pieniä, joten hoito-ohjekin on pienipiirteinen. Tässä vaiheessa Metsäkeskuksen asiantuntija 1 kertoo tarjonneensa puhtaasti hoitosuunnitelmaa. Monimuotoisuutta tukevien hoitosuunnitelmien lisäksi siihen soveltuvilla kohteilla on metsänomistajille tarjottu mahdollisuutta tehdä kymmenen vuoden määräaikainen, vapaaehtoinen suojelusopimus, josta koituvat tuotonmenetykset korvataan metsänomistajalle

metsäkeskuksen myöntämällä ympäristötuella. Metsäkeskuksen asiantuntija 1 arvion mukaan biologisesti arvokkaat kohteet ovat harvoin metsätalouden kannalta merkittäviä, joten niiden vapaaehtoinen suojelu on usein metsänomistajalle taloudellisesti kannattavaa. Haastattelut aloittaessani ympäristötukisopimuksia oli hankkeen puitteissa tehty viisi, kolme oli vireillä ja yksi yhteydenotto oli johtanut metsäkohteen myymiseen valtiolle pysyväksi luonnonsuojelualueeksi.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Lehtohanketta toteutetaan metsässä, joka kätkee sisälleen tietyillä kriteereillä biologisen monimuotoisuuden kannalta arvokkaaksi määriteltävän kohteen. Metsä ja suojeluun kelpaava kohde metsän osana ovat sellaisia kuin ne ovat, eivät pelkästään ekologian ehdoilla, vaan myös inhimillisten käytäntöjen seurauksena. Käytännöt voivat olla joko käyttämistä tai käyttämättä jättämistä. Hitaasti muuttuvassa metsässä näkyy siis hiljattain tehtyjen toimenpiteiden lisäksi metsän käytön pidempi historia. Näin ollen metsä itse ja sen käytön historian muokkaama rakenne rajaavat tarjolla olevia toimintavaihtoehtoja, joita yhteiskunta edelleen rajaa metsää koskevilla säädöksillä. Vaikka metsänomistajalla on oikeus päättää siitä, mitä metsässä niin metsän itsensä kuin metsää koskevan lakipohjaisen säätelyn rajaamien vaihtoehtojen puitteissa tehdään, ohjataan metsänomistajien päätöksentekoa metsäorganisaatioiden välityksellä.

Tutkimukseni ennakko-oletuksena on, että vapaaehtoisen suojelun prosessin on joko sovelluttava eri tekijöistä muotoutuvaan metsänomistajan tapaan hoitaa metsäänsä tai vaihtoehtoisesti avattava metsänomistajalle jokin uudenlainen häntä kiinnostava toimintamahdollisuus. Tämä asettaa erilaisia ehtoja ja haasteita hankkeen toteuttajalle: metsä saattaa ennestään olla useiden, osin ristiriitaistenkin tavoitteiden kohteena, joiden joukosta lehtohankkeen on löydettävä oma paikkansa. Metsäkeskuksen asiantuntijoiden ei ylipäätään ole yksinkertaista löytää monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita, ja vaikka luonnonsuojelullisesti arvokas kohde löytyisi, joutuu suojelua edistävä asiantuntija sopeutumaan myös itsestään ja metsästä riippumattomiin ehtoihin. Metsänsuojelussa on siis kyse sosioekologisesta järjestelmästä eli ihmisen ja luonnon yhteen kietoutuneesta järjestelmästä, joka on avoin ja jatkuvassa muutoksessa (Leskinen 2007, 16).

Eri tekijöiden yhteen kietoutumisessa kiinnostavaa on, minkälaiset asiat ja tapahtumat niin metsässä kuin metsänomistajien kokemusmaailmassa luovat vapaaehtoiselle suojelulle tilaa ja miten luonnonsuojelun edistäminen toteutuu osana aikaisemmin nimenomaan tehokasta metsätaloutta edistäneen organisaation toimintaa. Tutkimusongelmani on seuraava: kuinka puuntuotannon edistäjänä tunnettu metsäorganisaatio rakentaa maakunnallisen

luonnonhoitohankkeen ja kuinka se saa ympäristötukisopimukset toimiviksi metsänomistajien keskuudessa? Hanke on metsäkeskuksen oma suojelusovellus maakunnalliseen erityistarpeeseen, eikä valtakunnallista tukea sen kehittelyyn ja toteuttamiseen ole ollut metsäkeskuksen saatavilla siinä määrin kuin yhtenäisesti toteutetussa METSO-suojeluohjelmassa.

Tutkimusongelmaan pyrin vastaamaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

(1) Mitkä yleiset tekijät edistivät lehtohankkeen rakentumista?

(2) Kuinka hanke jäsentyi osaksi metsänomistajien ja metsäkeskuksen ammattilaisten toimintaa?

(3) Mitkä metsänomistajien ja toisaalta metsäammattilaisten toimintatilan vakiintuneet piirteet ovat edistäneet hankkeen toteutumista?

(4) Minkälaista rajatyötä suojelun osapuolet ovat tehneet muokatessaan yhteistä toimintatilaa?

Toimintatilan ja rajatyön käsitteet määrittelen edempänä jaksossa 2.3.

2 Tutkimuksen tausta ja käsitteelliset välineet

Tutkimukseni esimerkkitapaus ei ole puhtaasti suojeluhanke, vaan luonnonhoitohanke. Olen kuitenkin metsänomistajien osalta rajannut haastatteluaineistoni koskemaan vain suojelusopimuksen tehneitä tai sitä harkitsevia metsänomistajia.. Tämän takia keskityn tutkimuksen taustakirjallisuudessa metsien käytön ohjauksen lisäksi pääasiassa luonnonsuojeluun yksityismetsissä. Metsä, josta osia on suojeltu tai ehdotettu suojeltavaksi, onkin samaan aikaan sekä metsätaloudellisen että luonnonsuojelullisen ohjauksen kohteena. Molemmat ohjausjärjestelmät ovat myös osa hankkeen toteuttajan, eli metsäkeskuksen toimintaa. Metsätalouden ohjauksessa metsäkeskus on vakiintunut toimija, mutta luonnonsuojelun kentällä suhteellisen uusi. Tässä luvussa käsittelen aluksi sekä metsätalouden että luonnonsuojelun ohjausta yksityismetsissä. Esittelen molemmat myös osana metsäkeskuksen toimintaa. Tämän jälkeen käyn läpi toimintatilan käsitettä, jota olen käyttänyt keskeisenä välineenä empiirisen aineiston analyysissa. Se on muistuttanut siitä, että toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat niin rakenteet ja materiaaliset tekijät kuin itse toimijat. Lopuksi nostan tiedon, sen laadun ja eri tiedonlajeille annetun merkityksen erikseen esille toimintatiloja rakentavana tekijänä.

2.1 Yksityismetsien käytön ohjaus

Yksityismetsissä sovellettavien uusien luonnonsuojelun keinojen taustalla vaikuttaa vakiintunut metsätalouden ohjausjärjestelmä, etenkin kun luonnonsuojelun toteuttajana on siinä keskeinen organisaatio metsäkeskus. Metsää ja metsänomistajaa ei voida irrottaa tästä metsäteollisuuden toimintaedellytyksiä turvaavasta järjestelmästä, vaikka osa metsästä siirrettäisiin suojelun piiriin. Toisaalta metsätalouden ohjausjärjestelmä elää sen mukaan, mitä yhteiskunta metsältä luonnonvarana odottaa. Ymmärrys metsistä tärkeänä osana luonnon monimuotoisuuden turvaamista asettaa vaatimuksia metsäteollisuudelle ja sen seurauksena metsien käytön ohjaukselle. Muuttuvat vaatimukset vaikuttavat kaikkien metsään liittyvien toimijoiden toimintamahdollisuuksiin, vaikka tässä tarkastelen pääasiassa näistä kahta: metsäkeskuksen asiantuntijoita ja yksityisiä metsänomistajia. Käyn aluksi lyhyesti läpi metsäsektorin historiaa Suomessa, mikä asettaa ohjausjärjestelmän laajempaan yhteiskunnalliseen kehykseen. Tämän jälkeen siirryn yksityismetsien käytön ohjaukseen ja lopuksi käyn läpi metsäkeskuksen toimintaa yksityismetsien käyttöä ohjaavana organisaationa.

Metsäsektorin historia

Donner-Amnellin mukaan Suomen talouspolitiikkaa alettiin rakentaa metsäsektorin (metsätalous ja metsäteollisuus) perustalle 1920–1930 -luvuilla. Vuonna 1928 säädetty yksityismetsälaki siirsi talonpoikaismetsien hoitoa merkittävästi metsäammattilaisten käsiin ja muutoksen avulla turvattiin metsäteollisuuden tasainen raaka-aineensaanti. Valta jakautui teollisuuden, maatalouden, ammattiyhdistysliikkeen ja virkamiehistön intressiryhmille. (Donner-Amnell 1995, 191–193) Suomen metsäpolitiikkaa onkin nimitetty (neo)korporativistiseksi, etujärjestöjen vallaksi (Rantala 2004) ja Rannikon ja Lehtisen mukaan metsäpolitiikkaa ovat ohjailleet metsäteollisuuden ja metsänomistajien etujärjestöt, metsäalan hallinto ja muutamat poliitikot (2004, 17). Etujärjestöt pyrkivät politiikan valmistelussa sovittamaan intressejään yhteen, minkä takia tuloksena on ratkaisuja, jotka harvoin muuttavat vallitsevaa tilannetta (Hetemäki, Niinistö, Seppälä ja Uusivuori 2011, 10). Vehkamäen mukaan poliittisesti metsäteollisuuden tulo Suomeen rakentui kestävän metsätalouden ajatukselle, jonka ylläpitämistä varten oli luotava sekä virallisia että epävirallisia instituutioita. Sittemmin metsätalous on yhteiskunnan murroskohdissa joutunut vastaamaan erilaisiin paineisiin, jolloin näitä instituutioita on pyritty vahvistamaan tai luomaan kokonaan uusia. (Vehkamäki 2006, 149)

Metsäteollisuus nousi Suomessa suurimmaksi puunkäyttäjäksi maailmansotien välisenä aikana. Tämän jälkeen metsien päätehtäväksi tuli tuottaa raaka-ainetta metsäteollisuuden käyttöön ja metsäteollisuudella oli huomattava merkitys sotien jälkeisessä talouskasvussa. 1950-luvulla näyttikin siltä, että puuta hakataan enemmän kuin sitä kasvaa. Puuntuotannon lisäämiseksi siirryttiin tehometsätalouteen, jota alettiin toteuttaa muun muassa avohakkuiden, istutusten, ojitusten, lannoitusten ja metsäautoteiden rakentamisen avulla. Puuston kasvu kääntyi nousuun, mutta tehostettu puuntuotanto teollisuuden tarpeisiin rajasi samalla mahdollisuuksia metsän muilta käyttömuodoilta. (Seppälä 2011, 21–23) 1960–1970 –luvuilla metsäsektorin asemaan vaikuttivat sen taustalla tapahtuneet muutokset. Muiden alojen tuottavuus nousi, metsäteollisuus pääomavaltaistui ja sen vaatima infrastruktuuri alkoi valmistua. Metsäsektorin työllistävä ja kansantaloudellinen merkitys pienenivät. 1980-luvulle tultaessa metsäsektorisopimus ja talouspolitiikan suomalainen malli kyseenalaistettiin. Siihen asti metsäsektorin erityisintressit oli otettu huomioon myös ympäristökysymyksissä. Muun muassa metsäteollisuuden päästöihin oli puututtu varovaisesti ja luonnonsuojelualueita oli vähän. 80-luvulla ympäristö nousi kuitenkin yhteiskunnalliseksi intressiksi ja metsäteollisuuteen ympäristöä kuormittavana alana alettiin kiinnittää huomiota. (Donner-Amnell 1995, 194–196, Rannikko ja Lehtinen 2004, 15)

Varsinainen metsäsektorin ”ympäristöpaniikki” iski kuitenkin vasta 1990-luvulla. Koko tuotantoketju joutui tunnustamaan, että kotimaisten osapuolten lisäksi myös kansainväliset ympäristöjärjestöt ja kansainvälinen ympäristöpolitiikka olivat uusina tekijöinä vaikuttamassa ympäristökysymysten käsittelyyn. Uutta oli myös kuluttajien osallistuminen metsäsektorin ympäristöpolitiikan muotoutumiseen markkinoiden välityksellä. (Donner-Amnell 1995, 216–217) Metsäsektorin ympäristövaikutuksissa huomio siirtyikin tehtaista metsiin (Seppälä 2011, 24). 1990-luvun lamasta lähtien metsäsektorin taloudellinen merkitys on vähentynyt ja metsäsektori on myös joutunut kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota ympäristöjärjestöjen ja kuluttajien näkemyksiin. 90-luvulla puuntuotannon rinnalle tavoitteiksi nostettiin sekä muiden metsään pohjautuvien elinkeinojen että metsäluonnon monimuotoisuuden edistäminen. (Rannikko ja Lehtinen 2004, 12) Kansalaisjärjestöjen ja markkinoiden kasaamat paineet saivat metsäalan yritykset asettamaan monimuotoisuuden periaatteelliseksi tavoitteekseen ja laatimaan siihen strategioita. Metsälakiin ja luonnonsuojelulakiin lisättiin tavoite säilyttää maassamme luontaisesti esiintyvien lajien elinvoimaisuus. (Rytteri 2004, 65–66) Kun biodiversiteetti nostettiin 90-luvulla keskeiseksi ympäristökysymykseksi, kiinnittyi huomio alkuperäiseen luontoon (Rannikko 2004, 127).

2000-luvulla metsien käyttö virkistykseen ja matkailuun sekä energiantuotantoon on lisääntynyt, ja niiden merkitystä tehokkaana hiilinieluna on korostettu yhtenä osatekijänä ilmastonmuutoksen hidastamisessa. Metsäteollisuuden ja metsätalouden merkitys kansantaloudelle on vähentynyt aikaisemmasta, mutta metsäsektori on edelleen sekä keskeisin metsiä hyödyntävä toimiala että merkittävä taloudellista hyvinvointia tuottava ala. (Uusivuori ja Niinistö 2011, 47) Kansainvälisten markkinoiden kehityksestä riippuvainen, vientivetoinen puunjalostusteollisuus käy globaaleihin trendeihin sopeutuakseen kuitenkin läpi rakennemuutosta, jonka ennakoidaan jatkuvan ainakin tulevan vuosikymmenen. Metsäteollisuus on tehnyt strategisia uudistuksia ja panostanut tutkimukseen ja kehittämiseen. Hetemäki pitää ongelmallisena sitä, että metsä- ja elinkeinopolitiikassa on uudistumisen välttämättömyydestä huolimatta keskitytty nykyisten rakenteiden tukemiseen. Olemassa olevien rakenteiden tukeminen ei avaa uusia toimeentulon mahdollisuuksia niiden tilalle, jotka metsäteollisuuden rakennemuutoksen myötä väistämättä häviävät. (Hetemäki 2011, 76–77)

Ohjausjärjestelmään sovitettu ekososiaalinen metsä

Suurin osa Suomen yksityismetsistä sijaitsee Etelä-Suomessa, missä myös kasvuolosuhteet ovat parhaimmat. Tämän takia yksityismetsät tuottavat 80 prosenttia metsäteollisuuden raaka-aineesta,

vaikka niiden osuus metsäpinta-alasta on vain 60 prosenttia. Metsäteollisuuden tavoitteena on jatkuva ja luotettava puunsaanti, minkä turvaamiseksi metsänomistajia pyritään ohjaamaan kestävään metsätalouteen neuvonnalla ja metsäsuunnittelulla. (Jokinen 2004a, 9) 1990-luvulla tapahtuneet yksityismetsätaloutta koskevat muutokset ovat kuitenkin monimutkaistaneet metsänkäytön ohjausta. Metsänhoidon ja puunmyynnin suhteen passiivisten metsänomistajien osuus on noussut, metsäverotusta on uudistettu ja metsälakiin on lisätty ekologisia velvoitteita. Uudistukset ovat horjuttaneet metsätalouden yhdenmukaisuutta ja ennustettavuutta. (Jokinen ja Holma 2001, 343). Saksan, Espanjan ja Suomen metsäpoliittisia asiakirjoja tarkastelleet Dekker ym. kuitenkin toteavat, että vaikka asiakirjoissa mainitaan niin ekosysteemien hallinta kuin metsien kestävä käyttö, on niissä silti kiinnitetty vain vähän huomiota niin taloudellisten ja sosiaalisten ulottuvuuksien yhdistämiseen kuin metsien hoidon ympäristövaikutuksiin ja niiden hallintaan. Metsäpolitiikan toimeenpano onkin rajautunut toteutettavaksi teknisten ja luonnontieteellisten elementtien pohjalta, mahdollisesti ekosysteemien hallinnan ja kestävyyden käsitteiden sisällöllisen epämääräisyyden takia. (Dekker ym. 2007, 554)

Yksityisten metsien käyttöä ohjataan Suomessa kolmitasoisen hallinnon välityksellä: ylimpänä on maa- ja metsätalousministeriö, välissä metsäkeskukset ja lähimpänä metsänomistajaa paikalliset metsänhoitoyhdistykset. Tällaisen yhden toimialan hallinnon sisällä metsäammattilaiset pystyvät toteuttamaan metsäpolitiikan käytäntöjä pitkälti poliitikoista riippumattomina ja voivat siten vaikuttaa varsin paljon politiikan muotoutumiseen. (Jokinen 2001, 172) Primmer huomauttaa, että vaikka metsähallinnolla ja erityisesti metsäkeskuksilla on velvollisuus keskitetyn politiikan toimeenpanoon, on metsien käyttöön ja hoitoon sekä metsäpolitiikan muotoutumiseen vaikuttavien toimijoiden kirjo kuitenkin laaja. Siihen osallistuvat metsäkeskusten lisäksi eri tavoin metsänhoitoyhdistykset, metsäyhtiöt, metsänomistajien etujärjestöt, yksittäiset metsänomistajat sekä ympäristöhallinto ja kansalaisjärjestöt. (Primmer 2010, 15) Metsähallinnon itsenäisen aseman ja asiantuntijavaltaisuuden hyvä puoli on se, että se pystyy melko nopeasti vastaamaan uusiin vaatimuksiin. Toiminnasta tulee kuitenkin helposti kaavamaista ja yhdenmukaista, mihin myös metsänkäyttöä ohjaavat säännökset vaikuttavat. (Jokinen 2001, 172)

Suomen metsätalous on ohjattu metsikkökuvioista muodostuvaan metsikkötalouteen. Metsikkökuvio on yhden valtapuun hallitsema tasarakenteinen kokonaisuus, jonka kokonaiskierto on 60–100 vuotta. Ekologisesta perustastaan huolimatta se on metsänkäsittelyn tulos: arvokkain puuaines korjataan päätehakkuussa ja tätä ennen puustoa harvennetaan muutaman kerran. Päätehakkuun jälkeen metsä uudistetaan ja korjatun puun tilalle on metsälain mukaan perustettava taimikko. Puunkorjuutekniikka, metsätalouden rakenteet ja metsikkötalous on sovitettu toimimaan

keskenään yhteen. (Jokinen 2004a, 29) Metsikkökuvio on siis samaan aikaan sekä luontoa että teknologiaa, ja se kytkee metsänomistajan metsänkäytön ohjauksen informaatioverkostoon (Jokinen 2002, 144–145).

Metsikkötalouden istuttaminen suomalaisiin metsiin vaati aikanaan metsäammattilaisilta ponnistuksia ja ensimmäisistä kokeiluista valtion metsissä vierähtikin useita kymmeniä vuosia ennen kuin uusi puunkasvatustapa syrjäytti talonpoikaiset tavat myös yksityismetsissä. 1960-luvulla tavoitteita vauhditettiin tukemalla rahallisesti uusia viljelymetsätalouden menetelmiä: avohakkuuta, metsämaan aurausta, vesakon myrkytystä ja taimien istuttamista. Uusien menetelmien käyttöönotto edellytti myös metsätöiden koneellistamista. (Jokinen 2004a, 37–38) Jokinen käyttää metsätalouden modernisoimiseen ja puuntuotannon lisäämiseen tähtäävästä toiminnasta nimitystä puhdistamisen politiikka. Metsätalouden irrottaminen maataloudesta sekä metsänhoidon tutkimuksen suuntaaminen niin, ettei se tue entisten hakkuumenetelmien ottamista uudelleen käyttöön, ovat osa puhdistamisen politiikkaa. Puunkasvun hallintaan ja metsänomistajien ohjaukseen kytkeytyy mittava valikoima sekä teknistä että tiedonhallintaan liittyvää välineistöä ja metsänomistajien ohjaukseen suunnattu yhteiskunnallinen panos on huomattava. (emt., 41)

Vakiintuneet käytännöt, kuten metsikkötalous, johtavat usein polkuriippuvuuteen. Metsikkökuvion hoitaminen tietyillä toimenpiteillä johtaa väistämättä aina seuraavaan valitun metsänkäsittelytavan mukaiseen toimenpiteeseen. (Jokinen 2004a, 42) Alaharvennusta seuraava päätehakkuu rajaa paitsi metsänomistajan itsensä tulevia valintamahdollisuuksia, myös seuraavien sukupolvien toimintaa (Jokinen 2004b, 159). Metsässä polkuriippuvuutta edesauttaa puun hidas kasvu: metsänkasvatuksen tapoja on vaikea muuttaa nopeasti. Puu on osa paitsi metsää, myös metsää laajempaa järjestelmää, jossa ovat mukana puunkorjuun tekniikka ja logistiikka sekä erilaiset taloudelliset ja poliittiset intressit. (Jokinen 2004a, 42–43) Leskisen mukaan pelkkä metsikkötalouden idea ei riitäkään lukitsemaan metsänkasvatuksen päämäärää. Idea tarvitsee avukseen maksimaalista puuntuotantoa tukevia mekanismeja: inventointimenetelmät, metsävarajärjestelmät, laskentajärjestelmät, metsänhoito-ohjeet, säädökset ja tukkipuun maksimoinnin idean. Nämä kaikki yhdessä tekevät muutoksen vaikeaksi. (Leskinen 2007, 52) Vakiintuneita metsänhoidon käytäntöjä eivät myöskään pidä yllä ainoastaan metsäammattilaiset, vaan usein myös metsänomistajat itse omaksuvat menetelmät osaksi toimintaansa (Jokinen ja Holma 2001, 344).

Metsikkökuvion vakiintuminen metsäsuunnittelun lähtökohdaksi muutti metsäammattilaisten tapaa lähestyä metsänomistajia. Metsikkökuvio alkoi kertoa, mitä pitäisi tehdä, ja metsäammattilaisen tehtäväksi tuli tulkita se metsänomistajalle. Metsäammattilaisista tuli siis neuvojia. (Jokinen 2004a,

46) Metsänomistajien tavoitteet vaihtelevat kuitenkin huomattavasti yksilöittäin, joten käytännössä ohjaus on haastavaa. Yhtenä keskeisenä välineenä käytetään asiantuntijan laatimaa kymmenen vuoden metsänhoitosuunnitelmaa. (Jokinen 2004a, 9-10) Metsänomistajilla on mahdollisuus tilata metsäkeskukselta tilakohtainen suunnitelma, jonka metsäkeskus laatii tekemänsä aluesuunnittelun pohjalta. Aluesuunnittelua varten metsäkeskus kerää metsikkökuviotiedot yksityismetsistä. Metsänhoitoyhdistykset ja metsäkeskus käyttävät suunnittelua ja suunnittelun yhteydessä kertynyttä metsävaratietoa apuna metsänomistajien neuvonnassa. (Leskinen 2007, 12) Valtio tukee metsäsuunnitelman laatimista, ja suunnitelman edullisuudella kannustetaan metsänomistajia sen tilaamiseen. Jokisen ja Holman tutkimuksessa metsäammattilaiset korostivat suunnitelman merkitystä oikeanlaisen metsätiedon välittämisessä metsänomistajille. (Jokinen ja Holma 2001, 350)

Leskisen mukaan metsäammattilaisen tehtävä on sovittaa yhteen metsän ja metsänomistajan tarpeet. Metsän tarpeilla metsäammattilainen tarkoittaa niitä toimenpiteitä, joilla metsä saataisiin tuottamaan mahdollisimman paljon puuta. Metsäneuvoja osaa kertoa metsänomistajalle miten näihin metsän tarpeisiin voidaan vastata. Ammattilainen näkee, minkälaiset toimenpiteet ovat johtaneet metsän nykytilaan, ja mitä seuraavaksi pitäisi tehdä. Puuntuotannollisten tarpeiden ohella metsäammattilainen näkee myös, mitä metsälle pitäisi tehdä sen monimuotoisuuden turvaamiseksi. Metsänomistajan näkemys ei ole tarpeen puuntuotantoon tähtäävässä toiminnassa sen paremmin kuin monimuotoisuuden edistämisessäkään. Sen sijaan metsänomistajaa on motivoitava ja ohjattava oikeaan suuntaan. Metsäneuvojan liikkumavara on kuitenkin pieni. Metsäammattilainen toimii maa- ja metsäministeriön asettamien tavoitteiden mukaan ja valtion tukea myönnetään tietyille työlajeille. Jaetut resurssit mahdollistavat metsänhoidon edistämisen, mutta asettavat myös rajat sille, minkälaisia toimenpiteitä edistetään. Metsäneuvoja joutuu siis toteuttamaan asiantuntijuuttaan tietyissä raameissa osana laajaa verkostoa. (Leskinen 2007, 38–39) Metsäneuvojan on huolehdittava metsäpolitiikan tavoitteista, vaikka kuuntelisikin metsänomistajan toiveita (Jokinen ja Holma 2001, 347–348). Asiantuntijat eivät voikaan omaehtoisesti päättää toimintatavoistaan. Metsäneuvoja toimii ylempänä määritellyn politiikan välittäjänä, mutta neuvojalla on kuitenkin valta määritellä mistä neuvottavien metsässä on kyse. Asiantuntijat joutuvat ehdottamissaan ratkaisuissa yhdistämään niin edustamansa järjestelmän ehdot kuin asiakkaiden tarpeet. (Fischer 2005, 31)

Jokisen mukaan ohjauksen pitäisikin pystyä yhdistämään yksittäisen metsänomistajan elämänpiirin toiminnot valtakunnallisten puuntuotannon tavoitteiden kanssa. Mittakaavaero, jonka metsäneuvoja joutuu jotenkin ratkomaan, on melkoinen. Myös metsänomistajien keskinäinen erilaistuminen tekee ohjauksesta jatkuvasti haastavampaa ja metsänkäyttöä ohjaavat tahot ovat joutuneet kehittämään

uusia keinoja. (Jokinen 2004b, 146) Vaikka metsänomistaja pystyisi vaikuttamaan metsänhoidossa ja sen käytön ohjauksessa tapahtuviin muutoksiin, muuttuvat niiden mukana myös metsänomistajan toimintamahdollisuudet (emt., 147). Vehviläisen mukaan neuvomispyrkimys on usein ristiriidassa asiakaslähtöisyyden vaatimuksen kanssa. Neuvomisen ytimessä on tietty normatiivisuus ja neuvoja pyrkii saamaan toisen toimimaan tai ajattelemaan tietyllä tavalla sen sijaan, että perimmäisenä lähtökohtana olisivat asiakkaan omat näkemykset. (Vehviläinen 2001, 40) Vuorovaikutustilanteessa asiakkaan eli neuvottavan näkemys voidaan ottaa huomioon siten, että oikeana tietona ymmärretty ammattilaisen tieto tarjotaan yksilöllisesti sovitettuna. Tällä tavoin samanmielisyyteen pyrkimällä ja asiakkaan näkemystä kysymällä edistetään neuvon hyväksymistä sekä tiedollisen epäsymmetrian vähentämistä. (emt., 58–59)

Metsäkeskukset yksityismetsien käytön ohjaajana

Aikaisemmin metsäkeskusten tyypillisesti toteuttamia tehtäviä olivat mm. metsäojitus ja metsäteiden rakentaminen. Näihin liittyvää henkilöstöä ei kuitenkaan tarvittu enää samassa määrin, kun aikaa myöten työt painottuivat jo rakennetun kunnostamiseen. 1990-luvulla puuenergian kasvu mahdollisti toimenkuvan uudistamisen ja metsäkeskusten tehtäväksi tuli myös metsään ja puuhun perustuvien elinkeinojen edistäminen. (Leskinen 2007, 13) Rio de Janeirossa pidetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa vuonna 1992 hyväksyttiin metsien hoitoa, suojelua, käyttöä ja kestävää kehitystä koskevat kansainväliset metsäperiaatteet, ja 1990-luvulla Suomi aktivoitui myös kansainvälisissä hallitusten välisissä metsäneuvotteluissa. Metsäpolitiikan kansainvälistymisen ja moniarvoistumisen seurauksena myös metsäkeskukset joutuivat Leskisen mukaan muuttamaan toimintatapojaan. Metsäkeskukset laajensivat 90-luvulla yhteistyötään koskemaan ympäristöhallintoa, ympäristöjärjestöjä sekä aluekehittämisorganisaatioita aikaisempien metsätalouden sidosryhmien lisäksi. Toimintatavat muuttuivat neuvotteleviksi ja eri intressejä yhteen sovitteleviksi. Erilaisten ohjelmien ja neuvonnan painoarvo metsätalouden ohjauksessa kasvoi. 1990-luvulla metsätalouden kestävyyden käsite laajeni koskemaan puuntuotannon kestävyyden lisäksi myös taloudellista, kulttuurista, ekologista ja sosiaalista kestävyyttä ja metsäsuunnittelujärjestelmiin on tullut mahdolliseksi lisätä tietoa myös monimuotoisuus-, maisema- ja virkistysarvoista. Muun metsätalouteen liittyvän ohjauksen tapaan myös kestävyyden edistäminen perustuu neuvottelevaan lähestymistapaan ja näkemykseen yhteistoiminnan välttämättömyydestä eri toimijoiden ja sidosryhmien välillä. (Leskinen 2007, 12–13)

Metsäkeskukset ovat julkisen aluehallinnon organisaatioita ja niitä on Suomessa yhteensä 13. Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa ja valvoo metsäkeskusten toimintaa. Toiminta on jaettu

metsätalouden edistämiseen ja viranomaistoimintaan. Metsäkeskuksen viranomaisyksikkö valvoo metsähakkuita ja metsän uudistamisvelvoitteen noudattamista sekä säädösperustaisten luonnonarvojen säilyttämistä metsätöiden yhteydessä. Viranomaisten tehtävä on myös arvioida hirvituhoja ja ehkäistä metsätuhojen leviämistä. Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisten tukien myöntämispäätökset tehdään metsäkeskuksen viranomaispuolella. (Metsäkeskukset) Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan kestävän metsätalouden rahoituksella toteutettuja hankkeita myös valvotaan metsäkeskuksen viranomaisten toimesta. Ympäristötuki, jolla siis myös lehtohankkeessa on korvattu suojelusta aiheutuvia tuotonmenetyksiä, on osa kestävän metsätalouden rahoitusta. Edistämistehtäviä ovat muun muassa metsänomistajien neuvonta, tiedotus ja koulutus, ojitukset, metsäteiden rakentaminen ja metsäsuunnittelu (Metsäkeskukset).

Metsäkeskuksen kaksoisrooli sekä valtion tukea saavana viranomaisena että kaupallisia palveluja tarjoavana liiketoiminnan harjoittajana on kuitenkin asetettu kyseenalaiseksi. (Primmer 2010, 30) Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi Suomen metsäkeskuksesta ehdotetaankin metsäkeskusten yhdistämistä yhdeksi maa- ja metsätalousministeriön alaisuudessa toimivaksi koko maan kattavaksi kehittämis- ja toimeenpano-organisaatioksi, jonka liiketoiminta eriytettäisiin selkeästi julkisten hallintotehtävien hoitamisesta. Osa Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion nykyisistä tehtävistä siirrettäisiin Suomen metsäkeskukseen. Julkisen palvelun yksikkö muodostuisi keskusyksiköstä ja alueyksiköistä, ja julkisen palvelun yksikkö hoitaisi edelleen metsätaloutta koskevia tehtäviä samaan tapaan kuin nykyiset metsäkeskukset. Julkisen palvelun yksikkö ei harjoittaisi EU-lainsäädännössä tarkoitettua taloudellista toimintaa, vaan taloudellista toimintaa harjoittaisi eriytetty liiketoimintayksikkö, jonka toimintaan ei myönnettäisi valtionavustusta. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan vuoden 2012 alusta. (HE 261/2010 vp) Eduskunta hyväksyi lakiehdotuksen maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnön (MmVM 29/2010 vp) mukaisesti muutettuna 22.2.2011. Organisaatio joutunee siis lähivuosina käymään läpi huomattavan rakennemuutoksen.

Metsäkeskuksen asiantuntija 1 kertoo metsäkeskusten olevan tulosohjauksessa. Eri työlajeille asetetaan vuosittain tavoitteet ja metsänhoidon tavoitteet määrittyvät pitkälti kansalliseen metsäohjelmaan kirjattujen suuntaviivojen sekä valtakunnan metsien inventointien perusteella. Nykyisin metsäkeskusten päätehtävä on metsien käytön ja hoidon edistäminen. Tehtävä on vielä täydentynyt siten, että metsien hoidon ja käytön edistämisessä on otettava metsien monimuotoisuus huomioon. Tähän yleistavoitteeseen metsänomistajia pyritään ohjaamaan neuvonnalla, koulutuksilla ja metsäsuunnitelmilla. Metsäsuunnitelma on hoitosuunnitelma, joka tehdään tiloille aina kymmeneksi vuodeksi eteenpäin, mutta suunnitelma ei sinänsä velvoita metsänomistajaa

mihinkään. Metsänomistaja maksaa haastateltavan mukaan todellisista suunnitelmakuluista selvästi alle puolet ja loppuosa kustannetaan valtion avuilla. Metsäkeskuksen suunnittelijat miettivät metsäsuunnitelmien aluerajauksia usein yhdessä metsänhoitoyhdistyksen alueneuvojan kanssa. Metsäsuunnitelmia myös markkinoidaan metsänomistajille metsänhoitoyhdistyksen välityksellä, koska metsänhoitoyhdistyksellä on usein metsäkeskuksia tiiviimpi ja käytännönläheisempi kontakti metsänomistajiin.

Metsäkeskuksen ja metsänomistajien välinen suora kontakti onkin melko vähäistä verrattuna esimerkiksi metsänhoitoyhdistykseen. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan metsäkeskuksesta ollaan henkilökohtaisesti metsänomistajien kanssa tekemisissä esimerkiksi ojitusten, metsäautoteiden rakentamisen ja kunnostuksen yhteydessä sekä luonnonhoitohankkeiden ja ympäristötukisopimusten yhteydessä. Henkilökohtaiselle neuvonnalle on asetettu vuosittain myös tuntimääräiset tavoitteet. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan metsänomistajat ottavat itse metsäkeskukseen yhteyttä useimmiten metsäteihin, ojituksiin, metsäsuunnitelmiin ja luonnonhoitoon liittyvissä asioissa. Metsäkeskuksen asiantuntija 2, jonka tehtäviin kuuluu pysyvän suojelun edistäminen yhteistyössä ELY-keskuksen kanssa, kertoo, että metsänomistajat ottavat häneen aktiivisesti itse yhteyttä ja tarjoavat kohteita. Metsänomistajat kyselevät metsäkeskuksesta lisäksi metsätuhoihin liittyvistä asioista ja metsäkeskus tekee metsätilojen arvon määrityksiä. Metsänhoitoon liittyvissä asioissa metsänomistajat puolestaan kääntyvät usein metsänhoitoyhdistyksen puoleen.

Kaikilla metsänomistajilla ei välttämättä koskaan ole minkäänlaista suoraa kontaktia metsäkeskuksen kanssa. Metsäkeskuksen asiantuntija 3, jonka toimenkuvana on tällä hetkellä metsäsuunnittelu, kertoo, että häneen metsänomistajat ottavat hyvin harvoin yhteyttä, elleivät ole jo ennestään asiakkaita. Alun perin kontakti on siis metsäkeskuksesta lähtöisin. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan loppujen lopuksi eniten metsäkeskuksesta metsänomistajien kanssa ovat tekemisissä tarkastajat. Hakkuita suunnitellessaan metsänomistaja tekee metsäkeskukseen metsänkäyttöilmoituksen. Jos ilmoitus koskee esimerkiksi aluetta, jossa on metsälain mukainen erityisympäristö tai uhanalaisen lajin sijaintipiste, eikä luonnonarvojen säilyttämistä ole ilmoituksessa riittävällä tarkkuudella huomioitu, tarkastajat ottavat metsänomistajaan yhteyttä. Usein metsänhoitoyhdistykset suunnittelevat hakkuut yhdessä metsänomistajan kanssa ja tekevät metsänkäyttöilmoituksen metsäkeskukseen. Tällöin tarkastajat ottavat yhteyttä metsänhoitoyhdistykseen, eivätkä metsänomistajaan.

2.2 Luonnonsuojelu yksityismetsätaloudessa

1990-luvulla suomalaisen metsätalouden ohjauskeinoja uudistettiin ympäristön aiempaa paremmin huomioivaan suuntaan. Uudistusten taustalla oli suomalaisen metsäteollisuuden ympäristövaikutusten kansainvälinen arvostelu. Rannikon (2004, 139) mukaan valtion mailla olevien vanhojen metsien suojeluohjelman valmisteluun 90-luvun alussa vaikutti tarve turvata Suomen metsäteollisuuden imago ja uskottavuus kansainvälisillä markkinoilla. 1990-luvun lopulla Suomen metsälainsäädäntöä uudistettiin lisäämällä lakiin velvoite säästää erityisen arvokkaat elinympäristöt metsää käsiteltäessä, ja lain uudistamisessa oma osuutensa oli kansainvälisillä ympäristöpoliittisilla sopimuksilla. Biodiversiteetin käsite tuli Suomen metsälakiin Rio de Janeiron ympäristökokouksessa (1992) hyväksytyn sopimuksen pohjalta. Euroopan unioniin liittyminen puolestaan velvoitti Suomen toteuttamaan Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelmaa. Kansainvälisessä luonnonsuojelussa Suomen päätehtävä on pohjoisen havumetsävyöhykkeen luontotyyppien säilyttäminen ja erityisesti vanhojen metsien suojelu. (Rannikko 2004)

1990-luvun lopulla käyttöön otetussa metsien sertifiointijärjestelmässä edellytetään metsälain turvaamien avainbiotooppien ohella myös muiden arvokkaiden ympäristöjen säästämistä. Metsätalouden ekologiseen kestävyyteen alettiin kiinnittää huomiota lisäksi alueellisten tavoiteohjelmien avulla. Alue-ekologisessa suunnittelussa pyritään varmistamaan suojelualueiden riittävyys ja se, etteivät ne jää yksinäisiksi saarekkeiksi avohakkuiden keskelle, mutta tämä suunnittelutapa on lähes yksinomaan käytössä vain valtionmailla eikä yksityismetsissä. Lisäksi on pantu toimeen uudistus, jossa hakkuiden yhteydessä uudistusaloille jätetään säästöpuita, joista ajan mittaan kehittyy eri eliölajeille välttämätöntä lahopuuta. Kokonaisuutena muutoksia voidaan nimittää metsätalouden ekologiseksi uudistukseksi. (Jokinen 2001, 168) Metsätalouteen kiinnittyneet vahvat instituutiot[2] ovat kuitenkin käänteentekevän ekologisen uudistuksen esteenä (Jokinen 2001, 168–169) ja se, että uudistukset vietiin läpi metsätalouden olemassa olevien instituutioiden pohjalta, lisäsi asiantuntijavaltaa entisestään (emt., 180).

Ekologisen kestävyyden toteutuminen riippuu metsäammattilaisten ohjaamista metsätalouden käytännöistä. Metsäammattilaisista onkin tullut osa metsäluonnon hyvinvoinnin turvaamiseen pyrkivää verkostoa (Jokinen 2001). Julkishallinnon toimijoina luonnon- ja monimuotoisuuden suojelua toteuttavat metsäkeskukset ja ELY-keskukset. Monimuotoisuuden säilyttämiseen osallistuvat politiikan eri tasoilla ja eri tavoilla myös metsäyhtiöt, metsäalan pienyrittäjät, metsänhoitoyhdistykset, ympäristöjärjestöt sekä tutkimuslaitokset. Etujärjestöillä ei suoranaisesti

[2] Instituutioista tarkemmin luvussa 2.3

ole tekemistä konkreettisten metsänhoidon käytäntöjen kanssa, mutta ne sekä asettavat paineita että osallistuvat metsäpolitiikan muotoiluun. Tutkimus- ja koulutuslaitokset kehittävät metsänhoidon standardeja, järjestelmiä ja luokituksia, ja osallistuvat jollain tasolla myös politiikan muotoiluun. Ne siis osallistuvat yksityismetsissä tehtäviin toimenpiteisiin niiden muotoilemien standardien välityksellä, eivät välittömästi paikallisessa metsässä. Ratkaisevat päätökset niin metsänkäsittelystä kuin monimuotoisuuden suojelun yhdistämisestä metsänhoitoon tekevätkin ne organisaatiot ja asiantuntijat, jotka suunnittelevat ja toteuttavat metsänhoidon toimenpiteitä: metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset, isot metsäyhtiöt sekä pienemmät metsätalousyrittäjät. (Primmer 2010, 30)

Ekologisen kestävyyden edistämisestä vastaavat metsäammattilaiset eivät ole metsätalouden vakiintuneista käytännöistä ja rakenteista vapaita ja myös uudet toimintatavat vakiintuvat nopeasti ja muodostuvat instituutioiksi. (Jokinen 2001, 168–169) Metsäammattilaisen toimintaa sitoo muun muassa metsätaloutta kantava idea kestävästä ja kasvavasta puuntuotannosta. Siitä seuraavat reunaehdot ovat tiukkoja, vaikka jäävätkin helposti näkymättömiin. Metsäammattilaisen toimintaa rajaavat myös monet muut metsänkäsittelyyn liittyvät normit ja nämä erilaiset liikkumavaraa rajoittavat tekijät pitävät instituution perusrakennetta yllä. Vaikka mielikuva hyvin hoidetusta talousmetsästä metsän normaalina olotilana tukeekin instituution pysyvyyttä, vaikuttaa metsä itse suunnittelun instituutioihin olemalla jatkuvassa muutoksessa. Rakenteet eivät ole lukittuja, vaan uudenlaiset tilanteet muuttavat niitä. (Jokinen 2001, 177–181)

Instituutioita kannattelee yhtenäisten normien mukainen käyttäytyminen, joiden vastustamisesta syntyy uusia tilanteita – puuntuotannon suhteen passiivisen metsänomistajan voi tulkita rikkovan taloudellisen rationaalisuuden normia. Metsänomistajakunnan rakenne on muuttunut siten, että metsänomistajat eivät ole enää yhtä riippuvaisia metsästä tulonlähteenä kuin aikaisemmin. Metsänomistajat ikääntyvät ja metsätilat pirstoutuvat, yhä useampi metsänomistaja asuu kaupungissa ja yhä useampi heistä on nainen. (Jokinen 2001, 181–182). Metsänomistajakunnan muutos saattaakin tuottaa uudenlaisia häiriöitä metsätalouden ohjausjärjestelmään. Valtaosa uusista metsänomistajista on metsiensä käytön suhteen monitavoitteisia eli he korostavat taloudellisten tavoitteiden ohella myös metsän aineettomia hyötyjä. Tälle ryhmälle tyypillistä on edellyttää ”pehmeitä” menetelmiä metsänkäsittelyssä. (Rämö ja Toivonen 2009, 134) Mikäli metsänomistaja ei ole taloudellisesti riippuvainen metsästään, saattaa hän hyvinkin jättää hakkuut tekemättä, ellei niiden toteuttamiseen ole tarjolla hänelle hyväksyttäviä menetelmiä.

Myös Primmer (2010) toteaa niin virallisten kuin epävirallisten instituutioiden vaikuttavan merkittävästi luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen integroimiseen osaksi metsätaloutta. Sekä

julkisen että yksityisen sektorin toimijat joutuvat edistämään luonnon monimuotoisuutta hierarkkisten, ylhäältä ohjattujen politiikan toimeenpanon mekanismien johtamina. Organisaatiot eivät varsinaisesti ole muuttuneet sopeutuakseen uusiin vaatimuksiin, vaan biodiversiteetin turvaaminen on toteutunut osana vakiintuneita, eri organisaatioissa yhdenmukaisia metsänhoidon käytäntöjä. Niin julkisen kuin yksityisen sektorin metsäammattilaiset ovat jakaneet saman standardoidun biodiversiteetin turvaamisen mallin. Metsäammattilaiset, jotka ovat ratkaisevassa roolissa biodiversiteetin edistämisessä, eivät katso päätäntävaltansa ulottuvan ohi ohjeistetun ja vakiintuneen toiminnan. Metsäammattilaisten toimintaa ohjaavat vakiintuneet tavat ja yhteisesti jaetut normit, ja tällaista vakiintunutta, institutionalisoitunutta toimintaa on vaikea muuttaa siten, että ylhäältä päin annetaan toimintapolitiikka toteutettavaksi. Tämä antaa aihetta epäillä, että metsänhoidon biodiversiteettiä koskevien uudistusten toteutuminen käytännössä saattaa jäädä vähäiseksi. (Primmer 2010, 41)

METSO-ohjelma

METSO-ohjelmalla (Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2016, Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma 2002–2007) pyritään turvaamaan metsien monimuotoisuutta yksityismetsien vapaaehtoisen suojelun avulla. Ohjelman tarkoituksena on yhdistää metsien suojelu ja niiden talouskäyttö. (MMM b) Hiedanpään mukaan ohjelman laatimiseen vaikutti merkittävästi Natura 2000 -ohjelmaa seurannut kritiikki viranomaisten pakkokeinoja kohtaan ohjelman läpiviemisessä. Ongelma ei siis maanomistajien mukaan ollut se, että he vastustaisivat suojelua, vaan se, että menettelytavat loukkasivat maanomistajia ja heidän oikeuksiaan. Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistyössä valmistelema METSO-ohjelma siis testaa käytännössä metsänomistajien omaehtoista halukkuutta monimuotoisuuden suojeluun. (Hiedanpää 2010, 164) Luonnonsuojelun uudenlaisia keinoja ohjelmassa edustavat muun muassa suojelun perustuminen vapaaehtoisuudelle ja eri hallinnonalojen välinen yhteistyö (emt.159).

Ohjelma tarjoaa metsänomistajalle mahdollisuuden suojella osa metsästään vapaaehtoisesti korvausta vastaan niin, että metsä pysyy hänen omistuksessaan. Metsänomistajaa kuunnellaan uudella tavalla, eikä toimintaa sanella yksipuolisesti ylhäältä päin. Metsänomistaja voi siis toteuttaa omia luonnonsuojelullisia tavoitteitaan, mutta metsän kehittyminen tietynlaiseksi on vaatinut kieltäytymistä suositelluista metsänhoidon tavoista jo jonkin aikaa. Ohjelman voidaankin katsoa suosivan niitä, joilla on ollut sitkeyttä asettua metsäneuvojia vastaan, ja joille se on ollut myös taloudellisesti mahdollista. (Jokinen 2004b, 167–168) Hiedanpää kiinnittää lisäksi huomiota

omaehtoisuuden ja vapaaehtoisuuden väliseen suhteeseen. Vapaaehtoisuudesta on kyse, kun metsänomistajalla on vapaus valita erilaisten tarjottujen vaihtoehtojen välillä. Omaehtoisuus voi toteutua ainoastaan, jos metsänomistaja pääsee osallistumaan myös vaihtoehtojen määrittelyyn. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi korvaussummien ja kohteiden rajausten määrittelyä. METSO-ohjelma perustuu lupaavan alun jälkeen enemmän vapaaehtoisuuteen kuin omaehtoisuuteen: kokeiluvaiheen neuvotteleva luonnonarvokauppa on muuttunut annettujen kriteerien ja hintataulukon perusteella maksettavaksi luonnonarvotueksi. (Hiedanpää 2010, 172–174)

METSO-ohjelma lisää Jokisen mukaan osaltaan metsien kahtiajakoa biodiversiteettimetsäksi ja puuntuotantometsäksi. Ohjelma ei riskeeraa puuntuotannon tavoitteiden toteutumista: luonnonsuojelu ei tunkeudu talousmetsään, koska molemmat pysyttelevät omilla kuvioillaan. Jakamalla metsän lisäksi myös metsänomistajat kahteen ryhmään pystytään tehostamaan metsien hallintaa: passiiviset metsänomistajat siirretään luonnonsuojelun puolelle. (Jokinen 2004b, 169) Siitä huolimatta, että varsinainen määrittelyvalta säilyy edelleen luonnontieteellisillä asiantuntijoilla, avaa METSO-ohjelma kuitenkin metsänomistajalle uudenlaisia toimintamahdollisuuksia (emt., 171). Uuden toimintatavan käyttöönotto edellyttää usein myös tavoitteiden uudelleen määrittelyä, mikä osaltaan avaa järjestelmään tilaa ja mahdollisuuksia toimia toisin (Peltola 2007b, 13). Jokisen mielestä metsänomistajille pitäisi suojelun ja puuntuotannon vastakkainasettelun sijaan tarjota sellaisia toimintamahdollisuuksia, joiden lähtökohtana ovat ekologisen ja sosiaalisen yhteenkietoutumisesta seuraavat paikalliset prosessit (Jokinen 2004b, 172).

Primmer ja Keinonen ovat arvioineet METSO-ohjelman kokeiluhankkeena toteutettua yhteistoimintaverkostohanketta. Vaikka pilottihankkeen painopisteenä oli metsänomistajien yhteistyö ja verkostoituminen, verkostoituminen painottui jo hankkeen käynnistymisvaiheessa metsätalouden ja luonnonsuojelun eri toimijoiden välillä tapahtuvaksi. Yhteistoimintaverkosto toteutui siis monimuotoisuuden edistämiseen pyrkivien organisaatioiden verkostona. (Primmer ja Keinonen 2006, 9) Mikäli yksityismetsistä halutaan muodostaa laajoja yhtenäisiä suojelualueita, edellyttäisi se metsänomistajien välistä yhteistoimintaa niin päätöksenteossa kuin mahdollisesti myös tarvittavissa hoitotöissä. Metsänomistajille tehdyssä kyselyssä kiinnostus yhteistoimintaan luonnonarvojen säilyttämisessä oli kuitenkin vähäistä. (Horne ym. 2004, 68) Pilottihankkeissa metsänomistajat eivät olleetkaan itse aktivoituneet verkostoitumaan, vaan metsänomistajalähtöisyys toteutui oikeastaan vain metsänomistajan omana päätöksenä suojelusta (Primmer ja Keinonen 2006, 41).

Luonnonsuojelu osaksi metsäkeskusten tehtäviä

Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan luonnonsuojelu tuli varsinaisesti osaksi metsäkeskusten toimintaa metsälain muutosten (Metsälaki 1996/1093) mukana. Haastateltava arvioi, että suurin painostus metsälain uudistamiseen tuli teollisuuden puolelta: jotta metsäteollisuus pystyisi vastaamaan Suomen metsätaloutta vastaan kohdistuneeseen kansainväliseen arvosteluun, jotakin oli näkyvästi muutettava Suomen metsäympäristöjen hoidossa. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan metsälain muutos tarkoitti, että myös kaikkien metsäammattilaisten ja suuren osan metsänomistajista oli alettava suhtautua vakavissaan metsänhoidon käytäntöjen vaikutuksiin metsäluontoon. Samaan aikaan metsäkeskuksille avautuivat uudenlaiset mahdollisuudet edistää metsäluonnon monimuotoisuutta: vuodesta 1997 alkaen metsäkeskuksille alettiin jakaa varoja luonnonhoitohankkeisiin ja ympäristötuella voitiin korvata metsänomistajille tuotonmenetyksiä arvokkaiden ympäristöjen jättämisestä talouskäytön ulkopuolelle. Vuonna 2009 ympäristötukea myönnettiin koko maassa 5,3 miljoonaa euroa, yhteensä 6600 hehtaarille. Kaikkineen määräaikaisia ympäristötukikohteita oli vuoden 2009 lopussa noin 39 600 hehtaaria. (Metsäntutkimuslaitos 2010) Ennen metsälain uudistamista ja sitä seurannutta uutta rahoitusta oli joillekin erityisalueille tehty luonnonhoitoon painottuvia suunnitelmia, mutta aikaisemmin metsäkeskuksilla ei ollut nimenomaan luonnonhoitoon suunnattuja resursseja käytössään.

> Ei, ennen ei ollu minkäänlaista mahdollisuutta oikeestaan tämmösii, et se oli sitten oikeestaan mitä nyt metsäsuunnitteluiden yhteydessä saatto, saatto maanomistajan kanssa pohtia joidenkin kuvioiden kohtaloo, mutta tota kun sillon taas sitten oikeestaan ei ollu, ei ollu kovin paljon mahdollisuuksia, oikeestaan ainoo oli se, jos perusti yksityisen suojelualueen, niin tota, saatto saatto keretä, mutta siihenkään ei tainnu kovin paljon varoja sitten olla käytettävissä. niin sitten täytyy olla tosi edustava paikka, ennen ku se lähti sinne, että tää on, tää nyt sikäli on mukava tilanne, et et nyt on niinku mahdollisuuksia tarjota jotain ja nyt sitte tulevan METSO-rahotusvalikoiman myötä se vaan laajenee mahdollisuudet. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Metsäkeskuksen asiantuntija 1 arvioi, että metsäkeskuksen henkilökunnalla ei välttämättä aluksi ollut riittäviä tietoja ja taitoja uudenlaiseen toimintaan. Metsäammattilaisten luontopainotteinen koulutustarjonta on kuitenkin lisääntynyt ja samaten tutkimustietoa on tullut sittemmin lisää. Luonnonhoitopuolen resurssien kasvaminen on oikeastaan pakottanutkin hankkimaan lisävalmiuksia ja -koulutusta. Tampereen ammattikorkeakoulu on järjestänyt metsäekologiaan liittyvää koulutusta ja metsäluontoneuvojakoulutuksia. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio on tarjonnut muutaman päivän lajisto- ja elinympäristökoulutuksia ja lisäksi koulutuspäiviä luonnonhoitohankkeisiin liittyen. Metsäkeskuksesta haastattelemani henkilöt ovat päätyneet

luonnonhoitoon liittyviin tehtäviin oman kiinnostuneisuuden ja harrastuneisuuden perusteella, joten pohjatietoa heillä on ollut jo ennestään.

Tähän asti suojelukohteiden kysyntä ja tarjonta ovat kohdanneet Pirkanmaan metsäkeskuksessa, eikä rahoituksen riittävyyden suhteen ole ollut ongelmia. METSO-ohjelman myötä rahaa on tulevina vuosina jaossa enemmän, mutta metsäkeskuksen asiantuntija 1 toteaa myös kysynnän vilkastuneen. METSO-ohjelma ja varsinaista ohjelmaa edeltäneet kokeiluhankkeet ovat tuoneet metsäkeskuksen toimintaan myös pysyvän suojelun edistämisen ympäristötukisopimusten ja luonnonhoitohankkeiden rinnalle. Pysyvästä suojelusta päätöksen tekevät ELY-keskuksen viranomaiset, mutta metsänomistajat voivat kuitenkin ottaa yhteyttä metsäkeskukseen ja tarjota kohteita, jotka metsäkeskuksen asiantuntija käy arvioimassa. Metsäkeskuksen asiantuntija 2 kertoo, että tällaisina ELY-keskuksen alihankkijoina toimivat jatkossa myös muut metsäalan toimijat, eli metsäyhtiöt ja metsänhoitoyhdistykset. Välittäjät saavat hyväksytyistä kohteista korvauksen.

Jatkossa myös ympäristötukikohteet ovat osa METSO-ohjelmaa ja niitä arvioidaan samoilla perusteilla kuin pysyvän suojelun kohteita. Haastatteluajankohtaan (joulukuu 2009) mennessä Metsäkeskuksen asiantuntija 2:lla ei vielä ollut tarkkaa tietoa, minkälaiset kohteet jatkossa hyväksytään ympäristötukikohteiksi. Hänen mukaansa varmaa on, että metsälakikohteiden laajennukset käyvät jatkossakin. METSO-ohjelmassa kohteet luokitellaan ykkös-, kakkos- ja kolmosluokkaan niiden luontoarvojen perusteella. Ykkösluokkaan määritetyillä kohteilla on siis merkittävimmät luontoarvot, joten ainakin ne soveltuvat ympäristötukialueiksi. Kymmenen vuoden määräaikainen rahoitus on mielekästä ohjata sinne, missä luontoarvot ovat jo olemassa. Kolmosluokka on kehitettävä kohde, joka kehittyy joko itsestään tai on kehitettävissä luonnonsuojelullisesti arvokkaaksi. Ne soveltuvat esimerkiksi luonnonhoitohankkeisiin. Isot alueet ohjataan mielellään ennemmin pysyvään suojeluun kuin ympäristötukeen, koska niistä maksettavat korvaukset lohkaisevat muutoin suuren osan metsäkeskuksen rahoituksesta.

2.3 Toimintatilat ja niiden kohtaaminen

Niin metsäammattilaisten kuin metsänomistajien toimintamahdollisuuksia rajaavat tietynlaiset rakenteet ja reunaehdot. Nämä eivät kuitenkaan ole muuttumattomia, mikä haastatteluaineistossani näkyi sekä muutoksissa metsäkeskuksen toiminnassa, että metsänomistajien kertomuksissa metsänsä historiasta. Toisaalta myös se, millaiseksi metsänomistajat itse näkivät toimintamahdollisuutensa ja liikkumavaransa vaihteli haastateltavasta riippuen. Käytän aineiston jäsentämisen apuna toimintatilan käsitettä, koska toimintatilan idea auttaa tarkastelemaan tapausta

siten, että voidaan tunnistaa sekä rakenteilla että toimijoilla oleva kyky avata ja rajata toiminnan tilaa. Toimintatilan hahmottaminen auttoi näin ollen hahmottamaan hankkeen toiminnan edellytyksiä sekä toisaalta pohtimaan sitä, miten hanke muovaa toimijoiden saatavilla olevia mahdollisuuksia.

Haastatteluaineistoni koostuu kahden ryhmän, metsäkeskuksen asiantuntijoiden ja metsänomistajien haastatteluista. Nämä kaksi kohtaavat toisensa lehtohankkeen puitteissa, joten samalla kohtaavat myös heidän toimintatilansa. Vaikka toimintatilat eroavat toisistaan, on niitä molempia osaltaan rakentanut yksityismetsien käytön asiantuntijavaltainen ohjaus. Metsäkeskuksen asiantuntijat ovat kohtaamisissa organisaationsa edustajia ja väistämättä myös institutionaalisen yksityismetsien käytön ohjauksen välittäjiä. Heitä olen myös haastatellut nimenomaan asiantuntija-asemassa, eikä heillä ole ollut mahdollisuutta esittää yhtä painavasti henkilökohtaisia mielipiteitään kuin metsänomistajilla. Metsänomistajat ovat asiantuntijaohjauksen vastaanottajia, jotka suhtautuvat siihen eri tavoin. Metsänomistajille ohjaus sekä asettaa rajoituksia että avaa mahdollisuuksia metsänomistajan tavoitteista ja ohjauksen sisällön muutoksista riippuen. Asiantuntijuuden ymmärrän rakentuvan tiedon ja tiedon lajeille annettujen merkityksien varaan, minkä takia asiantuntijatiedon ja kokemuksellisen tiedon käsittely on oleellista toimijoiden ja toimintatilojen kohtaamisten ymmärtämiseksi. Tämä ei tarkoita sitä, että metsänomistajien tieto on puhtaasti kokemuksellista: monella metsänomistajalla on asiantuntijoiden tietoa vastaavaa tietoa, ja vastaavasti huomattava osa asiantuntijoiden tiedosta ja toiminnasta pohjautuu kokemukseen.

Elävä toimintatila

Organisaatioiden rakenteet eivät yksistään tee mitään. Ihmiset ovat aktiivisia toimijoita, jotka pystyvät muuttamaan rakenteita ja luomaan tilaa omalle toiminnalleen ja tavoitteilleen. Rakenteita ja niihin sisältyviä valtalatauksia ei silti voida sivuuttaa, vaikka toimijat muuttavatkin niitä niin tietoisesti kuin tiedostamattaan. (Lintula 2003) Tämä pätee myös metsänomistajien kohdalla. Peltola toteaa, että metsänomistajan toiminta ja sen seuraukset vaikuttavat sekä metsänomistajan itsensä että muiden toimintamahdollisuuksiin jatkossa: metsän muuttuessa muuttuvat niin virkistyskäyttäjille kuin metsänomistajalle itselleen tarjolla olevat vaihtoehdot. Osaltaan uusiin toimintamahdollisuuksiin vaikuttaa myös se, että metsänomistaja jatkuvasti oppii toiminnastaan. Näin ollen rakennetta ja toimijuutta ei ole syytä erottaa toisistaan, vaan niitä pitäisi tarkastella saman asian eri ulottuvuuksina. Kumpikaan ulottuvuus ei yksistään pysty selittämään toiminnan lopputuloksia, vaan toiminnan seurauksena syntyy aina niin toimintaa rajoittavia kuin toimintaa

mahdollistavia tekijöitä. Puitteet, jotka toiselle avaavat tilaa toimia, voivat samalla sulkea sitä toiselta. (Peltola 2001, 165–167)

Peltola käyttää toiminta-avaruuden käsitettä kuvaamaan ympäristöpoliittista liikkumavaraa muotoilevien toiminnallisten suhteiden kokoonpanoa. Toiminnalliset suhteet eivät ole ainoastaan ihmisten välisiä, vaan niihin vaikuttavat myös muun muassa teknologia, infrastruktuuri, normit sekä erilaiset sosiaaliset ja taloudelliset perustelut. Toimijuus syntyy näissä erilaisissa riippuvuussuhteissa, jotka määrittelevät toiminnan ehtoja. (Peltola 2007b, 18–19) Toisin sanoen vain osa toimijuutta synnyttävistä käytännöistä on diskursiivisia (Åkerman 2006, 14). Peltola haluaa erottaa toiminta-avaruuden toimintatilan käsitteestä. Toimintatilalla tarkoitetaan politiikan tutkimuksessa yleensä toimintamahdollisuuksiin vaikuttavaa symbolista tilaa, joka syntyy toimijoiden tulkinnoista ja odotuksista. (Peltola 2007b, 18–19) Leino toteaakin, että toimintatila elää toimijoiden ratkaisujen mukaan, ja että erilaiset tilat on ladattu merkityksillä, vallalla ja politiikalla (Leino 2006, 26–27). Peltola sen sijaan korostaa, että toiminnalla on aina myös materiaalinen perusta, ja liikkumavara syntyy tilannesidonnaisesti (Peltola 2007b, 19). Leskinen puolestaan käyttää sosioekologisten järjestelmien tarkastelussaan käsitettä toimintakenttä. Toimintakentällä toisensa kohtaavat inhimilliset ja ei-inhimilliset toimijat, verkostot, väittämät ja sosioekologiset prosessit. Se muodostuu toimijoiden välisistä suhteista, toimintatavoista ja -periaatteista, ajattelutavoista sekä materiaalisesta ympäristöstä. Jonkun toimijan tai toiminnan näkökulmasta toimintakentässä muotoutuu liikkumatilaa. (Leskinen 2007, 22) Åkerman taasen viittaa toiminnan tilalla toimijasuhteiden verkostoon, joka määrittää niin toimijoiden välisiä suhteita kuin yksittäisen toimijan valintamahdollisuuksia. Vuorovaikutusta ja valtasuhteita määrittävät vakiintuneet tiedon tuotannon käytännöt, diskursiiviset strategiat, normit ja teknologiat, jotka vaihtelevat toiminnan alueiden mukaan. Toiminnan tilaa tuleekin tarkastella tilannesidonnaisesti. (Åkerman 2006, 16)

Oma käsitteellinen lähestymistapani on yhdistelmä näistä edellä esitellyistä. Etsin aineistostani vastauksia sekä metsänomistajien että metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintatilan muotoutumiseen. Nämä inhimilliset toimijat ymmärrän siis vain osittain vapaina, muussa tapauksessa rajatun, vaikkakin rajauksiltaan jatkuvasti elävän toimintatilan etsimisessä ei olisi mitään mieltä. Rajoja vetävät niin orgaaniset järjestelmät kuin inhimillisen maailman rakennelmat. Metsän käyttöä rajaavat ja ohjaavat erilaiset normit, lait ja ohjausjärjestelmät. Valitut käsittelytavat ohjaavat metsän kasvua, mutta metsä muuttuu omaan tahtiinsa myös niistä välittämättä. Metsä on siis itsessään toimija, joka avaa ja sulkee muiden toimintamahdollisuuksia. Läsnä ovat Peltolan

(2007b) korostamat materiaalinen perusta ja tekniset järjestelmät, joiden puitteissa toiminnalliset suhteet muodostuvat.

Haastatteluaineistoni koostuu kertomuksista metsänomistajien toiminnasta omassa metsässään sekä kertomuksista metsäammattilaisten ja metsänomistajien kohtaamisista. Näitä kohtaamisia taustoittavat vahva institutionaalinen ohjaus ja metsänkäyttöä rajaavat materiaaliset järjestelmät. Huomionarvoista kuitenkin on, että keskenään erilaiset metsänomistajat tulkitsevat omaa toimintatilaansa ja toimintamahdollisuuksiaan eri tavoin. Tämän takia tarkastelussani painottuu inhimillisen toimijan näkökulma, jolloin myös materiaaliset ja rakenteiden määrittämät rajat jossain mitassa taipuvat toimijasta riippuen. Tässä mielessä kyse on symbolisesta, merkityksillä latautuneesta tilasta (Leino 2006). Toimintatila ei olekaan samanlainen edes tätä tutkimusta varten haastatellun pienen metsänomistajajoukon sisällä. Jos olisi mahdollista tarkastella koko metsänomistajakuntaa, erot olisivat todennäköisesti vielä huomattavasti isompia. En yritäkään tarkastella sitä, minkälainen toimintatila on, vaan ennemmin sitä, mitkä tekijät niin metsänomistajien kuin metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintatilassa ovat edistäneet hankkeen toteutumista.

Lintulan mukaan organisaatioissa esiintyvien konfliktien syynä on usein ihmisten tarve puolustaa toimintatilaansa (Lintula 2003, 120) ja toimintatilan puolustamisessa on monesti kyse oman identiteetin puolustamisesta (emt., 96). Toimijoiden ei kuitenkaan ole helppoa yksiselitteisesti osoittaa, mikä varsinaisesti on uhattuna, sillä toimintatila on koko ajan elävä ja muuntuva prosessi (emt., 120). Toimintatila on kompleksinen ja kontekstisidonnainen. Se ei ole täsmällisesti määriteltävissä eikä kaikilta osiltaan konkreettinen. Myös yksilön tulkinta omasta toimintatilastaan vaihtelee tilanteen mukaan. Toimintatila koostuu sekä aineellisista että aineettomista ulottuvuuksista ja niiden painotus vaihtelee niin yksilöiden välillä kuin yksittäisen ihmisen kohdalla tilanteesta riippuen. (Lintula 2003, 125) Toimijat tavoittelevat organisaatiossa samaan aikaan niin autonomiaa ja henkilökohtaisia intressejä kuin materialistisia hyötyjä. Konfliktitilanteissa toimintatila kuitenkin usein pelkistyy aineellisiksi intresseiksi, vaikka tilanteeseen johtaneet syyt olisivat muita. (Lintula 2003, 113–114)

Toimijoiden tapaan tulkita ja käyttää toimintatilaansa vaikuttavat sekä aikaisemmat kokemukset että nykytilanne. Lintulalta (2003) käytänkin haastattelujen tulkinnassa identiteettiä yhtenä toimintatilan ulottuvuutena. Vaikka luonnonsuojelu ja monimuotoisuuden edistäminen uutena toiminta-alueena on epäilemättä muuttanut metsäkeskuksen työntekijöiden ammatti-identiteettiä, korostuu identiteetti toimintatilan ulottuvuutena etenkin metsänomistajien kohdalla. Kahta haastattelemaani

metsänomistajaa lukuun ottamatta kyseinen metsä on heille lapsuuden ympäristö, jota he hoitavat osana sukupolvien jatkumoa. Metsässä tehtävät toimenpiteet jäävät väistämättä näkyviin ja niiden voi ajatella kertovan tekijästään. Metsänomistajan käsitys omasta identiteetistään saattaa siis joutua uhatuksi tarjolla olevien metsänhoidon käytäntöjen takia tai ne voivat yhtä hyvin vahvistaa sitä.

Lehtohankkeessa metsäammattilaisten ja metsänomistajien kohdatessa he rakentavat yhteistä toimintatilaa, jota molemmat osapuolet muokkaavat. Yhteisen toimintatilan rakentamisen tarkastelussa käytän apuna rajatyön käsitettä. Gieryn (1983) on käyttänyt rajatyön käsitettä kuvaamaan sitä aktiivista työtä, jota tehdään rajan vetämiseksi tieteen ja ei-tieteen välillä. Rajanveto perustuu usein vastakkainasettelulle: ei-tieteeltä ja sen harrastelijoilta puuttuu ominaisuuksia, jotka ovat vain oikeiden tieteentekijöiden hallussa. Näin voidaan sekä rakentaa että säilyttää asiantuntijan auktoriteetti. Omaa asiantuntijuutta pyritään usein laajentamaan uusille alueille nostamalla esiin kontrasteja ja vastapuolen soveltumattomuutta, kun samaan aikaan korostetaan omaa pätevyyttä. Vetäytymällä tiedon tuottajan roolin taakse voidaan myös vetäytyä vastuusta tiedon soveltamisen seuraamuksista: soveltajat eivät ole tieteilijöitä, eikä asiantuntijoiden asemaa siksi voida epäonnistuneiden sovellusten perusteella kyseenalaistaa.

Metsäkeskuksen asiantuntijat ovat sikäli mielenkiintoisessa asemassa, että organisaationsa edustajina he toimivat tietynlaisella metsätalouden edistämisen ja metsäluonnon suojelun rajalla ja ovat asiantuntijoita molemmilla osa-alueilla. Suojelun edistämisessä siitä on todennäköisesti hyötyä, sillä Gierynin (1983, 792) mukaan asiantuntija-alueen sisäinen epäjohdonmukaisuus tarjoaa rajatyön tekemiselle vaihtelevan valikoiman välineitä. Heterogeenisen metsänomistajakunnan suostuttelussa tarvitaan monipuolisuutta ja metsäkeskuksen ammattilaisella on hallussa sekä metsätalouden edistämisen että luonnonsuojelun välineistö. Rajatyötä metsän suhteen tekee kuitenkin myös metsänomistaja, minkä takia mielenkiintoista on se, minkälaista aktiivista rajatyötä eri osapuolet tekevät metsätalouden ja luonnonsuojelun rajalla keikkuvan metsäkohteen suhteen. Mitä ominaisuuksia siihen liitetään ja mitä siitä suljetaan pois, jotta se määrittyy molemmille osapuolille hyväksyttävästi suojelualueeksi ja hankkeen edistymiselle muodostuu tilaa?

Instituutioihin nojaava metsäasiantuntijuus

Metsäkeskuksen asiantuntijan ja metsänomistajan kohdatessa kohtaavat myös heidän tietämysperustansa, minkä takia avaan kirjallisuuden avulla metsäammattilaisen ja metsänomistajan tietämysten välisiä eroja sekä asiantuntijainstituutioiden ja legitiimin tiedon välistä yhteyttä. Metsänomistajilla ja metsänomistajien tiedolla ei ole taustalla virallista instituutiota (Saaristo 2000), mikä tekee oikeastaan mahdottomaksi perinteisenä asiantuntijana esiintymisen hallussa olevasta

tiedosta riippumatta. Metsänomistajien tieto usein ymmärretäänkin kokemuksellisena tietona. Yksityismetsien käytön ohjaus perustuu asiantuntijoilla olevaan tietoon ja ohjauksesta myös käytännössä vastaavat asiantuntijat. Tunnustettu asiantuntijaorganisaatio takaa sen edustajille asiantuntijan aseman, mutta toisaalta myös instituution hallussa pitämä tieto antaa organisaatiolle itselleen vaikutusvaltaa. Käyn aluksi läpi sitä, mitä instituutioilla tässä työssä tarkoitetaan, minkä jälkeen kiinnitän huomiota asiantuntijuutta tukevaan tekniseen tietoon. Lopuksi käsittelen instituutioilta tukea saavien asiantuntijoiden tiedon ja ei-ammatillisen tiedon välistä suhdetta.

Instituutiot virallisina ja epävirallisina sääntöinä

Instituutiot voidaan jakaa virallisiin ja epävirallisiin instituutioihin, jotka molemmat ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Epäviralliset instituutiot ovat muun muassa normeja, totuttuja tapoja traditioita, virallisia instituutioita taasen ovat esimerkiksi lait, uskonnolliset organisaatiot ja osakemarkkinat. Viralliset instituutiot tuodaan näkyviksi laatimalla erilaisia sääntöjä ja julkilausumia tai perustamiskirjoja. Virallisten instituutioiden luominen on siis normien virallistamista, millä yritetään ehkäistä ihmisten toiminnan ennustamattomuudesta seuraavaa epävarmuutta. Virallisilla instituutioilla on keskitetty hallinto: viralliseen instituutioon on varta vasten nimitetty joukko, jolla on valta niin luoda, tulkita kuin panna toimeen instituution sääntöjä. Virallisen instituution harjoittamassa institutionaalisessa kontrollissa on siis kyse siitä, että harvalukuinen valtaeliitti asettaa sääntöjä, joilla ohjataan muiden käyttäytymistä. Epäviralliset instituutiot sen sijaan ovat muodostuneet itsestään ja ovat olemassa ryhmän jäsenien toiminnassa. Epäviralliset instituutiot ovatkin suhteellisen tasa-arvoisia, vaikka myös niissä joillain on yleensä enemmän valtaa kuin toisilla. Ihmiset voivat kuitenkin päättää, miten tulkitsevat instituutiota, ja miten paljon kannustavat muita ryhmän jäseniä instituution mukaiseen, yhdenmukaiseen käytökseen. (Redmond 2005, 665–666)

Raja näiden kahden instituution muodon välillä ei ole selvä ja usein ne risteävät (Redmond 2005, 665–666). Poliittiset instituutiot muodostuvat niin virallisista säännöistä kuin epävirallisista käyttäytymissäännöistä. Organisaatioissa ihmiset toimivat arvojen, normien, sääntöjen, uskomusten ja itsestään selvinä pidettyjen olettamusten varassa. Nämä erilaiset instituution kulttuuriset tekijät määrittelevät jäsenilleen sitä, minkälainen maailma on, ja minkälainen sen pitäisi olla. Ne siis rajaavat niitä vaihtoehtoja, joita joko yksilöt tai kollektiivit todennäköisimmin toteuttavat. (Barley ja Tolbert 1997, 93–94) Ihmisillä, joiden käyttäytymistä erilaisilla säännöillä yritetään säädellä, onkin taipumus toimia tietyllä vakiintuneella tavalla niin virallisissa kuin epävirallisissa instituutioissa. Virallisissa instituutioissa sääntöjä luovat tahot suunnittelevat silti jatkuvasti

hallinnan keinoja ja erilaisia institutionaalisia muutoksia, joiden tarkoituksena on ohjata yksilöiden käyttäytymistä valtaapitävien intressien mukaiseksi. (Redmond 2005, 678).

Lawrence (2008, 170) huomauttaa, että instituutiolla on valtaa vain siinä mitassa, kuin se vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen, ja että instituution vaikutusvalta on samalla sen olemassaolon ehto. Yksilöt toteuttavat ja ylläpitävät instituutiota erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, mutta yksilöiden toiminta voi yhtä lailla myös muuttaa instituutiota tai jopa lakkauttaa sen (Powell ja Colyvas 2008, 276–277). Vaikka instituutiot asettavat rajoja sille, minkälaista toimintaa pidetään järkevänä, ja lisäävät siten tietynlaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä, voivat yksilöt kuitenkin valita toisin (Barley ja Tolbert 1997, 94). Instituutiot ovat siis riippuvaisia yksilön toiminnasta. Instituution ja toiminnan suhteen tarkastelussa on kuitenkin otettava huomioon se, että instituutiot ovat ylipaikallisia ja -ajallisia, kun taas toiminta tapahtuu aina paikallisesti tietyissä puitteissa (emt., 99). Instituutiot eivät myöskään ole irrallisia muista instituutioista: päinvastoin ne ovat osa monimutkaista toisiinsa yhteydessä olevaa instituutioiden järjestelmää. Muutokset toisissa instituutioissa asettavat siis myös kulloinkin tarkasteltavalle instituutiolle paineita sopeutua ja järjestäytyä uudelleen. (Redmond 2005, 675) Institutionaalista muutosta aiheuttavat todennäköisimmin instituution ulkopuoliset häiriötekijät, kuten muutokset teknologiassa, lainsäädännössä tai talouden tasapainossa (Barley ja Tolbert 1997, 103–104).

Yksityismetsien käyttöä ohjaamaan on luotu järjestelmä, jota voidaan tarkastella niin virallisena kuin epävirallisena instituutiona. Metsien käyttöä ohjaa ensinnäkin lainsäädäntö, mutta sen lisäksi metsien hoidosta laaditaan erilaisia instituution näkyväksi tekeviä ohjelmia ja suosituksia. Instituutiolla on siis keskitettyä valtaa määritellä tavoitteensa ja laatia yksilöiden käyttäytymistä suuntaavia sääntöjä ja ohjeistuksia, joiden päämääränä on määriteltyjen tavoitteiden toteutuminen. Käytännössä myös metsien käytön instituutiota toteuttavat organisaatioissa toimivat yksilöt ja kollektiivit. Ohjauksen toteuttamisessa on muodostunut erilaisia vakiintuneita tapoja ja käytäntöjä eli toiminta on institutionalisoitunut tietynlaiseksi. Oma osuutensa instituution ylläpitämisessä on myös metsänomistajilla, joiden käyttäytymiseen ohjauksella yritetään vaikuttaa: instituution jatkuvuus riippuu ulkoisten häiriötekijöiden lisäksi siitä, toimivatko yksilöt sen mukaan vai eivät.

Asiantuntijuutta tukeva tekninen tieto

Peltolan (2007b, 50) mukaan faktat ja asiantuntijat tuottavat toisiaan ja erilaisia tiedon tuotannon tapoja on usein vaikea asettaa kyseenalaiseksi. Esimerkiksi laskelman oletetaan automaattisesti tuottavan oikeaa tietoa vain sillä perusteella, että se on laskelma. Tietoa on vaikea asettaa kyseenalaiseksi, ellei sen tuottanutta välinettä voi kiistauttaa. Laskelmat voivat siis itsessään saada

valtaa ongelman tai ilmiön määrittelyssä tietynlaiseksi (Åkerman 2006, 28). Laskelmiin ja teknisiin menetelmiin vetoaminen päätöksenteon pohjana saa asiantuntijoiden tekemät päätökset näyttämään sekä tehokkailta että objektiivisilta (Fischer 2005, 17). Bowker, Baker, Millerand ja Ribes toteavat, että informaatiojärjestelmien rakentamisen taustalla tehdään jatkuvasti poliittisia, eettisiä ja sosiaalisia valintoja. Järjestelmät koostuvat niin teknisistä kuin institutionaalisista ja sosiaalisista osatekijöistä, joiden keskinäisten suhteiden tarkasteluun tulisi kiinnittää enemmän huomiota ymmärtääkseen järjestelmien rakentumista. (Bowker ym. 2010, 99) Etenkin luonnontieteellisen tiedon kohdalla tiedonkeruun varsinainen päämäärä näyttää yhä useammin olevan tietokanta itsessään. Näiden tietokantojen toivotaan olevan riittävän neutraaleja palvellakseen mahdollisimman montaa eri tieteenalaa. Tämä johtaa siihen, että yksi ja sama tieto toimii eri suunnista tulevien toimintasuositusten pohjana ja on siten osa niin tieteellistä kuin poliittista keskustelua. Samalla tietokantojen merkitys hallinnan välineenä kasvaa. (Bowker 2000, 643–644)

Asiantuntijoiden hallussa olevan tiedon lisäksi erilaiset vakiintuneet toimintatavat tukevat metsien käytön ohjauksen asiantuntijuusperustaa. Metsiä luokitellaan ja standardoidaan ja ohjausta perustellaan näillä erilaisilla asiantuntijoiden laatimilla luokittelujärjestelmillä. Keskitetyn hallinnan edellytyksenä on, että standardit, joita sovelletaan paikallisesti, ovat olemukseltaan universaaleja. (Jokinen 2004a, 14) Standardeja joudutaan koko ajan sovittamaan sellaisiksi, että niiden avulla voidaan yhdistää sekä valitut yleistavoitteet, että metsänomistajan elämismaailma. Tämä johtaa uusien standardien käyttöön ottamiseen ja standardien kerrostumiseen. Huomaamatta ne vakiintuvat ja luonnollistuvat osaksi toimintaa ja puhetta ja luovat näin vaikutelman pysyvyydestä. (Jokinen 2004a, 14–15) Siirrettävyytensä ansiosta erilaiset luokitukset toimivat päätöksenteon välineenä hyvinkin kaukana itse päätöksenteon kohteena olevasta paikasta (Åkerman 2006, 30). Tietokannat tuottavat siis jaettua käsitystä siitä, minkälainen maailma on. Esimerkiksi biodiversiteettiä koskevaan tietokantaan tallennetaan tiettyjä asioita ja osa jätetään tallentamatta, jolloin tietokanta määrää myös sitä, mitä suojellaan. (Bowker 2000, 675) Peltola (2007b, 11) huomauttaa, että esimerkiksi rutiininomainen taulukonlaatiminen päätöksenteon pohjaksi on samalla poliittista toimintaa: se määrittää keskustelun rajoja sekä sitä, kenen hallussa on legitiimi tieto. Standardit siis luovat ja ylläpitävät valtasuhteita (Peltola 2007b, 18).

Tieto kytkeytyy hallintaan ja asiantuntijuuden välineistöön lukuisilla tavoilla. Fischerin mukaan poliittista keskustelua käydään pitkälti teknisen tiedon pohjalta, minkä takia teknisen näkökulman hallitsevilla toimijoilla on huomattavasti vaikutusvaltaa niin ongelmien kuin keinojen määrittelyissä. Politiikka onkin yhä useammin kamppailua siitä, kenellä on asiantuntijuutta ja kenellä ei, ja päätösten legitimiteetti sinetöidään teknisillä perusteilla. Erimielisyyden ilmaisu on

vaikeaa, ellei hallitse asiantuntijoiden kieltä. Valta ei siis ole asiantuntijoilla itsellään, mutta heillä oleva tieto ja keinot sen tiedon tuottamiseksi ovat keskeisiä modernin yhteiskunnan hallinnan välineitä. Poliittinen valta perustuu paljolti pääsyyn käsiksi asiantuntijoiden tuottamaan tietoon ja eri tieteenalojen kieli ja käsitteet siirtyvät osaksi poliittista keskustelua. (Fischer 2005, 22–24)

Asiantuntijatiedon ja ei-ammatillisen tiedon välinen suhde

Metsäammattilaisten ja metsänomistajien lisäksi haastatteluaineistossa esiintyvät myös luontoharrastajat. Tämä toimijaryhmä tulee esiin metsäkeskuksen asiantuntijoiden haastatteluissa metsäkeskuksen yhteistyötahona. Nämä erilaista tietoa hallussaan pitävät toimijat jakautuisivat siis helposti asiantuntijoihin, vasta-asiantuntijoihin ja maallikoihin (ks. esim. Saaristo 2000). Aiemmin luonnonsuojelijat ja metsäorganisaatiot ovat usein ajautuneet kiistoihin siitä, mitä metsässä oikeastaan pitäisi tehdä. Väittelyitä on käyty tiedollisilla argumenteilla, joilla on perusteltu vastakkaisia tavoitteita. Metsänomistajien asiaa ovat ajaneet erilaiset etujärjestöt, jolloin yksittäisille metsänomistajille helposti lankeaa jossain määrin maallikon rooli. Tavoitteiden määrittelyyn osallistuminen hoidetaankin useimmiten erilaisten järjestöjen välityksellä, joilla ei välttämättä ole paikallistason osaamista ja tietämystä. Keskusteluja ja kommunikaatiota käytetään myös strategisena vaikuttamiskeinona: niiden avulla asiasta voidaan puhua yhteisenä asiana. Toiminta voi kuitenkin olla aidosti kommunikatiivista vain, jos eri osapuolet pääsevät vaikuttamaan tavoitteiden asettamiseen. (Saaristo 2000, 130)

Asiantuntijoiden hallussa olevaan kieleen kiinnittyy maallikoihin nähden eri tavalla valtaa ja legitimiteettiä, mikä osaltaan heikentää asiantuntijoiden ja maallikoiden välisen kommunikatiivisen suhteen mahdollisuuksia tasavertaisuuteen (Fischer 2005, 18). Yhteiskunnalliset ja erityisesti ympäristöongelmat syntyvät tietyssä paikassa, minkä takia paikallisen tiedon ymmärtäminen ja paikallisten toimijoiden osallistuminen on olennaista sekä ongelman hahmottamiselle että kaikkien kannalta hyväksyttävien ratkaisujen luomiselle. Metsänomistajien tieto pitäisikin saada näkyväksi, jotta se voitaisiin sovittaa osaksi tavoitteiden ja keinojen määrittelyprosesseja. Paikallinen tieto on tietoa paikallisista, sosiaalisista ja tiettyyn tilanteeseen liittyvistä kytkennöistä, joita universaaliin tietoon pyrkivällä tieteellä ei saada näkyviksi. Tämän takia paikallinen tieto on arvokasta tietona itsessään, eikä ainoastaan kansalaisten osallistumisen näkökulmasta. (Fischer 2005, 217–218)

Metsässä asiantuntijan tehtävänä on ennustaa ja suunnitella, minkälaiset metsänkäytön tavat tuottavat halutun lopputuloksen. Asiantuntijan tieto koskee yleensä tiettyjä osa-alueita, asiantuntija työskentelee suurimman osan aikaa tietokoneella ja hän pystyy tekemään laskennallisia ennusteita määräämättömän ajan päähän. Metsän arjessa toimiva metsänomistaja ei sen sijaan välttämättä ole

kiinnostunut tiettyjen laskentamallien mukaan joskus tulevaisuudessa saavutettavista tasapainotiloista, vaan tekee metsää koskevat päätöksensä arjen aikamittakaavassa. (Vehkamäki 2006, 148) Paikallinen arjen metsätieto muodostuukin käytännön kokemuksesta. Tämä kokemus hankitaan tietyissä metsänhoidon ja -käytön olosuhteissa, joille sekä metsäluonto että kulttuuriset säätelymekanismit asettavat reunaehtoja. (Rinnekangas ja Anttonen 2006, 192). Paikallinen tieto kiinnittyy tiettyyn yhteyteen, missä sitä on myös tulkittava, kun taas tiede pyrkii siirrettävään, universaaliin tietoon (Fischer 2005, 195). Asiantuntijatieto ja arkeen pohjaava paikallinen tieto kuitenkin vaikuttavat toinen toisiinsa. Tosin useimmiten asiantuntijatietoa siirtyy osaksi paikallista tietoa eikä toisin päin ja paikallinen metsätieto muuttuu hitaasti asiantuntijatiedon suuntaan. (Rinnekangas ja Anttonen 2006, 189) Metsänomistajia uusien käsitteiden omaksumiseen motivoi tarve hallita omistamiseen ja vallitsevaan metsäpuheeseen liittyvää käsitteistöä. Lisäksi asiantuntijakäsitteistön hallinta auttaa metsänomistajia hallitsemaan heihin kohdistettuja normeja ja vaatimuksia. (Rinnekangas ja Anttonen 2006, 201)

Saaristo toteaa, että vaikka ympäristöongelmia paikannettaessa tieteen tuottamiin faktoihin suhtaudutaan itsestään selvinä ja ongelmattomina, on tiede opettanut ihmiset myös kyseenalaistamaan tieteellistä tietoa. Ihmisillä on lisäksi aiempaa enemmän osallistumismahdollisuuksia ja tietoa on yhä helpommin saatavilla. Yhteiskunnallisille liikkeille ja yksittäisille ihmisille on siis tarjolla välineet horjuttaa asiantuntijuutta, joka Saariston mukaan on perinteisesti rakentunut tieteen, professioammattien ja instituutioiden varaan. Asiantuntijoiden on yhä vaikeampi päästä keskuudessaankaan yksimielisyyteen ongelmista ja niiden ratkaisuista. Asiantuntijatieto asettuu siis eri tavoin kyseenalaiseksi. Asiantuntijan ja maallikon välistä jaottelua ei välttämättä enää tehdäkään sen perusteella, että toisella heistä on tietoa ja toisella ei, vaan sen perusteella, että vain toinen heistä edustaa jotakin instituutiota (Saaristo 2000, 26–32). Esimerkiksi metsäkeskustelusta suuri osa pyörii metsiensuojelun ja metsien hyötykäytön tehostamisen välillä, jolloin toimijaosapuolet määrittyvät pitkälti instituutioiden edustajina. Suojelun ja tehometsätalouden vastakkainasettelun välimaastossa metsäkeskustelua käydään kuitenkin useista eri alateemoista ja keskustelun yhteydessä vedetään samalla asiantuntijuuden rajoja: kenellä on puheoikeus ja keneen luotetaan. (Saaristo 2000, 39)

Perinteisesti asiantuntemuksen ymmärretään rakentuvan tiedon ja erityistaitojen hallinnan varaan, mutta tieto itsessään on persoonatonta ja periaatteessa kaikkien saatavilla (Saaristo 2000, 69). Fischer (2005, 13) kuitenkin huomauttaa, että vapaasti saatavilla olevat informaatiotulvat ovat vailla merkitystä ilman kykyä niiden tulkitsemiseen. Monitahoisia asiakokonaisuuksia koskeva vapaa tieto kasautuu tämän takia entistä enemmän asiantuntijoille, ja samalla yhä isompi osa ihmisistä jää vaille

osallistumismahdollisuuksia. Ammattilaiset hankkivat erilaisia lisenssejä ja todistuksia pätevyytensä takeiksi, ja yhteiskunta puolestaan laatii normeja takaamaan, että työn suorittamisessa on täytettävä tietyt vaatimukset (Saaristo 2000, 88). Metsänomistajien hallussa olevan hiljaisen, tilannesidonnaisen ja toimintakeskeisen tiedon asema sen sijaan on perinteisesti ollut heikko. Sitä on vaikea sovittaa yhteen asiantuntijoiden tietojärjestelmien kanssa, jotka perustuvat eksaktiin tieteelliseen tietoon. (Saaristo 2000, 110) Tosin myös asiantuntijan tiedosta suuri osa on sanatonta tietoa, joka syntyy ja on olemassa vain asiantuntijan toiminnassa (emt., 114). Jokinen ja Holma (2001, 344) pitävätkin epävirallisia instituutioita, kuten vakiintuneita metsänhoidon käytäntöjä, rutiineja ja ajattelumalleja, merkittävinä metsänhoidon asiantuntijuutta kannattelevina elementteinä.

Asiantuntijuus on aina tilannesidonnaista: ongelma on määriteltävä ennen kuin sen ratkaisemiseen voidaan valita siihen sopiva asiantuntija. Toisaalta asiantuntijan nimeäminen määrittelee sitä, minkälainen ongelma on kyseessä. Toimijoiden erilaiset tulkintakehykset ja resurssit vaikuttavat siihen, mihin he kiinnittävät huomiota, mitkä asiat heille ovat tärkeitä ja miten he ongelman määrittelevät. (Saaristo 2000, 58–59) Myös tiedon tuotannon käytännöt vaikuttavat sekä ongelmien määrittelyyn että toimijakentän dynamiikkaan. Esimerkiksi metsäkeskuksen tarve hankkia luontotietoa tuo kentälle uudenlaisia toimijoita, jolloin luontotiedon tuotanto muuttaa sekä toimijasuhteita että ongelmanasetteluja. (Åkerman 2006, 12) Vaikka tutkimani tapauksen taustalla on monimuotoisuuden heikkenemisen ongelma, eivät hankkeen kohteet kuitenkaan ole olleet omistajilleen ongelma, eivätkä ne ainakaan ole kärjistyneen kiistelyn kohteita. Asiantuntijaa ei lehtohankkeessa ole kutsuttu kohteiden äärelle ratkomaan niiden kohtaloa, vaan hän on itse sinne etsiytynyt. Yhtä hyvin paikalle olisi voinut osua toisenlaista asiantuntijuutta omaava henkilö, joka olisi nähnyt jotkut kohteet erinomaisina hakkuukohteina ja jotkin toiset taas arvottomina ryteikköinä. Osittain näiden yksittäisten kohteiden määrittymistä tietynlaiseksi säätelee siis sattuma. Asiantuntijuuden legitimiteetin ehto on luottamus (Saaristo 2000, 69), ja lehtohankkeessa ympäristötukisopimuksen hyväksyminen on samalla osoitus metsänomistajan luottamuksesta metsäkeskuksen suunnittelijan asiantuntijuuteen.

Asiantuntijuuden kolmena kivijalkana pidetyt tiede, instituutiot ja professioammatit kannattelevat Saariston mukaan luultavasti edelleenkin perinteistä asiantuntijuutta, mutta eivät toisenlaista, perinteisen haastavaa asiantuntijuutta. Saaristo nostaakin asiantuntijoiden ja vasta-asiantuntijoiden rinnalle kolmanneksi asiantuntijatyypiksi keinotaitajat. Keinotaitajuus on hiljaista ja paikallista tietoa, osaamista. (Saaristo 2000, 119) Praktisen keinotaitajan asiantuntijuus on sidottu tietynlaisiin käytäntöihin, joiden siirtäminen professionaalisten asiantuntijoiden kognitiiviseen, abstraktiin ja kielelliseen maailmaan on vaikeaa. Tämä käännösongelma vaikeuttaa keinotaitajien käytäntöjen

ottamista osaksi neuvotteluja. (emt., 147) Saariston mukaan kaikki asiantuntijuus on kontekstisidonnaista, ei pelkästään keinotaitajuus. Ensinnäkin asiantuntijuutta rakennetaan julkisuudessa haastamalla asiantuntijaeliittiä. Toiseksi se on aina kommunikatiivista: asiantuntijan on saatettava oma tietonsa muiden tietoon. Kolmanneksi ilman yleisön luottamusta asiantuntijalla ei voi olla asiantuntija-asemaa. (Saaristo 2000, 120–121) Jos asiantuntijuus on kontekstisidonnaista, pätee sama väistämättä maallikoksi määrittymiseen. Kajanne toteaakin, että maallikkous on toimijan rooli, joka syntyy institutionaalisessa vuorovaikutuksessa. Ihmiset voidaan määritellä maallikoiksi ja asiantuntijoiksi ainoastaan suhteessa tietoon. Keskiöön nousevat siis ne, joilla on valta ratkaista, mikä on olennaisinta tietoa. (Kajanne 2001, 154–155)

Rinnekankaan ja Anttosen mukaan metsänkäyttöä koskeva ammatillistuminen on edennyt niin hitaasti sukupolvien kuluessa, että uusilla sukupolvilla ei enää ole ollut selkoa edeltäneestä tilanteesta. Vallitsevat metsänkäyttöperiaatteet on omaksuttu normaaleina ja luonnollisina. Toisaalta metsänkäytön ja metsäteollisuuden tehostuminen on 1900-luvun ajan merkinnyt uusia työpaikkoja ja tulojen kasvua, minkä takia muutosta on pidetty suurilta osin myönteisenä. Tehostumisen sivutuotteena metsää koskevan tiedon ja toimintojen hallinta monimutkaistui ja siirtyi asiantuntijoiden haltuun. Samalla kun metsää koskeva tietomäärä on lisääntynyt, se on jakaantunut epätasaisesti, etenkin kun yhteiskunnallisesti merkittävä tieto on pääasiassa metsäammattilaisilla ja päättäjillä. Tuloksena on kamppailu relevantista metsätiedosta, jonka sisällön ja soveltamisen toimijat arvioivat kukin omista lähtökohdistaan käsin. 2000-luvulla metsänkäytön perusteiksi ei kuitenkaan hyväksytä pelkkää tieteellistä tietoa, vaan luonnontieteen rinnalla joudutaan tarkastelemaan myös kulttuurisia ja sosiaalisia tekijöitä. Huomioon on otettava sellaistenkin ihmisten näkemykset, joille metsä ei ole ammatti. Rinnekankaan ja Anttosen mielestä onkin paradoksaalia, että tehokkaan metsänkäytön jatkamisen edellytyksenä on metsäsektorin lähentyminen ei-ammatillisesti metsään suhtautuvien ihmisten kanssa. (Rinnekangas ja Anttonen 2006, 178–180) Se on toisaalta samalla osoitus siitä, että ei-ammatillisesti metsään suhtautuvilla ihmisillä on mahdollisuus horjuttaa instituutiota: neuvotteluprosesseihin otetaan mukaan ne, joilla on valta tukea virallista instituutiota ja edistää sen pysyvyyttä. Jos neuvottelun lopputuloksena yhteisymmärrys katsotaan sopimukseksi instituution tukemisesta, voidaan instituution mahdollisesti tekemiä myönnytyksiä pitää instituution pysyvyyden hintana. (Redmond 2005, 673–674)

Tutkimukseni esimerkkitapausta, Pirkanmaan metsäkeskuksen lehtohanketta, taustoittaa siis asiantuntijatietoon nojautuva, hierarkkisesti toteutettu metsien käytön ohjaus, joka on osa niin metsänomistajien kuin metsäammattilaisten toimintatiloja. Toimijoiden tietoa käsittelevä taustakirjallisuus erottaa asiantuntijatiedosta sen haastavan vasta-asiantuntijoiden tuottaman tiedon

lisäksi niin kokemuksellisen tiedon kuin paikallisen tiedon. Käytännössä tiedot kuitenkin sekoittuvat, eivätkä toimijat tee päätöksiä selvärajaisten tiedonlajien varassa. Asiantuntijoiden tieto ei ole vain koulutuksen avulla hankittua asiantuntijatietoa – suuri osa asiantuntijoiden tiedosta pohjautuu kokemukseen – eikä metsänomistajien tieto ole pelkästään paikallista ja kokemukseen perustuvaa. Tapauksen ja sen taustan ymmärtämiseksi pidän parhaimpana jaottelua asiantuntijoiden tietoon ja ei-ammatilliseen tietoon, mikä kuvaa metsäammattilaisten ja metsänomistajien asemia sekä heillä olevalle tiedolle annettua merkitystä sen varsinaisesta sisällöstä riippumatta.

Empiiristä aineistoa esittelen toimintatilan käsitteen ohjaamana. Analyysi jakautuu kahteen päälukuun, joista ensimmäinen kuvaa metsänomistajan liikkumavaraa metsänhoidossa, eli metsänomistajien toimintamahdollisuuksia ennen kuin lehtohankkeesta tuli osa niitä. Analyysin toisessa pääluvussa käyn läpi suojeluprosessia niin metsäkeskuksen kuin metsänomistajien näkökulmasta. Suojeluprosessin läpikäyminen alkaa siitä, minkälaiset tekijät muotoilevat metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintatilaa, ja miten he itse sitä erityisesti tietoon liittyen rakentavat, jotta erilaisten hankkeiden toteuttaminen olisi mahdollista. Tämän jälkeen kuvaan ympäristötukiprosessia ja sen merkityksiä metsänomistajien näkökulmasta. Ennen analyysiin siirtymistä esittelen seuraavassa luvussa keräämäni empiirisen aineiston sekä sen analyysissa käyttämäni menetelmät.

3 Aineisto ja menetelmät

Tutkimukseni aineiston keräsin tekemällä teemahaastatteluja. Haastattelukierros alkoi syksyllä 2008, jolloin Ari Jokinen veti keskustelua hankkeesta vastanneen metsäkeskuksen asiantuntijan (metsäkeskuksen asiantuntija 1) kanssa. Tällöin tarkoituksena oli kartoittaa hankkeen sisältöä ja sitä kautta kohdentaa tutkimuksen kysymyksenasettelua. Helmikuussa 2009 olin läsnä Pirkanmaan metsäkeskuksen järjestämässä tilaisuudessa, jonka tavoitteena oli avata metsäkeskuksen ja luontoharrastajien välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Siellä tekemiäni muistiinpanoja en käytä tutkimusaineistona, mutta tilaisuuteen osallistumisesta oli apua itselleni vieraan tutkimuskentän hahmottamisessa. Metsäkeskuksesta sain kahdeksan metsänomistajan yhteystiedot, joista viisi oli siihen mennessä tehnyt lehtohankkeen puitteissa ympäristötukisopimuksen, kahdella se oli vireillä ja yksi oli myynyt metsätilansa valtiolle luonnonsuojelualueeksi. Tarkoituksenani oli haastatella kaikkia metsänomistajia, joilla sopimus oli tehtynä tai vireillä, mutta yhden metsänomistajan tietoja metsäkeskus ei halunnut luovuttaa. Ne metsänomistajat, joille oli tehty hoitosuunnitelma, mutta ei ympäristötukisopimusta, jätin aineiston ulkopuolelle. Ensinnäkin halusin haastatella metsänomistajia, joiden toiminnassa hanke oli varmuudella konkreettisesti jotakin muuttanut tai muuttamassa, ja toisekseen aineiston kasvattaminen ja näkökulman laajentaminen olisi vaikeuttanut työn pitämistä gradun mittakaavassa. Metsänomistajien haastattelukierroksen aloitin elokuussa 2009 ja sain sen päätökseen marraskuussa. Tämän jälkeen haastattelin metsäkeskuksesta niitä kolmea henkilöä, jotka hankkeen puitteissa ovat olleet henkilökohtaisesti metsänomistajien kanssa tekemisissä. Joulukuussa 2009 haastattelin hankkeesta vastannutta henkilöä uudelleen. Hänen lisäkseen haastattelin metsäsuunnittelijaa, joka hoiti sopimuksen tekemisen yhdellä kohteella (metsäkeskuksen asiantuntija 3) sekä henkilöä, joka toimi välittäjänä luonnonsuojelualueen myynnissä (metsäkeskuksen asiantuntija 2). Haastattelin siis yhteensä kahdeksaa metsänomistajaa ja kolmea metsäkeskuksen asiantuntijaa.

Teemahaastattelu menetelmänä oli perustelluin tapa ymmärtää aihetta ja tapausta, jotka molemmat olivat itselleni ennestään vieraita. Päämääränäni oli ymmärtää ja kuvata, mitä lehtohankkeessa on tapahtunut sekä sitä, miten ja millä ehdoilla se on nivoutunut osaksi niin metsäkeskuksen asiantuntijoiden kuin metsänomistajien toimintaa. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 66) toteavatkin, että teemahaastattelulla ei pyritä testaamaan ennakko-oletuksia, vaan menetelmän avulla yritetään selvittää, minkälaisia ominaisuuksia tutkittavalla ilmiöllä on. Menetelmä painottaa ihmisten tekemien tulkintojen keskeisyyttä sekä vuorovaikutuksessa rakentuvia merkityksiä. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 47). Haastatteluissa puhuttiin enimmäkseen jo tapahtuneista asioista, joille

haastateltavat oletettavasti olivat jo ennestään antaneet tietynlaisia merkityksiä. Toisaalta haastattelutilanteessa tapahtumista kerrotaan tarinaa haastattelijalle, joka on haastattelun aihepiirit valitessaan asettanut jonkinlaiset rajat sille, mistä on ylipäätään mahdollista puhua. Haastateltava saattaa toki täysin odottamatta ylittää nämä rajat. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelutilanteessa haastattelijan läsnäolo, hänen tapansa esittää kysymyksiä sekä aikaisemmin esitetyt kysymykset vaikuttavat väistämättä siihen, mitä ja miten haastateltavat vastaavat. Vaikka siis haastattelijan tarkoituksena on selvittää haastateltavan tapaa merkityksellistää ja käsitteellistää maailmaa tai tiettyä osaa siitä, on otettava huomioon, että haastattelutilanteessa luodaan aina myös uusia merkityksiä. Uudet käsitykset syntyvät haastattelijan ja haastateltavan kohtaamisesta, vuorovaikutuksesta sekä kysymyksistä, joita haastateltava tai haastattelija ei välttämättä muutoin tulisi pohtineeksi. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 49) Haastatteluaineistoa ei siis voi lukea objektiivisena tapahtumien kuvauksena, vaan se on osin haastattelutilanteessa rakentuva reflektio. Ihmisillä on myös haastattelutilanteissa taipumus pyrkiä antamaan sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia (Hirsjärvi ym. 2007, 201).

Metsänomistajien haastattelua varten laadin teemahaastattelurungon (liite 1). Metsänomistaja 7 ei tehnyt ehdotetusta alueesta ympäristötukisopimusta, vaan päätyi myymään toisen osan metsästään luonnonsuojelualueeksi, joten hänen haastatteluaan varten tein haastattelurunkoon joitakin pieniä muutoksia. Metsäkeskuksen asiantuntijoille laadin jokaiselle erikseen tarkentavia kysymyksiä sekä heidän oman toimenkuvansa mukaan, että sen mukaan, millä tapaa he ovat osallistuneet lehtohankkeeseen (liitteet 2, 3 ja 4). Pääteemat metsänhoito, luonnonsuojelu ja suojelusopimukset sekä tieto ja vuorovaikutus olivat samat niin metsänomistajien kuin metsäkeskuksen haastatteluissa. Teemojen käsittelytapa ja näkökulmat vaihtelivat kuitenkin haastateltavan mukaan, ja toisten kohdalla painottuivat eri teemat kuin toisten.

Varsinaiset lehtohanketta koskevat kysymykset olivat itsestään selvästi mukana haastattelurungossa, mutta lisäksi halusin ymmärtää hankkeen taustalla olevaa toimintaympäristöä, koska se vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millaiseksi hankkeen on mahdollista muotoutua. Tämän takia kyselin metsäkeskuksen asiantuntijoilta metsäkeskuksen toiminnasta niin metsänhoidossa kuin luonnonsuojelussa. Metsänomistajilta puolestaan kyselin heidän suhteestaan metsäänsä, metsätilan historiasta sekä metsänhoidon käytännöistä ja verkostoista. Luonnonsuojelun ja metsänhoidon ohella kolmas pääteema oli tieto ja vuorovaikutus. Tietoa ja vuorovaikutusta koskevilla kysymyksillä kartoitin metsänomistajien ja metsäkeskuksen välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä lehtohankkeessa, että muuhun metsänhoitoon ja -suojeluun liittyen. Lisäksi olin kiinnostunut yleisesti metsäkeskuksen ja metsänomistajien verkostoista, ja etenkin tiedon verkostoista. Tietoa

pidin tärkeänä niin hankkeen kuin toimijoiden toimintamahdollisuuksien muotoutumiselle, ja toiminnan edellytysten lisäksi mielenkiinnon kohteenani oli myös suojeluun liittyvästä vuorovaikutuksesta syntyvä uusi tieto.

Ennen haastattelujen aloittamista en perehtynyt syvällisesti aihetta käsittelevään kirjallisuuteen, vaan haastattelurunkojen lehtohanketta koskevien kysymysten laadinnan pohjana toimi syksyllä 2008 Ari Jokisen johdolla käyty keskustelu metsäkeskuksen asiantuntija 1:n kanssa, jonka olin nauhoittanut ja litteroinut. Loput kysymykset muotoutuivat osin Ari Jokisen kanssa käymäni tutkimuksen kohdentamista koskevan keskustelun pohjalta, ja osin niistä ennakko-oletuksista, joita itselläni metsänomistajan tyttärenä oli. Epäilemättä perehtymällä etukäteen kirjallisuuteen olisin voinut syventää näkökulmia joidenkin teemojen kohdalla ja vastaavasti keventää joidenkin kohtien käsittelyä. Toisaalta joidenkin yksinkertaisten kysymysten esittäminen johti välillä mielenkiintoisille sivupoluille, ja tutkimuksen alustavat tulkinnat alkoivat hahmottua nimenomaan haastateltavien esittämien ajatusten pohjalta. Edellisistä haastatteluista tekemieni tulkintojen ja havaintojen pohjalta pystyin myös tarkentamaan kysymyksiä seuraavissa haastatteluissa. Tietämättömyyteni nojalla annoin itselleni luvan esittää myös mahdollisesti typerältä tuntuvia kysymyksiä, mihin jälkikäteen arvioiden olen edelleen tyytyväinen. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen kiersin kuitenkin isäni kanssa hänen omistamassaan metsässä, koska täysin ummikkona metsänhoidosta kyseleminen oli kieltämättä turhan haastavaa. Kierroksesta oli korvaamatonta apua metsänhoidon erilaisten käytäntöjen hahmottamiselle, mutta ennen kaikkea se auttoi ymmärtämään sitä, miten metsän käytön historia näkyy metsässä.

Haastattelujen lisäksi olisi ollut mahdollista ulottaa myös tehdyt ympäristötukisopimukset osaksi aineistoa, mutta en kuitenkaan pitänyt niitä olennaisina tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi. Osan sopimuksista olen nähnyt, koska kaksi haastattelemistani metsänomistajista oli ottanut ne haastattelua varten esille ja yksi kaivoi sen esille tarkistaakseen joitain tietoja. Katsoinkin niiden merkityksen olevan niiden näennäisessä merkityksettömyydessä metsänomistajille: yleisesti ottaen itse sopimuspaperin sisältö ja biotooppien luettelointi eivät olleet heille tärkeitä. Tässä mielessä ne ovat osa tekemiäni tulkintoja, mutta varsinaista sopimusten lähiluentaa en ole tehnyt.

Haastattelemistani metsänomistajista käytän aineiston käsittelyssä nimityksiä metsänomistaja 1, metsänomistaja 2 ja niin edelleen haastattelujärjestyksessä, ja metsäkeskuksen asiantuntijoista vastaavasti metsäkeskuksen asiantuntija 1, 2 ja 3. Metsänomistajilla 6 ja 8 ympäristötukisopimus oli toistaiseksi vasta vireillä ja metsänomistaja 7 oli ympäristötuen sijaan päätynyt myymään osan metsästään pysyväksi suojelukohteeksi. Haastatelluista metsänomistajista viisi (metsänomistajat 2,

5, 6, 7 ja 8) on naisia ja kolme (metsänomistajat 1, 3 ja 4) miehiä. Metsänomistaja 1 oli haastateltavana metsän varsinaisesti omistavan vaimonsa asemesta, koska on käytännössä vastannut sekä metsänhoidosta että suojeluprosessista. Metsänomistaja 4 on ostanut metsänsä ja loput haastatelluista ovat saaneet ne perintönä. Metsänomistaja 1 ja metsänomistaja 3 ovat maanviljelijöitä, joista metsänomistaja 3 asuu ympärivuotisesti viljelemällään tilalla suojellun metsäkappaleen läheisyydessä ja metsänomistaja 1 asuu tilalla viljelykauden ajan. Loput metsänomistajista asuvat joko kaupungissa tai taajamassa, eikä metsä ole heille merkittävä toimeentulon lähde. Metsänomistaja 2 ja metsänomistaja 7 ovat keskenään sisaruksia. Haastattelut kestivät lyhimmillään tunnin ja pisimmillään kaksi ja puoli tuntia, suurin osa noin puolitoista tuntia. Metsänomistaja 2 ei suostunut haastattelun nauhoittamiseen, joten tästä haastattelusta käytettävissäni ovat olleet ainoastaan muistiinpanot. Loput haastattelut olen nauhoittanut ja litteroinut sanasta sanaan.

Litteroituani aineiston aloin etsiä sitä jäsentäviä teemoja, jotka lopulta noudattelevat pitkälti teemahaastattelurunkoa. Aineiston analyysin lomassa kirjoitin samalla tutkimuksen käsitteellistä taustaa, mikä johti siihen, että tutkimusasetelma ja toimintatilan käsite alkoivat jäsentää myös empiirisen aineiston käsittelyä. Teoreettisten käsitteiden valintaa ohjasivat vahvasti aineiston alustavassa luennassa ja analyysissa tekemäni havainnot siitä, että useat haastattelemistani metsänomistajista kokivat mahdollisuutensa vaikuttaa metsänhoidon ja -käytön tapoihin melko tiukasti rajatuiksi. Samaan tapaan metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintamahdollisuudet näyttivät tietyillä ehdoilla rajatuilta. Teoria ja empiria siis keskustelivat keskenään ja tämän perusteella uskoin, että toimintatilojen hahmottaminen aineistosta auttaisi ymmärtämään sekä hanketta että sen laajempia yhteyksiä. Näin ollen kyse oli teoriaohjaavasta sisällönanalyysista, jossa aikaisempi tieto ohjaa analyysia ja avaa ajatuksia sekä tulkinnan mahdollisuuksia (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 96–97).

Tapaustutkimuksen tarkoituksena ei olekaan vain kuvata ainutlaatuista tapausta, vaan ymmärtää tietyn tapauksen suhdetta sitä ympäröivään maailmaan ja tapauksen taustayhteyksiin (Peltola 2007a, 111–112). Pyrin siis ymmärtämään lehtohanketta kontekstuaalisesti, eli etsimään hankkeen taustalta asioita, jotka ovat vaikuttaneet siihen, minkälainen se on. Eräsaari (2007, 149) huomauttaa, että jokaisella kontekstilla on aina oma kontekstinsa, minkä takia yhteyksien määrittely ja tulkinta siitä, mitä niistä seuraa, jäävät tutkijalle. Tekemieni valintojen takia tapauksen tarkastelu on tietynlainen kuvaus makro- ja mikrotason, eli institutionalisoituneen ohjausjärjestelmän ja yksilöiden välisistä kohtaamisista. Koska yksilöillä on tapahtumien kulkuun vaikuttavat yksilölliset taustansa, olen kirjoittanut heistä analyysiosiossa mahdollisimman eritellysti. Toimintatilan ja toiminnan kontekstin

tarkastelu tuo siis ilmi käsitykseni siitä, että tapahtumat elävät ”asioiden ja tapahtumien verkossa, joka muodostuu muista asioista ja muista tapahtumista” (Eräsaari 2007, 157).

4 Metsänomistajan liikkumavara metsänhoidossa

Tässä luvussa käsittelen niitä tekijöitä, joiden haastatteluaineiston perusteella katson rakentavan haastattelemieni metsänomistajien liikkumavaraa, ja jotka luovat siten taustaedellytyksiä metsänomistajien metsään pyrkivälle lehtohankkeelle. Ymmärrän liikkumavaran Peltolan (2007b) tapaan laajasti politiikan toimintatilanteissa määrittyvien mahdollisuuksien valikoimaksi. Ympäristöpoliittinen liikkumavara piilee erilaisten teknisten järjestelmien toiminnallisissa suhteissa ja niihin kietoutuneissa toiminta- ja valintamahdollisuuksissa, jotka ovat sekä poliittisia että teknisiä. Teknologiana voidaan pitää myös hallinnan ja tiedon tuottamisen tekniikoita tai vakiintuneita tuotantokäytäntöjä, kuten metsikkötaloutta. Mahdollisuuksia ja rajoitteita syntyy niin itse teknologiasta kuin teknologiaa koskevista neuvotteluista. Järjestelmien toiminnalliset suhteet määrittävät sitä, minkälaisia asioita on mahdollista nostaa esiin, minkälaisilla ehdoilla päätöksiä tehdään, ja ne muotoilevat toimijoiden puhe- ja toimivaltaa. (Peltola 2007b, 13–16) Luvussa 2 esittelin yksityismetsien käytön ohjausjärjestelmää ja siihen kytkeytyvää asiantuntijatietoa. Metsien käyttöön kytkeytyy mittava määrä teknologiaa, mutta ymmärrän myös metsien käytön ohjauksen hallinnan tekniikkana, jonka toiminnallisissa suhteissa liikkumavaraa osaltaan muotoillaan.

Käyn aluksi läpi haastattelemieni metsänomistajien näkemyksiä ja tavoitteita sekä niihin liittyvää metsänomistajien tietämysperustaa, joiden katson liittyvän metsänomistajien omaksumaan identiteettiin metsänomistajina. Metsänomistaja ei välttämättä halua hoitaa metsäänsä kulloinkin suositeltujen käytäntöjen mukaan, jolloin metsänomistajan toimintatila tuntuu ahtaalta. Metsänomistajien näkemysten ja tietämysperustan jälkeen siirryn siis metsänomistajan mahdollisuuksiin toteuttaa yksilöllisiä tavoitteitaan eli metsänhoidon toiminnallisiin suhteisiin. Luonnonvarojen käytön ja hallinnan dynamiikkaa yksityismailla voikin tarkastella keskitetyn hallinnan ja maanomistajien hajanaisten, yksilöllisten pyrkimysten ristiriitaisen suhteen kautta (Jokinen 2004a, 12).

4.1 Metsänomistajien näkemykset ja tavoitteet

Lähden metsänomistajien liikkumavaran tarkastelussa liikkeelle metsänomistajien omista metsänhoitoon liittyvistä näkemyksistä, koska metsänomistaja tulkitsee liikkumavaraansa metsälle asettamistaan tavoitteista käsin. Vaikka lainsäädännön ja suositeltujen metsänkäsittelytapojen asettamat reunaehdot siis ovat sinänsä kaikille samat, merkityksellistyvät ne joko rajoittavina, mahdollistavina tai neutraaleina metsänomistajan omista tavoitteista riippuen. Tavoitteiden asettamiseen ja yhteiskunnan asettamien reunaehtojen tulkintaan vaikuttaa myös se, minkälaista

metsää haastateltava omistaa, ja mitä juuri siltä metsältä tai metsän osilta on edes mahdollista tavoitella. Jokinen toteaakin, että metsänomistajan tarkkailema metsä ei ole passiivinen, vaan asettaa metsänomistajalle erilaisia, jatkuvasti muuttuvia rajoituksia. Muutoksiin vaikuttavat niin ihmisen toiminta kuin luonnollinen muutos ja metsän lisäksi myös metsänomistaja itse muuttuu ja havainnoi metsäänsä eri tavoin eri aikoina. Tämän takia metsä tarjoaa metsänomistajalle erilaisia mahdollisuuksia riippuen niin metsän sen hetkisestä luonnollisesta tilasta kuin siitä, mitä metsänomistaja on herkistynyt metsässä näkemään. (Jokinen 2002, 135)

Metsänomistaja 4 on ostanut metsänsä sijoituksena ja kertoo käsittelevänsä metsiään talousmetsinä. Jos metsässä on erityisiä luontoarvoja, ne pyritään kuitenkin säilyttämään. Haastateltava katsoo luontoarvojen säilyttämisen tärkeäksi, mutta toteaa myös, että luonnon kannalta arvokkaat kohteet ovat harvoin taloudellisesti merkittäviä. Metsässään kulkiessa hän kiinnittääkin ensisijaisesti huomiota mahdollisiin hoito- ja hakkuutarpeisiin. Hänen näkemyksensä mukaan nykyiset metsälait ovat löysiä, eivätkä ne hänen mielestään rajoita metsänomistajan liikkumavaraa kovinkaan paljoa. Metsänomistaja 4 on haastattelemistani metsänomistajista ainoa, joka suhtautuu täysin varauksetta avohakkuisiin ja korostaa etenkin niiden taloudellista kannattavuutta.

> Mutta nythän puhutaan, täähän on päivänpolttava keskustelunaihe tää metsänhoito, nää että tehdäänkö avohakkuita vai onko se vanhanaikanen harsinta sitten tuota ja siinäkin, no siinä ei voi olla kun tuota, meikäläinen kun yhtä mieltä, että kyllä nää aukkohakkuut, ne sopii useimmalle paikalle ja jos ne muistetaan vaan ne taimikot ja nuoret metsät hoitaa, kyllä sieltä hyvää ainesta tulee. Tää unohdetaan monesti se, että näissä harsintahakkuissa, niin täähän on niin hankalaa saada niitä motteja tienvarteen, kun pitäis vielä suojella sitä, olemassa olevaa, jäävää puustoo. Se hintahan putoo heti, mää sanon, että äkkiä viiskytä prosenttia avohakkuun edestä. Se on niin paljo kalliimpaa se korjuu. Että jos tällä tavalla ajatellaan ja täällähän on näillä alueilla paljon tätä maannousemasientä, kuusikot happanee, tuolta sisältäpäin, niin se lahonousemakasvu on isompaa kun kuutiokasvu. (Metsänomistaja 4)

Avohakkuiden taloudellinen kannattavuus perustuu haastateltavan mukaan siis korjuutekniikan alhaisempiin kustannuksiin. Tämän lisäksi avohakkuuta puoltaa metsänomistajan mukaan maannousemasienen torjunta. Maannousemasieni eli juurikääpä leviää kuusiin vaurioituneiden juuristojen ja runkovaurioiden kautta, mutta leviää myös maan alla juuristojen välityksellä. Sieni tartuttaa mahdollisesti kokonaisia puuryhmiä, ja metsään muodostuu tautipesäkkeitä. Erityisen paljon tartuntoja tulee kesäkaadoissa kantojen kautta: kannosta sieni siirtyy sen juuria pitkin lähellä kasvaviin kuusiin. Sieni jää elämään maaperään, joten metsänomistaja saattaa joillain metsäalueilla joutua vaihtamaan kokonaan puulajia: sieni ei elä lehtipuumetsissä. (Metsäntutkimuslaitos) Juurikäävän torjuntaa on pidetty vaikeana erirakenteisessa metsässä. Sieni tarttuu alikasvoksiin ja

toisaalta usein toistuvat hakkuut jättävät jälkeensä juurikäävän leviämiselle otollisia juurivaurioita ja paljasta kantopintaa. (Valkonen ja Siren 2009, 14) Metsä itse ja maannousemasieni sen osana siis tarjoavat metsänomistajalle tulkintamahdollisuuden puoltaa avohakkuuta korjuumenetelmänä.

Haastatteluaineiston loput seitsemän metsänomistajaa suhtautuvat vähintään varauksella avohakkuisiin. Useat mainitsevat syyksi avohakkuiden vastustamiselleen sen, että metsä näyttää niiden jäljiltä surkealta, ja että ympäristönmuutos tutussa metsässä on liian iso. Tosin metsänomistaja 2 on sitä mieltä, että jotkut avohakkuut ovat silti maisemallisesti järkeviä ja kertoo esimerkkinä nähneensä lapsuutensa maiseman kunnolla vasta myöhemmällä iällä, kun rinne hakattiin puhtaaksi puustosta ja näkymä avautui. Kyse ei kuitenkaan ollut perheen omasta metsästä. Lähes kaikkien haastattelemieni metsänomistajien metsissä on tehty avohakkuita, vaikka he eivät kaikki itse niitä toivoisi. Pari on sitä mieltä, että ensimmäinen heidän omistajuutensa aikainen avohakkuu saa jäädä myös viimeiseksi.

> Ei, ei oikeestaan, et ainoo on tää, et nyt tehtiin se avohakkuu, mitä oikeestaan ikinä ei o tehty, mut kyllä oli viimenenkin avohakkuu varmaankin, et ei, kyl se jotenkin
>
> Joo. Miten sä sit päädyit siihen, että se tehtiin?
>
> No kyl se ehkä oli se, että sillon niinku ajateltiin sitä taloudellista hyötyä, et se oli niinku päätehakkuukunnossa se metsä, että se vaan niinku oli siinä kunnossa. --- Joo, niin niin se päätehakkuu, niin siinä ei nyt oikeestaan ollu mitään muuta vaihtoehtoo siinä, mutta tota, mut on se niinku sitten taas tommosessa kun se on se lähimetsä, niin sit se se ympäristö, se ympäristönmuutos on niin iso, että…, et on se vähän, vähän sitten, mutta että, toisaalta meillä ei sit muualla sellasta metsää olekaan, missä niinkun voisi tehdä tommosen päätehakkuun, mut toi oli semmonen. Se nyt sit tehtiin, jotta siitä, jos siitä edes kerran sais jotakin tuottoo.(Metsänomistaja 8)

Metsänomistaja 8 on siis päätynyt avohakkuuseen kahdesta syystä. Ensinnäkin metsä ja metsän sen hetkinen tila on vaatinut päätehakkuuta ja toiseksi metsänomistaja on halunnut saada metsästään taloudellista tuottoa. Haastateltava omistaa suhteellisen vähän metsää, joten se ei ole hänelle säännöllinen tulonlähde. Avohakkuuseen päätymisessä kyse on ollut siis tietynlaisesta metsän ja metsänomistajan välisestä vuoropuhelusta, missä metsällä tulkitaan olevan vaatimuksia, jotka osuvat yhteen omistajan taloudellisten tavoitteiden kanssa. Hakkuut toteutettiin metsänhoitoyhdistyksen välityksellä. Tavoitteiden toteuttamisesta seurannut ympäristönmuutos on kuitenkin ollut ristiriitainen metsänomistajalla olevien muiden, erityisesti lähimetsän maisemaa koskevien tavoitteiden kanssa. Lähimetsässä kuljetaan usein ja tällöin myös avohakkuun jäljet ovat

jatkuvasti nähtävillä. Metsänomistajan omistuksessa oleva kauempana sijaitseva metsä ei kuitenkaan tarjoa päätehakkuun mahdollisuutta.

Taloudellisen hyödyn tavoittelu ei automaattisesti tarkoitakaan avohakkuiden hyväksymistä. Näin on esimerkiksi metsänomistaja 1:n kohdalla. Hänelle tärkein tavoite metsän hoidossa ja käytössä on sen tuottavuus ja metsän taloudellisen arvon jatkuva kasvattaminen. Hän haluaisi siirtää metsät seuraaville sukupolville parempina kuin millaisina hänen vaimonsa ja haastateltava ovat saaneet ne hoidettavakseen. Paremmalla hän tarkoittaa nimenomaan parempaa tuottavuutta ja puuntuotannollisesti kestävää käyttöä: metsää ei saa hävittää. Metsänomistaja kertoo kuitenkin perimätietona oppineensa, että avohakkuut ovat rumia ja ajautuvansa niistä aika ajoin erimielisyyksiin metsänhoitoyhdistyksen neuvojien kanssa. Tämä perimätieto ei ole siirtynyt ainoastaan metsän aiemmalta hoitajalta, eli haastateltavan appiukolta, vaan metsänomistaja 1 sanoo sen olevan yleisempää tietämystä.

Metsänomistaja 3 soveltaa metsänhoidossa jatkuvan kasvatuksen periaatteita ja näkee metsän muilla tavoin kuin taloudellisesti arvokkaana. Arvonsa takia metsää on kohdeltava oikealla tavalla. Hänen mielestään erirakenteisen metsän kasvatus on ainoa vaihtoehto, jos haluaa, että toiminta on jatkuvaa. Päätehakkuita metsässä ei ole hänen omistajuutensa aikana tehty, vaan metsänomistaja odottelee, että aikaa myöten metsätaloudessa siirryttäisiin monimuotoisempaan suuntaan. Metsässä ei tehdä myöskään hoitohakkuita, vaan metsänomistaja hyväksyy puunkorjuun ainoastaan omaa käyttöä varten. Kyseisellä metsänomistajalla on nyt tehdyn ympäristötukisopimuksen lisäksi myös muita erilaisilla sopimuksilla rauhoitettuja metsäalueita. Haastateltava näkee metsän yhtenä osana luontoa, minkä takia sitä pitäisi vaalia samaan tapaan kuin muutakin luontoa.

> Metsä on, taikka metsää voi käyttää, mutta ei sitä saa tuhota, taikka ei tuhota, kun metsälaki sanoo, että metsää ei saa tuhota, mutta jos avohakkuu ei oo metsän tuhoomista, niin sitten ei voi olla mitään muutakaan, mitä voi sanoo metsän tuhoomiseks. Avohakkuun jäljiltä ei ole mitään. Ja vaikka mulla on tota metsää suojelussa, niin ei se silti tarkota, ettei sitä voi käyttää, siis niitä muita, muilta osin. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistaja 8 kertoo jättäneensä metsään paljon lahopuuta edistääkseen erilaisten eliöiden elinmahdollisuuksia. Haastateltavan metsässä on noin kilometrin verran rantaviivaa, jonka hän haluaa säilyttää sellaisenaan rantakaavaan merkityistä mökkitonteista huolimatta. Välillä hän myöntää miettivänsä, että kunnon mökki rannassa olisi kiva ja siellä voisi olla siistimmän näköistä, mutta pitää nykyistä vaihtoehtoa ympäristölle parempana. Metsänomistaja 2 toivoisi, että hakkuiden ajankohdassa huomioitaisiin lintujen pesimäaika. Hänen mielestään kesäkaadoista jää ylipäätään

liikaa jälkiä metsään ja metsäkoneille pitäisi siksi ajaksi keksiä muuta käyttöä. Haastateltava korostaa, että kaikesta ei tarvitse saada rahaa, vaan pitäisi antaa arvoa myös sille, että alueet ovat kauniita. Hänen arvionsa mukaan Suomen elinkeinorakenne on menossa siihen suuntaan, että kauniille ympäristölle tulee vielä tarvetta. Metsänomistaja 7 näkee nykyiset metsänhoidon käytännöt uhkana vaihtelevalle ympäristölle:

> Metsän hoidossa ja käytössä.. Minä näkisin semmosen varovaisemman, juuri tämmösen harvennushoidon, enkä tätä puhtaakshakkaushoitoa, ei se ole hoitoa ja sitte ku se istutetaan tiheeks puskaks, niin se on sitte tihee puska, ei siinä mitään kasva marjoja, eikä muita kukkasia, kasveja. (Metsänomistaja 7)

4.2 Metsänomistajien tietämysperusta

Metsänomistajien tiedon sisältö, tiedon rakentuminen ja tiedon ilmaisu vaihtelevat yksilöittäin laidasta laitaan. Useimmat haastattelemistani metsänomistajista ovat kiinnostuneita nimenomaan omasta metsästään eivätkä ainakaan ensisijaisesti universaalista metsätiedosta. Erilaisten metsänhoidon instituutioiden tuottama tieto, tavoitteet ja käytännöt tunkeutuvat silti väkisinkin metsänomistajan metsään ja tietoisuuteen. Yksittäisen metsänomistajan tietämysperusta muodostuu siten erilaisista henkilökohtaisen historian, oman metsän historian ja instituutioiden tuottaman tiedon yhdistelmistä. Tietämysperustalla on merkityksensä toisaalta metsänomistajan metsälle asettamien tavoitteiden ja metsänomistajan identiteetin muotoutumisessa, mutta toisaalta myös siinä, minkälaisista lähtökohdista metsänomistajat pystyvät käymään keskustelua metsäammattilaisten kanssa. Metsänomistajien tietämys ja metsänhoitoon liittyvä kyvykkyys ovat siis metsänomistajan liikkumavaran ja toimintatilan osatekijöitä.

Tietämys metsätilan historiasta

Lähes kaikki haastattelemani metsänomistajat ovat perineet metsänsä, ja se on kulkenut suvussa vähintäänkin vuosikymmenien ajan. Ainoat poikkeukset ovat metsänomistaja 1 ja metsänomistaja 4. Metsänomistaja 1 oli haastateltavana metsät varsinaisesti omistavan vaimonsa puolesta, koska on vastannut niiden käytöstä. Tila on kuitenkin ollut vaimon suvun hallussa 1800-luvun loppupuolelta asti ja sen historia on myös haastateltavalle tuttu. Metsänomistaja 4 puolestaan on ostanut metsää sijoituskohteena, eikä hän tunne omistamansa metsän historiaa kovinkaan paljoa.

Metsänomistajat kertoivat omistajanvaihdoksista, metsien käytön historiasta sekä metsään ja puunkäyttöön liittyvistä muistoistaan. Metsänomistajien kertomuksista tilan historiasta rakentuu samalla kertomus metsän nykytilasta: minkälaisten tapahtumien seurauksena metsä on tällä hetkellä

juuri sellainen kuin se on. Tilan historia ja sen pohjalta muokkautunut metsä määrittävätkin osaltaan sitä, mitä toimintamahdollisuuksia metsä tarjoaa.

> No ensinnäkin tietysti mun muistikuvista ja historiasta vois sanoo, että jos alotetaan jostakin tuolta kaks-, kolmekymmentäluvulta, tuhatyheksänsataakakskytluvulta, niin sillon nää metsät oli tai siis puumäärä oli aika hyvä ja sitten tuli tämmönen lama-aika, jollon mun isäni joutu maksamaan velkatakuita ja sitten se joutu hakkaamaan sitä metsää joiltakin osin niinkun paljon ja no sitten se laitettiin sen aikasen systeemin mukaan niinku lukkoon, jollon ei saanu niinku tehdä mitään ja ne alueet oli sitten käyttämättömänä ja muita alueita on sitte käytetty vähäsen ja tota no sitten noin viiskymmentäluvulta alkaen niit on käytetty hyvin kohtuullisesti tietysti niin kestävän kehityksen periaatteella ja sitten myöhemmässä vaiheessa tässä niin sitten ne muuttu siitä, siitä lukkoon laittamisen jälkeen jo niin arvokkaaksi, että niitä sitten jo haluttiin suojella niitä. Se on niinku tavallaan tämmönen koominen puoli tässä asiassa, että kun tällä hetkellä tämmönen jatkuva kasvatus on niinku vähän, ei ole se vallitseva menetelmä, vaan vallitseva menetelmä on tää avohakkuu, päätehakkuu ja kuiteski nämäkin metsät on ollu siis tän harsintahakkuun jäljiltä ja niistä sitten yhtäkkiä muuttuukin hyvin arvokkaammaks ne ja, no (Metsänomistaja 3)

Metsän käytön historiaan sekoittuvat koko yhteiskuntaa koskevat tapahtumat, joihin metsänomistaja on reagoinut. Åkermanin (2006, 12–13) mukaan ympäristössä tapahtuvia muutoksia ei voikaan selittää yksittäisten ihmisryhmien tekojen kautta, vaan luonto kietoutuu eri tavoin historiallisesti muokkautuviin yhteiskunnallisiin vuorovaikutussuhteisiin. Metsän hakkuu tarjosi lama-aikana metsänomistajalle keinon selviytyä taloudellisista vaikeuksista eli tavallaan lama pakotti metsänomistajan metsänhakkuisiin. Myöhemmin yhteiskunta voimakkaasti rajoitti metsänomistajan toimintamahdollisuuksia kieltämällä metsän käytön. Sittemmin metsän omistaja (sekä haastateltava että haastateltavan isä) on käyttänyt omaa harkinta- ja toimintavaltaansa kieltäytymällä uusista metsänhoidon menetelmistä. Tietynlaisen käytön ja käyttämättömyyden seurauksena metsän luonto täyttää tänä päivänä monimuotoisuudelle asetetut kriteerit. Kyseisen metsänomistajan mailla on nyt tehdyn ympäristötukisopimuksen lisäksi myös muita aiemmin perustettuja suojelualueita, joissa viranomaistoimijana on ollut ympäristökeskus.

> Asutustila, nyt mä muistan, mikä se mun kotini oli, tän lex Kallion[3] mukainen ja silloin oli se tilanne, että se, sillähän se on niin monen eri kylän alueella, kun ne päätilat oli eri kylissä, niin ne katso, että se metsäpalakin on sitte samaa kylää, vaikka se ympärillä ei ollu, niin ne tietysti oli hakannu, että me, meillä saatiin melkein puhtaat, puhtaaks hakatut metsät ja sillä meillä oltiin hirveen nuukia, ei meillä koskaan metsää myyty, enkä mä oppinu siihen, että metsästä jotain tuloa olis, muuta kun polttopuu ja rakennuspuu, koska ei siellä ollu, mutta sitte tietysti se, siitä vuodesta kolkytneljä niin tähän päivään, niin onhan se tilanne eri, kyllä viidessäkymmenessä vuodessa jotakin kasvaa jo ja täähän on pitempi aika,

[3] Laki maan hankkimisesta asutustarkoituksiin 278/1922

> seitenviis vuotta, enemmänkin jo, niin tuota, ne oli hyvin tyhjät. Ainoa se, se viiden hehtaarin, mikä mulle tuli myöhemmin tai sillon kaheksanviis, niin tota, se jonka isä osti veljeltään, niin se oli erilaista, koska se oli siinä päätilassa, siis isän kotitilassa, et se ei ollu tämmönen asutustila, joka tehtiin semmoselle alueelle, jota ei kukaan huolinu, isä raivas pellot ja sitten tota, no saihan sitä puuta jo sillonki sen verran, että polttopuun sai, että se oli se historia (Metsänomistaja 7)

Metsänomistajan käsitykseen metsästä ja siitä, mitä sillä voi tehdä, on vaikuttanut se, mitä kotitilan metsä on voinut tarjota. Toimintamahdollisuuksia oli rajattu jo ennen metsän siirtymistä haastateltavan isän omistukseen: hakkuukypsää metsää ei juuri ollut ja metsän kasvu on suhteellisen hidasta. Metsää olisi mahdollisesti käytetty enemmänkin, jos siellä olisi ollut, mitä käyttää. Nyt metsä ei kuitenkaan ole määrittynyt omistajalleen merkittäväksi tulonlähteeksi, vaan sitä on hyödynnetty lähinnä kotitarvepuun hankkimiseen. Metsän siis määrittää metsänomistajan toimijuutta. Metsässä tapahtuvat fyysiset muutokset sekä se, miten metsää ja metsänomistajaa ohjataan tai metsän käyttöä rajataan vaikuttavat metsänomistajan ulottuvilla oleviin toimintamahdollisuuksiin. (Jokinen 2004b, 147)

> Mites tota onks toi metsänhoito siä muuttunu mitenkään verrattuna edelliseen sukupolveen sitten tän sun omistajuuden aikana, vai onks se

> Se on ollu, emmää tiedä, osaa sanoo, mä olin kuuden vanha kun isä kuoli, niin siit on niin hirveen pitkä aika. No aikonaan siellä hevosen kanssa kuljettiin ja semmosta. Halkoja hakattiin, et siel oli halkopinoja, ihan tällasta, niin joo, niitä halkopinoja oli, niitä sitten myytiin aikonaan, noi, noi laivat, kun siitä kulkee laivareitti ohi, niin ne, oli halkokärkikin oikein meillä se yks paikka, mihinkä sitten naapurit ja me tuotiin niitä puita, mistä ne laivat sitten otti niitä, että ihan tämmöstä polttopuuta siellä on tehty, kautta aikojen, sillon, mitä mää muistan niin aikonaan. Ja sitten juu, sillon aikonaan, niin oli just näitä tällasia pienpuunostajia, tulitikkuhaapaa, siellä kulki ostajia, jokka osti ihan yksittäisiä puita, et tällanen sopis mulle, meille, oikein hyvin, että, jotain tämmöstä erikoispuuta, mitä siellä kasvaa, että niitä vois myydä ihan sillai yksittäin. Sillon se oli mahdollista, kun oli hevoset, millä niitä sitte kuljetettiin. Ja ei kai tulitikkuhaapaa nyt enää, materiaalit on erilaisia, mutta sillon se oli aika tärkee. Ja haapaa siellä kasvo, että mä muistan pikkutyttönä niitä monta kertaa tuli puiden ostaja, joka kiersi niitä naapuritaloja, niitä alueita ja tutki niitä metsiä ja sitte, kävi kysymässä, et saako niitä ostaa, oli löytäny hyviä puita, et sillai on muuttunu, et ne on nyt suuria määriä, mitä myydään noille, aikonaan voi myydä ihan yksittäisiä puita.(Metsänomistaja 5)

Tilan historia on erilaisten toimintojen historiaa. Metsänomistajan kertomuksessa piirtyy esiin puunkorjuun, logistiikan ja tuotantotekniikan muutokset, joiden muuttuessa myös metsänomistajan mahdollisuudet hyödyntää metsäänsä ovat muuttuneet toisenlaisiksi. Toiminnan reunaehdot ovat uudenlaiset, eikä metsänomistajalla ole kanavia, joiden kautta myydä esimerkiksi yksittäisiä puita. Myös tilanhoidon muutokset ovat asettaneet metsänomistajan toiminnalle uudenlaisia vaatimuksia. Kolme-, neljäkymmentä vuotta sitten Metsänomistaja 5:n nykyisin omistamassa metsässä toimi

metsänhoitajana karja, joka söi pienet lehtipuun alut. Nykyään vesakon raivaus on metsänomistajan ja tämän perheen vapaa-ajan toimintaa.

Metsän historia on toiminnan historian ohella toiminnan taustalla olevien näkemysten historiaa. Myös tällainen metsän aatehistoria on haastateltavilla siirtynyt paljolti sukupolvelta toiselle. Ne ovat osa metsänomistajan tietämysperustaa, vaikka metsänomistajien olisi vaikea perustella niitä kielellisesti niin, että ne kohtaisivat asiantuntijoiden määrittelemät hyvän metsänhoidon perusteet. Katson niiden kytkeytyvän metsänomistajan identiteettiin osana kyseisen metsän hoitajien jatkumoa. Sukupolvelta toiselle siirtyvässä ajatusmaailmassa on kyse niin tietoisista valinnoista kuin tietynlaisten hoitokäytäntöjen ja periaatteiden muuttumisesta tavaksi: näin näitä metsiä hoidetaan. Metsänomistajat tunnistavat kuitenkin myös syitä tietynlaisen suhtautumisen taustalla:

> Ooks sää sitte sun isältä oppinukin nää kaikki metsään liittyvät jutut?
>
> No isältä, isä ei ollu sillain metsänhoidollisesti ollu kauheen, että sille se metsä ei ollu niinkun sillä tavalla taloudellisesti arvokas, et sillekin, sillekin isällekin metsä oli enemmän niin kun sitten semmonen niin kun henkistä pääomaa, kun sit taas taloudellista pääomaa, et ehkä se sitten mullakin on enempi niin kun sitä, et mä nään sen metsän kyllä enempi niinkun semmosena virkistäytymispaikkana ja sellasena, niin kun arvokkaana asiana muuten kun taloudellisesti, tietysti kun sitä on niin vähän, että kun koskaan ei, niin kun, ei sillä oo niinkun sellasta taloudellista merkitystä, mä ymmärrän sitte ihmiset, joilla on paljon sitä, niin se, se on niin kun oikeesti, se on merkittävä, miten sä sitä hoidat, mutta sitten, sit tossa niin se ei oo niin kun, se ei oo niin kauheen tärkee. (Metsänomistaja 8)

Metsä asettaa siis tietyt rajat esimerkiksi sille, miten paljon se saa painoarvoa tulonlähteenä. Monet haastatelluista eivät olekaan oppineet hahmottamaan metsää ensisijaisesti taloudellisesti arvokkaana, vaan se on ollut merkityksellinen erilaisessa kotitarvekäytössä ja keräilyssä sekä henkisten voimavarojen lähteenä. Näin on varsinkin niiden kohdalla, joiden omistamat metsäpinta-alat ovat pieniä. Metsällä on kuitenkin useita merkityksiä myös niille, jotka korostavat sen tehtävää tuottaa taloudellisesti. Lindroosin selvityksen mukaan tällaisten monitavoitteisten osuus metsänomistajakunnasta on suurin. He korostavat metsänomistuksessa sekä taloudellisia, aineettomia että toiminnallisia tavoitteita. (Lindroos 2005, 28)

Tekemisestä ja kokemisesta syntyvä tietämys

Haastattelemieni metsänomistajien tieto ja ajatukset metsästä kytkeytyvät paljolti toimimiseen omassa metsässä. Vaikka useimmat haastattelemistani metsänomistajista asuvat nykyään kaupungeissa, on monilla kesänviettopaikka omistamansa metsän läheisyydessä. Osa on tehnyt itse metsätöitä tai seurannut isäänsä tekemässä käytännön hoitotöitä. Osa tekee metsätöitä edelleen.

Metsä on myös virkistysympäristö: metsänomistajat käyvät metsässä marjastamassa ja sienestämässä ja he saavat sieltä henkisiä voimavaroja. Jokinen tarkastelee metsänomistajan ja metsän välistä vuorovaikutussuhdetta tarjokkeen käsitteen avulla. Metsä tarjoaa sinänsä lukemattomia eri vaihtoehtoja toiminnalle, mutta metsänomistaja ei huomaa niitä kaikkia, vaikka metsässä kulkeminen ja metsätöiden tekeminen on jatkuvaa metsän havainnointia. Metsänomistajalle ovat avoinna vain ne toimintavaihtoehdot, jotka hän pystyy tietoisesti poimimaan metsän tarjokevalikoimasta. (Jokinen 2002, 135)

Metsänomistaja 2:n mukaan todellinen metsään liittyvä viisaus tulee siitä, että hän on syntynyt metsän reunaan pienviljelijän tyttäreksi. Hänen mielestään ihmisen viisaus on lähtöisin henkisestä maailmasta, eikä sitä voi saavuttaa lehtien välityksellä. Haastateltava ajattelee, että metsänomistaja näkee itse metsänsä kunnon ja sitä on tämän oman viisauden pohjalta hoidettava. Jos tällaista viisautta ei ole, ei pitäisi myöskään omistaa maata. Kyseinen metsänomistaja kertookin olleensa pitkään alamaissa annettuaan metsänhoitoyhdistyksen hoitaa valtakirjalla puukaupan, jonka yhteydessä metsään tehtiin avohakkuuaukea. Avohakkuuseen suostumisen seurauksena metsänomistajalla oli pitkään huono omatunto ja hän kyseenalaisti oman kykynsä vastata metsänsä hoidosta. Metsänomistaja 2 painottaa metsän hoidossa nimenomaan viisautta, eikä tietoa. Metsää ei siis hänen käsityksensä mukaan voi hoitaa vain teknisen tiedon ja mitattavien kriteerien perusteella, vaan siihen yhdistyy jokin tarkemmin määrittelemätön henkilökohtainen ymmärrys siitä, mikä on hyvää.

> Mites tota mistä sää oot ite hankkinu tai saanu sen tiedon sitte siitä?
>
> No se on tullu itekseen. Totta kai kun on eläny tosiaan metsässä, mä oon syntynykin, minut on pantu puunoksasta kopassa roikkuun, että tuota, se on ollu niinku elämän ympäristö ja tommonen pienviljelystila, niin kyllähän se, isä, meillä oli hevosia ja niillä sitten tuotiin ja kaikki lämmitettiin tietysti puulla ja kaikki sahattiin sahalla ja sitte sirklattiin, mä nauroin, isä ei antanu koskee kirveeseen kun se pelkäs, ehkä hänen oli joku saanu, tai oisko hän itte satuttanu ittensä, mutta sen sijaan sai sellasella avosirkkelillä sirklata, ei siinä ollu mitään teräsuojaakaan. (Metsänomistaja 7)

Metsänomistaja 7:n tieto on siis muodostunut huomaamatta elämisen, kokemisen ja tekemisen kautta. Metsä ja puunkäyttö ovat olleet osa jokapäiväistä arkea. Tällaista tietoa on vaikea alkaa erittelemään tai etsimään sen perusteita. Eikä metsänomistaja luultavasti näe siihen mitään tarvettakaan. Jokunen haastattelemistani metsänomistajista pitää paikallista, oman kokemuksen ja tekemisen kautta rakentunutta tietämystään ja oman metsän tuntemusta parempana kuin metsäammattilaisten tietoa. Se ei kuitenkaan välttämättä vielä avaa haluttuja

toimintamahdollisuuksia. Metsälaki ja metsänuudistamisvelvoite ovat pakottaneet metsänomistaja 8:n toimimaan vastoin omaa ymmärrystään siitä, mikä hänen metsässään on järkevää. Päätehakkuun jälkeen metsänomistaja ei nähnyt olevan muuta vaihtoehtoa, kuin uusien taimien istuttaminen metsään, jossa metsänomistajan kokemuksen mukaan myös luonnontaimi nousisi nopeasti:

> ---mulla on niinku tullu siihen, mä oon niinku kallistumassa siihen samalle kannalle kun mun isä, että kyllä sitä itse oman metsänsä parhaiten tuntee sen kasvuolosuhteet ja niinkun tällaset ja mitä sinne kannattaa istuttaa ja muuta, et, et et.. Ja se niinku mun täytyy sanoo, et se mua ärsyttää aivan suunnattomasti, nyt kun oli se, tehtiin se päätehakkuu, kun se oli sitten pakko niinku istuttaa, sen niinku laki velvottaa istuttamaan sen uudestaan. No, sitten myyrät söi kaiken. No sitten laki ei enää velvota istuttamaan toista kertaa. Mutta tota, sitten kuitenkaan vakuutuskorvauksiahan sä et saa sitten muuta kun sit siltä ylittävältä osalta, mitä niinkun kemeratuki olis ollu, koska vakuutuskorvauksista aina, aina niinkun lasketaan pois se, mitä siihen istutukseen olis tullu kemera-tukea, niin tavallaan sit niinku me päätettiin, et me ei istuteta uudestaan, koska ainahan sen joku syö, ainahan sen syö myyrät, tai hirvet, tai metsäkauriit tai aina tulee joku, joka syö sen ja sit luonnontainta ei syödä ollenkaan. Ei ne niinkun luonnontaimia syö ja siellä niinkun luonnontaimet, ne tulee tosi nopeesti siellä nousee, et ei mitään järkee, niin tavallaan niinkun ärsyttää se, et se on pakko istuttaa, vaikka sä tiedät, ettei siitä tuu mitään, koska sä tiedät et ne syö, siis se menee heti. (Metsänomistaja 8)

Metsänomistaja 3 arvioi myös metsäekologiaan liittyvää tietoa, joka usein mielletään asiantuntijoiden hallussa olevaksi tiedoksi, vertaamalla sitä niin omaan kuin muiden metsänomistajien ja -käyttäjien kokemukseen metsästä. Samalla tavalla hän peilaa suoraan metsäkeskuksen eri asiantuntijoilta saamaansa tietoa:

> Mitäs sitte ku sanoit, että oot siitä metsäekologiasta hankkinu tietoo ja sitten toisaalta täältä metsäkeskuksesta saanu tietoo, niin millä perusteilla sää arvioit sen tiedon paikkansapitävyyttä tai sitten sovellettavuutta just tänne?
>
> no se, että mää oon koko ikäni ollu metsän kanssa tekemisissä ja luulen tietäväni metsästä aika paljon ja sitä vasten mä tietysti arvioin ja sitten onhan mulla myös paljon yhteistyötä erilaisten metsänomistajien kanssa ja arvioin ne siitä ja myös ihan tavallisten ihmisten kokemuksia metsästä, mitä ihmiset metsästä ajattelee, ihan näiden pohjalta. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistaja 7 kertoo syntyneensä mettäkulmalla toisin kuin vanhempansa, jotka syntyivät kylässä ja on liikkunut metsissä paljon heitä enemmän. Kulkeminen ei ole rajoittunut vain omiin metsiin, vaan metsänomistaja on kiertänyt laajoja alueita niin kotiseudullaan kuin muualla Suomessa. Tietyistä paikoista on muodostunut merkityksellisiä, mutta samalla hän on oppinut tunnistamaan minkälaisissa ympäristöissä todennäköisesti kasvaa mitäkin. Haastateltava kertoo kulkeneensa noin kolmentoista vanhana puolukassa iäkkäämmän ihmisen kanssa ja oppineensa häneltä monesti kulkemansa reitin, jonka varrella on useita metsäjärviä. Metsänomistaja 7 kertoo

katselevansa aina metsässä kulkiessaan marjoja ja sieniä, ja tutuista paikoista ja elinympäristöistä on muodostunut myös käsitys siitä, minkälainen metsä on oikeanlaista metsää:

> Mutta minä en tietysti, eihän mulla noin pienissä metsissä mitään kävelemistä ole, et mä käyn toisten metsissä. ---Ai niin me oltiin Turun läänin Koskella, siellä päin on niin kovin vähän metsiä, jotka minun silmissäni olis metsiä.
>
> Joo, millä lailla?
>
> No kun siellähän on peltoja ja sitte joku hoidettu tontti metsää, mutta kyllä mä sieltäkin löysin jo marjapaikkaa jotakin mustikkaa, puolukkaa. Ja sitten soita, jos on, kyllähän minunkin siinä, mikä meni suojelualueeks, niin kyllähän siinäkin on suota ja karpaloita, kun mä, nyt oli ensimmäinen syksy, etten mä päässy karpaloon, en voinut mennä, olisin päässyt, minut olis viety Tammelan Teurolle ja Lapissa olen poiminu karpaloita paljonkin ja kulkenu metsissä, en vaeltanut. En koskaan vaeltanut Kittilässäkään. ”Eikö sulla ole vaelluskenkiä?” sanoo jokku tämmöset. (Metsänomistaja 7)

Metsänomistaja 7 muistelee myös, miten puuta käytettiin aiemmin erilaisten kotitaloustarvikkeiden tekemiseen itse. Naapureissa oli taitavia luutien, vispilöiden ja pesusutien tekijöitä. Haastateltava näytti minulle kuusikymmentäluvulta peräisin olevan oksista tehdyn vispilän, jolla hän edelleen vatkaa kermavaahdon. Hän on itse askarteluopistoaikanaan käyttänyt metsästä löytyviä materiaaleja ja katselee metsässä kulkiessaan edelleen, mitä sieltä voisi hyödyntää. Hän on myös kiinnostunut kasveista ja niiden tunnistamisesta. Hän seuraa, mitä kasveja nousee mihinkin aikaan, minkälaisia perhosia ympärillä on ja koska mitkäkin linnut ilmestyvät. Metsä, siellä kulkeminen ja sen erilainen hyödyntäminen ovat edelleen, mutta varsinkin aikaisemmin, kietoutuneet monin tavoin arkeen.

> ---Ja he osas tehdä siis luutia ja ja esimerkiks juurista, ne on näitä liekokasveja, kyl mä vieläkin katson katinliekoo ja riidenliekoo ja muuta, siis sillä tavalla, että ai ai tuosta, mut en mää niitä ja enkä mä osaa oikein tehdä kunnolla näitä siteitä, saunavihtaa tietysti, luutaa, mutta tuota, ja minä olisin tietysti, jos mä olisin joku Jukolan veljeksistä, niin minä olisin se Lauri, joka kulki, katseli pahkoja, metsässä kaikkia, näitä vääriä puita ja, mitä mistäkin, koska niistä ennen tehtiin, reen jalakset ja kaikki. Minä olen niin vanha, että muistan kaikki. Päreitä meilläkin kävi aina joka syksy, vanha pappa, joka kisko päreet ja teki sitte koppia niistä. Osaan mäki tehdä, mutta en mä osaa kiskoa, kiskoa niitä, vaatii kuitenki voimaa sen verran ja tuota. Ennenhän käytettin paljo, lampaille, taitettiin lehdeksiä, kerpuja meillä sanottiin ja tuota, mitäs vielä niistä, niin ihan aikasemmin, meillä ei enää hakattu havuja lehmien alusiksi, sehän on sitte hyvää lannotusainettakin, mutta äidin kotona mummulassa kyllä hakattiin. Että kyllä mä niinkun tällasena hyötykäyttönä, en mä katso, että jaha, tosta tulee niin monta kuutioo, koska sehän on mennyttä sitten ku kuutiot siitä tekee, mutta tuota, kyl mä aika paljon ilmeisesti kuitenkin katselen niinku myös hyötykäytön kannalta sitten. (Metsänomistaja 7)

Metsässä kulkemisen, sienestämisen ja marjastamisen lisäksi monet tekevät siellä vähintäänkin pienimuotoisia metsänhoitotöitä eli vesakon raivausta ja harvennusta tai keräävät poltettavaa puuta.

Osa taas kiertää katsomassa, mitä metsässä pitäisi tehdä, vaikka eivät sitä itse käytännössä tekisikään. Pari haastateltavista on jo sen verran ikääntyneitä, että metsässä säännöllisesti kulkeminen on käynyt hankalaksi, vaikka he aikaisemmin olivat hyvinkin aktiivisia metsäntarkkailijoita.

> et sanotaan nyt, että riippuu vähän metsästä, missä kulkee, mut kyl mä aika usein kuljen sitten vesurin kanssakin sillain et mä oksin vähän puita ja sitten sienessä käyn toki ja, ja ja, mut että yleensä se on sellasta, että tutkin ja ihmettelen ja eläinten jälkiä talvella, jos on lunta ja semmosta, mut toki sitten osasta kattoo, että jaahas, tos pitäs nyt ehkä tehdä jotain, mut että se on nyt vähän. (Metsänomistaja 8)

Metsänomistajien vähäinen keskinäinen tiedonvaihto

Aloittaessani tutkimukseni teon arvelin, että metsänomistajat jakaisivat keskenään kokemuksellista metsätietoa. Haastattelemani metsänomistajat eivät kuitenkaan kovin paljoa ole tekemisissä muiden metsänomistajien kanssa ja jos ovatkin, niin eivät juuri keskustele heidän kanssaan metsänhoidosta. Jos jonkun kanssa metsätaloudesta puhutaan, niin useimmiten kyseessä on henkilö, jonka kanssa ensisijainen yhdistävä tekijä ei ole metsänomistus, vaan jokin muu, kuten sukulaisuus tai ystävyys. Metsänomistaja 4 on koulutukseltaan metsäinsinööri, jolta aikaisemmin tutut kyselivät metsänparannukseen liittyvistä asioista, mutta eivät kuulemma enää kehtaa, kun haastateltava on jäänyt eläkkeelle. Joidenkin tuttujen kanssa hän väittelee metsäasioista edelleen:

> Mitäs tuleeko sitten muitten metsänomistajien kanssa paljon puhuttua metsänhoidosta?
>
> Kyllä mulla semmonen vanha metsästyskaveri on, minkä kanssa mää oon metsästäny neljäkytä vuotta, niin meil on aina riitaa näistä metsäasioista, hän ei hakkais tikkuakaan ja mää taas hakkaan.
>
> Niin justiin.
>
> Se on nyt oikeestaan ainoo. Siitä nyt kinataan aina vuosittain monta kertaa.
>
> Antaako kumpikaan ikinä tuumaakaan periks?
>
> No, se ei oo vielä selvinny.
>
> Hän on sitte ainoo, kenen kanssa tulee enempi metsästä puhuttua?
>
> No juu ja onhan meillä vanha mökkikaveri tossa, että tuleehan sitä puhuttua, mutta ei oo metsämiehiä niinku ammatiltaan, mutta tietysti semmosta, ainahan täytyy jotain väittelyn aihetta saada. (Metsänomistaja 4)

Haastattelemani metsänomistajat eivät juuri pui metsäasioita myöskään naapureiden kanssa. Metsänomistaja 1 kertoo, että naapureilta tulee tietoja esimerkiksi tuulituhoista, mutta metsänhoidon periaatteista ei puhuta. Metsänomistaja 8:n metsänaapuri viettää käytännössä talvet metsässä ja kertoo mielipiteensä kysyttäessä, mutta keskustelu metsistä on kuitenkin jäänyt melko vähäiseksi. Metsänomistaja 7 kertoo, että suusta suuhun kulkeva tieto on lähinnä hyvien marja- ja sienipaikkojen sijaintia koskevaa. Itsekään hän ei olisi valmis opastamaan muita metsänomistajia metsänhoitoon liittyvissä kysymyksissä, mutta tietää sen sijaan kertoa, mitä missäkin kasvaa ja mitä jossakin kasvoi aikaisemmin.

Metsänomistajat eivät näekään tämänhetkisellä kokemusten vaihdolla olevan mainittavaa vaikutusta omaan metsätietämykseen. Metsänomistaja 5 kertoo, että aiemmin hänen vanhempansa tekivät naapureiden kanssa yhteismyyntejä, minkä takia heillä oli myös enemmän metsään liittyviä yhteyksiä. Haastateltava kuitenkin kertoo, että he itse ovat metsänhoidossaan jo niin eri linjoilla naapureiden kanssa, että tällaista kytköstä ei enää ole. Useimmat haastattelemistani metsänomistajista eivät pidä edes tarpeellisena olla erityisesti toisten metsänomistajien kanssa puheissa siitä huolimatta, että tunnustavat kokemusten ja tietämyksen vaihtamisen merkityksen. Ne, jotka haluaisivat vaihtaa nykyistä tiiviimmin kokemuksia ja näkemyksiä, eivät puolestaan tunne samanhenkisiä metsänomistajia. Metsänomistaja 2 muun muassa toivoisi, että muodostuisi metsäosuuskuntia tai vastaavia, joissa samalla tavalla ajattelevat voisivat toimia. Metsänomistaja 3 on ammatiltaan maanviljelijä, mikä kytkee hänet muihin viljelijöihin, jotka ovat lähes poikkeuksetta myös metsänomistajia. Silti hän juttelee muiden viljelijöiden kanssa metsänhoidosta suhteellisen vähän. Hän kokee metsäkeskustelun käymisen hankalaksi, koska hän itse painottaa voimakkaasti luonnon merkitystä, mikä taas poikkeaa muiden hänen tuntemiensa viljelijöiden metsänhoidollisista näkemyksistä.

> Se on, metsänomistajien kanssa, mitkä on tässä lähinaapureita ja kauempana ja, kun on viljelijä, niin sitten muiden viljelijöiden kanssa, mutta se on tietysti vähentyny aika paljon, kun sitten mun taas mielipiteeni on niinku jyrkentyny, niin ei o niinkun sellasta tullu, kun en mä halua sitten ruveta puhumaan niinkun muodon vuoks, kun mä haluan tietysti puhua metsästä niinkun niillä sanoilla, mitä mä ajattelen ja sitten muiden metsänomistajien kanssa se ei oo oikein mahdollista. Paitsi sitten määrättyjen, että, että sellasia, mutta kyllähän metsästä noin ohimennen puhutaan aina viljelijöiden kanssa. Ja ainahan niistä löytyy tietysti sitten molemmin puolin niinku hyviä ja huonoja asioita, että, et niitä sitten käydään tietysti läpitte, ne asiat, mitkä kohtaa toisensa. Että. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistajien keskinäistä tiedonvaihtoa jarruttaa näkemysten eroavuuden lisäksi se, että metsänomistajien on vaikea löytää muitakaan metsänomistajia yhdistäviä tekijöitä. Metsänomistaja

7:n mieleen tulevat vain verotuspolitiikka, puukaupan hinnoittelu sekä teiden ylläpidosta aiheutuvat kustannukset. Jotkut painottavat eroa pienmetsänomistajan ja paljon metsää omistavan välillä sekä myös eroja siinä, minkä tyyppistä metsää omistaa. Jos omistuksessa olevan metsän pinta-ala on iso, on sillä myös eri tavalla taloudellista merkitystä ja metsänomistaja odottaa siltä eri asioita. Keskustelun virittäminen kahden metsänomistajan välillä, jotka omistavat metsää täysin eri suuruusluokissa, ei tunnu mielekkäältä. Metsänomistaja 7 toteaa lisäksi olevansa metsänaapureihinsa nähden erilaisessa tilanteessa, koska joutuu hoitamaan metsiään metsänhoitoyhdistyksen kautta. Naapureista useimmat ovat maanviljelijöitä, joilla on itsellään tarvittavat välineet vähintäänkin polttopuun korjaamiseen. Kanssakäyminen onkin rajoittunut siihen, että naapurit ovat pyytäneet lupaa käydä korjaamassa kaatuneita puita haastateltavan maalta itselleen polttopuuksi.

Instituutioiden tarjoama tieto

Metsänomistajan kokemukselliseen tietämiseen sekoittuu erilaisten metsätalouden instituutioiden tuottama ja jakama tieto sekä käytännöt. Osa siitä punoutuu huomaamatta metsänomistajan tietämykseen. Osa metsänomistajista esimerkiksi korostaa metsien hyvää hoitoa, mutta ei välttämättä osaa tarkemmin eritellä hyvän metsänhoidon sisältöä. Metsänomistajien sukupolvelta toiselle siirtyvässä tiedossa kulkee epäilemättä mukana myös aikaisempaa institutionaalista tietoa sekä toisaalta tietoa siitä, minkälaisia vaihtoehtoja oli tarjolla ennen nykyisten instituutioiden määrittelemiä reunaehtoja. Institutionaalisesta tiedosta irrallista, puhtaasti kokemuksellista tietoa on siis tuskin enää yhdelläkään metsänomistajista. Institutionaalisella tiedolla tarkoitan tässä metsäalan organisaatioiden ja tutkimuslaitosten tuottamaa ja välittämää tietoa. Metsänomistajat myös etsivät ja seuraavat tarkoituksella instituutioiden tuottamaa metsätietoa, koska sen hallitseminen joko edesauttaa heidän omien tavoitteidensa toteuttamista tai siitä perillä olo on heille muutoin tärkeää.

Tyypillisin tiedonlähde haastattelemillani metsänomistajilla on lehdet: Maaseudun Tulevaisuus sekä eri metsäorganisaatioiden julkaisemat lehdet, joita metsänomistajille lähetetään myös automaattisesti ilman erillistä tilausta. Myös pankit lähettävät metsänomistajille metsäaiheisia tiedotteita. Osalla haastattelemistani metsänomistajista on voimassa oleva metsäsuunnitelma, osalla ei, osa ei puolestaan ole varma onko heillä voimassaolevaa metsäsuunnitelmaa vai ei. Kaksi haastateltavista kertoo selkeästi käyttävänsä sitä ohjeena metsänkäsittelyssä. Metsänomistaja 4 on eläkkeellä oleva metsäinsinööri ja hoitaa metsiään koulutuspohjansa ja metsäkeskuksessa tehdyn pitkän työuran aikana kertyneen tiedon perusteella. Hän myös arvioi nimenomaan metsäammattilaisten tiedon olevan paikkansapitävää oikeaa tietoa, joka on kaikkien saatavilla

lehtien välityksellä. Työuransa aikana metsänparannustöissä hän on ajautunut erilaisiin kahnauksiin luonnonsuojelijoiden kanssa ja arvelee, että myös heidän olisi syytä perehtyä metsäammattilaisten julkaisemaan tietoon.

Lehtien välityksellä tulevan tiedon lisäksi metsänomistajat ovat käyneet metsäorganisaatioiden järjestämillä kursseilla ja saavat henkilökohtaista neuvontaa metsänhoitoyhdistyksestä. Metsänomistaja 8 selailee joskus metsäkeskuksen Internet-sivuja ja on käynyt metsäkeskuksen järjestämän metsänhoitokurssin. Kurssilla käytiin läpi talousmetsien hoitoa ja harvennusta sekä metsälakia niin metsätalouden kuin luonnonsuojelun näkökulmasta. Metsänhoitoyhdistykseen metsänomistajat voivat ottaa joko itse yhteyttä kysyäkseen jostakin tietystä asiasta, tai sitten tietoa saa kierrettäessä yhdistyksen neuvojan kanssa metsässä.

> Kyl mä vähän luen joistakin lehdistä ja mä oon välillä ajatellu et meniskö johonkin tällaselle metsänomistajan kurssille, mut en mä vielä oo saanu sitä tehtyä, mut sit mä oon aika paljon, just kun mä käyn esimerkiks sen metsänhoitoyhdistyksen ihmisen kans joskus niitä metsiä, sillain niinku kiertelen niissä, niin sit mä aina kyselen niinku paljon, sillain, mä oon oppinu siinä, aika paljon, ihan siinä käytännössä.
>
> Just, ooks sää näillä kierroksilla oppinu sit samalla tavalla kun [Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n] kanssa niistä lehtokohteista?
>
> Joo.
>
> Minkälaista tietoo sit taas metsänhoitoyhdistykseltä saa?
>
> No just niistä, siin on sitte ehkä enemmän sitä, että miltä ne metsät näyttää sen puukaupan kannalta, kun tosiaankin täällä, minkä mä nyt viimeks perin, niin siinä on tosi paljon vanhoja puita, niin mä oon oppinu sen, että ei niitä kannata, et sit ku alkaa sata vuotta lähestyyn, niin sit on paras ja ei nyt ihan aina ehkä sekään, mut se on myös metsänhoidollista, et jos ne on liian vanhoja, niin ei ne sitte enää, ne sairastuu, ei niist oo mitään hyötyä ja vähän siitä niinkun taimikon hoidosta, niistä on oppinu. (Metsänomistaja 6)

Metsäorganisaatioiden lehdet ja metsänhoitoyhdistyksen neuvot painottuvat metsänhoitoon hakkuiden näkökulmasta ja moni haastatelluista pitää niitä hyödyllisinä. Ne eivät kuitenkaan vastaa sellaisten metsänomistajien tiedontarpeeseen, joille metsä on ensisijaisesti muilla tavoin kuin taloudellisesti arvokas, tai jotka eivät halua käsitellä metsäänsä vallitsevien käytäntöjen mukaan. Metsänomistaja 2 kertoo olevansa ahdistunut kotiin lähetettävistä lehdistä. Hehtaaritolkulla kaadetaan metsää sen takia, että hänelle lähetetään paperia, mitä hän ei halua lukea. Hän on yrittänyt kieltää pankkia lähettämästä sen omia metsälehtiä siinä onnistumatta. Kun hänet poistettiin osoitteistosta, ei kotiin tullut myöskään tiliotetta. Maaseudun Tulevaisuus herättää

metsänomistajassa syyllisyydentunteen: hän ei ole tehnyt jotakin oikein tai hyvin. Kun Maaseudun Tulevaisuuden metsänumero tipahtaa postiluukusta, metsänomistajalle tulee tunne, että niiden lukeminen ja asioista tietäminen olisivat metsänomistamisesta seuraava velvollisuus.

Metsänomistaja 2 kuitenkin toteaa, että hänessä itsessään on viisautta sen verran kuin metsänumerossa ja voi olla parempaakin. Haastateltava on jo nuorena löytänyt antroposofian ja on sitä mieltä, että asiat pitää ajatella itse. Hän on kiinnostunut biodynaamisesta viljelystä ja on hankkinut siitä paljon tietoa. Hänen mukaansa Rihu ry[4] yrittää selvitellä biodynaamisten periaatteiden soveltamista myös metsänhoidossa. Myös haastateltavan sisar, metsänomistaja 7, suhtautuu sekä Maaseudun Tulevaisuuteen, että muihin kotiin lähetettäviin metsäaiheisiin lehtiin vastenmielisyydellä:

> Mikä olis, mistä sen [tiedon] helpoiten saa?
>
> No, tuota, mää en lue maaseudun tulevaisuutta, mä en tykkää, mitä varten ne lähettää sitä kallista lehteä mulle, juuri joku sano mulle, koitti, että mä tilaisin, minä sanoin: ”Kuule, minä en huoli sitä, vaikka ilmaseks sais!” Näkyy tulevan, tulee tähän osotteeseen, tuli entiseen osotteeseen, kahta lehteä, mutta mä en lue niitä, en todella lue. (Metsänomistaja 7)

Osa metsänomistajista on tyytyväinen tarjolla olevaan tietoon, sen sisältöön ja saatavuuteen, varsinkin jos itse on aktiivinen. Metsänomistaja 6 kertoo, että tiedon hankkimista rajoittaa ajanpuute, vaikka haluaisikin tietää metsään liittyvistä asioista enemmän. Hän olisi kiinnostunut myös metsien historiaan liittyvistä luennoista, joita kansalaisopisto ja yhdistykset järjestävät paikkakunnalla, jolla hänen omistamansa metsä sijaitsee. Haastateltava asuu kuitenkin itse Helsingissä, eikä pysty osallistumaan näille kursseille. Hän ei ole erityisen kiinnostunut esimerkiksi puukaupan näkymistä, mitä painotetaan pankkien tiedotteissa ja metsäpäivillä. Sen sijaan erilaisista vaihtoehdoista hoitaa metsää hän haluaisi tietää enemmän.

> Nyt mä kyllä huomasin, kun yks ystävä on tommosessa tämmönen Vihreä Sivistysliitto, niin ne on julkassu semmosen metsäkirjan, mä en oo sitä vielä tutkinu, mut mä oon ajatellu, että siinä varmaan oliskin jotain. Sen verran noteerasin, et mä ajattelin, että toi kirja vois olla hyvä. Mut en mä oo vielä sitä hankkinu, enkä selannu yhtään. Semmosta pientä itua. (Metsänomistaja 6)

---

[4] Rihu ry on vuonna 1989 perustettu yhdistys, joka edistää Rudolf Steinerin kulttuurivirikkeisiin, Suomen kulttuuriperintöön sekä biodynaamiseen viljelyyn ja tutkimukseen liittyvää toimintaa. (Rihu ry)

Niin sanotun vaihtoehtoisen tiedon löytäminen vaatii metsänomistajalta omaa aktiivisuutta, koska sitä ei automaattisesti tarjoilla suoraan postiluukusta. Vaihtoehdoista itse perillä olo näyttäisi kuitenkin useiden kohdalla olevan ainoa mahdollisuus käsitellä metsiä haluamallaan tavalla. Metsänomistaja 6 toteaa olevansa aika paljon metsänhoitoyhdistyksen armoilla, koska ei osaa itse sanoa vaihtoehtoja, vaikkei aina olisikaan esimerkiksi puunkorjuutavasta samaa mieltä. Toisaalta myös monet metsänomistajista mieltävät metsäammattilaisilla olevan tiedon oikeaksi ja päteväksi, jolloin oman näkemyksen puolustaminen on mahdollista ainoastaan, jos itsellä on hallussa samankaltaista tietoa.

> Millä perusteilla sitten arvioit sen tiedon paikkansapitävyyttä tai että miten se on sovellettavissa sitten tänne sun metsään?
>
> Mutu.
>
> Tuntumalta joo.
>
> Kun ei oo nyt koulutusta varsinaisesti siihen hommaan, pitää luottaa muihin. Metsänhoitoyhdistyksen neuvoja nyt lähinnä, sanoo mitä pitää tehdä.
>
> Onks ikinä tullu sellasta tilannetta, että olisit olluki ihan eri mieltä, tai olis arveluttanu, että pitäskö nyt?
>
> Kyllä, kyllä. Erimielisyyttä tulee avohakkuista. Elikä kun ne on sitä mieltä, että se kannattaa aina välillä avohakata ja mulle on nyt opetettu, että avohakkuut on rumia.
>
> ---
>
> Mites sä oot päässy niistä metsänhoitoyhdistyksen kanssa sopuun sitte?
>
> No yleensä on tehty niinku metsänhoitoyhdistys suosittaa.
>
> Joo, sitte kuitenkin. Onks siinä sitten mitään mahdollisuutta, tai miten sitä vois omistajan puolelta sitte hakee sitten semmosta
>
> Niin, pitäis olla parempaa tietoo, että vois kinata vastaan. (Metsänomistaja 1)

Metsänomistaja 2 sanoo tienneensä mahdollisuudet hoitaa metsäänsä toisin jo silloin, kun peri metsänsä. Tähän asti metsiä on hoidettu pitkälti metsänhoitoyhdistyksen toimesta, mutta useiden ongelmien ja erimielisyyksien jälkeen metsänomistaja on kypsynyt päätökseen sanoa koko sopimus irti. Hän kertoo pienviljelijän tyttärenä omaksuneensa tietynlaisen asenteen, eikä ole metsänhoitoyhdistyksen miesten höynäytettävissä.

Metsänomistaja 3 sanoo, että metsä on hänelle tärkein asia, ja hän on ollut siitä pienestä pitäen kiinnostunut. Metsän siirryttyä omaan omistukseen metsänomistaja on törmännyt erilaisiin lain ja

lain tulkinnan asettamiin rajoituksiin. Metsänomistaja on itse selvittänyt omia toimintamahdollisuuksiaan kyselemällä eri viranomaisilta, joilta on saanut selvät ohjeet siihen, mitä voi tehdä ja mitä ei, ja hän on lisäksi hankkinut tietoa metsäekologiasta. Metsänomistaja on siis selvittänyt metsässä toimimisen mahdollisuuksia rajaavat juridiset ja ekologiset reunaehdot.

> --- mullahan on tietysti kun mähän oon käytän tavallaan eri tietä kun monet muut, että mä oon näissä metsäasioissa metsäkeskuksen kanssa niinku tekemisissä ja sitä kautta niinkun saan myös tietoa, mä teen semmosta myyräntyötä, että metsäkeskuksen ihmisen kanssa mä voin olla hyvä, ihan vaikka kavereita, mutta mulla on tarkotuksena on kumminki ottaa selvää, mikä on niiden ajatus ja mikä on se todellinen laita ja sitä kautta tietysti saa tämmöstä hyvää tietoa ja sitä mä tietysti käytän sitten aina hyväkseni niin paljon kun mahdollista, että kaikissa tilanteissa, missä se vaan tulee esiin. (Metsänomistaja 3)

Yhteenveto: tietämys ja näkemykset osana metsänomistajan identiteettiä

Lintula (2003, 96) toteaa toimintatilan puolustamisessa olevan usein kyse oman identiteetin puolustamisesta. Hallin mukaan kiistelty identiteetin käsite on säilyttänyt merkityksensä toimijuutta ja politiikkaa koskevissa kysymyksissä. Ymmärrän identiteetin Hallin tapaan tässä tutkimuksessa käsitteenä, joka ei tarkoita muuttumatonta minän ydintä sen paremmin kuin kulttuurista ja historiasta muodostuvaa yhteisöllisestä ja yhtenäistä minuutta. Identiteetit ovat sen sijaan pirstoutuneita ja muuttuvia. Ne ovat esittämistä. Kyse ei niinkään ole siitä, keitä olemme, vaan siitä, mikä kaikki vaikuttaa siihen, miten esitämme itsemme. Yksilöt joutuvat ratkomaan sitä, keitä heistä voi tulla: identiteetit voikin ajatella kertomuksina itsestä, ja tähän käytetään historian, traditioiden, kielen ja kulttuurin tarjoamia resursseja. Identiteettien diskurssien sisällä rakentuvan luonteen takia niitä on tarkasteltava paikantuneina ja tiettyjen käytäntöjen sisällä. Identiteettiä esitetään usein erottelun avulla: identiteetti on ennemmin joidenkin asioiden poissulkemista kuin yksi yhtenäinen käsitys itsestä. (Hall 2002) Oletan siis, että metsänomistajat tulkitsevat omaa toimintatilaansa suhteessa identiteettiinsä metsänomistajana: metsänomistajan saatavilla olevat toimintavaihtoehdot voivat niin edistää kuin estää identiteetin mukaista toimintaa. Metsänomistajien identiteetin metsänomistajina tulkitsen rakentuneen osittain edellisiltä sukupolvilta omaksutuista tavoista hoitaa ja arvottaa metsää: ne ovat niitä resursseja joiden pohjalta metsänomistajat ovat alkaneet rakentaa metsänomistajan identiteettiään. Metsänomistaja jatkaa identiteetin rakentamista oman elämän kuluessa kertyvän metsään liittyvän kokemuksen ja tiedon muuttuessa. Metsänomistajien toimintatilasta siis riippuu, voivatko he kertoa sellaisen kertomuksen kuin haluaisivat.

Luvussa 4.1 kuvasin haastattelemieni metsänomistajien metsää koskevia näkemyksiä ja tavoitteita, ja katson niiden ilmentävän heillä olevaa metsänomistajan identiteettiä. Tärkeimpinä metsiin

liittyvinä asioina nousivat esiin metsänomistajien suhtautuminen tarjottuihin metsänkäsittelytapoihin ja erityisesti avohakkuisiin sekä metsien merkitys tulonlähteenä. Avohakkuita pidettiin ensinnäkin rumina, ja osa katsoi niiden olevan myös luonnon tuhoamista. Avohakkuita vastustava metsänomistaja, joka kuitenkin haluaisi saada metsästään taloudellista tuottoa, joutuu ristiriitaisen valinnan eteen. Näkemykset ovat rakentuneet niin aikaisempien sukupolvien siirtämästä tiedosta ja heiltä omaksutusta tavasta hoitaa ja arvottaa metsää, kuin metsänomistajan joko huomaamatta tai aktiivisesti omaksuman tiedon pohjalta. Oma osuutensa on ollut myös sillä, minkälaisia toimintavaihtoehtoja ja tulkintamahdollisuuksia se nimenomainen metsä, jota metsänomistaja on tottunut tarkastelemaan, on voinut tarjota. Suurin osa haastattelemistani metsänomistajista kertoo hoitavansa metsäänsä suunnilleen samoilla periaatteilla kuin edellinenkin sukupolvi, ja heillä on myös paljon tietoa metsätilan historiasta. Jokisen mukaan perinteinen metsänomistaja käyttääkin metsäänsä osana sukupolvien jatkumoa ja tarkastelee metsäänsä paikallisesti (Jokinen 2004b, 152). Metsänomistajien kertomuksissa metsän käytön historiasta metsä on kytkeytynyt monin tavoin metsänomistajien lapsuuteen ja arkeen ja osalle se on edelleen arkinen ympäristö. Edellisiltä sukupolvilta siirtyvä metsään liittyvä tieto on tarkoittanut siis sekä ajattelutapojen että toimintatapojen vakiintumista tietynlaisiksi.

Metsänomistajilla olevaa tietämystä tilan historiasta ja heillä olevaa omaan kokemukseen perustuvaa tietoa on mahdoton täysin erottaa toisistaan: omat metsäkokemukset rakentuvat lapsuudesta lähtien, eivätkä ne siksi ole irrallisia edellisten sukupolvien kokemuksista. Kokemusperäinen tieto ja arkiymmärrys metsästä muodostuvatkin elämän mittaan ikään kuin huomaamatta, eikä tällaisen tiedon omaajille ole tarpeen eritellä tietoaan kielellisesti (Rinnekangas ja Anttonen 2006, 190). Saaristo (2000, 17) esittää ajatuksen maallikoista vasta-asiantuntijoina, joiden tieto ei perustu ainoastaan toisenlaisiin tiedon lähteisiin, vaan myös toisenlaisiin moraalisiin lähtökohtiin. Uskonkin, että metsässä oleminen ja metsässä toimiminen sekä sukupolvelta toiselle siirtyvät näkemykset ovat rakentaneet näitä metsänomistajien metsänsä käytölle ja hoidolle asettamia moraalisia lähtökohtia: käsitystä siitä, mitä metsästä voi ottaa ja millä tavoin. Metsänomistajien vähäisessä keskinäisessä tiedonvaihdossa voikin osittain olla kyse pyrkimyksestä identiteetin pysyvyyteen, varmuudesta omien näkemysten oikeellisuudesta sekä toisaalta haluttomuudesta joutua puolustamaan niitä: metsästä ollaan halukkaita puhumaan vain sellaisten metsänomistajien kanssa, jotka ovat metsänhoidossa samoilla linjoilla. Metsäkeskuksessa työuransa tehnyt metsänomistaja 4 poikkeaa muista haastattelemistani metsänomistajista: hänen kokemuksellinen metsätietonsa on rakentunut pitkälti ammatillisen kokemuksen varaan, eikä hän myöskään pidä ongelmana käydä kiivaitakin väittelyitä metsänhoidosta. Hänen metsätietonsa on

niin sanottua asiantuntijatietoa, eikä paikallista, ajan mittaan kertynyttä tiettyyn metsään sidottua tietoa ja varmuutta siitä, miten juuri sitä metsää tulisi hoitaa.

Instituutioiden tuottamaa ja välittämää tietoa metsänomistajat omaksuvat sekä tietoisesti että huomaamattaan. Suuri osa siitä välittyy lehtien ja tiedotteiden kautta, mutta myös erilaisten käytäntöjen ja neuvonnan kautta. Vaikka osa institutionaalisesta tiedosta on sidottu vakiintuneisiin metsänhoidon tapoihin, jotka metsänomistajat omaksuvat osin huomaamattaan, liittyy instituutioiden tarjoamaan tietoon kuitenkin myös aktiivinen ulottuvuus: asiantuntijapohjaista tietoa metsänomistajat prosessoivat ja arvioivat aktiivisesti. Niille, joiden omat tavoitteet ja näkemykset ovat yhdensuuntaisia metsäorganisaatioiden tarjoamien vaihtoehtojen kanssa, tiedon hallinta on keino toteuttaa niitä. Osa puolestaan asettuu aktiivisesti vastustamaan tarjottua tietoa, koska ei hyväksy joko instituutioiden tavoitetta maksimaalisesta puuntuotannosta, tai niitä keinoja, joilla tavoitteiden saavuttamiseen yksittäisten metsänomistajien metsissä pyritään. Osa etsiikin aktiivisesti vaihtoehtoista, vasta-asiantuntijoiden tuottamaa tietoa omien metsänhoidollisten näkemystensä tueksi. Tarjottujen käsittelymenetelmien haastaminen nähdään vaikeaksi, ellei itsellä ole vastineeksi pätevänä pidettyä tietoa. Osa metsänomistajista kuitenkin luottaa itsellään ja muilla metsänomistajilla olevaan kokemukselliseen tietoon niin paljon, että pitää sitä myös instituutioiden tarjoaman tiedon oikeellisuuden mittarina. Tieto toimii siis välineenä aktiivisesti prosessoida ja rakentaa metsänomistajan identiteettiä. Toisaalta se, minkälaisen tiedon metsänomistaja myöntää legitiimiksi, on myös keino ilmentää omaa identiteettiä.

4.3 Metsänomistajien mahdollisuudet vaikuttaa hoitotöihin ja puukauppaan

Epäilemättä eniten metsässä tehtyihin toimenpiteisiin metsänomistaja pystyy vaikuttamaan tekemällä ne itse. Mitä enemmän metsänomistaja pystyy tekemään itse hoitotöitä, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on toteuttaa omia näkemyksiään ja tavoitteitaan. Itse tehdyt metsätyöt muodostavat myös kiinteää ja välitöntä kokemusperäistä suhdetta metsään. Kaikilla tähän ei kuitenkaan ole mahdollisuutta. Haastattelemieni metsänomistajien itse tekemien hoitotöiden osuus vaihtelee ja on kokonaisuudessaan melko vähäistä. Mahdollisuuksiin tehdä itse metsätöitä vaikuttavat erilaiset tekijät. Olennaisinta on toki se, että metsänomistaja ylipäätään osaa tehdä niitä itse. Haastattelemistani metsänomistajista yhtä lukuun ottamatta kaikki joko tekevät metsätöitä jonkun verran edelleen tai ovat aikaisemmin tehneet niitä vaihtelevissa määrin. Osalla metsätöiden tekemistä vaikeuttaa kuitenkin fyysisen kunnon heikkeneminen iän myötä, joillain ei ole riittävästi aikaa, tai he asuvat liian kaukana metsistään hoitaakseen niitä säännöllisesti.

Metsänomistaja 2 ja metsänomistaja 7 ovat keskenään sisaruksia ja ovat lapsuudessa ja nuoruudessa tehneet monenlaisia metsään liittyviä töitä, joilla ei kuitenkaan välttämättä ole pyritty maksimaaliseen puuntuotantoon. Metsänomistaja 7 mainitsee isänsä kanssa aikanaan tekemänsä metsäistutukset ainoiksi varsinaisesti metsänhoidollisiksi töiksi, mutta metsä on liittynyt kiinteästi lampaiden laidunnukseen ja kerppujen kokoamiseen karjan syötäväksi. Kummankaan kunto ei nyt vanhemmalla iällä anna myöden metsätöiden tekemiseen, vaikka osaamista löytyisi muun muassa taimikoiden harventamiseen. Sisaruksista Metsänomistaja 2 ei omista autoa, eikä ilman kyyditsijää pääse edes tarkkailemaan metsäänsä.

Metsänomistaja 5 ja metsänomistaja 8 tekevät metsätöitä vapaa-ajan harrastuksenaan. Metsänomistaja 5 tekee perheensä kanssa pääasiassa taimikon raivausta, mistä kertyy lähinnä polttopuuta omaan käyttöön. Isompia hakkuita metsässä ei ole omistajan mukaan ainakaan pariinkymmeneen vuoteen tehty. Omistaja ei kaipaa tehometsänhoitoa ja häneltä löytyy haluamansa muotoiseen metsänhoitoon tarvittavat välineet: mönkijä ja moottorikelkka.

> No just, et, nyt on kai aika uutta sellanen, että ei enää hakata, siellä on naapureilla niitä avohakkuita, mä en vois kuvitella mitään sellasta meille, et metsänhoito on sitten toisenlaista. Se on sitte, mutta nykyään kun ei o muuta kun niitä monihoitokoneita, et tollasilla kun pientä, kun tää on niinku pientä länttiä, tää on aina erilaista pientä länttiä et sitte ihan jollain mönkijällä ja tämmösillä, no hevonen nyt tietysti olis kaikista paras siellä, mut me ollaan mönkijän kanssa pärjätty sielä, että, kun sieltä poistetaan jotain puita, ettei siihen jää jälkiä, korjuujälkiä, et se on tällästä, et sitten mä en tiedä, että jos se joskus, kyllähän siellä sellasta kaadettavaa, isookin puuta on, ne vaan täytys saada sillain nätisti pois, ettei sinne tu mitään hirveitä jälkiä, kun siä joskus monta kymmentä vuotta sitten hakattiin semmosta isompaa, järeempää puuta pois, niin siä on vieläkin jälkiä, kun ne kulki, kun ne koneet paino sinne, ettei sellasta tulis. Et se olis tätä, tätä, mistä nyt, aikasemminhan ei saanukan tehdä muita kun näitä tälläsiä avohakkuita, että sielläkin joitain länttejä, sellasia ihan pieniä, niitä hakattiin ja istutettiin, mutta ei siitäkän kaikkia puita pois kaadettu. Et se on semmosta, ei mitään tehometsänhoitoo, metsänhoitoo, mutta ei mitään sellasta tehojuttua. Et tää on sellasta niinku työtä vaativaa ja niinku pienkoneita vaativaa metsänhoitoo, mitä siellä tehdään, et meillä on moottorikelkka ja mönkijä, et niillä sitten ollaan saatu se, mitä siellä on semmosta. (Metsänomistaja 5)

Aikaisemmin metsänomistaja 5:n metsässä on siis jouduttu taipumaan pienten aukkojen hakkaamiseen ja epäselvää on, miten tulevaisuudessa isompien puiden korjuu järjestyy metsänomistajan toiveiden mukaan. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan ei ole harvinaista, että metsänomistajat ovat metsäorganisaatioiden kanssa eri mieltä metsänhoidosta. Usein on käynyt niin, että metsänomistaja ei ole ollut tyytyväinen tekemänsä puukaupan korjuujälkeen ja päättää sen jälkeen, ettei enää myy puuta kyseiselle yhtiölle. Tällöin on kuitenkin mahdollista kokeilla jotain

toista metsäyhtiötä. Mahdollisina muina syinä ristiriitatilanteille metsäkeskuksen asiantuntija 1 mainitsee joko sen, että metsänomistajaa on painostettu tekemään ratkaisuja, joita omistaja ei hyväksy tai henkilökemiat eivät ole metsäammattilaisen kanssa osuneet yksiin. Aika ajoin tilanne ajautuu siihen pisteeseen, että metsänomistaja pitäytyy kokonaan metsätaloudesta.

> --- tota siitä voi jäädä niin syvät haavat, että metsät jätetään sitte vallan käsittelemättä. Niitä on kyllä paljon. Ja sillon täytyy meikäläisten katsoo peiliin, ei oo hyvin menny.
>
> Mitäs ne metsänomistajan mahdollisuudet siinä tilanteessa on, että onks se tosiaan täydellinen irtisanoutuminen koko systeemistä vai mitä sitten?
>
> Ei, ei se tota, ei se näin mee, et kyllä mullekin on sellasia tilanteita tullu, että mä oon tavallaan saanu niitä sitte oikastua ja käännettyä, et kyse on monesti siitä, että jonkun henkilön kanssa on homma menny pieleen maanomistajan mielestä ja on varmaan oikeesti mennykin. No, sitten usein riittää, että asiaa lähdetään sitte hoitaan jonku toisen metsäammattilaisen toimesta, se usein riittää, että ei siinä, tietysti joskus on sitte maanomistajapuolellaki semmosia, on niin suuria ja epärealistisia odotuksiakin siihen, että mitä ja miten voidaan siellä toimia, kuitenki niiin, että se on kannattavaa toimintaa, vaikka nyt sitte puutavarayhtiön kannalta, niin tota joskus on sitte vaan semmonen mahdoton tilanne ja sitten täytyy vaan todeta, että ei tähän o kyllä taloudellisia mahdollisuuksia toimia niin tai näin, mutta voi sanoo, että harvon näin käy. Se on usein ratkee, kun henkilöitä vaihdetaan sitte vaan, että joku toinen sitte toimii. Jos luottamus menee johonki, johonki henkilöön, toimijaan, niin sillonhan se sitte vaan hoituu vaihtamalla. --- Mutta, että joskus sitte, sitte menee ihan todella, on menny siihen, että pitäydytään sitte vallan, vetäydytään vallan siitä metsäpuolen toiminnasta. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Mikäli riitatilanteissa on kyse yksittäisten henkilöiden toimintatavoista, tilanne varmaankin on korjattavissa henkilöitä vaihtamalla. Metsäammattilaisten ja metsäyhtiöiden toimintaa rajaavat kuitenkin tietyt metsälain ja taloudellisen kannattavuuden asettamat reunaehdot sekä toiminnan institutionalisoituminen tietynlaiseksi. Jos erimielisyyksissä siis on kyse siitä, että metsänomistaja ei hyväksy metsäammattilaisten näkemystä hyvästä metsänhoidosta, ei tilanne korjaudu vaihtamalla yhteyshenkilöä. Näin on käynyt metsänomistaja 3:n kohdalla: hänen metsässään ei hoitotöiksi miellettyjä toimenpiteitä tehdä. Metsässä ei siis tehdä esimerkiksi istutuksia eikä harvennuksia tai muita metsän parempaan kasvuun tähtääviä töitä. Haastateltavan mielestä nykyisellä metsätaloudella ei ole mitään tekemistä järjen kanssa, vaan esimerkiksi päätehakkuumenetelmää kannattelevat luutuneet asenteet, jotka eivät pohjaudu tieteelliseen näyttöön. Haastateltava onkin nähnyt metsätaloudesta irtisanoutumisen ainoana mahdollisuutena luoda omaan näkemykseensä soveltuvaa liikkumatilaa. Tämä on edellyttänyt ensinnäkin valmiutta vastustaa ylhäältä päin

annettuja ohjeistuksia ja toiseksi aktiivista tiedonhankintaa siitä, minkälaisissa rajoissa mikäkin on mahdollista:

> Mitäs sitten ku sanoit, että sun omistuksen aikana on ollu tää tota jatkuvan kasvun eikä tehä päätehakkuita ja se periaate, niin onko se sitten muuttunu verrattuna edellisiin sukupolviin?
>
> Öö, no, onko se siis muuttunu siitä alkulähtökohdastakaan mihinkään, mutta se ei vaan siihen aikaan ollu vielä, öö, mun vanhempani, taikka varsinkin äiti siinä välissä, toteutti niitä periaatteita, mitä oli tarjolla, mutta ainahan siihen tuli tämmönen niinku vastareaktio niin äidilläkin, että piti tehdä sillain ja sillain niinku määrättiin, mutta hänkin olis tietysti toiminut toisin tavoin jos olis ollu mahdollista.
>
> Joo. Miten se sitten muuttu, että se sun aikana oli mahdollista?
>
> No se on, ei se oikeestaan mihinkään o muuttunu, mutta äiti ei niinku ei halunnu sitten vastustaa sitä silloisia metsätalousneuvojia ja muita, jotka halus sitten toimia sillä tavalla, mutta minä taas oon ottanu asioista selvää niin paljon, että mitä voi tehdä ja millä tavalla ja mihin asti. Ja niiltä osin ja niiltä alueilta, missä ei voi tehdä mitään muuta kun sen päätehakkuun niin niihin ei tehdä mitään sillon. (Metsänomistaja 3)

Jos metsänomistaja ei itse pysty tekemään hoitotöitä haluamallaan tavalla, pitäisi hänellä olla tiedossa toimijoita, joita hän voi siihen käyttää ja myös taloudelliset mahdollisuudet ulkopuolisten toimijoiden palkkaamiseen. Metsänomistaja 5 käyttäisi ulkopuolista apua metsätöiden tekemiseen vasta siinä vaiheessa, kun oma kunto ei enää riitä. Tähän asti metsien hoitoon niin haastateltavan itsensä kuin hänen äitinsä omistuksen aikana ovat osallistuneet kuitenkin myös lähistöjen kesämökkiläiset. Mökkiläiset ovat keränneet hakkuiden jäljiltä jääneet oksat polttopuuksi. Metsänomistaja on ollut tyytyväinen saadessaan metsät siistiksi ja mökkiläiset puolestaan ovat olleet mielissään ilmaisesta polttopuusta. Mökkiläisten ikääntyessä järjestely on kuitenkin jossain määrin hiipunut. Tällaista apua metsiensä siistimiseen kaipaisivat myös metsänomistaja 2 ja metsänomistaja 7. Heidän metsistään hakkuutähteet eivät kuitenkaan ole kelvanneet kellekään polttopuiksi, tai ainakaan kukaan ei ole halunnut lähteä niitä itse keräämään metsästä.

> Ja sitten sehän näkemys monella on, että se on niin rahaa tuottavaa, eikä ne ymmärrä, että kuinka hirveetä, minä en oo niin paljoo koittanu tarjotakaan, mutta sisareni on, kun ei polttopuuksikaan, ei kelpaa, se kelpais, jos sen sahais ja pilkkois ja halkos ja veis rapun eteen, niin sitte joku vois ottaa. Mutta joku tuttavani, kauheesti se aina mellasti, että kuinka hirveitä metsänomistajat on, kun ne kaa-, ne on kaadettu ja heidän polun päälle on kaadettu, siis marjastusreitille, minä sanon, että hyvänen aika ja kun ei niille kelpaa se puu, minä sanon, että saat niin paljon viedä, niil on pakettiautokin ja peräkärry, ei o yhtäkään kapulaa hakenu, ei yhtäkään, koska he, ottaa kans valmiin kuorman rapun eteen pilkottua

> puuta. Ei se niin ole yksinkertasta, on helppo sanoo, että mikseivät pidä siistinä mettäänsä. (Metsänomistaja 7)

Metsänomistaja 7 sanookin oikeastaan toivovansa, että ihmiset kävisivät hänen metsässään joulukuusivarkaissa, niin taimikon harvennus hoituisi samalla. Nyt hän on saanut harventamiseen apua kummipojaltaan ja keväällä haastateltavan ystävä on luvannut tulla apuihin moottorisahan kanssa. Yhden hakkuun jälkiä siistimään hän oli palkannut eläkkeellä olevan metsurin, mutta turvautuisi mielellään metsurin apuun muutenkin, jos se olisi hänelle taloudellisesti mahdollista ja metsureita olisi helposti saatavilla. Haastateltava käyttäisi metsänhoitoyhdistyksen maksuihin menevät rahat ennemmin metsurin palkkaamisen. Hän myös toivoisi, että tarjolla olisi sellaisia puunkuljetuksen vaihtoehtoja, joista jäisi vähemmän jälkiä metsään.

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 myöntää, että metsureita ei enää ole saatavilla samassa määrin kuin ennen. Metsurit tekevät nykyisin enimmäkseen taimikoiden raivauksia ja istutuksia sekä joitain erikoishakkuita. Metsäkeskuksen asiantuntija 2 toteaa metsurin käytön olevan niin kallista, että käytännössä sekä harvennus- että ainakin uudistushakkuissa käytetään ainoastaan monitoimikonetta. Korjuujäljen erot eivät johdu ainoastaan tekniikasta itsestään, vaan myös tekniikassa kiinni olevista investoinneista: kalliille monitoimikoneelle on saatava tuottoa korjaamalla mahdollisimman paljon puuta. Haastateltavan mukaan metsänomistajan on mahdollista saada metsurit tekemään harvennushakkuita, mutta se tulee metsänomistajalle konetyötä kalliimmaksi. Jälki on kuitenkin erilaista:

> ---Jos metsäkoneen ajoura menee tässä, se on vaikka, mitähän se ois levee, viis metriä ja molemmin puolin on sitten viistoista metriä semmosta hakattavaa, niin totta kai se ottaa tästä ajouran läheltä enemmän puuta ja tänne saattaa sitten keskelle, keskelle jäädä semmonen tiheempi kaistale, mutta kun metsuri ottaa, niin se ottaa joka puolelta tasasesti, vaikka saa sen ajouran varteen, mutta se, se tota se konehakkuu voi olla vähän erilaista maanomistajan silmiin, että se. Ja sitten tietysti ne ottaa enemmän, koska se kone tarvii tuottoo sille koneelle, tai se omistaja tarvii tuottoa, että jos harvennuksessa otetaan koneella kaheksankyt kuutioo hehtaari, niin metsuri saattaa ottaa viiskymmentä, ei niin tarkkaan, mutta noin suuruusluku on jotain tommosta, se voi olla tietysti maanomistajalle miellyttävämpi näky se metsurin jälki, mutta tuotto voi olla, tai on suurempi sillä konehakkuulla. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsänomistaja 5 kaipaisi mahdollisuuksia myydä pienimuotoisesti puuta suoraan sahalle jatkojalostettavaksi. Haastateltava muistelee, miten aikanaan naapurin isäntä kaatoi metsästään yksittäisiä puita ja sahasi ne lautatavaraksi eteenpäin myytäväksi. Haastateltava itse myisi ennemmin hyvälaatuista puuta huonekaluteollisuudelle kuin kuusimassaa metsäteollisuuden käyttöön, mutta hänellä ei ole tietoa siihen tarvittavista toimijoista.

> --- Että sitä mää oon haaveillu aina, että saha täytys olla, joku, niitähän on niitä kiertäviä, että kyllähän niitä kenttäsahoja joskus on ollukin, että ollaan sahautettu, et semmosta mää oon haaveillu, olis semmosta pienimuotosta, et ihan yksittäisiä puita sais sieltä käyttöön, mutta ei mihinkä tonne, että tehdään paperia, vaan johonkin muuhun, vähän arvokkaampaan käyttöön, jalostettas pitemmälle. (Metsänomistaja 5)

Metsänhoitoyhdistys – auttaa vai rajoittaa?

Metsänhoitoyhdistys on metsänomistajien oma organisaatio, joka jakautuu 110 paikalliseen metsänhoitoyhdistykseen. Metsänhoitoyhdistykset huolehtivat Suomessa noin 75 prosentista kaikista yksityismetsissä tehtävistä puukauppojen suunnitteluista ja ne vastaavat noin 80 prosentista yksityismetsien metsänhoitotöiden suunnittelusta. (Metsänhoitoyhdistykset) Metsänhoitoyhdistyksen tarkoitukseksi on asetettu edistää metsänomistajien harjoittaman metsätalouden kannattavuutta, edistää metsänomistajien metsätaloudelle asettamien muiden tavoitteiden toteutumista sekä edistää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävää metsien käyttöä (Laki metsänhoitoyhdistyksistä 1998/534, 1 §). Kaikki haastattelemani metsänomistajat ovat jollain tapaa olleet tekemisissä metsänhoitoyhdistyksen kanssa. Useimmat heistä ovat joutuneet turvautumaan metsänhoitoyhdistykseen viimeistään siinä vaiheessa, kun ovat halunneet myydä puuta, ja jotkut ovat tehneet myös metsänhoitoon liittyviä sopimuksia. Suhtautuminen metsänhoitoyhdistykseen on haastattelemillani metsänomistajilla kahtalaista: osalla suhde metsänhoitoyhdistykseen on koko lailla ongelmaton, toiset taas kokevat olevansa metsänhoitoyhdistyksen armoilla.

Metsänomistaja 4 on koulutukseltaan metsäinsinööri ja käyttää metsänhoitoyhdistyksen palveluita taimikonhoidossa, harvennushakkuissa ja puukaupoissa. Aikaisemmin hän teki itse metsätöitä, mutta on iän myötä joutunut käyttämään yhä enemmän ulkopuolista apua. Metsänomistaja päättää kuitenkin tiukasti itse metsässään tehtävistä toimenpiteistä.

> Onko nää sitten metsänhoitoyhdistyksen kanssa kuitenkin, että päätät ite mitä tehään ja käytät heitä vaan siinä niinku
>
> Totta Mooses!
>
> Joo-o, että ei oo mitään tämmösiä valtakirjoja?
>
> Ei oo, ei.
>
> Joo-o.
>
> Emmää nyt niin paljoo heikkouttani voi osottaa, ettei tietäis mitä siä puskissa tapahtuu. (Metsänomistaja 4)

Haastateltavan näkemys hyvistä metsänkäsittelytavoista on ollut samanlainen kuin metsänhoitoyhdistyksen, eikä ongelmia ole ollut. Aineiston perusteella suhde metsänhoitoyhdistykseen onkin ristiriidattomin silloin, kun omistaja tietää itse, mitä ja miten hän haluaisi metsässä tehtävän ja saa siihen metsänhoitoyhdistykseltä apua. Metsänomistaja 5 käyttää metsänhoitoyhdistystä tiedonlähteenä, mutta tekee metsänhoitotyöt itse yhdessä miehensä ja lastensa kanssa. Metsänhoitoyhdistyksen kanssa on haastateltavan sijaan ollut tekemisissä pääasiassa metsänomistajan mies, joka on myös kulkenut metsässä yhdessä neuvojan kanssa. Haastateltava on ollut tyytyväinen yhteistyöhön: metsänhoitoyhdistyksestä on saatu tietoa ja neuvoja, sekä vahvistusta sille, että metsänomistajan itse soveltamat käytännöt ovat olleet oikeita. Isompia puukauppoja metsässä ei ole haastateltavan omistajuuden aikana tehty.

> Ei oo, että siel on, aika yhdensuuntasesti, sanotaan, että ne, mitä me ollaan sanottu, niin ei ne oo ollu poikkiteloin, että se on menny läpi, mikä mieli meil on ollu, niin ne on ollu yhteneväiset, että ei sielt oo tullu, että ei noin saa tehdä, että on, on yhteisymmärryksessä kyllä, kun aattelee, että meillä on kuitenkin aika vakaa semmonen käsitys ittellä, että mikä on homman nimi, niin ei siellä oo ollu sillai, että ollaan väärässä, että mää nään asian niinkun siltä kannalta, että se on ollu positiivista kaikki, mitä sielt on tullu ja sellasta niinkun, et ollaan saatu siihen, että ollaan itte oltu niinkun oikeilla linjoilla. Nii-i, nii-i, et ollaan yhteisymmärryksessä niistä asioista puhuttu. Et ei o tullu mitään, siinähän saattaa tulla, monella varmasti tuleekin, monenlaisia riitoja ihmisillä, näkemyseroja, kaikkia, ei meiän kohdalla oo ollut mitään sellasta, ei minkän näköstä. (Metsänomistaja 5)

Metsänomistaja 5 on pyrkinyt noudattamaan yhdistyksen tekemää kirjallista suunnitelmaa. Useilla haastattelemistani metsänomistajista onkin voimassa oleva metsäsuunnitelma, mutta kirjallisia suunnitelmia merkityksellisemmiksi ohjauskeinoiksi nousevat kuitenkin henkilökohtaiset tapaamiset ja kiertäminen neuvojien kanssa metsässä. Kaikki eivät ole varmoja onko suunnitelmaa vai ei, tai kuka sen on laatinut, mutta yhteydenpito ja tapaamiset neuvojien kanssa muistetaan hyvin.

Metsänomistaja 6 on tehnyt metsiensä hoidosta sopimuksen metsänhoitoyhdistyksen kanssa, koska hänellä itsellään ei ole ollut riittävästi aikaa perehtyä metsänhoitoon. Haastateltavalla on omistuksessaan suhteellisen paljon metsää, eikä hän asu lähellä omistamiaan metsiä, joten metsänomistajan olisi käytännössä mahdotonta hoitaa metsiään itse. Hän toteaakin, että tällöin on käytettävä saatavilla olevia systeemejä. Metsänomistajalla on ollut useamman vuoden sama yhteyshenkilö metsänhoitoyhdistyksessä. Metsänhoitoyhdistyksen neuvoja on haastateltavan mukaan ollut sopivasti aktiivinen metsänomistajan suuntaan: hän on tiedottanut myrsky- ja hirvivahingoista, auttanut täyttämään korvaushakemuksia ja ehdottanut metsätien hoitoon liittyviä

asioita. Nämä ovat metsänomistajan mukaan asioita, jotka häneltä itseltään jäisivät huomaamatta. Hakkuita suunniteltaessa metsänhoitoyhdistyksen neuvoja on ensin tunnustellut, onko omistajalla halukkuutta myydä, sen sijaan, että olisi suoraan ehdottanut jonkin kohteen hakkaamista. Metsänomistaja on kiertänyt metsänhoitoyhdistyksen neuvojan kanssa metsissään ja on uutena metsänomistajana samalla oppinut metsänhoidosta. Hän luottaa metsänhoitoyhdistyksen neuvoihin ja etenkin tuttuun yhteyshenkilöön, vaikka ei olekaan aivan varma siitä, onko avohakkuu paras mahdollinen vaihtoehto.

Metsänomistaja 1 on vastannut metsien hoidosta ne varsinaisesti omistavan vaimonsa puolesta, ja koko heidän omistajuutensa ajan metsänhoitoyhdistys on valtakirjalla huolehtinut metsätöistä. Haastateltava sanoo olevansa liian vanha hoitamaan metsiä itse ja lisäksi heillä on metsää omistuksessa niin paljon (170 ha), ettei se käytännössä olisi mahdollista. Heillä ei myöskään ole puunkorjuuseen tarvittavia koneita. Metsänomistaja 1 luottaa metsänhoitoyhdistyksen neuvojaan, koska hänellä itsellään ei ole metsään liittyvää koulutusta. Haastateltava luottaa metsänhoitoyhdistyksellä olevaan asiantuntemukseen niin metsänkäsittelystä kuin metsälaista ja siinä metsänomistajalle asetetuista vaatimuksista. Avohakkuut ovat ainoa asia, joista hän on aika ajoin ajautunut erimielisyyksiin metsänhoitoyhdistyksen kanssa.

Haastattelemistani metsänomistajista metsänhoitoyhdistykseen erityisen kriittisesti suhtautuvat metsänomistajat 2, 3 ja 7. Metsänomistaja 2 ja metsänomistaja 7 ovat keskenään sisaruksia. Näitä kolmea metsänomistajaa yhdistää heillä itsellään oleva tieto ja varmuus siitä, miten he haluaisivat metsiään hoidettavan. Metsänhoitoyhdistyksen toimintatavoilla näihin tavoitteisiin ei kuitenkaan ole pystytty vastaamaan. Metsänomistaja 3 eroaa kahdesta muusta siten, että hän pystyy itse tekemään tarpeellisiksi katsomansa metsätyöt, eikä hän tavoittele metsästään taloudellista tuottoa. Haastateltavan metsässä ei siis tehdä hakkuita ollenkaan, eikä hän joudu käyttämään metsänhoitoyhdistyksen palveluja. Metsänomistajat 2 ja 7 eivät pidä metsiään ensisijaisesti taloudellisesti arvokkaina, mutta toivoisivat metsän myös tuottavan jotain siitä huolimatta, että heidän omistamansa metsäalat ovat pieniä, eikä niistä olisi edes mahdollista saada kovin suuria tuloja. Metsänomistajat 2 ja 7 eivät nyt vanhemmalla iällä pysty enää itse tekemään metsätöitä, joten heidän on pakko turvautua ulkopuoliseen toimijaan. Metsänomistaja 7 ei kuitenkaan ole saanut metsänhoitoyhdistykseltä haluamansa kaltaista apua:

> Niin, mä toivoisin, että, sitä, että ne suostus esimerkiks harventamaan, mulla oli yks semmonen, se kuuluu siihen viiden hehtaarin alueeseen, pieni pelto, joka me aikanaan isän kanssa istutettiin, mähän oon paljon istuttanu metsää siis, niinkun sä kysyit jotain semmostakin, mähän olen istuttanut metsää tuommosena

> parikymppisenä isäni kanssa, siihen aikaan tuli muotiin tämä, että kun pellot pannaan pakettin, sen voi istuttaa metsälle ja istutettiin semmonen, jos tässä on nyt se sarka, niin tuo puoli on männylle ja tämä puoli on koivulle ja tossa menee semmonen kylätie, ja tuota, se iänkaiken roikku siinä kamalana, kun eihän ne tule harventamaankaan, en mä sille ite mitään voinu, sillä mä just, mä ajattelin, että mitä jos mä harvennan nyt, kun mä kykenen harventamaan, vedän ne taimet, jotka nyt istutettiin, pois, sen mä kykenen tekemään, mutta en mä sitten enää, kun se tulee jo niin, että sahaa tarvitaan, niin tuota, mää toivosin semmosta apua, juuri siihen hoitoon, eikä tämmöseen, sanotaan nyt, runtelemiseen. Siel on aivan kauheita alueita, munkin entisiä marjamaitani, niin tuota, ei sinne voi mennä, koska ne on ne kuopat näin ja sitten nehän kestää, nythän ne jonkun verran sisareni sai tapeltua, että ne jonkin verran otti sitä jätepuuta, sitä, hakkeeksiko se tehdään, mutta ne otti sen niin huolimattomasti, että siel on vaikka kuinka paljon, et semmoseen, että kun, et siivottais se jälki, kun kerran kaadetaan, harvennettais, kun on harvennuksen aika ja tarve, mutta, et sen takia must tuntuu, että metsänhoitoyhdistyksestä ei o yhtään mitään apua. (Metsänomistaja 7)

Metsänomistaja 3:n vanhemmat käyttivät metsänhoitoyhdistyksen palveluita lähes koko sen ajan, kun metsä oli heidän hallussaan. Haastatellulla itsellään on metsänhoitoyhdistyksestä kaksi kokemusta, joita molempia hän kuvailee melkoisiksi fiaskoiksi. Toinen näistä metsänomistaja 3:n mainitsemista kokemuksista on suhteellisen uusi ja liittyy metsäkeskuksen perinneympäristöhankkeeseen, jossa metsänhoitoyhdistystä on käytetty metsäympäristön kunnostamisessa. Metsänomistajan mukaan ongelma oli etupäässä siinä, että metsänhoitoyhdistyksen metsurit ovat tottuneet tekemään aina tietyllä tavalla, eivätkä pystyneet yhtäkkiä omaksumaan sellaista metsänkäsittelytapaa, jollainen nyt olisi ollut tarpeen.

Aikaisempi tapaus oli metsänhoitoyhdistyksen neuvojan hoitama puunmyynti, jossa metsänomistaja 3:n mukaan oikeastaan mikään ei mennyt niin kuin piti. Kaupasta sovittaessa omistaja oli painottanut, että missään nimessä sovittua suuremmalta alueelta ei hakata, vaikka tavoiteltu kuutiomäärä ei täyttyisikään. Hakkuualue oli kuitenkin rajattu epäselvästi, minkä seurauksena metsurit kaatoivat puuta huomattavasti aiottua isommalta alalta. Metsäyhtiölle kelpaamaton lahopuu oli jätetty metsään, vaikka sopimuksen mukaan se olisi pitänyt kuljettaa tien viereen. Tehty hakkuu oli ylispuiden poistohakkuu, jonka jälkeen metsänomistajan ja yhdistyksen neuvojan oli tarkoitus yhdessä katsoa, koska alle jäänyttä taimikkoa harvennetaan ja kuinka paljon. Kun omistaja meni käymään metsässä, taimikko olikin jo harvennettu ja maastossa olivat sekaisin sinne aikaisemmin jääneet lahopuut ja nyt tehdyn harvennushakkuun puut. Haastateltava toteaa, että sillä kerralla mikään ei mennyt niin kuin piti. Metsänomistaja 3:n epäluottamus ei rajoitu pelkästään metsänhoitoyhdistykseen, vaan hän näkee sen yhtenä osana metsäorganisaatioista muodostuvaa järjestelmää, eikä hän luota koko tähän viralliseen systeemiin.

> Ja nyt kun mä käytin siellä vielä vuosi tai kaksko oli, vuoden päästä, käytin muita, ulkopuolisia ihmisiä katsomassa sitä jälkee ja kerroin tän kaiken, niin ne oli sitä mieltä, että mun olis pitäny vetää se oikeuteen heti.
>
> Oliko nää muita metsänomistajia, vai ketä siä sitten?
>
> No oli metsänomistajia ja oli metsäntutkimuslaitoksen ja monen muun asiantuntijoita, mutta kaikki on tietysti näitä toisinajattelijoita, jotka ei ole niinkun tässä virallisessa, tai eihän tämä virallinen puoli, sehän ei olis missään tapauksessa sanonu niin, vaikka siellä ois tehty mitä. Tiedän kyllä vaikka kuinka paljon esimerkkejä siitä, miten metsän, taikka ton metsänhoitoyhdistyksen jälkeen niin, niin tota, pitäis vetää ne oikeuteen, mutta sitä ei tapahdu ja se on, se on niinku tämän päivän kummajainen on se, että metsäkeskushan tarkastaa näitä hakkuita, käy läpi, valvoo niitä, niin näitä metsänhoitoyhdistyksen hakkuita käydään läpi kyllä huomattavan vähän, mutta esimerkiks tänä päivänä käydään läpi kyllä kaikki mitä tää Innofor, tää uus toimija tekee, niin melkein joka ikinen käydään suurin piirtein läpitte. Ja se niinkun on osotus siitä, että vaikka niitä on, tiedetään, ne tietää itsekin sen, miten on tota toimittu ja miten on hirmuset rästit ja pitäis saada jotain, niin ei tehdä mitään. Kun se on tehty niinkun oikein tavallaan, mutta sitten jätetty niinku siihen, ettei oo tehty niinku loppuun asti. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistaja 2 oli riitaisan perinnönjaon venymisen takia kauan epätietoinen siitä, mitkä metsäalueet tarkalleen päätyisivät hänen omistukseensa. Haastateltavan mukaan vaikeudet metsänhoitoyhdistyksen kanssa alkoivat heti, kun hänelle selvisi, mitä hän varsinaisesti omistaa. Omistajan isä oli aikanaan tehnyt puukaupat suoraan metsäyhtiön kanssa ja haastateltava olisi itse jatkanut samalla tavalla, jos yhtiön palkkalistoilla olisi vielä ollut sama tuttu ja luotettu mies. Haastateltavan kokemuksen mukaan vanhapiika Helsingistä jää aina viimeiseksi, kun metsänhoitoyhdistys sopii puukaupoista. Toteutuneet puukaupat metsänhoitoyhdistys on hoitanut valtakirjalla, eivätkä ne ole menneet omistajan toivomalla tavalla. Välillä kaikkea sovittua puuta ei ole korjattu, välillä taas kauppa on peruuntunut valtakirjojen kirjoittamisen jälkeen, mutta omistajalle ei ole ilmoitettu ennen kuin hän on itse kysellyt asiasta. Omistaja on suosinut talvimyyntiä, mutta päätti, että kuivan alueen tien päästä voi myydä puuta myös kesällä. Hän ei kuitenkaan ollut huomannut tarkentaa sopimukseen hakkuuajankohdaksi elokuun loppua ja metsä oli kaadettu kesäkuun alussa. Omistaja ei olisi missään nimessä halunnut hakkuita lintujen pesimäaikana. Toisessa kesähakkuussa metsään mentiin sateiden jälkeen ja pehmennyt tie oli raskaiden metsäkoneiden jäljiltä käyttökelvoton. Haastateltavan mielestä syy ongelmiin metsänhoitoyhdistyksen kanssa on koko metsänhoitoyhdistyksen systeemissä, sillä henkilön vaihtaminen ei ole auttanut. Hän haluaisi lopullisesti irtisanoa sopimuksen metsänhoitoyhdistyksen kanssa, mutta toteaa, ettei vaihtoehtoja tällä hetkellä ole. Hänellä on omistuksessaan melko vähän metsää (8.9 hehtaaria), eikä usko metsänsä sen vuoksi vastaavan esimerkiksi metsäyhtiöiden

intresseihin. Jollain lailla metsätyöt on kuitenkin järjestettävä, koska hän ei itse pysty niitä enää tekemään. Itselleen ainoana varteenotettavana vaihtoehtona hän näkee pienen yksityisen toimijan.

Myös metsänomistaja 7 nostaa esiin sen, että pienten metsätilojen omistajat ovat heikossa asemassa neuvotellessaan metsänhoitoyhdistyksen kanssa puukaupoista. Pienet ja hankalasti saavutettavat metsäkappaleet eivät haastateltavan mukaan ole ensisijaisia hakkuukohteita, vaan esimerkiksi hänen metsistään on kelvannut vain maantien varressa sijainnut kuusikko. Haastateltavan oli vaikea saada metsänhoitoyhdistystä suostumaan myrskypuiden korjuuseen omistamaltaan kauemmalta metsäkappaleelta, jonne metsänhoitoyhdistyksen mukaan oli liian hankala päästä. Metsänomistaja 7 kritisoi myös sitä, että metsänhoitoyhdistys ei ole perustellut metsänhoidon käytäntöjä omistajalle. Omistajaa harmittaa erityisesti tiheiden taimikoiden istuttaminen, koska hän ei itse pysty harventamaan niitä.

> --- semmosia ongelmia, et juuri tämä, kun mä haluaisin, että istutetaan, taimitetaan, harvaan, eikä sitten semmosta viidakkoo, joka jää hoitamatta, ei ne hoida sitä, enkä mä pysty hoitamaan, niin siinä, kyllä, en mä menny edes katsomaan, sisareni sano, että hirveen taajaan on taas pistetty, että tämmösiä ongelmia on kyllä, siis ei puhuta samoista asioista, heillä on oma näkökantansa, mutta kun on nyt ehdotettu, että metsänhoitoyhdistykset jäis pois, niin mä olisin ihan sitä mieltä. Mitä semmosella tekee, joka ei mitään teekään, sanotaan ihan näin.
>
> Niin just, että onks sulla sitten kaikki nää niin sanotut metsänhoidolliset toimenpiteet, niin onks ne kaikki ollu metsänhoitoyhdistykseltä
>
> Ne on sieltä, kun niille joutuu maksamaan sen perusmaksun, sitten joutuu joka nitkahduksen, he käy, he on käyny suunnittelemassa, tulee lasku. Ihan kaikesta tulee lasku. (Metsänomistaja 7)

Perusmaksulla haastateltava viittaa metsänhoitoyhdistyslain mukaiseen metsänhoitomaksuun, jota metsänomistajan on maksettava vuosittain metsätalouteen käytettävissä olevasta maasta. Maksun kerää verohallinto, joka tilittää sen metsänhoitoyhdistyksille. Metsänhoitoyhdistykset rahoittavat maksulla neuvontaa, koulutusta ja tiedotusta. Pirkanmaan alueella metsänhoitomaksu kerätään kaikilta, jotka omistavat yli neljä hehtaaria metsää. Metsänhoitomaksu koostuu perusosasta, joka on Ahvenanmaata lukuun ottamatta koko maassa 25,63 euroa. Perusosan lisäksi kerättävän hehtaarikohtaisen maksun suuruudesta päättää toimialueellaan kukin metsänhoitoyhdistys itse aina vuodeksi kerrallaan. Ahvenanmaalla hehtaarikohtaisen maksun kokonaismäärän yläraja vuodelta 2009 oli 655,80 euroa ja muualla maassa 1098,30 euroa. (Verohallinto) Haastattelemieni metsänomistajien metsät sijaitsevat Pirkanmaalla eri metsänhoitoyhdistysten toimialueella, ja hehtaarikohtainen maksu vaihtelee 3,1 eurosta 3,6 euroon/hehtaari (Metsänhoitoyhdistykset).

Metsänomistaja 7:n mukaan hänellä menee metsään paljon enemmän rahaa, kuin mitä se tuottaa. Rahanmeno ja metsänhoitoyhdistyksen laskujen maksaminen ärsyttävät, koska metsänhoitoyhdistyksen käyttämät metsänhoitomenetelmät eivät vastaa metsänomistajan toiveita. Metsänomistaja 7 pitää kuitenkin vielä ongelmallisempana tilannetta, jossa metsänomistajalla itsellään ei ole lainkaan tietoa metsänhoidosta. Haastateltavan näkemyksen mukaan metsänhoitoyhdistys ohjaa omien tavoitteidensa mukaan osaamatonta metsänomistajaa, jolla ei ole selkeää näkemystä siitä, miten metsiä pitäisi käsitellä. Itsellä oleva tieto antaa mahdollisuuden olla edes eri mieltä, vaikka mahdollisuuksia toimia toisin ei välttämättä olisikaan saatavilla.

> Onks sulle tärkeetä sitten, että miten niitä metsiä sitten sun jälkeen hoidetaan?
>
> No kun en mää sille mitään voi, kun metsänhoitoyhdistys on se, mikä on, ja ohjaa sitä, jos siihen tulee joku nuori, niin sehän antaa viedä itteensä kun pässiä narussa, että tota, eihän sille mitään voi. Siinä täytys olla itse niin, metsäkoulun käyny, tai jotakin, jos tulee joku nuori, sanotaan nyt ylioppilas tai jotakin, eihän niillä oo mitään aavistusta metsästä, eikä, nehän nyt sahaa niitä, munkin kummipoikani, kun minä sanon, että tuon sahaat ja tuon ja tuon, niin siinä se sitten on. Ei niillä oo mitään näkemystä, eikä eikä, jos ei kotona kerran ole metsää ollut. (Metsänomistaja 7)

Vaihtoehtoisen metsänhoidon esteet ja mahdollisuudet

Useat haastattelemistani metsänomistajista suhtautuvat siis vaihtelevissa määrin varauksella nykyisiin metsänhoidon käytäntöihin, vaikka eivät välttämättä osaa ilman riittävää tietoa asettua suoraan vastustamaan niitä. Metsänomistaja 3 on sanoutunut kokonaan irti sellaisesta metsänhoidosta, jonka tarkoitus on tuottaa raaka-ainetta metsäteollisuuden käyttöön. Haastateltavan näkemyksen mukaan nykyiset metsäalan organisaatiot ovat kautta linjan lukkiutuneet tietynlaisiin metsänkäsittelyn tapoihin, joita metsälainsäädäntö ja metsäntutkimus tukevat. Lukkiutuneet käytännöt ovat samalla tiukasti rajanneet metsänomistajan toimintamahdollisuudet.

> Ooks sää miettiny, että ketkä sitten pystyy pitään yllä näitä asenteita ja toimintatapoja?
>
> Niin no kyllä se on sitten tietysti tää valvontapuoli, että metsäkeskus on se pää-, taikka ei pää-, kyllä se on metsäntutkimuslaitos, joka on se luutunein ja siellä, sielläkin vaan ihan muutamat henkilöt, mutta että seuraava porras on tietenkin tää metsäkeskus joka on siinä ja metsäkeskus taas ohjeistaa metsänhoitoyhdistyksiä ja koko tämä koneistohan on aivan mätä, eihän siinä o niinku, ehkä, todennäkösesti tässä muutaman vuoden tai kahden sisällä tulee päätös EU:sta, jonka mukaan romuttuis tää koko homma. Että vaikka kuinka sanotaan, että on vaihtoehtoja, niin todellisia vaihtoehtoja ei ole, että ne on niitä erikoispykäliä minkä mukaan voi tehdä, mutta ei tavallinen metsänomistaja, jos se haluaa tehdä, hakata omalla tavalla, niin se ei voi sitä tehdä. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistaja 3 ei uskokaan, että muutos toisenlaisten metsänkäsittelytapojen suosimiseen tai edes vaihtoehtojen lisääntymiseen voisi käynnistyä metsänomistajista käsin, koska tähän asti on annettu tiukat ohjeistukset ylhäältä päin. Haastateltavan mielestä sekä metsäkeskus että metsänhoitoyhdistys ovat asenteellisia, eikä usko metsien käyttöä ohjaavaan systeemiin ylipäätään. Hänen näkemyksensä mukaan muutos on mahdollinen ainoastaan, jos metsäkeskuksessa tapahtuu asennemuutos. Metsäkeskusta hän pitää merkityksellisenä, koska tieto ja ohjeistukset kulkevat metsäkeskusten kautta, vaikka metsäkeskukset eivät sinänsä ole paljoakaan suoraan metsänomistajien kanssa tekemisissä. Haastateltava näkee lisäksi viljelijäväestön kielteisen suhtautumisen ympäristökeskukseen (nyk. ELY-keskus) esteenä muutokselle hänen itsensä toivomaan suuntaan.

> No tähän astihan se on tullu kaikki niinku aina niinku ylemmältä taholta ja sen takia se tavallaan niinku menee pieleen, että jos se tulee, niinkun alemmalta tasolta ja sitten näkemyksiä on, niin se on parempi, mutta sehän ei o suinkaan niin, että tällä hetkellä tämä muutos vois tapahtua niinkun metsänomistajien kautta täysin, kerta nyt on jo kaks ja puoli, no eiku puoltoista sukupolvee suurinpiirtein on jo saanu tämmösen opin, että näin ja näin tehdään, niin ei se voi muuttua niinku siitä, ei, se on se kaikista vaikein, että jos se on menny niinku liikaa harhaan, niin sitten kukaan ei halua myöntää sitä virhettä, ei, ei viranomaistaho, eikä metsänomistaja itsekään. Taikka vaikka se ei oo paljoo osallistunu siihen, että suurin osa metsänomistajista on juuri teettäny työnsä ja kauppansa niinkun metsänhoitoyhdistyksellä, niin vika on siellä, eikä niinkään metsänomistajilla, mutta on myös metsänomistajia, jotka on samaa mieltä koko ajan, mutta se on varmasti vuosien myötä tullu. Esimerkiks tänä päivänä niin metsänomistajista, niin mitä vanhempi metsänomistaja on, niin sitä varmemmin se on muulla linjalla kun tää nykynen linja, että se on nähny sitä muutakin. (Metsänomistaja 3)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 myöntää, että metsäammattilaiset on koulutettu pitkälti niin, että on vain yksi tapa hoitaa metsiä. Haastateltavan mukaan kyse ei välttämättä ole ainakaan pelkästään tietynlaisesta asenteesta, vaan suurin ongelma on se, ettei neuvojilla ole ammattitaitoa sellaisen metsänomistajan opastamiseen, joka haluaisi hoitaa metsiään esimerkiksi jatkuvan kasvatuksen periaatteiden mukaan. Myös metsäkeskuksen asiantuntija 3 toteaa, ettei ainakaan hänellä itsellään ole koulutuksen tai työn puolesta kehittynyt osaamista jatkuvan kasvatuksen mukaisten suunnitelmien tekemiseen. Neuvojien puutteellisen tiedon lisäksi erirakenteisen metsän kasvatusta vaikeuttaa itse metsä: useimpia metsiä on jo pitkään kasvatettu metsikkötalouden ehdoilla.

> --- tietysti se toinen asia on sitten aika isokin, että semmosia metsiä on aika vähän, mitkä voidaan hoitaa vaihtoehtosesti, et tota sen metsän rakenne on jo semmonen, joku perii metsän, mikä on hoidettu tämmösellä kuviokäsittelyllä, on niin kun taimikko, ensiharvennusmetsä, uudistuskypsä metsä, et on samanikäistä sitten eri metsäalueet, niin siin on sitten aika vaikee tehdä jatkuvaa kasvatusta, kun ei siellä

> oo sitä nuorempaa, kasvavaa metsää, niin selitä nyssiinä sitten, että ei tää nyt toimi tämmösellä alueella, täällä pitäs olla pidempi historia sille jatkuvalle kasvatukselle. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2:n mukaan metsän rakennetta voidaan yrittää muuttaa, jos metsänomistaja niin haluaa. Prosessi on kuitenkin pitkä, eikä metsästä alkuun kerry metsänomistajalle juurikaan tuloja. Haastateltavan mukaan metsänomistajat kallistuvatkin usein lopulta avohakkuun puolelle, kun heille kerrotaan taloudelliset realiteetit yksittäisten puiden poimimisesta saatavasta tuotosta.

> Aamulehdessä oli juttusarja esimerkiks jatkuvasta kasvatuksesta tossa syksyllä, niin tietysti maanomistaja aattelee, että miksei hänenkin mettässä vois tämmönen toimia, niin kerroin, että ei se nyt ihan kaikissa metsissä toimikaan, ainakaan kauheen hyvin, sitten jos joutuu väkisin tekemään semmosia ratkasuja metsässä, mikä ei välttämättä oo, oo niin kun hyvä, että väkisin yritetään jotain jatkuvaa kasvatusta ja sitten tehdään vahinkoo jopa, että saadaan jotain tuulikaatoja sinne hirveesti, tietysti se on luonnonsuojelullisesti hyvä, että tulee lahopuuta, mutta maanomistaja ei välttämättä oo tavotellu sitä, että jos aletaan jotain niin kun satavuotista metsää harventamaan sillain, että saadaan sitä nuorta metsää tulemaan ja sitten aiheutetaan se, että sinne tulee tuulituhoja sinne sen harvennuksen jälkeen, niin sitten lopulta päädytään siihen, että siinä on aukko. Et ei, maanomistaja saattaa luoda tietyn mielikuvan joittenkin tietolähteiden perusteella ja sitten, sitten tota se metsän, metsäammattilaisen käsitys on, tietysti se pohjautuu siihen koulutukseen ja pohjautuu kokemukseen ja maanomistajan käsitys saattaa pohjautua johonkin yksittäiseen tietolähteeseen, niin siinä voi tulla niitä ristiriitoja. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan myös metsälaki ja metsän uudistamisvelvoite rajoittavat metsän rakenteen muuttamista. Ensinnäkin kovin nuorta metsää ei saa hakata aukeaksi tai liian harvaksi. Suurempana ongelmana Metsäkeskuksen asiantuntija 1 pitää kuitenkin vanhojen metsien luontaista uudistamista kohteilla, joilla siihen ei vielä ole hyviä edellytyksiä. Metsälain (1996/1093 8 §) mukaan uudistushakkuun jälkeen alueelle on saatava kohtuullisessa ajassa taloudellisesti kasvatuskelpoinen taimikko ja sitä koskevat toimenpiteet on saatettava loppuun kolmen vuoden kuluessa uudistushakkuun päättymisestä. Haastateltavan mukaan metsäkeskuksen viranomaiset puuttuvat asiaan, jos hakkuiden yhteydessä ehdotetaan uudistamismenetelmää, joka ei metsän uudistamisvelvoitteeseen nähden riittävän nopeasti tuottaisi uutta taimikkoa.

> --- Mutta, mutta tota, ei näitä nyt kyllä sitten kauheesti, sanosin, että suurin osa ehkä niistä, niistä tota, kitka-asioista liittyy justiin tähän vanhojen metsien uudistamiseen, eli, eli tota --- eli se on sitte koitettu tehdä sillain tai haluttu tehdä se uudistaminen sillain, että se ei istu tähän metsälain raameihin. Mutta tota, kyllähän sitten taas vanhoja metsiä, niin niitähän voi, voi toki harventaa, kun niitä ei liian harvakseen harvenna ja jos sen jälkeen sinne syntyy taimikko, niin asiahan on kunnossa. Et siin on tämmösiä aste-eroja sitten voinu olla, että ja ja

> vanhastaanhan sitten on taas ollu tää erirakenteisen metsän kasvatus, niin tota se on ollu täällä, täällä käytännössä, voi sanoa, että kentän toimijoilla aika huonossakin huudossa, mutta nythän sitä sitten taas pohditaan, että mitenkä, missä rajoissa sitä sitten voidaan tehdä, että ja ja hyvä niin, että keinovalikoimaa lisätään, että. Toisaalta nythän on sitten tietyissä luonto- tai sanotaan tietyissä kohteissa, joissa nyt on luontoarvoja tai maisemallisia arvoja, niin siellähän voidaan sitten tämmösellä metsälain poikkeusmenettelyllä, niin tota, niin sanotusti lainvastasesti hoitaa metsiä, eli voidaan hakata harvaksi vaikka harjun paahderinnettä ilman, että sitä täytyy uudistaa. Eli jos luontoarvot tai maisema-arvot on merkittävät, niin sillonhan näistä voidaan poiketa, että. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Metsäkeskuksen asiantuntija 1 arvion mukaan painetta metsänhoidon menetelmien monipuolistamiseen on osaltaan tullut jatkuvan kasvatuksen runsaasta esilläolosta mediassa. Toinen tekijä on kentälle ilmaantunut uusi toimija Innofor, joka soveltuvilla kohteilla tarjoaa metsäpalveluja myös erirakenteisen metsän kasvatukseen. Tämän takia myös metsätalouden kentällä pitkään toimineet organisaatiot joutuvat tarkistamaan tarjoamiaan vaihtoehtoja. Haastateltavan mukaan metsänhoitoyhdistykset ovat kuluvan vuoden (2009) aikana heränneet uusiin vaatimuksiin ja ilmoittaneet tarjoavansa neuvontaa ja palveluja myös niille metsänomistajille, jotka haluavat soveltaa jatkuvan kasvatuksen menetelmää. Haastateltava pitää mahdollisena, että jatkossa myös metsälakia joudutaan muuttamaan siten, että se antaa paremmat mahdollisuudet erirakenteisen metsän kasvatukseen.

> Eikä siinä minusta, ei siinä ees tarvi mitään muutosta tehdä niin kauan, kun toimitaan nykysen lain puitteissa, eli ei hakata liian harvaksi ja ja tota toisaalta sitten varmistetaan se uuden taimikon syntyminen kohtuuajassa. Mutta, mä luulen, että tässä varmaan tulee lakiin jotain muutoksia niiltä osin, uskoisin näin, että ennen pitkää. Ja oikeestaan nyt on sitten varmaan tätä tutkimuspuoltakin, niin, ymmärtääkseni metsäntutkimuslaitoskin on nyt laajentanu näitä kokeitaan tällä alueella. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Metsäkeskuksen asiantuntija 1 ei usko, että nykyinen korjuukalusto estäisi erirakenteisen metsän kasvatusta, vaikka siihen on useasti vedottu. Haastateltava huomauttaa, että tällä hetkellä erirakenteista metsää tiheämmät nuoret metsät hoidetaan koneellisesti, ja että myös alle kuitupuukokoista energiapuuta korjataan koneilla tienvarteen. Käytettävissä olevan korjuutekniikan sijaan hän pitää käytännön ongelmana jo aiemmin mainittuja metsän uudistamista ja sitä, miten harvaksi erirakenteisen metsän voi hakata ilman, että menetelmä on ristiriidassa metsälain vaatimusten kanssa. Jatkuvan kasvatuksen menetelmän taloudellisesta kannattavuudesta metsänomistajalle ei hänen mukaansa myöskään ole varmuutta. Tosin hänen mukaansa metsänomistajat eivät muissakaan yhteyksissä välttämättä tee metsään liittyviä päätöksiä niiden taloudellisen kannattavuuden perusteella.

Kaikki metsänomistajat eivät välttämättä odotakaan metsältään minkäänlaista tuottoa, eikä heille päätös metsien käytöstä rajoitu kahteen vaihtoehtoon: avohakkuu tai jatkuva kasvatus. Metsältä voidaan kaivata esimerkiksi virkistysarvoja tai maisema-arvoja, jolloin myös asiantuntijoilta kaivataan niitä tukevaa neuvontaa ja suunnitelmia.

> Minkälaisia haasteita sitten, kun metsänomistajat on nykyään ja varmaan jatkossa vielä enempi keskenään erilaisia, taustat on hirveen erilaisia, niin minkälaisia haasteita siitä tulee sitten taas siihen neuvontatyöhön?
>
> No, tietysti, pitää pystyä, pystyä silleen aatteleen aika laaja-alasesti sitä hommaa niinku itekin, ettei aattele sitten pelkästään tai siis pitää nää tämmöset muutkin käyttömuodot, kun ihan puhtaasti tää metsätalous ja näin, niin pitää mun mielestä, pitää pystyä niihinkin tavallaan vastaamaan semmoseen niinkun, semmoseenkin tarpeeseen, että kyllä sitäkin selkeesti, selkeesti on ja, et et, mikä on tietysti pelkästään hyvä asia, tuo työhönkin monipuolisuutta. Mut, tietysti se tuo haasteena sitä sit, että tarvii saada aina irti sieltä metsänomistajasta, että mikkä ne on ne tavotteet, on tietysti tämmösiä metsänomistajia, millä ne on hirveen selkeitä ja sitten on niitä, jokka ei oikein tiiä itekään taas sitten. (Metsäkeskuksen asiantuntija 3)

Metsäkeskuksen asiantuntija 3 siis tunnistaa metsänomistajilla olevan monipuolisen metsää koskevan tieto- ja käyttötarpeen. Ongelmana tavoitteiden määrittelyssä usein kuitenkin on se, että metsänomistajan tieto metsänhoidosta ei ole sellaista, että omistaja pystyisi muotoilemaan tavoitteensa metsäammattilaiselle selkeiksi ja ymmärrettäviksi. Metsäkeskuksen asiantuntija 3 mukaan ensimmäinen haaste onkin tunnistaa metsänomistajalla olevan tiedon taso, ettei erehdyksessä esimerkiksi puhu metsänhoidosta metsänomistajalle vieraalla termistöllä. Metsäkeskuksen asiantuntija 1 mukaan metsäalan toimijoiden ja metsänomistajien välisen vuorovaikutuksen parantamiseen ja aktivoimiseen panostetaan jatkossa entistä enemmän ja tällä hetkellä kehitetään etenkin sähköistä viestintää. Tavoitteena on, että metsänomistajat näkisivät tilaansa koskevat tiedot Internetistä niin metsänhoitoon kuin monimuotoisuuteen liittyen.

Yhteenveto: metsänomistajan mahdollisuudet toteuttaa identiteettiään metsänomistajana

Metsänomistajien näkemysten katsoin ilmentävän heidän identiteettiään metsänomistajina, jonka rakentumiselle metsänomistajan tietämysperustalla on huomattava merkitys. Metsässä tehdyt toimenpiteet jäävät pitkäksi aikaa näkyviin, jolloin ne myös muistuttavat metsänomistajaa siitä, miten hänen metsiään on käsitelty. Metsänomistajien mahdollisuudet vaikuttaa metsänkäsittelyyn, -hoitoon ja puukauppaan ovat siis samalla metsänomistajan mahdollisuuksia toimia hänen oman metsänomistajan identiteettinsä mukaisesti. Seuraavaksi vedän yhteen metsänomistajan

toimintatilaa avaavia ja rajaavia tekijöitä sekä metsänomistajien käyttämiä keinoja lisätä liikkumavaraansa eli puolustaa oma toimintatilaansa. Samat tekijät voivat olla metsänomistajasta riippuen niin avaavia kuin rajaavia.

Metsänomistajan kyvykkyydessä yhdistyvät metsänomistajalla oleva tieto ja osaaminen. Kyky ja mahdollisuudet tehdä itse hoitotöitä antavat metsänomistajalle liikkumavaraa pienipiirteisessä metsänhoidossa, mutta isomman mittakaavan metsätalous ja puunmyynti eivät enää omin voimin toteudu. Metsänomistajan oma kyvykkyys ja erityisesti metsänomistajan hallussa oleva tieto ovatkin olennaisia liikkumavaran muodostumisessa silloin, kun metsänkäsittelystä ja puukaupan toteuttamisesta keskustellaan metsäammattilaisten kanssa. Aktiivinen tiedonhankinta, reunaehtojen selvittäminen ja vaihtoehtojen kartoittaminen ovat tällöin keinoja toimijuuden rakentamiselle. Vaikka tiedonhankinta ei metsänhoitoa ja metsän käyttöä rajaavia rakenteita sinänsä muuta miksikään, lisää vaihtoehdoista perillä olo ja päteväksi tunnustetun tiedon hallinta yksittäisen metsänomistajan valinnan mahdollisuuksia ja kykyä puoltaa omia näkemyksiä. Yksittäisen metsänomistajan toimintatilalle sillä on siis suuri merkitys.

Jos metsänomistajalla ei ole aikaa perehtyä metsänhoitoon tai hän asuu kaukana omistamastaan metsästä, on hänen turvauduttava saatavilla oleviin systeemeihin, eli käytännössä metsänhoitoyhdistyksen palveluihin. Osalle haastattelemistani metsänomistajista metsänhoitoyhdistys on pystynyt tarjoamaan juuri sellaista apua, jota he ovat kaivanneet, näkemykset ovat olleet yhdensuuntaisia, eikä luottamuksessa etenkään tuttuun yhdyshenkilöön ole ongelmia. Metsänhoitoyhdistys, jonka palveluja useimmat metsänomistajat ovat käyttäneet viimeistään puukauppoja tehdessään, näyttäisi haastateltujen metsänomistajien kokemusten mukaan noudattaneen metsäteollisuuden puunsaantia turvaavan ohjausjärjestelmän logiikkaa. Tämä näkyy muun muassa metsikkötalouden suosimisena, minkä takia lähes kaikkien haastateltujen metsissä on tehty avohakkuita. Avohakkuut ovat se asia, jonka suhteen yhtä metsänomistajaa lukuun ottamatta metsänomistajien ja metsänhoitoyhdistyksen näkemykset törmäävät, vaikka suhde metsänhoitoyhdistykseen muutoin olisi ollut ongelmaton. Osalla metsänomistajista on ollut myös muita näkemyseroja tai ongelmia korjuujälkeen ja -menetelmiin liittyen. Metsätaloutta on ylhäältä päin ohjattu yhdenmukaiseksi, minkä takia myös metsäammattilaisten koulutus on jäänyt yksipuoliseksi: toistaiseksi metsäammattilaisilla ei välttämättä ole kykyä neuvoa esimerkiksi erirakenteisen metsän kasvatuksessa. Erirakenteisen metsän kasvattamiseen siirtymistä hankaloittaa myös metsälaissa määritelty metsän uudistamisvelvoite ja sen aikarajat, minkä takia metsän luontainen uudistaminen siirtymävaiheessa on vaikeaa.

Mikäli metsänhoitoyhdistys tai suositellut metsänhoidon menetelmät eivät vastaa metsänomistajan tavoitteisiin, toimintatilan avaamisessa ainoa vaihtoehto näyttäisi olevan löytää vaihtoehtoisia korjuutekniikan ja ostajien verkostoja. Ne haastattelemani metsänomistajat, jotka ovat niitä kaivanneet, ovat nähneet niiden löytämisen melko hankalaksi. Muun muassa metsuria on vaikea saada. Yksi metsänomistaja on ratkaissut asian irrottautumalla täysin nykyisenlaisesta metsätaloudesta. Ratkaisu ei välittömästi avaa toimintatilaa, mutta metsänomistaja ei myöskään joudu toimimaan näkemystensä ja identiteettinsä vastaisesti. Yleistyessään tällaiset ratkaisut voivat kuitenkin entisestään lisätä painetta metsänhoidon menetelmien monipuolistamiseen, mikäli ne ymmärretään nimenomaan metsänomistajien aktiivisena toimintana ja vastarintana sen sijaan, että tähän päätyneet metsänomistajat lokeroidaan passiivisten metsänomistajien joukkoon. Viime aikoina lisääntynyt kysyntä ja paine metsänhoidon menetelmien monipuolistamiseen saattaakin metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan muuttaa tilannetta. Metsätalouden kentälle on ilmaantunut uusia toimijoita, minkä seurauksena myös vakiintuneet metsäorganisaatiot joutuvat laajentamaan tarjontaansa säilyttääkseen asiakaskuntansa.

5 Suojeluprosessi

Edeltävässä luvussa yritin ymmärtää, minkälaiset mahdollisuudet metsänomistajilla on hoitaa ja käyttää omistamaansa metsää haluamallaan tavalla sekä kiinnittää huomiota siihen, että vaikka lakipohjaisen säätelyn asettamat reunaehdot ovat yhteiset kaikille metsänomistajille, ei metsänomistajilla oleva toimintatila silti ole yhdenmukainen. Metsänomistajan toimintamahdollisuudet riippuvat metsänomistajan omasta kyvykkyydestä ja tiedosta, metsänomistajan saatavilla olevista verkostoista että metsänomistajan omistamasta metsästä. Samaten saatavilla olevat vaihtoehdot vastaavat toisten omiin tavoitteisiin paremmin kuin toisten. Metsänomistajien mahdollisuuksissa vaikuttaa metsänhoitoon hahmottuivat samalla metsänomistajien kokemukset yhteistyöstä metsäorganisaatioiden kanssa. Metsänomistaja 3:sta ja 4:sta lukuun ottamatta haastateltavilla ei juuri ollut aiempia kokemuksia metsäkeskuksesta. Luku 4 kuvasi siis sitä, minkälaista taustaa vasten metsäkeskuksen asiantuntijat kohtaavat metsänomistajat suojeluprosessin käynnistyessä. Luvussa 5 kuvaan suojeluprosessin kulkua molempien toimijaryhmien näkökulmasta sekä sitä, mitä se muuttaa joidenkin metsänomistajien suhteessa omaan metsään.

5.1 Monimuotoisuuden edistäminen metsäkeskuksessa

Tutkimukseni esimerkkitapaus on Pirkanmaan metsäkeskuksen toteuttama luonnonhoitohanke. Vuonna 2009 luonnonhoitohankkeiden ja ympäristötuen osuus Pirkanmaan metsäkeskuksen toiminnasta oli kolme ja puoli henkilötyövuotta, kun koko henkilöstömäärä oli noin 55 henkeä. Luonnonhoitopuolen merkitys metsäkeskuksen sisällä on kasvanut samaan aikaan, kun metsänparannuspuolta on supistettu ja metsäsuunnittelun tulevaisuus on hieman epävarmaa. Metsäkeskusten luonnonhoitohankkeet toteutetaan Maa- ja metsätalousministeriön jakamilla luonnonhoitovaroilla, joista metsäkeskuksessa haastattelemani hankkeen vetäjän (metsäkeskuksen asiantuntija 1) mukaan Pirkanmaalla noin puolet menee metsänomistajille maksettaviin ympäristötukiin ja puolet luonnonhoitohankkeiden toteuttamiseen. Luonnonhoitohankkeille ei ole ministeriön taholta asetettu mitään tarkkoja tavoitteita, mutta niistä raportoidaan maa- ja metsätalousministeriöön ja ministeriö tarkastaa hankkeita. Suuri osa luonnonhoitohankkeista on erilaisia vesiensuojeluhankkeita, mutta metsäkeskukset toteuttavat lisäksi muun muassa maisemanhoitoa, elinympäristöjen suunnittelua, soiden ennallistamista ja lähteiden kunnostusta. Suurin osa hankeideoista syntyy Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan maakunnissa, ja ideoiden pohjalta hankkeille haetaan viranomaisilta rahoitusta. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio

puolestaan pyrkii löytämään eri metsäkeskusten hankkeista parhaiten monimuotoisuutta tukevat hankkeet ja edistää niiden käynnistämistä myös muissa metsäkeskuksissa.

Luonnonsuojelun tuloa osaksi metsäkeskusten tehtäviä olen kuvannut edellä luvussa 2.2 ja tutkimuksen esimerkkitapauksena toimivan lehtohankkeen käynnistymistä ja toimintaa kuvasin johdannossa. Tässä luvussa esittelen tarkemmin hankkeen keinot: ympäristötuen ja hoitosuunnitelmat. Lehtohankkeen merkittävimmäksi haasteeksi on osoittautunut tiedon saaminen sopivista uusista kohteista, minkä takia keskityn tässä luvussa myös metsäkeskuksella jo olevaan tietoon sekä metsäkeskuksen tekemään yhteistyöhön tiedonhankinnassa. Käyn myös aiempaa tarkemmin läpi sitä, miten luonnonsuojelua käytännössä toteutetaan osana Pirkanmaan metsäkeskuksen tehtäviä. Tämän alaluvun tarkoituksena on siis kartoittaa sitä, minkälaisia asioita on metsäkeskuksen hankkeiden toteutumisen taustalla eli minkälaisista tekijöistä metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintatila muodostuu.

Metsäkeskuksen yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Metsäkeskuksen tekemä yhteistyö muiden luonnonsuojeluun ja -hoitoon liittyvien toimijoiden kanssa vaatii tiedon jakamista ja hallintaa erilaisten rajojen yli. Tietoa on jaettava ja ymmärrettävä metsäkeskuksen sisällä eri tehtäviin keskittyvien asiantuntijoiden välillä, metsäkeskuksen ja muiden metsäorganisaatioiden välillä, metsäkeskuksen ja ELY-keskuksen välillä sekä metsäkeskuksen ja luontoharrastajien välillä. Carlilen mukaan monimutkaisten kokonaisuuksien luomisessa ja hallinnassa tarvitaan tiettyihin osa-alueisiin keskittynyttä erityistietoa. Erilainen tieto tuottaa eroja myös toimijoiden kokeneisuudessa, terminologiassa ja välineissä, ja ne ovat omanlaisiaan kullakin osa-alueella. Toisilla olevan erityistiedon arvioinnin edellytys onkin, että toimijoilla on myös keskenään yhteistä tietoa ja jaettuja merkityksiä, minkä nojalla muiden tietoa pystytään arvioimaan. Mitä uudempi ongelma on kyseessä, sitä vähemmän toimijoilla on tällaista yhteistä tietoa käytössään, ja sitä enemmän ponnisteluja tiedon jakamisessa tarvitaan. (Carlile 2004, 555–557)

Tietoon liittyvillä eroilla ei kuitenkaan olisi mitään merkitystä, elleivät toimijat olisi toisistaan riippuvaisia pyrkiessään samaan tavoitteeseen (Carlile 2004, 556). Jokinen toteaakin, että metsäammattilaisista on tullut osa luonnon monimuotoisuutta turvaavaa verkostoa, ja että tätä verkostoa ylläpitää jaettu tieto. Ympäristöhallinnolta ja luontoharrastajilta saatava tieto on tärkeää itse tiedon vuoksi, mutta lisäksi sen jakamiseksi tehtävä yhteistyö vähentää konflikteja ja jakaa vastuuta. Ajoittain kiistoja kuitenkin syntyy ja avointa yhteistyötä hankaloittaa lisäksi tietosuoja, joka estää metsäammattilaisia luovuttamasta tilakohtaisia tietoja. (Jokinen 2001, 173–174) Tekemieni haastattelujen perusteella metsänhoitoyhdistykset sekä luontojärjestöt ja

luontoharrastajat ovat Pirkanmaan metsäkeskuksen tärkeimpiä yhteistyötahoja tiedon hankinnassa mahdollisista suojelukohteista. Pirkanmaan metsäkeskus tekee paljon yhteistyötä myös ELY-keskuksen (haastatteluajankohtana vielä ympäristökeskus) kanssa, mutta tällöin on enimmäkseen kyse kohteiden välittämisestä pysyvään suojeluun, joista päätöksen tekee ELY-keskus. Metsänhoitoyhdistyksiltä sen sijaan metsäkeskus on saanut vihjeitä luonnonhoitohankkeisiin soveltuvista kohteista ja lisäksi metsänomistajille tutut metsänhoitoyhdistyksen neuvojat ovat toimineet hankkeissa välittäjinä metsäkeskuksen ja metsänomistajien välillä:

> no myös näissä luonnonhoitohankkeissa, niin kyllä näissäkin sitte metsänhoitoyhdistyksen kavereilta on vihjeitä kyselty ja he on siinäkin saattanu olla sitten vielä viestiä viemässä maanomistajien suuntaan, et et, kyllä meillä, jos on semmosesta tavallaan, monet sellaset maanomistajille ehkä oudot asiat, joita lähetään sitte kertomaan tai eteenpäin viemään metsänomistajille, niin pyydetään, että voiko laittaa metsänhoitoyhdistyksen paikallisen neuvojan tai toiminnanjohtajan nimen tähän viestiin, jollon maanomistaja voi ottaa yhteyttä tähän, vois sanoo, että useimmiten tutumpaan henkilöön, joka sitte on ollu heiän metsiään hoitamassa. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Metsänhoitoyhdistysten kautta metsäkeskukseen tulee myös valmiita ympäristötukihakemuksia. Tällöin metsänhoitoyhdistyksen neuvojat ovat havainneet ympäristötukeen soveltuvan alueen, keskustelleet asiasta metsänomistajan kanssa ja toimittaneet metsäkeskukseen kartan ja metsänomistajan yhteystiedot. Joiltain alueilta metsänhoitoyhdistysten kautta ympäristötukihakemuksia tulee jonkin verran (esim. yhden kunnan alueelta on tullut noin kymmenen), joiltain ei taas ollenkaan. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan on mahdollista, että kyse on henkilöiden välisistä eroista, mutta huomauttaa, että syynä voivat olla myös vaihtelevat toimintatavat. Neuvoja saattaa siis kehottaa metsänomistajaa ottamaan itse yhteyttä metsäkeskukseen sen sijaan, että toimisi välittäjänä. Metsäkeskuksen asiantuntija 2 on aikaisemmin saanut metsänhoitoyhdistysten kautta tietoonsa myös pysyvään suojeluun soveltuvia kohteita. Nämä kohteet ovat usein olleet vaikeita hakkuukohteita, jotka metsänhoitoyhdistys mielellään siirtää eteenpäin. Kohteet ovat kuitenkin olleet luonnonsuojelun näkökulmasta hyviä kohteita.

Metsäkeskuksen asiantuntija 1 uskoo, että metsänhoitoyhdistyksen työntekijöillä on riittävästi ammattitaitoa arvokkaiden elinympäristöjen arviointiin. Lisäksi metsänhoitoyhdistysten tiedossa on metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen kartoituksessa (METE -kartoitus) löytyneet kohteet ja niihin liittyvää koulutusta on annettu kaikille metsäalan toimijoille.

> Et kyllä ja kyllähän tässä koulutus on näistä elinympäristöistä on menny ihan kautta, kautta metsäalan kentän, et kyllä ne aika hyvin tiedetään, vahinkoja sattuu, mut onneks aika harvoin. Ja sillon kun sattuu ja asia esille nousee, niin se on sitten

> kyllä aika kiusallinen juttu, että kyllähän niitä sitten on, tuota, tonne käräjillekin menny joitain tapauksia. Tietysti. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 kertoo, että 2009 elokuussa järjestettiin METSO-koulutus kaikille halukkaille toimihenkilöille Pirkanmaalla. Metsänhoitoyhdistyksiin on myös nimetty ympäristöasiantuntija, joka vastaa METSO-asioista. Eli nykyään metsänhoitoyhdistys ottaa suoraan ELY-keskukseen yhteyttä sen sijaan, että metsänhoitoyhdistyksen löytämiä kohteita välitettäisiin metsäkeskuksen kautta. Metsäkeskus käyttää metsänhoitoyhdistysten palveluja myös käytännön töiden tekemiseen luonnonhoitohankkeissa. Metsäkeskuksen asiantuntija 2:lla on tästä vain yksi kokemus, jossa jäi vielä vähän parantamisen varaa. Metsurit olivat tottuneet tekemään nopeaan tahtiin urakalla töitä, mutta kunnostustyössä olisi pitänyt ennemmin kiinnittää huomiota esimerkiksi kantojen korkeuksiin ja siihen, mitä puita kaadetaan ja mitä ei.

Metsänhoitoyhdistysten lisäksi metsäkeskuksen asiantuntija 2 on saanut myös metsäyhtiöiltä joitakin yhteydenottoja mahdollisista suojelukohteista. Haastateltava on käynyt puhumassa Metsäliiton tilaisuuksissa METSO-ohjelmasta ja olettaa, että jatkossa yhteydenottoja tulee enemmänkin. Haastateltava pitää METSO-ohjelman jatkoa ja varsinaista käynnistymistä asetelmaltaan kiinnostavana. Ohjelma on kahden eri ministeriön alainen ja eri toimijoilla saattaa olla hyvinkin erilaisia käsityksiä ohjelmasta. Kärjistäen luonnonsuojelujärjestöillä on luonnonsuojelullinen näkemys, kun taas metsänhoitoyhdistykset ovat leimallisesti MTK:laisia ja puolustavat maanomistajan etuja eli rahoituksen ohjaamista metsänomistajien menetysten korvaamiseen sekä suojelun määräaikaisuutta.

> ---että se, se poikkee hyvin paljon, me ollaan aika neutraaleja tässä, meil on tää viranomaistoiminta, joka päättää, tekee niitä päätöksiä ympäristötuesta, ympäristökeskuksella on viranomaiset, jotka tekee päätöksiä pysyvästä suojelusta ja sitten me ollaan tässä niin kun, ikään kuin jonkinnäkösessä välimaastossa, et meil on tää neuvonnallinen, öö, luontopuoli täällä, joka sitten maanomistajien kanssa on tekemisissä ja kertoo kaikista mahollisista, mitä tässä METSOssa on ja meil on aika neutraali näkemys kuitenkin asioihin ja, on sekä luontopuolen että metsäpuolen osaamista, silleen niin kun tavallaan aika vahvoilla. (metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsäkeskuksen haastateltavat painottavat useissa kohdin rooliaan neutraaleina välittäjinä, joka pystyy keskustelemaan metsästä metsänomistajan kanssa sekä sen taloudellisen hyödyntämisen että luonnonarvojen näkökulmasta. Tätä he pitävät edellytyksenä luottamuksen rakentamiselle metsänomistajan suuntaan. Myös Leskinen (2007, 37) tulkitsi haastattelemiensa metsäkeskuksen metsäneuvojien ammatillisen omakuvan olevan metsän visionääri, jolle avautuvat metsässä niin sen puuntuotannolliset kuin virkistykselliset ja suojelulliset arvot. Metsäkeskuksessa haastattelemani

henkilöt eivät määrittelekään itseään politiikan toteuttajina, vaan tiedon ja realiteettien välittäjinä, niin metsänomistajien kuin asioista päättävien viranomaisten suuntaan.

> Mites ku sää oot monen eri tahon kanssa jo ollu yhteistyössä, niin, niin niin tota, luuleks sää, että siellä tulee muuta, muita tota haasteita siinä yhteistyössä muuta kun nää näkemyserot tai roolitukset, mitä siä sitten on?
>
> Kyllä mää luulen, siis luonnonsuojelijoiden kanssa mää pärjään kyllä, mää luulen, että mää oon aika lailla sen henkinen, että mää haluan, että mahdollisimman paljon hienoja kohteita säästyy, mut sitten voi olla toi, että, et et, jos, jos niin kun hyvin paljon lähetään ajattelemaan näitä asioita maanomistajan edun näkökulmasta eikä sen suojelun tarkotuksen elikä nimenomaan sen lajien taantumuksen näkökulmasta, niin sitten voi tulla ristiriitoja, kyllä mää nyt uskon, että mää ihmisten kanssa pärjään, noin henkilökohtasesti, ei siinä varmaan tu ongelmia, tietyt asiat vaan ja realiteetit kertoo, niin kyllä se yleensä riittää, useimmille ihmisille, kyllä siinä voi tietysti, voi tulla näkemyseroja, mutta mun ei onneks tarvi päättää niitä, koska viranomaiset päättää, mää kerron, neuvonnallisesti kerron, minkälaisia kohteita esimerkiks hyväksytään suojeluun ja tota, ne sitten näkyy ajan myötä, että ymmärtääkö ne sen asian vai tarjooko ne toisenlaisia kohteita, tai siis en minä yksin niitä kerro, mä oon niin kun osa siinä, et [metsäkeskuksen asiantuntija 1] on hyvin vahvasti mukana kanssa ja ja tota ympäristäkeskuksesta Suvannon Auli on niin kun meidän kautta aika paljon kulkee se tieto Pirkanmaalla. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 kertoo myös, että Pirkanmaalla on perustettu työryhmä, jonka tehtävänä on linjata tarkemmin, minkälaisia kohteita suojeluun haetaan. METSO-oppaassa määritellyt kriteerit ovat ohjeelliset ja jättävät tulkinnanvaraa. Etenkin pysyvään suojeluun ja määräaikaiseen suojeluun ohjattavien kohteiden ero on välillä häilyvä.

> meidän tietysti pitäs maanomistajalle kertoo ne vaihtoehdot ja kertoo kuinka paljon mistäkin vaihtoehdosta saa rahaa, mutta ei saa kertoo semmosta vaihtoehtoo, mikä ei oo edes mahdollinen, esimerkiks nyt joku kohde, mikä kehittyy vasta niin kun sanoin myöhemmin, niin ei oo mahdollista, että se saa nyt sitten kymmenen vuoden ympäristötukee, koska sen luontoarvot on tulevaisuudessa, niin tämmönen yhteistyöryhmä voi linjata niitä, että esimerkiks minkälaisia kohteita siihen määräaikaseen suojeluun valitaan. Vältytään turhalta työltä siellä maastossa. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

METSO-ohjelmasta ja sen kriteereistä on aiemmin julkaistu pelkistetty opas metsänomistajalle. Metsäkeskuksen asiantuntija 2 arvion mukaan metsänomistajan pitäisi pystyä tunnistamaan haettuja elementtejä omista metsistään, jos perehtyy oppaaseen ajatuksella. Metsäkeskuksen asiantuntija 2 on laatinut kommenttiryhmän avustuksella uuden yleisesitteen METSO -ohjelmasta, joka julkaistaan vuoden 2010 alkupuolella. Esitteessä esitellään yleisesti METSO, sen tavoitteet ja kolme vaihtoehtoa: pysyvä suojelu, määräaikainen suojelu ja luonnonhoitohankkeet. Esitteessä kerrotaan myös korvauksista ja niiden perusteista ja sieltä löytyvät myös tiedot siitä, mihin kiinnostuneet

metsänomistajat voivat ottaa yhteyttä. Tällaisen yleisesitteen laatimisen voisi kuvitella olevan suhteellisen mutkatonta. Haastateltava kuvailee kuitenkin kirjoitusprosessia toisin ja kommenttikierrosten perusteellisuus ilmentää koko ohjelman poliittista painoarvoa ja suojelun instituution harkittua laadintaa.

> mä tein niinkun tän perustekstin tähän ja se oli, se oli tosi laajalla kommenttikierroksella ja, ja mä tein uudestaan ja taas kommentoitiin ja tein uudestaan ja se kesti kyllä tosi kauan, perusteellisesti ja jopa tota, se oli aika mielenkiintosta tässä prosessissa, että tota, et niin kun molempien ministeriöiden johtavat luonnonsuojeluhenkilötkin kommentoivat sit, et yleensä tämmösiä esitteitä, ne menee aika pienellä porukalla, et halus ottaa kantaa, tää on ilmeisesti niin tärkee asia tässä jatkossa tää METSO ja onkin, pitää niin kun tehdä huolella ja tota, ihan yksittäisiä sanoja, niiden merkityksiä, ihmiset mietti sitten, voiko näin sanoo jotain asiaa, ettei tuu väärä käsitys, se nyt on ollu, se varmaan ilmestyy ihan lähiaikoina, koska tän vuoden [2009] rahotuksella se piti tehdä ja se piti painaa tänä vuonna, niin varmaan tulee ihan vuoden alusta sitten. Mää en o nähny sitä lopullista versioo, mutta varmaan tulee, sitten lopetti sen jossain vaiheessa, kyllä se ihan loppuun asti tais mennä, että varmaan jotain ihan kuvatekstejä ja tämmösiä varmaan katto siellä. Et kyl siitä aika lailla erilainen tuli, mitä alun perin ajattelin, mutta kyllä kai siitä tulee semmonen, niin kun METSOkin on, monen kompromissin summa. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Biodiversiteetin suojelussa joudutaankin sovittamaan yhteen elinympäristöjä ja lajistoja koskevan tiedon lisäksi myös tiedon tuotanto ja monimuotoisuuden turvaamiseksi tehtävät toimenpiteet. Tiedon keruun ja tuotannon takana on siksi aina poliittisesti latautuneita päätöksiä. (Bowker 2000, 674)

Luontoharrastajien kanssa metsäkeskuksella on metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan toistaiseksi ollut liian vähän yhteistyötä, mutta tilanne on paranemaan päin. Aikaisemmin yhteistyötä ovat jarruttaneet molemminpuoliset ennakkoluulot, nykyisin ongelmana on erityisesti resurssien riittämättömyys. Tiedon kerääminen ja siirtäminen esimerkiksi paikkatiedoksi vaatii merkittäviä panostuksia, eivätkä harrastajat edelleenkään ole välttämättä halukkaita varauksetta luovuttamaan tietojaan. Yhteistyö luontoharrastajien kanssa ei ole ainakaan vielä kehittynyt systemaattiseksi, vaan sitä tehdään hanke- ja tapauskohtaisesti. Käynnistymässä on petolintuhanke, jossa haukkojen ja pöllöjen pesintäkohteita saatetaan metsänomistajien tietoon ja pohditaan, miten metsänhoitotoimenpiteissä lintujen pesintäalueet otettaisiin huomioon. Yksi lintuharrastaja oli jo ennen hankkeen alkua oma-aloitteisesti kertonut Metsäkeskuksen asiantuntija 1:lle kymmenien pesäpaikkojen sijainnin, mitä voidaan pitää luottamuksenosoituksena. Lintuharrastajien talkootyönä on toisessa luonnonhoitohankkeessa viety metsäkohteille metsänomistajien luvalla toistatuhatta

linnunpönttöä. Yhteistyöstä hyötyvät metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan molemmat, mutta tiedon kokoamisen ja suojelun kohdentamisen näkökulmasta yhteistyötä pitäisi pystyä tiivistämään:

> ---et nehän on sitten harrastajien kannaltakin hyviä, hyviä kohteita, koska tota, useimmat kohteet on nyt kymmeniä vuosia, vähintäänkin kymmenen vuotta hakkuiden ulkopuolella, tämmösiä on ollu, mutta tota, toki siinä varmasti on kehittämisen varaa kyllä vielä. Ihan jo senkin puoleen, että tieto monista lajeista ja kohteista, niin niin tota on, oikeestaan vaan harrastajilla, että ympäristökeskuksellakin on vaan murto-osa näistä lajistokohteista selvillä, että kyllä, mitä enemmän niistä tietoo saadaan, niin sitä tehokkaampaa sitte tietysti on tää neuvonta ja kohteiden säästäminenkin. (Metsäkeskuksen asiantuntija 1, joulukuu 2009)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 tekee pääasiassa luonnonsuojelujärjestöjen kanssa yhteistyötä ja niistä etenkin Pirkanmaan luonnonsuojelupiirin kanssa. Luonnonsuojelujärjestöt lähestyvät metsänomistajia suoraan, jos löytävät lupaavan kohteen. Metsäkeskus ei ole tehnyt tällaista suoraa markkinointia, vaan pysyvä suojelu on toteutettu metsänomistajien omien yhteydenottojen pohjalta. Haastateltava on kuitenkin luovuttanut luonnonsuojelujärjestöille metsänomistajien tiedot pyydettäessä, koska on halunnut edistää mahdollista suojelua, ja koska kysyjät saavat tiedon joka tapauksessa kattojärjestöltään. Haastateltava on myös käynyt kertomassa luonnonsuojelujärjestöille erilaisista suojeluvaihtoehdoista, korvauksista ja valintaperusteista:

> Niitten kanssa on ollu kyllä ihan hyvää ja silleen avointa se yhteistyö, et, mä pidän aika isona plussana sitä, että kun heillä oli, luonnonsuojelujärjestö järjesti METSO-kurssin, eli heidän jäsenilleen ja pyysi mua puhumaan sinne, et se on niin kun aika tämmönen skitso tilanne, että metsäalan ammattilainen tulee puhumaan luonnonsuojelijoille luonnonsuojelusta.
>
> Se on aika uutta.
>
> Se on aika uutta, mutta mä olin ylpee siitä, että ne luotti siihen, että mä osaan puhua ja kyllä ne oli niin kun tyytyväisiä siihen, mitä tietoo ne sai, että kun ei he, esimerkiks ympäristötuesta niillä nyt ei oo juuri paljon tietoo ollutkaan, tietysti niillä on tavotteena pääasiassa saada pysyvään suojeluun kohteita, mut tota jossakin tapauksessa se vaan ei käy aina. Mut kyllä mä siitä pysyvästä suojelustakin ja niistä korvauksista ja näistä erilaisista valintaperusteista puhuin niille. Kyl ne oli ihan tyytyväisiä siihen. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2:n mukaan luonnonsuojelujärjestöt tekevät todennäköisesti jatkossa ELY-keskuksen kanssa vastaavanlaisen sopimuksen kuin metsäalan toimijatkin, eli ne voivat arvioida mahdollisia kohteita ympäristökeskuksen puolesta. Puuston arvon laskemiseen luontojärjestöistä ei tosin välttämättä löydy riittävää osaamista, mutta luontoarvojen arvioimiseen sen sijaan kyllä. Metsäkeskuksen asiantuntija 2:n mukaan järjestöissä toimivat tuntevat luonnon luultavasti paremmin kuin metsäammattilaiset keskimäärin.

Luonnontieteellisen ja teknisen tiedon inhimilliset tekijät

Lehtoihin liittyvää tietoa on metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan melko heikosti tai se on hajallaan, minkä takia soveltuvien kohteiden löytäminen on haastavaa. Metsäkeskuksen asiantuntija 1 tiesi tekemänsä metsälain mukaisten elinympäristöjen kartoituksen perusteella ennestään joitakin kohteita, minkä lisäksi hän on käyttänyt tietolähteenä muun muassa metsäkeskuksen paikkatietojärjestelmään tallennettuja metsäkeskuksen tekemiä alueellisia metsäsuunnitelmia. Hankkeeseen on löytynyt kohteita myös ympäristökeskuksen tekemien sekä kuntakohtaisten luontotyyppikartoitusten pohjalta, ja lisää lehtipuustoisia kohteita pystytään paikantamaan vielä ilmakuvien avulla. Lehtohanketta on jatkossa tarkoitus laajentaa myös muualle Pirkanmaalle, mutta soveltuvien kohteiden löytäminen sellaisten kuntien alueilta, jotka eivät ennestään ole hankkeen toteuttajille tuttuja, ei ole helppoa. Uusien kohteiden löytämiseksi Metsäkeskuksen asiantuntija 1 on ollut yhteydessä muun muassa kuntien ympäristönsuojelusihteereihin. Haastateltavan aikomuksena on kysellä tarkemmin myös metsäkeskuksen metsäsuunnittelijoiden ja tarkastajien tiedossa olevat mahdolliset lehtokohteet sekä käydä läpi ympäristökeskuksen vanhoja selvityksiä lehtojen suojeluohjelmaa varten. Uusien kohteiden löytäminen on osoittautunut ainakin vielä alkuvaiheessa haastavaksi, ja ympäristönsuojelusihteereiden vihjaamat kohteet ovat joko olleet jo jossain suojeluprosessissa mukana tai ne on hiljattain käsitelty.

Metsäkeskuksen asiantuntija 3 osallistui toteuttamansa puronvarsiensuojeluhankkeen ohella myös lehtohankkeeseen. Hän muun muassa vastasi ympäristötukisopimuksen valmistelusta metsänomistaja 1:n kanssa. Myös metsäkeskuksen asiantuntija 3 on etsinyt tietoa sopivista lehtokohteista useista eri lähteistä:

> Joo-o, eli se nyt, mähän tein sillon ton purohankkeen niinku sivutyönä tätä lehto-, lehtohanketta, eli siinä tota yritettiin löytää niitä lehtokohteita, no se nyt ensinnäkin oli, se on hankalaa. Purothan näkyy kartalla. Lehdot ei. Niit on hyvin vaikee löytää, et se oli ja sitten tavallaan ei niitä voi lähtee markkinoimaan mitenkään, että löytyykö tilaltasi lehtokohteita, vaan ne on käytävä kattomassa. Ja no mää nyt sitten tota, suunnittelijoilta, jokka on noilla alueilla toiminu ja jokka on tehny METE-kartotusta ja metsänhoitoyhdistyksiltä näiltä nyt sitten yritin saada tietoo, että missä nyt olis semmosia mahdollisia kohteita, no sitten sain muutamia, muutamia paikkoja, kävin niitä kattomassa ja, ja ja, tai olihan niitä paikkoja enemmänkin ja sitten metsäsuunnittelutiedoista katoin, mistä löytyy lehtoo, elikä meiän paikkatietojärjestelmistä, missä kasvupaikkana on lehto, aloin niitä sitten ilmakuvilta ja kartoilta tutkiin, suurin osa niistä nyt on ihan talousmetsää, kuusikkoo, ettei niissä nyt oo mitään niin sanotusti tehtävissä tavallaan luonnonhoidon kannalta. (Metsäkeskuksen asiantuntija 3)

Teknisestä tiedosta eli ilmakuvista, kartoista ja paikkatietojärjestelmistä on apua mahdollisten kohteiden seulomisessa, mutta ne eivät yksistään riitä. Tietoa on täydennettävä kyselemällä muilta tai käytävä metsässä varmistamassa mahdollisen kohteen soveltuvuus. Karttaan merkityn puron voi olettaa pysyvän maastossa suhteellisen samanlaisena kuin se on merkitsemishetkellä ja puron varrella on todennäköisesti metsälaissa erityisen arvokkaaksi määriteltyä puronvarsimetsää. Muusta metsästä ei tiedä varmaksi, eikä tietojärjestelmissä näkyvä lehto välttämättä ole monimuotoisuuden kannalta merkittävää lehtometsää. Suunnittelujärjestelmiin tallennettuun tietoon vaikuttaa myös sen kirjannut henkilö, joka on tulkinnut maastosta keräämänsä tiedon tietynlaiseksi. Inhimillisten tekijöiden lisäksi myös käytettävissä olevien teknisten välineiden taso, sekä käytettävissä oleva aika vaikuttavat tiedon tarkkuuteen ja yksityiskohtaisuuteen. Metsäkeskuksen asiantuntija 3 toteaa, että tällä hetkellä käytettävissä olevat tekniset apuvälineet ovat huomattavasti parempia kuin mitä oli käytössä metsälain erityisen arvokkaita elinympäristöjä kartoitettaessa, joten silloin tehtyjä rajauksia on nyt mahdollista tarkentaa. Metsäsuunnittelun mittakaava on kuitenkin tehtyjä kartoituksia laajempi, joten suunnittelijat eivät kovinkaan paljoa puutu aiemmin merkittyihin metsälakikohteisiin ainakaan puustotietojen osalta.

> Mut, kyllä, no, jonkin verta tulee tehtyä uusiakin metsälakikohteita. Tai siis, ”tulee tehtyä”, löydettyä ja sitten on tietysti kaks eri asiaa, jos löytää ne, niin tekeekö siitä metsälakikohteen vai ei, et tota, kyl mä nyt ite henkilökohtasesti ja tietysti ne pitää merkata, jos selkeitä kohteita on.
>
> Joo, onks se tota kuinka helppoo se tulkinta sitten jos on vähän niillä rajoilla, ni?
>
> Niin no se vähän tietysti riippuu aina henkilöstä ja sillä lailla niin sanotusti suuntautuneisuudesta, että miten sen ajattelee, mutta, eihän se tietysti, eihän se koskaan kovin yksselitteistä oo, että ehkä siinä se kynnys on vähän korkeempi, että ehkä sitten jättää semmoset epäselvät merkkaamattakin.
>
> Mitä se teiän työn kannalta sitten, mitä siinä käytännössä joutuu tekeen, onks se paljon lisähommaa siihen?
>
> Ei se sinänsä, ei se sinänsä lisähommaa juurikaan tee, tietysti jonkun tavallaan joutuu tekeen yhden kuvion lisää ja siihen puustotiedot merkkaamaan, mutta tota lähinnä siinä ehkä just on se, painaa monesti taustalla se, ei se niinkän se lisätyön välttäminen siinä oo se tekijä, minkä takia se jätettäs, jos joku jättää tekemättä, vaan se just, että ehkä epävarmuus siitä, että onko tää nyt sellanen kohde. Mutta kyllä nyt metsälakikohteet aika, aika selkeitä, sitten, että ei niissä nyt, kyllä tommonen puronvarsi tai joku, kyllä ne nyt yleensä on aika selkeitä. Tietysti jotain lehtolaikkuja tai jotain tämmösiä, niitä nyt voi helpostikin jäädä, varsinkin jos on kovin reheviä metsiä, niin niitten sieltä ylöspoimiminen, se voi olla semmonen, mikä, että niissä varmasti kyllä jää. (Metsäkeskuksen asiantuntija 3)

Metsäkeskuksen asiantuntija 3, jonka toimenkuvana on tällä hetkellä metsäsuunnittelu, ei näekään luonnonhoidon olevan metsäsuunnittelussa kovin merkittävässä asemassa, vaikka metsäsuunnittelua tehdessä jonkin verran merkitään myös uusia metsälakikohteita. Haastateltava myöntää, että joskus kohteita saatetaan jättää merkitsemättä suunnittelijan asenteellisuuden takia, mutta pitää painavampana tekijänä kuitenkin metsäsuunnittelijoiden epävarmuutta siitä, täyttyvätkö metsälakikohteen kriteerit varmasti. Vaikeus korostuu erityisesti vaatimuksessa erottaa erityisen edustavia, reheviä lehtolaikkuja. Soveliaat lehtokohteet eivät siis välttämättä vielä ole olemassa metsäkeskuksen järjestelmissä, joten teknistä suunnittelutietoa on lehtojen löytämiseksi täydennettävä henkilökohtaisilla kontakteilla ja maastossa kiertämisellä.

Ympäristötuki ja hoitosuunnitelma monimuotoisuuden edistämisen keinoina

Metsäkeskuksen asiantuntija 3:n mukaan tähän asti kymmenen vuoden ympäristötukisopimus on tehty yleensä metsälakikohteelle. Metsälakikohteella tarkoitetaan metsälain (1996/1903) 10 §:n mukaisia metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä elinympäristöjä. Tällaiselta kohteelta voidaan periaatteessa korjata puuta, kunhan ominaispiirteet eivät vaarannu. Haastateltavan mukaan linjaus kuitenkin yleensä on, että kohteilla ei metsää juurikaan käsitellä. Ympäristötukisopimus, jonka nojalla metsänomistaja sitoutuu jättämään kohteen täysin käsittelyn ulkopuolelle, ei siis välttämättä muuta metsänomistajan kannalta tilannetta muutoin, kuin että metsänomistaja saa tuotonmenetyksistä korvauksen. Useimmiten ympäristötukialueeseen sisällytetään kuitenkin laajempi alue kuin pelkästään metsälain 10 §:n rajaama kohde. Metsälakikohteet ovat metsäkeskuksen asiantuntija 3:n mukaan niin pienialaisia, että luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja edistämisen kannalta suojeltavan kohteen laajentaminen ympäristötuen avulla on järkevää. Metsäkeskuksen asiantuntija 2 kertookin, että aluksi ympäristötuella kompensoitiin metsänomistajan tuotonmenetyksiä pelkästään metsälain suojaamilla kohteilla. Pikkuhiljaa ympäristötukea alettiin soveltaa laajemmin myös muihin arvokkaisiin kohteisiin sekä metsälain suojaamien kohteiden laajennuksiin. Rajauksia tehtäessä lähtökohtana ovat ominaispiirteiden lisäksi metsänomistajan toiveet: osa haluaa määräaikaiseen suojeluun mahdollisimman suuren, osa taas mahdollisimman pienen alueen. Metsänomistajan etua voidaan joissain tapauksissa huomioida myös joustamalla kriteerien tulkinnassa:

> Ja sitten tietysti pyritään tekemään sellasia järkeviä kokonaisuuksia, että oli eräskin tapaus, mikä nyt ei ollu sitten niin kauheen, jäi semmonen pieni nurkka, nurkka sinne tilalle, missä nyt ei ollu mitään erityisiä luontoarvoja, mut se puro kulki siinä, niin tavallaan otettiin mukaan, koska siinä katottiin metsänomistajan etua silläkin tavalla, että se olis jääny sinne kaiken käytön ulkopuolelle, se ei olis päässy sinne mistään, järkevästi, se oli vaikeesti saavutettava kohde, vaikkei siinä

> ollu tavallaan mitään luontoarvoja, niin se liitty sitten tavallaan niin hyvin siihen kokonaisuuteen, että otettiin siihen mukaan, joku alle puolen hehtaarin kuvio sitten, mutta. (Metsäkeskuksen asiantuntija 3)

Ympäristötukiprosessi alkaa metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan siitä, että mahdollinen kohde käydään metsänomistajan kanssa maastossa läpi ja se rajataan niiltä osin, kuin se soveltuu ympäristötukikohteeksi. Kohteen puusto arvioidaan ja sen luontoarvot kirjataan ylös. Näiden pohjalta laaditaan ympäristötukihakemus, jonka metsänomistaja allekirjoittaa, jos sen hyväksyy. Metsäkeskuksen viranomaispuoli laatii varsinaisen ympäristötukisopimuksen, minkä jälkeen siitä menee tieto kiinteistörekisteriin ja metsänomistaja saa rahallisen korvauksen. Nopeimmillaan rahat voivat olla metsänomistajan tilillä pari kolme kuukautta sen jälkeen, kun metsänomistaja on ottanut metsäkeskukseen yhteyttä. Toisinaan saattaa kulua pari vuottakin, ennen kuin metsänomistaja palauttaa allekirjoitetun hakemuksen ja prosessi pääsee etenemään. Lopullinen ympäristötukisopimus on määräaikainen kymmenen vuoden sopimus, jolla metsänomistaja sitoutuu siihen, että kohde jätetään täksi ajaksi täysin käsittelyn ulkopuolelle. Metsäkeskuksen asiantuntija 1:n mukaan joissakin poikkeustapauksissa, kuten lehtokohteilla, metsänomistaja voi halutessaan esimerkiksi poistaa kuusikkoa pähkinäpensaiden tai jalopuuston ympäriltä. Ympäristötukisopimus voi siis sallia aktiivista hoitoa, mutta sitä ei edellytetä.

Lehtohankkeessa metsänomistajille on tarjottu ilmaista hoitosuunnitelmaa, joka tukee luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä. Luonnontilaisilla kohteilla tavoitteena ei kuitenkaan ole metsien käsittely, vaan niiden jättäminen käytön ulkopuolelle. Metsäkeskuksen asiantuntija 1 kertookin aluksi tarjonneensa metsänomistajille puhtaasti hoitosuunnitelmaa, mutta taka-ajatuksena oli, että suunnitelman avulla saa jalan oven rakoon ja tämän jälkeen voi kertoa metsänomistajalle myös muista taloudellisista mahdollisuuksista kuin hakkuut, eli määräaikaisesta suojelusta maksettavasta ympäristötuesta. Hoitosuunnitelma on siis toiminut eräänlaisena porttina varsinaisen ympäristötukisopimuksen tekemiselle.

> sama se oikeestaan sen [metsänomistaja 1:n] kanssa oli, että siitä tehtiin oikeestaan saman tien ympäristötukipäätös, eli tota, tavallaan täähän hoitosuunnitelma tässäkin tapauksessa on, se on vähän se sivuseikka. Suoraan sanottuna. Eli se on tavallaan se, jos nyt ihan raa'asti sanotaan, niin se on se sisäänheittotuote, että päästään markkinoimaan sitä ympäristötukee, joka tietysti oikeestaan on se ainut järkevä, sitten tälläselle luonnontilaselle lehtokohteelle. Ei niissä sitten, oli siinä toisella tilalla oli sit semmosii, et siin ois voinu, ois tarvinnut ja ehdotinkin, että siitä poistettais, sinänsä siis metsätaloudellisesti järjetön teko, eli hyvin järee, järee tota haavikko ylispuustona ja sinne alle on tullu, tullu jo runsaasti sitten kuusialuskasvisto, eli siitä olis pystytty tekemään ihan kuusimetsä poistamalla ne haavat, mutta lähdinkin toisin päin, elikä se kuusikko poistettais sieltä alta, kun siellä oli erittäin rehevä lehtokasvillisuus siellä alla, hiirenporrasta

> ja näsiää ja mitä kaikkee, en muista siltä kohteelta, mutta hyvin runsaasti lehtopensaita ja sanikkaisia ja muuta lehtokasvillisuutta tavallaan, joitakin nyt semmosiakin kohteita, missä on ihan tämmösiä hoitotöitä, mutta epäilenpä, että niihin ei kuitenkaan ihan äkkiä siinäkään tapauksessa lähdetä, koska siihen ei sitten taas välttämättä o, no olishan siihenkin varmaan jonkinlaisia tukia saatavissa, mutta… (Metsäkeskuksen asiantuntija 3)

> Ja, sen tiedän, että osalla kohteista on jotain hakkuitakin tehty, kun siihen tuli näihin suunnitelmiin sitten semmmosiakin alueita, joissa, joissa niin kun selvästi luontoarvot ei ollu merkittävät, mutta siellä sitten, ihan noin perinteisesti taloudellisella metsänhoidolla päästään hyviin tuloksiin, niin tiedän, että jossain on sitä kauttakin eteenpäin viety, mutta, hyvällä prosentillahan näitä ympäristötukiakin tuli, että ihan tyytyväinen oon siihen (Metsäkeskuksen asiantuntija 1)

Metsäkeskuksen asiantuntija 3 mukaan suunnitelma tehdäänkin välillä vain sen takia, että se hankesuunnitelman mukaan kuuluu tehdä, vaikka metsänomistajat itse eivät sitä välttämättä pidä tarpeellisena. Toisaalta metsäkeskuksen asiantuntija 2 kertoo tehneensä esimerkiksi perinneympäristönhoitosuunnitelmia kohteille, vaikka on ollut tiedossa, että hoitotöiden toteuttamiseen ei ole metsäkeskuksesta saatavilla rahoitusta. Metsänomistajat ovat saattaneet saada jo maatalouden erityistukea perinneympäristön hoitoon, eikä päällekkäisiä tukia voida myöntää, tai metsänomistajan saatavilla ei ole ollut perinneympäristön ylläpitoon vaadittavaa laiduntavaa karjaa. Hoitosuunnitelmalla on silti voitu antaa lisätietoa perinneympäristön hoidosta kokonaisuutena. Tällöin hoitosuunnitelma onkin ennemmin tiedonjakamisen väline kuin ohjausväline.

Tiivistän vielä lopuksi, miten monimuotoisuuden edistäminen metsäkeskuksessa muodostuu käytettävissä olevan keinovalikoiman lisäksi tiedon ympärille. Pystyäkseen toteuttamaan ohjauskeinoja käytännössä suojelua ja luonnonhoitoa toteuttavat asiantuntijat tarvitsevat ensisijaisesti tietoa sellaisten kohteiden sijainnista, joilla jo ennestään on luontoarvoja. Tähän tarpeeseen metsäkeskuksen omat suunnittelujärjestelmät eivät yksistään pysty vastaamaan, vaan asiantuntijoiden on täydennettävä tietoja erilaisten verkostojen avulla. Yhteistyö on sekä edellyttänyt että myös rakentanut luottamusta eri toimijoiden välille. Luonnonsuojeluun liittyvä tiedonvaihto on tuonut uudenlaista sisältöä myös metsäammattilaisten keskinäiseen yhteistyöhön.

5.2 Metsänomistajien aikaisemmat kokemukset luonnonsuojelun toimijoista

Kartoitin haastatteluissa metsänomistajilla olevia aikaisempia kokemuksia luonnonsuojelusta ja luontoharrastajista, koska arvelin näiden aikaisempien kokemusten rakentavan osaltaan sitä tilaa, johon lehtohanke halutaan sovittaa. Edeltävä yhteistyö muiden luonnonsuojelun toimijoiden kanssa on vähintäänkin rakentanut joko luottamusta tai epäluottamusta metsiensuojelun menetelmiä

kohtaan. En niinkään ollut kiinnostunut metsänomistajien näkemyksistä luonnonsuojelusta ja sen tarpeellisuudesta yleensä, koska kyseessä oli joukko metsänomistajia, jotka olivat vapaaehtoisesti suojelleet osan metsästään. Voidaan siis olettaa, että he eivät sitä periaatteellisesti vastusta. Metsänomistajista kolmen metsissä oli jo ennen metsäkeskuksen hanketta ympäristökeskuksen toimesta suojeltuja alueita, ja yhdellä heistä kokemus siitä on ollut huono. Kaikilla haastateltavilla ei ennen tätä hanketta ollut minkäänlaista kytköstä luonnonsuojeluun, eikä myöskään yhteyksiä luontoharrastajiin.

Ympäristökeskuksen tekemät suojelupäätökset

Metsänomistaja 5 on aikaisemmin tehnyt ympäristökeskuksen kanssa suojelusopimuksen, jonka nojalla osa metsästä on ollut suojeltuna nyt noin parinkymmenen vuoden ajan. Metsänomistaja 5 on ollut tehtyyn suojelupäätökseen tyytyväinen, eikä hänellä ole ollut ympäristökeskuksen kanssa ongelmia. Samaten metsänomistaja 3:n tilalla on useita ympäristökeskuksen toimesta suojeltuja alueita. Osa alueista on kokonaan rauhoitettuja, lehtoalueita puolestaan laidunnetaan ja niitä hoidetaan poistamalla kuusia. Metsänomistajan mukaan kuusten poisto on ainoa toimenpide, minkä lähes kaikilla hänen omistamillaan suojelualueilla saa tehdä. Alueet ovat päätyneet suojeluun ympäristökeskuksen aloitteesta ja osa on ollut suojeltuna nyt yli kaksikymmentä vuotta. Joidenkin alueiden rajausten suhteen metsänomistaja on itse ollut aktiivinen ja ehdottanut suojeltavaksi ympäristökeskuksen ehdotusta isompia alueita. Metsänomistajan ehdotukseen on sisältynyt sekä hänen omia metsiään, että muiden omistamia alueita, koska haastateltava pitää kokonaisuuden suojelemista tärkeänä. Metsänomistajan mukaan ongelmia ympäristökeskuksen kanssa ei juuri ole ollut.

> Että ei mulla tänä päivänäkään minkäänlaisia ongelmia oo tullu vastaan, vaikka se on jo kakskyt vuotta ollu suojelussa. Että tota se tulee vastaan vaan sillon, kun sattuu vaihtumaan ympäristökeskuksessa ihminen, joko toinen jää eläkkeelle tai tulee toinen tilalle, joka ei taas ymmärrä asioita, joll'on näkemyseroja, niin siitä se vaan johtuu, ei mistään muusta. Mutta ei se, ei se oikeestaan tän Natura-ohjelman ansiosta se on viljelijöille aika kova kirosana vielä se ympäristökeskus. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistaja 1 riiteleekin ympäristökeskuksen kanssa kymmenisen vuotta sitten tehdystä Natura 2000 -ohjelman alaisesta suojelupäätöksestä. Metsänomistajalle oli tarjottu puiden arvoon perustuvaa korvausta, jota hän ei kuitenkaan hyväksynyt, koska ehdotuksessa ei huomioitu kohteeseen sisältyvien ranta-alueiden arvoa. Haastateltavan mielestä korvauksessa pitäisi huomioida se, että hän ei pysty käyttämään rannan rakennusoikeutta. Metsänomistajalla ei ole mitään suojelua vastaan sinänsä ja toteaa, että nyt suojeltavaksi määrättyjä alueita on sitä ennenkin

suojeltu niiden omistajien toimesta toistasataa vuotta. Ylhäältä päin saneltu päätös siitä, mitä metsänomistaja saa omaisuudellaan tehdä, ei kuitenkaan vastaa hänen oikeuskäsitystään. Suurimpana ongelmana tilanteessa hän pitää nimenomaan sitä, että suojellusta alueesta ei ole maksettu oikeudenmukaista korvausta. Metsänomistajan näkemyksen mukaan suojelupäätökset ja sopimukset perustuvat lakiin, eikä hän näe metsänomistajalla olevan mahdollisuuksia vaikuttaa niihin. Natura-alueen korvauksista tehdyn päätöksen hän kuitenkin on riitauttanut ja prosessi kokonaisuudessaan on johtanut luottamuksen menettämiseen ympäristökeskukseen toimijana.

> Mmm, mites tota onks tää Natura-kiista nyt aiheuttanu tai että onks se vähän että ympäristökeskuksen kanssa ette muutenkaan oo juuri kiinnostuneita oleen tekemisissä?
>
> Juu mä en mee sinne enää koskaan. Ei kannata. Saan raivarin siellä. Mä oon palkannu lakimiehen menemään. (Metsänomistaja 1)

Luontoharrastajat ja luonnonsuojelijat

Useimmat haastattelemistani metsänomistajista tietävät, että heidän maillaan liikkuu luontoharrastajia ja virkistyskäyttäjiä, mutta eivät juuri ole olleet heidän kanssaan puheissa. Lähinnä metsänomistajat kohtaavat niitä virkistyskäyttäjiä, jotka tulevat pihapiiriin sienestämään tai marjastamaan. Metsänomistaja 1 mainitsee, että puihin on kiinnitetty lupaa kysymättä linnunpönttöjä, mutta muuten hänellä ei ole ollut luontoharrastajista harmia, jos ei oteta huomioon kilpailua samoista kantarelleista ja satunnaisia luvattomia nuotioita. Metsänomistaja 3:n ja Metsänomistaja 5:n metsiin on perustettu pysyviä luonnonsuojelualueita jo ennen nyt tehtyä määräaikaista ympäristötukisopimukseen perustuvaa rauhoitusta. Näillä suojelualueilla käy erilaisia ryhmiä ja luontokartoittajia. Metsänomistaja 3:n mailla olevat yksityiset luonnonsuojelualueet ovat Metsähallituksen vastuulla ja metsässä on viime aikoina tehty muun muassa hyönteis- ja sammalkartoituksia. Metsässä rengastetaan myös haarapääskyjä osana yleiseurooppalaista tutkimusta ja havainnoidaan pöllöjen elämää puuhun asennettujen kameroiden avulla. Metsänomistaja keskustelee aktiivisesti kartoittajien kanssa ja osallistuu toimintaan myös itse.

> No siis, linnut on tietysti niinku, ainahan ihmisillä on tämmösiä omia lajeja, mistä tykkää, lehtopöllö on kyllä mun lajini yli kaiken, mutta ei, en niinkun oikeestaan niinkun mitään luonnon osaa sillä tavalla halua, edes koskaan halunnu tietää, no ehkä noista kaloista enemmän, kun mä oon niihin koulutuksen saanu, mutta tota kaikki on niinku yhtä tärkeitä ja siinä tietysti joitakin aina täytyy, niinku lajistoo pitää yllä, että tietää niinku, vois sanoo kaikilta alueilta riittävän määrän tämmösiä tavallisia lajeja, niin kasveista kun muistakin, että, sitten kun rupee jokku kasvit unohtuun, niin sitten täytyy taas opetella muutama laji uudestaan tai lisää tai tämmöstä, että. Mutta ennen kaikkea se kokonaisuus kaikkeen. Pari viikkoa sitten

> tääl oli, meil oli semmonen hyönteiskurssi täällä ja sit taas opeteltiin vähän hyönteisiä, mutta ei niinkun pidemmälle mitenkään. (Metsänomistaja 3)

Metsänomistaja 5:n metsässä on käynyt muun muassa opiskelijaryhmiä tekemässä hyönteistutkimuksia, joiden kanssa hän ei ole ollut tekemisissä muutoin kuin antamalla luvan käynnille. Sen sijaan metsässään järjestettyyn suojelua koskevaan opintopäivään haastateltava on myös itse osallistunut. Luontoasiantuntijoilla oleva tieto on tuonut uuden ulottuvuuden metsänomistajalla olevaan ymmärrykseen omasta metsästään:

> Onks sitte siinä puhelimessa ikinä tullu, onks tullu puheeks nää sun metsien luontoarvot yhtään vai, tai sen enempää muuta kun että?
>
> No, siltä tasolta, että ne on Pirkanmaan monimuotosimmat metsät, se riittää. Se sanoo, se on, kun ei oo alan koulutusta, niin sillon jos olis alan ihminen, niin sillon sen ymmärtäs eri tavalla, että tota, mä ymmärrän vaan tältä tasolta, että mä en tiedä siitä mitään, vaan sen, minkä mä olen nyt kuullu, et tollai, jos olis niinku pohjatietoo enemmän, niin totta kai se olis eri asia, mutta olen ihan tyytyväinen, että kaikki, siis kaikki ne kysymykset, mitä on mieleen tullu, niin ne on niinku selvitetty. (Metsänomistaja 5)

Haastateltava siis itse painottaa omaa maallikkouttaan suhteessa asiantuntijoihin: metsän monimuotoisuutta voi ymmärtää vain koulutuksen saanut henkilö. Metsänomistaja 5 kuitenkin korostaa luonnonsuojelun tärkeyttä ja on sitä mieltä, että asiassa on herätty liian myöhään ja liian paljon hienoja alueita on menetetty. Haastateltavan mielestä tilanteeseen on päädytty sinänsä ymmärrettävistä yhteiskunnallisista syistä: sotien jälkeen oli tärkeintä saada talous elvytettyä ja ihmisille töitä, eikä ympäristöön yleensä kiinnitetä huomiota ennen kuin toimeentulo on turvattu. Tilanne on nyt kuitenkin eri, vaikka metsänomistaja ymmärtää myös metsän merkityksen sijoituksena ja erottaa talousmetsän ja suojelumetsän toisistaan:

> --- ja sitten tosiaan niinku tämmöstä, just niinku nää, mitkä on luonnossa kauniita ja erikoisia niin ei ne oo välttämättä niinku taloudellisesti hirveesti tuottavia alueita, että sillon on parempi, että niitä suojellaan, että ne säilyy semmosena, että ne ei o mitään tehometsä ja se on aika lyhytnäköstä, että jos tää sukupolvi niin vaan haluaa saada kaiken irti siitä ja sitten seuraavat sukupolvet saa jatkaa siitä, niin se on kaikki menetettyä ne..meil on niin valtavat määrät metsiä, että tota..ja sitten usein ne on vielä perintönä saatu elikä niistä ei o maksettu, se on eri asia, jos ostaa itselleen metsäalueen ja maksaa siitä jotain, niin sillonhan sitä niinku olettaa, että siitä pitää tulla tuottoo, et se on niinku ansaintatarkotuksessa tehty se hankinta. (Metsänomistaja 5)

Metsänomistaja 4:lla ei sen sijaan ole kovinkaan myönteinen näkemys luonnonsuojelijoista. Omissa metsissä ongelmana on ollut, että kasvaviin puihin on ilman lupaa kiinnitetty rautalangalla linnunpönttöjä. Enemmän näkemyksiin vaikuttaa kuitenkin haastateltavan työura

metsänparannustöissä, ja sen aikana töiden etenemistä hankaloittaneet luonnonsuojelijat. Metsänomistaja 5 mielsi edellä luonnonsuojelijat asiantuntijoiksi ja itsensä maallikoksi, Metsänomistaja 4 puolestaan katsoo luonnonsuojelijoiden esiintyvän asiantuntijoina alueilla, joista heillä ei välttämättä ole minkäänlaista käsitystä.

> Mites si, ookko ite saanu jotain uudenlaista tietoo tai uudenlaisia näkemyksiä tän luonnonsuojeluprosessin myötä? Onko se avannu jotain uudenlaisia ajatuksia sitten?
>
> No mun on vähän vaikee sillai lähtee, mul on niin katkerat kokemukset näistä luonto-, viherpipoista työaikana, kun olemattomia oravanpaskoja sieltä haettiin, ku väitettiin jossain liito-orava olleen, joku ojanpoika oli nähny ja jouduttiin hankalasti veivaamaan niitä tielinjoja uusiks. Kyllä mää oon monta väittelyä niitten kans pitäny, mutta ne käsitti kyllä sikäli väärin, että en minä oo luontovastanen suinkaan, mutta siis hulluutta vastaan mää oon näissä luontokysymyksissä, että kyllä näissä pitäis, näähän on ihan suorastaan rienausta näillä monilla luontoihmisillä tunkee, semmosille alueille, mistä ne ei monet ymmärrä yhtään mitään. Mutta pää punasena, pää punasena huudetaan ja lyödään sitte, teljetään ittensä koneisiin ja muuta. Että tämmönen käsitys mulla on näistä. Ehkä tää selvitti tätä. (Metsänomistaja 4)

Useimmilla haastattelemistani metsänomistajista ei siis juuri ollut aikaisempia kokemuksia luonnonsuojelusta tai kytköksiä luontoharrastajiin. Yksi metsänomistajista on itse luontoharrastaja, ja yhden kohdalla aikaisemmat suojelupäätökset ovat nostaneet oman metsän arvostusta. Lehtohanketta edeltäneet kahden metsänomistajan huonotkaan kokemukset eivät kuitenkaan ole muodostuneet esteeksi ympäristötukisopimuksen tekemiselle. Metsänomistaja 1:n metsässä suojelua on nyt ollut toteuttamassa eri asiantuntijat kuin aikaisemmin ja käytäntö on ollut erilainen. Metsänomistaja 4 puolestaan on itse aikaisemmin ollut metsäkeskuksessa töissä, ja arvostaa nimenomaan metsäammattilaisten asiantuntijuutta.

5.3 Ympäristötukikohteiden historia ja niiden merkityksellisyys metsänomistajille

Useilla haastattelemillani metsänomistajilla ympäristötukisopimus koskee suhteellisen pientä yhteisalaa, joka koostuu useammasta erillään toisistaan sijaitsevasta suhteellisen pienestä kohteesta. Kaikki eivät ole lehtokohteita, vaan joukossa on mm. kalliojyrkännettä, lähteiden ympäristöä ja tulvametsäaluetta. Ilman karttaa tai sopimuspapereiden esille kaivamista metsänomistajien on vaikea muistaa, minkälaisin luonnonsuojelutermein kohde on määritelty, tai kuinka paljon niistä yhteensä kertyy suojeltua pinta-alaa. Harva haastattelemistani metsänomistajista tunnistaakaan suojeltujen kohteiden arvoa luonnontieteellisten kriteereiden nojalla. Ennemmin kohteiden erityislaatuisuus metsänomistajien puheessa kiinnittyy inhimillisiin käytäntöihin ja historiaan, mutta

tällainen erityislaatuisuus koskee ainoastaan niitä kohteita, jotka ovat laajoja ja yhtenäisiä. Usein metsänomistajien puhe ylittääkin ympäristötukikohteiden rajat, ja koskee laajempaa osaa metsästä tai koko metsätilan historiaa.

Monet kertovat, että kohteet olisivat todennäköisesti säilyneet käsittelemättä ilman ympäristötukisopimustakin, tai että niitä olisi vaikea hyödyntää taloudellisesti. Metsänomistaja 4 on tehnyt ympäristötukisopimuksen jyrkänteisestä alueesta, joka on entinen linnavuori. Haastateltavan mukaan suurimman osan suojellusta kohteesta pystyisi hyödyntämään talousmetsänä, mutta hän olisi luultavimmin jättänyt sen rauhaan ilman sopimustakin. Metsänomistajalle kohteen tekee merkitykselliseksi sekä sen poikkeavuus ympäröivästä metsästä että sen historia ihmisten pako- ja puolustuspaikkana.

Metsänomistaja 1 arvelee, että nyt suojelluille pienille kohteille on asetettu rajoituksia jo metsänhoitosuunnitelmassa, mutta ei ole kuitenkaan suunnitelmaa siinä mielessä lukenut. Hän ei myöskään ole ajatellut, että esimerkiksi kalliojyrkänteet olisivat erityisen suojelun tarpeessa. Haastateltava oli aiemmin harkinnut nyt ympäristötukisopimuksella suojellun tervelepikön käyttämistä saunanlauteiksi, mutta ottaa puut nyt jostain muualta. Samaten Metsänomistaja 6, jolla ympäristötukisopimus on vasta vireillä, miettii vielä sopimuksen osaksi ehdotetun tervaleppäalueen kohtaloa, koska haluaisi käyttää omaa puuta saunansa uusimiseen. Siihen sopivien verkostojen puuttuminen todennäköisesti kuitenkin estää idean toteuttamisen.

> --- sitten tota siinä yhteydessä tuli tutustuttua näihin puulajeihin, mä huomasinki, että tervaleppää suositaan näissä niinku kosteen paikan ja sit se on vielä kalliimpaa kun muut ja tällästä niin, sillon mä sit aattelin sitä, et sitte olis tosi mageeta, jos vois sanoo, et olis niitä omii tervaleppii sieltä, niin metsänhoitoyhdistys oli, mä oon pariin otteeseen sitä kysyny, niin ne on ollu pikemminkin, että se on hankala juttu, ku se on, on niin pienet määrät kyseessä ja kun on niin vähän sellasia, jotka ottaa yleensä niitä ja siin on niinku tuntuu olevan niin paljon käytännön ongelmia siinä tervaleppäasiassa, et on vaan joku ostaja, joka, joka tota sitten niitä suostuu ostaan, sillain, että kun mä ajattelin, että okei, jos se on tämmönen parempi puu, jolla on kysyntää, että siihen löytyis helposti ostajia ja pienistäkin määristä oltais kiinnostuneita, niin sehän ei ollukaan näköjään, yleensä tossa puukaupassa täytyy olla aina hirveesti puita, ennen ku joku niinku lotkauttaa korvaansakaan, että sekin oli vähän sellasta, jäi vähän ajatuksen tasolle. (Metsänomistaja 6)

Metsänomistaja 5:n metsässä nopeasti kasvava lehto itsessään on ominaisuuksiensa avulla mahdollistanut laidunkäytön ja laidunnus puolestaan on muokannut lehtoalueen nyt luonnontieteellisin mittarein arvokkaana pidetyksi elinympäristöksi, vaikka metsässä ei enää hetkeen olekaan ollut laiduntavaa karjaa. Tietämys metsän historiasta ja aikaisemmista tilanhoidon

reunaehdoista tekee paikalliset kohteet omistajalleen merkityksellisiksi. Samalla tällainen tieto on kuitenkin myös tietoa siitä, miten kohteesta on tullut luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta arvokas.

> Onks sulla mitään tietoo sitten siitä, että miten ne onkin säilyny tai jääny sellasen käytön ulkopuolelle, että?
>
> Siin on varmaan se, että karja, et siin on laidunnettu, se on ollu hyvää, siis tämmöstä eläimille, koska lehmus, sehän kasvaa hirveen nopeesti, sehän kasvaa tällasia kun kaadetaan, niin kesässä valtavan määrän uusia kasvannaisia maahan, niin sehän on hyvää karjalle, semmosta rehua, niin kun ei sillon ollu, karjaa oli, mutta kun pellot piti raivata ja jotain niittyä siellä oli, niin karjan rehusta oli puutetta, niin sen takia pidettiin siellä metsässä, et sieltä aina löyty sitten syötävää. Että ihan ja se on ollu se alue, se on ollu laidunmaana kautta aikojen, siellä aikanaan oli, kun se on saari, niin sinne ihmiset vei lampaansa ja lampaat oli kesän aina siellä, niin sillon ne hoiti sen aluskasvillisuuden, että sehän on jos kuusta tulee, niin kuusihan sen vallottaa, se on varmaan se laiduntaminen, että lampaat. Se on kautta aikojen ollu, niinku aikonaan karja vietiin, lampaat vietiin kesäks johonki saareen, niin sen tiesi, että ne on siellä. Siel on sitä vanhaa historiaa, siel on joku kellopetäjä, mihinkä ne aina laitto kellonsa sitten. (Metsänomistaja 5)

Metsänomistaja 7 on myynyt seitsemän hehtaarin metsäkappaleen valtiolle pysyvään suojeluun. Haastateltavan mukaan kohteen kasvillisuus ja maasto ovat vaihtelevia. Hän myös tietää, mitä lintuja alueella elää, ja mitkä kasvit siellä menestyvät. Vielä omistukseensa jääneiltä alueilta hän haluaisi pitää kuusikkoa pois, jotta kasvit menestyisivät paremmin. Metsänomistaja pitää kohdetta luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaana, koska sieltä ei ole muutamaan vuosikymmeneen hakattu puuta muutoin kuin kotitarvekäyttöön ja myrskyissä kaatuneet puut ovat jääneet metsään lahoamaan. Tähän on omalta osaltaan vaikuttanut metsänhoitoyhdistys:

> Koska tuota, öö, mä en voinut sitä käyttää, kun metsänhoitoyhdistys ei antanu, tai katso, että ei sitä voi myydä, kun myrskytuhokin tuli, niin ei millään, se on niin vaikeessa paikassa, kun metsänhoitoyhdistyksen armoillahan sitä ollaan, tämmöset ihmiset, jotka ei itse pysty tekemään. Niin se ei o siis missään käytössä se seitsemän hehtaaria. (Metsänomistaja 7)

Metsänomistaja 8:lla on ympäristötukisopimus vireillä vesijättömaalle nousseesta noin puolen hehtaarin lehtokohteesta. Kohteella ei haastateltavan mukaan ole hänen tai hänen isänsä aikana tehty muuta, kuin haettu nopeakasvuisesta metsästä polttopuuta. Kyse ei olekaan metsänomistajalle taloudellisesti arvokkaasta metsäalasta, eikä metsä ylipäätään ole ollut merkittävä rahanlähde hänelle tai aiemmille sukupolville. Lehtokohteella on pari ennestään metsälain nojalla suojeltua erityisen arvokasta elinympäristöä. Metsänomistaja ei silti ollut osannut ajatella, että kyseessä olisi arvokas rantalehto tai että sen kaltaista risukkoa olisi syytä suojella. Kohde rajautuu jo pelkästään

ojien takia kaistaleeksi, jossa metsänomistaja ei koskaan käy, vaan kulkee rantaan aina vierestä ohi. Lisämielenkiintoa kohteelle on kuitenkin tuonut metsäkeskuksen hankkeen lisäksi Gasumin suunnitelmat rakentaa kaasuputki kulkemaan suoraan suunnitellun suojelukohteen läpi. Rannoista tehdyn ympäristöselvityksen jälkeen kaasuputken linjauksia oli muutettava.

5.4 Suojeluprosessin kulku metsänomistajan näkökulmasta

Metsäkeskuksen asiantuntijat toteavat, että vaikka prosessi muodollisesti on jokaisen metsänomistajan kohdalla samanlainen, on se silti jokaisen metsänomistajan kohdalla omanlaisensa. Etenkin metsänomistajien kanssa käydyt keskustelut vaihtelevat, riippuen luonnollisesti metsänomistajien persoonallisuudesta, mutta toisaalta myös heillä olevasta metsään liittyvästä tiedosta sekä heidän metsälleen asettamista odotuksista. Kuten edellä on käynyt ilmi, metsänomistajilla on lisäksi ennestään vaihtelevia kokemuksia niin luonnonsuojelusta kuin metsäammattilaisista, mikä osaltaan vaikuttaa heidän suhtautumiseensa ehdotettuun suojeluun. Tässä luvussa käyn prosessia läpi metsänomistajien näkökulmasta: miten se heidän osaltaan käynnistyi, millaisiksi he kokivat hankkeen menettelytavat ja metsäkeskuksen asiantuntijat, sekä miten he päätyivät sopimuksen tekoon tai vähintään sen vireille asettamiseen.

Ennestään tuntematon ympäristötuki ja prosessin käynnistyminen

Harvalla haastattelemistani metsänomistajista oli tietoa ympäristötuen mahdollisuudesta ennen metsäkeskuksen yhteydenottoa. Metsänomistaja 5 toteaa, että vaikka tieto olisi jossain vilahtanut, niin hän ei ole kiinnittänyt siihen huomiota. Metsänomistaja 4 muistaa lukeneensa ympäristötuesta lehdestä, joka mahdollisesti oli Metsätalous. Metsänomistaja 3 arvion mukaan suojeluvaihtoehdot eivät olekaan metsänomistajilla kovin tarkkaan tiedossa ja lisäksi hänen mielestään kohteiden tarjoamista suojelun piiriin oma-aloitteisesti jarruttaa suojelunvastainen propaganda ja pelottelu. Lähes kaikille ajatus omien metsien vapaaehtoisesta suojelusta oli tullut uutena, eikä kenenkään mieleen ollut tullut oma-aloitteisesti hakea nimenomaan ympäristötukea. Lähtöpisteenä suojeluprosessin alkamiselle voidaan siis pitää tilannetta, jossa menettelytapa tulee uutena ja ulkopuolelta tarjottuna myös niille metsänomistajille, joiden metsästä osa on jo jollain muulla menettelyllä suojeltu.

Metsänomistaja 2:n mielestä kohteiden tarjoaminen on helppoa, jos mahdollisuus siihen on tiedossa. Metsänomistaja 5 ja metsänomistaja 1 puolestaan eivät osaisi arvioida metsiään monimuotoisuuden näkökulmasta. Metsänomistaja 5 oli aiemmin tyytyväinen siihen, että kolme hehtaaria metsästä oli jo suojeltu, eikä osannut pitää muita alueita millään tavalla erikoisina tai

suojelun arvoisina. Tämän takia hänen mielestään asiantuntijoiden pitää ottaa metsänomistajaan yhteyttä eikä toisin päin. Lähes kaikkien haastattelemieni metsänomistajien kohdalla prosessi onkin käynnistynyt siten, että metsäkeskuksesta on tullut heille kirje, jossa on kerrottu metsänomistajan mailla sijaitsevista arvokkaista luontokohteista ja tiedusteltu metsänomistajan kiinnostusta luontoarvojen tarkempaan selvittämiseen. Kirjeiden sisältöä metsänomistajat eivät kovinkaan tarkkaan muista, moni muistaa vain sen, että joku kirje tuli. Metsänomistaja 2 kuitenkin kertoo, että häneen Tampereelta tullut kirje metsäluonnon monimuotoisuudesta, sen suojelusta ja ennen kaikkea suojelun hyväksymisestä ja tukemisesta kolahti. Metsänomistaja 4 kertoo itse tarjonneensa tiettyä kohdetta erilaisten tiedotteiden perusteella, mutta hänen tarjoamansa kohde ei kuitenkaan täyttänyt ympäristötuen saamiselle edellytettyjä kriteereitä. Tämän jälkeen metsänomistaja ehdotti toista kohdetta, josta sopimus tehtiin. Metsänomistaja 3 puolestaan kertoo, että alun perin ympäristökeskus halusi laajentaa ennestään suojeltua aluetta, mutta rahoituksen puuttuessa ympäristökeskus ohjasi suojelun metsäkeskuksen hoidettavaksi.

Sen jälkeen kun metsänomistajat ovat ilmoittaneet olevansa kiinnostuneita suojelumahdollisuuksien kartoittamisesta, he ovat kiertäneet kohteilla yhdessä metsäkeskuksen asiantuntijan kanssa. Metsänomistaja 2 muisteleekin, että ensimmäisessä metsäkeskuksesta tulleessa kirjeessä ei luvattu, että suojelu olisi mahdollista, vaan tiedusteltiin onko metsänomistaja kiinnostunut metsänsä luontoarvojen selvittämisestä. Kiertäminen metsässä on ollut metsänomistajille huomattavasti tärkeämpää ja mieleenpainuvampaa kuin kirjeiden tai sopimusten täsmällinen sisältö: metsässä kiertäessä monimuotoisuuden säilyttäminen on kiinnittynyt omaan metsään. Metsänomistaja 8 kertoo, että metsässä kierrettäessä katsottiin yhdessä läpi puulajeja ja aluskasvillisuutta ja metsäkeskuksen asiantuntija 1 kertoi alueen maaperästä, mikä kaikki oli metsänomistajalle kiinnostavaa tietoa.

Niiden kohteiden rajaukset, joista ympäristötukisopimus on tehty, on pääasiassa tehty metsäkeskuksen asiantuntijoiden tekemien ehdotusten mukaan. Metsänomistaja 8, jolla ympäristötukisopimus on vireillä, on halunnut jättää pari aluetta sopimuksen ulkopuolelle. Myös nyt suojeluun aiotun kohteen rajauksia muutettiin hieman siten, että alkuperäisestä ehdotuksesta jätettiin kuiva männikkö pois, jolloin jäljelle jäi yhtenäinen rantalehto. Metsäkeskuksen asiantuntija 1 ehdotti alueen pienentämistä ja metsänomistaja oli myös itse ajatellut, että tämä rajaus olisi parempi. Metsänomistaja 3 puolestaan halusi, että kaksi toisistaan erillään sijaitsevaa metsälakikohdetta sisällytetään molemmat saman ympäristötukisopimuksella suojellun alueen sisään:

> No se on, oikeestaan se lähti semmosesta ajatuksesta, tai ei ajatuksesta, kun aikanaan kartotettiin näitä metsälakikohteita ja siinä metsälakikohteessa oli sitten tällä alueella oli lähde ja semmonen korpipuro ja niinkun nää metsälakikohteet, niin ne pitää säilyttää semmosena alueena, että niihin ei sitten metsähakkuita tulis, joka on kyllä niin mitätön, ettei sillä oo mitään merkitystä, niin enhän mä nyt semmoseen sitten, taikka ajatellu ollenkaan sitten sitä, mutta siitä sitten kun siitä oli mä en nyt muista kenenkä kanssa se ensimmäisenä oli puhetta siitä asiasta, mutta joka tapauksessa, mutta en mä nyt semmosia alueita rupee millään tavalla, eiku niin, se piti, niinkun suojella ne tällä kymmenvuotissopimuksella, niin mä olin, etten mä nyt niin pieniä alueita, ettei sillä oo mitään merkitystä semmosella, jos on lähde niin siin on viis metriä ympäristöstä on suojeltu ja mä hakkaan siitä kaiken muun pois, niin tämmösiähän ne on, niin mä sit sanoin, että siitä tehdään, ne oli eri puolilla, siin on parisataa metriä väliä, se lähde ja se korpipainanne, niin mä sanoin, että ne yhdistetään niinkun samaks alueeks ja siitä ympäriltä semmonen, mikä olis niinkun, mikä olis siihen suojeluun niinkun sopivaa ja sitten annoin [metsäkeskuksen asiantuntija 1:lle] vapaat kädet tehdä sen siihen ja [metsäkeskuksen asiantuntija 1] teki sen ja sillä lailla. (Metsänomistaja 3)

Korvaussummasta sen sijaan ei ole käyty keskustelua, koska metsäkeskuksen laskentaperusteet kaikille tuensaajille ovat samat. Tuki koostuu peruskorvauksesta, hakkuuarvokorvauksesta ja muusta korvauksesta. Peruskorvaus perustuu kolmen edellisen vuoden puun keskikantohintoihin ja se maksetaan hehtaarien mukaan. Hakkuarvokorvausta maksetaan ympäristötukikohteen siltä osuudelta, joka ylittää vähäisen haitan. Vähäisen haitan kynnysarvoina pidetään joko yli 4000 euron hakkuuarvoa tai sitä, että kohteen hakkuuarvo on yli neljä prosenttia hakijan saman kunnan alueella omistamien metsien hakkuuarvosta. Muuta korvausta voidaan maksaa esimerkiksi sopimuksen valmisteluun tai maastossa tehtäviin töihin liittyvistä kustannuksista. (Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja Metsäkeskus Pirkanmaa 2009, 31–32) Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta (1996/1094, 19§) ei määrittele tuen laskennallisia perusteita muutoin kuin niin, että tukea voidaan myöntää vain vähäisen haitan ylittyessä. Haastateltavien mukaan korvauksista on päästy helposti yhteisymmärrykseen ja niiden perusteet ovat olleet selvät. Metsänomistaja 8:n kohdalla ympäristötukisopimus jäi vireille, koska asiasta ensimmäisen kerran neuvoteltaessa hän oli piakkoin aikeissa myydä puuta muualta metsästä.

> No kaikkee, mitä se kerto niinkun kasveista ja muuta, niin se oli ihan mielenkiintosta tietoo sinänsä ja toki sitten niinkun sai, kun mietittiin sillon, kun meiän piti tehdä se sopimus sillon, mutta sitten kuitenkin niin [metsäkeskuksen asiantuntija 1] sano, että jos teillä on nyt sitten tarkotus myydä metsää, niin kannattaa se myydä ensin, koska se sitten vaikuttaa siihen hintaan, siihen korvaukseen, korvaukseen sitten, en mä enää muista, mitä se oli, kyllä mulla ne laskelmatkin jossain on sitten, mutta, että, et sillain, mutta jostain syystä se sitten vaikuttaa, kai kun se otettiin sen, kun se korvaus lasketaan niinkun, et mikä on sen puuston niinku osuus siitä kokonaispuustosta, niin sehän niinkun tavallaan sen puuston osuushan niinkun kasvaa sit siihen koko tilan puustoon verrattuna, niin niin tää se oli se peruste sillon. (Metsänomistaja 8)

Korvaus olisi siis parempi hakkuiden jälkeen, kun ympäristötukikohteen osuus metsänomistajan omistamien metsien hakkuuarvosta on suurempi. Korvausten suhteen monet painottavat lähinnä sitä, että korvauksen maksaminen on oikeudenmukaista, eivät niinkään maksetun tuen määrää. Tosin metsänomistajat ovat myös tyytyväisiä nyt saamaansa korvaukseen. Metsänomistajille korvauksen suhteen kyse on siis ollut yksinkertaisesta päätöksestä joko hylätä tai hyväksyä tehty tarjous.

> ---hintahan perustu siihen kuutiomäärään ja sen aikaseen markkinahintaan.
>
> Niin niin. Joo. No ne on varmaan nää korvaukset semmosia, että niistä ei tarvi paljon keskustelua käydä, kun ne menee niiden?
>
> Ei, turha niitten kanssa on väitellä. (Metsänomistaja 4)

Metsänomistajan näkökulmasta myös ympäristötuen hakemiseen liittyvä byrokratia on olematonta, koska he saavat eteensä valmiiksi laaditun hakemuksen, joka heidän tarvitsee vain allekirjoittaa. Lopputuloksena on siis ympäristötukisopimus, joka rajaa tietyn alueen metsästä kymmeneksi vuodeksi käsittelyn ulkopuolelle. Metsänomistaja 7:n kohdalla lopputulos oli muista poiketen seitsemän hehtaarin kokoisen alueen päätyminen lopullisesti suojelualueeksi ja kahdella metsänomistajalla sopimus jäi toistaiseksi vireille. Ympäristötukisopimus ei estä alueen myymistä, mutta uuden omistajan on niin halutessaan irtisanottava sopimus puolen vuoden sisään ja maksettava jäljellä oleva osa ympäristötuesta korkoineen takaisin metsäkeskukselle (Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja metsäkeskus Pirkanmaa 2009, 33).

Näkemykset metsäkeskuksesta toimijana

Kuudelle kahdeksasta haastattelemastani metsänomistajasta ympäristötukiprosessi on ensimmäinen suora kontakti metsäkeskuksen kanssa. Metsäkeskus onkin näille metsänomistajille melko etäinen organisaatio, jonka toimenkuvasta ja tehtävästä kaikilla ei välttämättä ole juuri minkäänlaista käsitystä. Prosessin eteenpäin viemisen kannalta tällainen organisaation hahmottomuus ja ennakkokäsitysten puuttuminen toimii metsäkeskuksen asiantuntijoiden eduksi. Joillain on huonoja kokemuksia ympäristökeskuksesta luonnonsuojeluorganisaationa ja myös metsänhoitoyhdistys on menettänyt joidenkin metsänomistajien luottamuksen. Metsäkeskus pystyy lähestymään metsänomistajia suhteellisen neutraalista lähtöasetelmasta. Metsänomistaja 2 toteaakin, että henkilökohtainen kirje metsäkeskuksesta on paras keino lähestyä metsänomistajaa suojeluasioissa, koska luottamus metsänhoitoyhdistykseen on mennyttä. Metsänomistaja 6 pitäisi kuitenkin myös metsänhoitoyhdistystä hyvänä suojelua edistävänä toimijana, koska yksittäisen metsänomistajan kannalta palvelujen hakeminen monelta eri luukulta tuntuu turhan hankalalta.

Metsänomistaja 3 pitää puolestaan ympäristökeskusta organisaationa parempana yhteistoimintatahona kuin metsäkeskusta. Metsänomistajan mukaan nämä kaksi toimijaa ovat hyvin etäällä toisistaan ja hänen omat näkemyksensä osuvat yksiin ennemmin ympäristökeskuksen kanssa. Haastateltavan mielestä karkeasti voisi sanoa metsäkeskuksen linjan olevan se, että metsiä hakataan paljon ja ympäristökeskus taas pyrkii suojelemaan kaikkea luontoa jollakin tavalla. Haastateltava kuitenkin toteaa, että metsäkeskuksessa on kaksi kunnollista ihmistä, joista metsäkeskuksen asiantuntija 1 on toinen.

> Joo-o, kyllä se on ihan selvä, että luontopainotteinen työ, mitä ne, [metsäkeskuksen asiantuntija 1] tekee, niin se on paljo lähempänä mun ajatuksia, kun metsäkeskuksen muiden, nehän on niinku, ne muut tekee niinku sitä, että ne saa paljo paperille aikaseks, että ne saa näyttää että tämmöstä ja tämmöstä, mutta [metsäkeskuksen asiantuntija 1] kartottaessaan näitä alueita, hyviä lehtoalueita, siinä katsotaan sitä luontoa, ei sitä, että kuinka paljon hehtaareita hän on saanut suojeluun ja tämmösiä. Se on niinku se selvä ero siinä.(Metsänomistaja 3)

Myös muutama muu haastatelluista painottaa sitä, että heidän omat näkemyksensä ovat olleet yhteneväisiä metsäkeskuksen suunnittelijan kanssa. Joillekin oman metsän saaminen osittain suojelun piiriin on ollut henkisesti vapauttavaa. Ympäristötukiprosessi ja sitä kautta myös metsäkeskus organisaationa henkilöityykin useimmilla metsänomistajilla asiantuntijaan, jonka kanssa he ovat sopimuksesta neuvotelleet. Kellään metsänomistajista ei ole huomauttamista metsäkeskuksen toiminnasta tässä hankkeessa, vaan yhteistyön kuvaillaan sujuneen leppoisasti, yhteisymmärryksessä ja hyvässä hengessä. Asiat on esitetty niin, että metsänomistajat ovat ne ymmärtäneet. Ympäristötukisopimus mielletään lakisääteiseksi prosessiksi, jossa metsänomistajan vapaus rajoittuu joko sopimuksen hyväksymiseen tai hylkäämiseen. Metsänomistajat ovat myös luottaneet metsäkeskuksen suunnittelijoiden asiantuntemukseen niin metsäluonnon kuin metsälain suhteen. Käänteisesti prosessin tulkinta tiukasti lakisääteiseksi tarkoittaa siis myös sitä, että metsänomistajat eivät oleta myöskään asiantuntijoilla olevan liikkumavaraa menettelytavoissa. Metsänomistaja 1 mukaan metsäkeskuksen asiantuntija 3:n ei tarvinnut erikseen perustella kohteiden tärkeyttä luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta. Haastateltavalle perusteluiksi riitti se, että ne oli määritelty metsälain nojalla suojeltaviksi erityisen arvokkaiksi ympäristöiksi. Hänen mukaansa yhteistyö sujui kaikin puolin yhteisymmärryksessä: ”[Metsäkeskuksen asiantuntija 3] kertoi mitä oli mieltä ja mitä pitää tehdä ja sit niin tehtiin.”

Metsäkeskuksen ja metsänomistajien välisessä vuorovaikutuksessa kaiken kaikkiaan metsäkeskuksen asiantuntijat ovat olleet aktiivinen, prosessia ohjaava osapuoli. Asiantuntijat ovat ottaneet metsänomistajiin yhteyttä, kertoneet tarjolla olevista vaihtoehdoista ja määritelleet kohteet

tiettyjen biologisten kriteereiden perusteella. Metsänomistajan rooli jää tällöin suhteellisen pieneksi. Jotkut ovat vaikuttaneet kohteiden rajauksiin tai jättäneet joitakin ehdotettuja kohteita kokonaan sopimuksen ulkopuolelle. Pääpiirteissään selkeästi metsänomistajasta riippuvat kohdat prosessin kulussa ovat alussa ja lopussa: aluksi metsänomistajan on ilmaistava olevansa ylipäätään kiinnostunut monimuotoisuuden turvaamisesta ja lopuksi hän joko hyväksyy tai hylkää sopimuksen. Tämänkaltainen prosessin kulku on kiistatta metsänomistajalle vaivaton ja epäilemättä edistää sopimuksen syntymistä. Sopimuksen jäädessä toistaiseksi vireille, metsäkeskuksen aktiivisuus saattaa kuitenkin toimia itseään vastaan. Kumpikaan niistä haastattelemistani metsänomistajista, joilla sopimus on jäänyt vireille, ei ole saanut aikaiseksi ottaa itse yhteyttä metsäkeskukseen, vaikka heille sopimuksen loppuun saattaminen olisi jo hetken aikaa ollut ajankohtaista.

> Niin, mää jotenkin aattelin, että kun [Metsäkeskuksen asiantuntija 1] sillonkin oli se, joka oli aktiivinen, niin mä en oo nytte, täytyy ottaa tosiaan yhteyttä, kun se tuli taas puheeks. (Metsänomistaja 8)

Miten päätös syntyy

Ympäristötukisopimuksen tehneille metsänomistajille päätös on ollut yksinkertainen, eivätkä he ole miettineet sitä pitkään. Ensinnäkin sopimuksen tekoon päätymistä helpottaa itse ympäristötukisopimuksen käytännöt: määräaikaisuus, vapaaehtoisuus ja maksettava korvaus. Monet mainitsevat etuna sen, että heidän tekemänsä sopimus ei sido seuraavaa sukupolvea, vaan metsän tulevat omistajat voivat käyttää sitä oman näkemyksensä mukaan. Tärkeää on myös se, että prosessi perustuu neuvotteluun, eikä määräyksiin. Sopimuksen noudattaminen ei myöskään työllistä metsänomistajaa, koska kohteilla ei edellytetä hoitotoimenpiteitä, vaan ne nimenomaan jätetään kaiken käytön ulkopuolelle. Lisäksi byrokratia on metsänomistajan näkökulmasta olematonta: heidän tarvitsee vain laittaa nimet papereihin. Korvauksen saamista metsänomistajat pitävät tärkeänä ja oikeudenmukaisena, mutta ainoastaan metsänomistaja 1 on tehnyt ratkaisun puhtaasti taloudellisin perustein.

> Mikä siinä sitte, taikka millä perusteilla te sitte päädyitte siihen, että siitä tehään se sopimus?
>
> No sillä, että sillä, siinä saatiin niinku paras taloudellinen tuotto siitä, siltä alueelta. Rahan takia. (Metsänomistaja 1)

Metsänomistaja 1 on tehnyt ympäristötukisopimuksen kohteista, jotka eivät ole puukaupan näkökulmasta arvokkaita. Myös metsänomistaja 8 aikoo solmia sopimuksen rantalehdosta, jota ei ole koskaan aikaisemmin käytetty, eikä hän myöskään itse ole ollut aikeissa hyödyntää siellä kasvavia puita.

> Muistaks sä kuinka se alko se koko suojeluprosessi siellä?
>
> No se alko kyllä sillä, että [metsäkeskuksen asiantuntija 1] soitti, et ne kartotti, kartotti nimenomaan sillon näitä rantalehtoja ja sano, et sulla olis siellä sellasta. Mä luulen, et hän oli käyny jo aikasemmin katsomassa sitä ja sillon me käytiin katsomassa se mun rantametsä sillain ja todettiin, että ei niitä, kun ne sitten, ne mitkä on sen metsälain mukaisesti, ne on sellasia pieniä plänttejä, et olkoon ne sellasenaan, et en mä halunnut sitten, koska, niillä alueilla kasvaa sitten kuitenkin haapaa ja sellasta, jotka vois joskus halutakin kaataa sitten pois, että, ei niitä, mutta sitten hän ehdotti tuota ja mä totesin, että siis, eihän siinä tosiaan oo kukaan koskaan käyny, niin ihan sama. Tavallaan, et okei, ei siitä mulle haittaakaan oo ja jos siitä vaikka vielä jotain korvaustakin saa, niin mikä ettei, koska mitään, niinkun arvoo, taloudellista arvoo sillä alueella ei ole, niin yhtä hyvin sen sitten voi sitten tämmöseen suojeluun antaa. Että siitä olisi sitten ehkä enemmän, tai, niin, no, se nyt sitten. (Metsänomistaja 8)

Sopimuksen tekeminen tälle kohteelle ei siis rajoittaisi metsänomistajan toimintamahdollisuuksia, jotka hän toisilla ehdotetuilla kohteilla halusi säilyttää. Metsänomistaja toteaakin, että hän ei välttämättä haluaisi metsäänsä enempää suojelualueita siitä huolimatta, ettei aio juurikaan hyödyntää niitä taloudellisesti, vaan korjaa metsästä puuta lähinnä omaan käyttöön. Hän ei silti halua rajoittaa itsellään olevaa määräysvaltaa. Vireillä olevan sopimuksen tekeminen tälle kohteelle on kuitenkin helppo päätös, koska kohde sijaitsee metsänomistajan näkökulmasta syrjässä, eikä hänellä ole sille mitään muuta käyttötarkoitusta.

Myös Metsänomistaja 4 oli alun perin ehdottanut suojelukohteeksi aluetta, jossa hän ei nähnyt olevan hakkuutarpeita, ja joka sen vuoksi olisi yhtä hyvin voinut olla luonnonsuojelualuettakin. Kohde ei kuitenkaan täyttänyt vaadittuja kriteereitä.

> Ja mää ehdotin, tässä on hirveen vanha tie, sitten mää tein tän uuden tien tänne, mutta niin niin mää ehdotin, että suurin piirtein tämä alue olis ollu sitten se alue, täs on siis tämmöstä lehtomaista puronvarsirantaa ja tossa on sitte semmonen --- kuusipuska, ehkä hehtaarin kokonen tai voi olla vähän alle, mis on nyt enempi puuta ja sitten tämä ei sitten kelvannu. Mutta emmää sitä nyt sitte suremaankaan ruvennu, ei suinkaan, ei tässä mitään talousajattelua ollu. En oo yhtään riippuvainen siitä. Se vaan katsottiin, että tuossa, kun ei me siinä mitään hakkuutarpeita nähty sen paremmin, että miksei se vois olla sitte luonnonsuojelualuettaki.
>
> Mites oks se [suojeltu kohde] semmonen, että sitä on vaikee edes ottaa tommoseen talouskäyttöön?
>
> Kyllä sen suurimman osan sais.
>
> Sais?
>
> Juu, kyllä kyllä. Missä se isompi puustoki olis. (Metsänomistaja 4)

Lopulta suojelusopimuksen tekemisen esteeksi ei siis muodostunut se, että kohde voisi yhtä hyvin olla metsätalouskäytössä. Metsänomistaja 4 on jäänyt eläkkeelle metsäkeskuksesta ja toteaa päätöksen syntyneen henkilöiden aktiivisuuden avulla: hänet puhuttiin ympäri, mikä metsänomistajan itsensä mukaan on helppoa. Haastateltava ei muista, minkälaisia argumentteja suojelun puolesta käytettiin, vaan muistaa enimmäkseen jutelleensa suunnittelijoiden kanssa metsäkeskuksen vanhoista asioista.

Metsänomistaja 7 myi pysyväksi suojelualueeksi seitsemän hehtaarin kohteen, jonka hyödyntämisen taloudellisesti esti metsänhoitoyhdistyksen haluttomuus tehdä puukauppaa vaikeapääsyiseltä alueelta. Tämän takia kohteen myyminen suojelualueeksi oli metsänomistajalle helppo päätös: ”mitä semmosella tekee, jolla ei mitään teekkä”. Aluksi metsäkeskuksen asiantuntija 1 oli tiedustellut metsänomistajan halukkuutta tehdä ympäristötukisopimus haastateltavan mökin lähistöllä olevalle parin hehtaarin alueelle. Tästä metsänomistaja 7 kuitenkaan ei innostunut, koska haluaa mökkitontillaan tehdä tai olla tekemättä mitä itse haluaa. Kieltäytymisessä ei siis ollut kyse taloudellisista tavoitteista, vaan halusta säilyttää oma määräysvalta.

> Niin justiinsa, mitäs sit se pari hehtaaria, mitä, mitä sää sillä haluaisit tehdä?
>
> Hetkinen, mikä se pari hehtaaria on?
>
> Se mistä sanoit, että [metsäkeskuksen asiantuntija 1] oli kiinnostunu, mut sää et halunnu sitä antaa.
>
> En mää siitä halua mitään, kun se on mun mökkitonttiin kuuluva. Mää tiedän, että siitä sais hyvän rahan, se just sano, että et sää ainakaan ahne ole, mää sanoin, että en mää olekaan, senhän vois myydä hyvällä rahalla, samaten kysyttiin, haluanko mää sieltä, mikä pantiin suojelualueeksi, siellä olis ollu hyvä tontti, ranta, kun siel on metsäjärvi, tontti oikein, niin mää sanoin, että ei sitä tarvitse erottaa, että eihän metsän eläimet uskalla tulla juomaan, jos siinä joku räyhää tontillaan, että se olis minusta vieny arvoa siltä alueelta sitten. Että tuota. (Metsänomistaja 7)

Lopuille neljälle metsänomistajalle päätöksen tekemisessä ja koko prosessissa merkittävintä on ollut se, että se on joko sopinut heidän jo ennestään soveltamiinsa käytäntöihin metsän hoidossa, tai vastannut heidän toiveisiinsa siitä, miten haluaisivat hoitaa metsäänsä. Tarkemmin joidenkin kohdalla kyse ei niinkään ole ollut mahdollisuudesta käyttää metsäänsä tietyllä tavalla, vaan mahdollisuudesta irrottaa osa metsästä nykyisten, suositeltujen metsänhoidon käytäntöjen ulkopuolelle. Erityisesti vastustusta ovat herättäneet avohakkuut. Metsänomistaja 6, jolla sopimus on vasta vireillä, painottaa että nimenomaan käytäntö olisi hänelle mielekäs. Osaa metsästä hän haluaa edelleen hoitaa ja käyttää talousmetsänä, mutta pitää hyvänä myös tällaista toisenlaista perspektiiviä, jossa ei ajatella ainoastaan puunmyymistä. Haastateltava ei ole arvioinut

ympäristötukea ja sopimuksen tekoa rahassa, mutta toteaa, että jonkinlainen korvaus on kuitenkin hyvä saada.

> Et tota, joo, et kaiken kaikkiaan se ajatus, et olis tällanen, et se sopi hyvin tavallaan mulle, koska mä, mua raivostuttaa jotkut tossa talousmetsän hoidossa, niin sit ne, jossakin, on joku metsäpalsta, missä vois tehdä tällasta hoidollista tai säilyttää sitä ja sitä luonnon, niin se sopi niinkun sillai hyvin, niinku mun ajatuksiin, että ei, siinä pysty jotain sitten, haluais niinkun tiettyä lajia sitten edistää jollain hoitotoimenpiteellä, niin se on ihan ok kans. (Metsänomistaja 6)

Metsänomistaja 2 oli tuntenut itsensä jo melko voimattomaksi neuvotellessaan metsänhoitoyhdistyksen kanssa metsässä tehtävistä toimenpiteistä ja tunsi hetkittäin jopa syyllisyyttä siitä, ettei pystynyt hoitamaan metsäänsä oikeaksi katsomallaan tavalla. Omien sanojensa mukaan hän koki saaneensa metsäkeskuksen asiantuntija 1:ltä synninpäästön suojeluprosessin myötä. Metsänomistaja 2:n mielestä kaikesta ei tarvitse saada rahaa, vaan jo pelkästään sillä, että alueet ovat kauniita, on oma merkityksensä.

Metsänomistaja 5:lle oli tärkeää, että sopimus on vapaaehtoinen ja metsät säilyvät omassa omistuksessa. Tämänkaltainen menettely ei loukkaa metsänomistajaa ja haastateltava toteaa, että tämä on myös ainoa käytäntö, johon hän on valmis lähtemään mukaan. Lisäksi ympäristötukisopimus antoi metsänomistajalle mahdollisuuden jatkaa metsänsä hoitoa samaan tapaan kuin ennenkin, eli metsät voidaan säilyttää samanlaisina kuin tähän asti, eikä mitään radikaalia tehdä. Metsänomistaja saa toimeentulonsa muualta kuin metsästä, joten vaikka hän pitää korvauksen saamista oikeudenmukaisena, se ei ensisijaisesti ohjannut päätöksentekoa. Haastateltavan mailla on ennen ympäristötukisopimusta myös muita suojelualueita, ja näiden prosessien myötä myös tieto ja arvostus metsän luonnontieteellisiä arvoja kohtaan ovat lisääntyneet. Luonnontieteellisten luokitusten kautta saatu vahvistus alueiden erityisyydelle niin ikään vahvistaa haastateltavan halua käsitellä metsiään varovaisesti.

> No se on siinä, kun meillä ei meidän elämä ei oo siitä riippuvainen, että se on, että me ei eletä sillä, niin että tää oli, sanotaan et meillä on siellä metsä, pellot, ne on kaikki metsitetty. Sitten mä sanosin, että meillä metsä kasvatetaan pelloilla ja sitten se luonto, ku se on vissiin Pirkanmaan näitä monimuotosempia, niin sen takia, öö, siis se on tavattoman kaunista, siä on niitä lehtoja ja siä on tällasta kasvillisuutta, mikä on niinku luokiteltu, et se on semmosta erikoista, harvinaista, säilytettävää, niin se on meille sopinu sitten just hyvin, että se on suojeltu. Ei me voitais kuvitella, et siä ois jotain avohakkuita, se on niinku sillai tärkee paikka, et ei, se täytyy hoitaa jotenkin muuten kun avohakkuilla, tollai niinku et sillä ei taloudellista merkitystä meidän elämälle o, et meil on tota toimeentulo on niinku muualta kun siitä, mutta se on niin kaunis paikka ja paljon ollaan siellä, niin yritetään hoitaa sitä niin, että se pysys semmosena luonnonmukasena, tommosena,

> sillä tää, että tuli tällasta suojelumahdollisuutta, niin sehän sopi meille just oikein hyvin, että. (Metsänomistaja 5)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 vahvistaa, että hänen kokemuksensa mukaan ainakin näin alkuvaiheessa metsänomistajat ovat sitoutuneet vapaaehtoiseen suojeluun, koska he ovat halunneet säästää tähänkin asti säästämänsä kohteen. Pysyvään suojeluun tulevissa kohteissa on usein kyse myös siitä, että metsänomistaja ei halua jälkipolvienkaan hakkaavan kyseistä kohdetta. Tämän hän on tulkinnut metsänomistajien tärkeimmäksi motiiviksi. Haastattelemani metsänomistajat taas pitävät määräaikaista suojelua hyvänä vaihtoehtona, koska eivät halua lukita seuraavien sukupolvien vaihtoehtoja. Myös kieltäytyminen joidenkin kohteiden suojelusta on ollut keino pitää mahdollisimman monta toimintavaihtoehtoa avoinna. Kyse ei niinkään ole ollut taloudellisesta järkeilystä: metsänomistajat eivät ole välttämättä edes suunnitelleet hakkuita alueille, mutta haluavat silti säästää oman päätäntävaltansa niiden suhteen. Metsäkeskuksen asiantuntija 2:n mukaan suojelusta saatava korvaus onkin metsänomistajille vasta toissijainen motiivi. Metsänomistaja 1 on on haastatelluista ainoa, joka teki sopimuksen rahan takia, metsänomistaja 4 ei nähnyt kohteella hakkuutarpeita ja piti sitä säästämisen arvoisena. Muille kyse oli joko siitä, että se sopi heidän jo ennestään soveltamaansa metsän hoidon tapaan, tai se avasi heille vaihtoehdon jättää osa metsästä metsätalouden, ja sen käytäntöjen ulkopuolelle.

5.5 Prosessin merkitykset metsänomistajan ja metsän välisessä suhteessa

Uudenlaisen toimintamallin tuomisen metsään voisi olettaa muuttavan jotain niin metsässä kuin metsänomistajan ajatuksissa metsästä. Useimmilla haastattelemistani metsänomistajista ympäristötukiprosessi onkin vaikuttanut selkeästi metsänomistajien tietoon sekä omasta metsästään että luontoarvoista yleensä ja he arvostavat suojeltuja kohteita nyt eri tavalla kuin aiemmin. Jokaisen kohdalla kohteiden arvostus ei kuitenkaan ole muuttunut, vaikka he ovat saaneet niistä uudenlaista tietoa ja vielä harvemmalla prosessi on vaikuttanut muun metsän hoitoon tai suhtautumiseen siihen.

Metsänomistajan tiedon lisääntyminen

Metsänomistajien saaman uuden tiedon voi jakaa tietoon vapaaehtoisesta luonnonsuojelusta ja ympäristötuesta sekä tietoon luonnon monimuotoisuudesta. Prosessi on lisännyt metsänomistajien tietoa ensinnäkin siitä, että suojelu on mahdollista, ja että se on mahdollista myös pienillä kohteilla. Vaikka metsänomistajat olisivat lukeneet jostain suojelumahdollisuuksista tai ympäristötuesta, he eivät välttämättä ole osanneet yhdistää mahdollisuutta heidän omaan metsäänsä. Metsäkeskuksen asiantuntija 2:n mukaan esimerkiksi metsänomistajille 2 ja 7 tiedonanto suojelumahdollisuuksista

lähti metsäkeskuksesta, eikä hän usko, että sisarukset olisivat oma-aloitteisesti tarjonneet metsiään suojeluun. Haastateltavan mielestä näiden kahden metsänomistajan tieto niin luontoarvoista kuin suojelumahdollisuuksista lisääntyi pikkuhiljaa prosessin edetessä:

> ---Koko ajan se kehitty tavallaan se tiedonsaanti. siinä mentiin monta eri vaihetta, ympäristötuki, tai ensin se lehtohanke, ympäristötuki, sitten pysyvä suojelu ja sitten oli se perinneympäristökin siinä niin kun, kyllä mää niille tein perinneympäristösuunnitelmankin, mutta mitään semmosta toteutusta siellä ei tehty, mutta kumminki tein, mitä sillä alueella olis hyvä tehdä ja jos joku tekee, niin tekee sitten. (Metsäkeskuksen asiantuntija 2)

Metsäkeskuksen asiantuntija 2 kokemuksen mukaan niillä metsänomistajilla, jotka itse tarjoavat kohdetta suojeluun, on vähintäänkin innostusta ja kiinnostusta luontoa kohtaan. Haastateltavan mielestä näilläkään metsänomistajilla ei silti välttämättä ole omistamansa metsän luontoarvoista paljoa tietoa, vaan heille ennemmin maisema ja virkistyskäyttö ovat olleet tärkeitä. Tieto kohteiden luontoarvoista on usein yllättävää uutta tietoa, mihin metsänomistajat suhtautuvat myönteisesti. Esimerkiksi lahopuustoa he eivät välttämättä ole osanneet arvostaa, ennen kuin saavat tietoa siinä viihtyvästä lajistosta.

Luontoon liittyvä metsänomistajille uusi tieto on ollut sekä tietoa metsäluonnosta yleisesti, ja vielä tarkemmin omassa metsässä olevan arvokkaan kohteen olemassaolosta ja sen erityispiirteistä. Metsänomistaja 1 kertoo, että hänellä ei ennen ympäristötukiprosessia ollut lainkaan tämän tyyppistä tietoa. Nyt hän saattaa metsässä kulkiessaan todeta ohi mennessään, että ”ai tommonen on erityisen arvokas”. Uutta tietoa luonnosta metsänomistajat ovat saaneet nimenomaan kiertäessään metsäkeskuksen asiantuntijoiden kanssa metsässä, varsinaisessa sopimuksessa lueteltuja luontotyyppejä tai sopimuksen sisältöä juuri kukaan ei ulkoa muista.

> --- mutta joo, se oli tosiaan, käytiin läpi se metsä ja sitten sieltä tuli ne kartat ja se oli ihan kiva, kivasti joo, mut ennen kaikkea sit se oli tämmönen hyvin opetuksellinen se metsäkierros, että se on tosiaan niin oppi paljon niistä kaikista kasveista ja puista.
>
> Joo-o, mitä kaikkee se [metsäkeskuksen asiantuntija 1] siellä sitten kerto?
>
> No kerto, mitkä on tyypillisiä lehtopaikan kasveja ja, mä en o sillai itse sellanen kasvien tunnistaja, et mä tietäsin, et toi on ton niminen ja toi on ton, joillekin se on hirveen tärkeetä, mut mä oon niinku vaan, et aijaa, et hän niinkun näytti siellä, et tää on tyypillinen --- [epäselvä kohta] et se oli tosi mielenkiintosta ja niitä löyty sit kuitenkin paljon ja sit se tervaleppäkuvio oli mielenkiintonen ja et se oli sillai yllättävä mua, siel on nimittäin joskus aikasemmin, siel oli hakattu sit, tai on tehty niinku talousmetsäratkasuja, joskus paljo aikasemmin, niin ne on sitte vähän niin ja näin, mut että sieltä löyty kuitenkin semmosii selkeitä alueita, ehkä se suurin alue oli semmonen kosteikko, joki, puro, niin sen ympärillä, mut sitte muualtakin

> semmosia vähän alueita, semmosia, missä oli selkeitä sitte tämmösiä, et se oli tosi mielenkiintosta. (Metsänomistaja 6)

Jokisen ja Holman tutkimuksessa metsäammattilaiset käyttivät samaan tapaan metsänomistajien viemistä metsään välineenä ehdotettujen metsätaloudellisten toimenpiteiden perustelemisessa. Paikan päällä metsä ja metsän fyysinen olotila perustelevat asiat itse, ja metsäammattilaisen tehtäväksi jää tulkita ne metsänomistajalle. (Jokinen ja Holma 2001, 353)

Kohteen arvostaminen

Metsänomistaja 3 tiesi entuudestaan metsiensä luontoarvoista ja piti metsää myös arvossa. Kohteiden suojeleminen ympäristötukisopimuksella ei hänen kohdallaan tuonut niille uutta lisäarvoa. Metsänomistaja 4 arvosti kohdettaan sen historiallisen merkityksen takia. Myöskään Metsänomistajat 2 ja 7 eivät tuo esiin arvostuksen muutosta, vaan heille prosessin merkitys on korostetusti sen tarjoamassa toimintamahdollisuudessa. Metsänomistaja 1 sai prosessin myötä itselleen uutta tietoa kohteiden luontoarvoista, mutta tämä ei kuitenkaan muuttanut niiden merkitystä metsänomistajan näkökulmasta arvokkaammiksi.

> No, mitä jos palaa sitte noihin, nyt näihin metsäkeskuksen kohteisiin, niin sää sanoit, ettet aikasemmin ainakaan ollu ajatellu, että ne olis mitään erityisemmin suojeltavia, niin ooks sää jälkeenpäin sitte miettiny, että millä perusteilla ne vois olla arvokkaita elinympäristöjä-, taikka ympäristöjä?
>
> Kyllä kai ne joilleki ötököille on arvokkaita, eihän ne nyt meille sillä tavalla kun ne on semmosia, mitkä ei o taloudellisesti hyödynnettävissä, niin ei niillä sillä tavalla suurta merkitystä oo.(Metsänomistaja 1)

Selkeästi kohteen uudenlaisesta arvostuksesta ja merkityksestä puhuvat metsänomistajat 5, 6 ja 8. Metsänomistaja 6 kertoo näkevänsä metsänsä nyt eri tavalla ja myös lehtometsän tunnuspiirteet avautuivat uudella tavalla, kun niitä esiteltiin hänelle omassa metsässä. Metsänomistaja 5:lle yllättävänä tietona tuli se, että hänen metsänsä lehmuslehdot ovat muodostuneet pian jääkauden jälkeen. Aiemmin hän oli ollut siinä käsityksessä, että lehmukset olivat levinneet metsään pihaistutuksista. Tieto metsän erityislaatuisuudesta ei ainoastaan lisää haastateltavan arvostusta omaa metsäänsä kohtaan, vaan myös motivoi säilyttämään ne sellaisenaan.

> No, jos nää tuhotaan, niin niit ei, ne ei niinku ikinä tu takasin, ei semmoset lehmuslehdot, kun näähän on ikivanhoja, nää on ikivanhoja, että ei nää o hiljattain syntyneitä, vaan joskus jääkauden jälkeen, kyllä ne sitäkin puhu sitä historiaa siitä, että mää yllätyin kauheesti, että nää on jotain ihan uutta jostain osin ne alut tullu, mutta nää on ihan tosi vanhaa, jokka on säilyny niissä olosuhteissa. Niin sehän on ainutlaatusta, että eihän tollasia saa takasin, jos ne tuhotaan, niin se on mennyttä. Et mää niinku kyllä pidän niitä hyvin tärkeinä. (Metsänomistaja 5)

Kohde, josta ympäristötukisopimuksen tekeminen on vireillä, on aiemmin ollut metsänomistaja 8:n mielessä merkityksetöntä risukkoa. Kohde on ojan rajaama kaistale, jossa metsänomistaja ei koskaan käy, vaan kulkee vierestä ohi. Metsänomistaja kertoo prosessin kuitenkin muuttaneen ajatuksia kyseisestä puolen hehtaarin kappaleesta. Kiertäessään metsäkeskuksen asiantuntija 1:n kanssa kohteella, metsänomistaja kuunteli mielenkiinnolla, mitä kasveja kohteella kasvaa ja otti valokuvia. Arvostusta on muuttanut sekä metsänomistajan saama tieto kohteen luontoarvoista, että toisaalta kohteelle ulkoapäin annettu tunnustus ja merkki siitä, että joku muu näkee sen arvokkaana.

> Niin se oli, sitä mun piti kysyä, ne just, mitä se kerto siitä kasvillisuudesta ja muusta, niin oliks se tärkeetä, et ne kiinnitty just siihen sun omaan metsään? Tai, että niinku tuoko se siihen jotain lisää?
>
> Kyllä se niinkun sillain tuo, et tavallaan, et toki niinkun – tota, et lähinnä se niinkun oli tavallaan se arvo siinä, että se toi, toi niinku sitä arvostusta niinkun lisää itselle siihen, että okei, et tässä on niinkun jotain, tässä niinkun joku näkee jotakin, tai yhteiskunta näkee jotakin, että joku näkee jotakin arvoa näissä metsissä, koska itse sille ei anna arvoa, koska sitähän, tai tässä, siis ainakaan sillä tavalla antanu arvoa, sille risukolle siinä, vaikka en mä nyt sillä tavalla ole minkään talousmetsän kannalla, mutta tuo on nimittäin aika vaikeekulkustakin. --- Niin, siellä on kaatuneita puita ja ja tota pitää yli hyppiä, et ei siinä nyt oikeestaan semmosta, et oli sellanen positiivinen asia, et tollekin pläntille niin kun saa jotakin tarkoitusta. Et se opetti taas vähän ajattelemaan sitä sitten niitten niin kun eläimien kaut-, ja kasvien kautta. (Metsänomistaja 8)

Suojelukohteen ulkopuolinen metsä

Metsänomistajat saivat tietoa suojelumahdollisuuksista sekä metsien luontoarvoista ja luontotyypeistä. Kahdella haastattelemistani metsänomistajista prosessilla on ollut osuutensa uusien suojeluprosessien käynnistymiselle ja osalla uusi tieto on vaikuttanut joko metsän hoitoon tai vähintään tapaan tarkastella metsää. Osalla haastattelemistani metsänomistajista prosessi ei heidän kertomansa mukaan ole juurikaan vaikuttanut tapaan ajatella tai käsitellä sen ulkopuolista metsää.

Metsänomistaja 2 on hakenut solmimansa ympäristötukisopimuksen jälkeen toista aluetta yksityiseksi luonnonsuojelualueeksi. Hänen mukaansa metsäkeskuksen kanssa tehty sopimus ei sinänsä ole vaikuttanut hänen perusasennoitumiseensa metsään, mutta hän on mielissään siitä, että tämänkaltaista suuntautumista on alkanut tulla. Haastateltava toivoisikin, että voisi toteuttaa talouskäyttöön jäävillä metsäalueilla myös jotain muuta, kuin pelkkää puukauppaa. Metsänomistaja 1 omistaa metsää myös Keski-Suomessa ja on aikeissa solmia ympäristötukisopimuksen siellä olevasta puronvarsimetsästä. Haastateltava ei muista, tuliko tieto metsälakikohteen olemassaolosta alun perin paikallisesta metsäkeskuksesta vai metsänhoitoyhdistykseltä, mutta välittäjänä asiassa toimii joka tapauksessa metsänhoitoyhdistys. Metsänomistaja 1 haluaisi saada puronvarsimetsästä

korvauksen, koska hakkuut siellä on joka tapauksessa kielletty. Kyseinen metsänomistaja riitelee ympäristökeskuksen kanssa Natura-alueen korvauksista, joten uuden ympäristötukisopimuksen hakemista voidaan pitää osoituksena siitä, että metsänomistaja on pitänyt tätä menettelyä oikeudenmukaisena.

Metsänomistaja 6 kertoo, ettei prosessilla juuri ole vaikutusta muun metsän hoitoon, vaan ennemminkin metsänomistajan metsätietoisuudelle: mahdollinen ympäristötukikohde on tuonut uutta näkökulmaa metsään. Metsänomistaja on niin ikään alkanut enemmän tarkkailla mökkiään ympäröivää kasvillisuutta marjojen ja sienien lisäksi. Muun muassa kämmekkäkasvien esiintyminen omassa metsässä tuntuu hienolta, mutta yksittäisillä havainnoilla ei kuitenkaan metsänomistajan mukaan ole yhteyttä varsinaiseen metsänhoitoon. Metsänomistaja 5 onkin haastattelemistani metsänomistajista ainoa, jonka kohdalla prosessilla ja uudella tiedolla on vaikutuksensa myös kohdetta ympäröivän metsän käsittelyyn, vaikka niitä ei ollakaan ulottamassa suojelun piiriin:

> Onks tällä uudella tiedolla ollu mitään merkitystä siihen, että miten sitä muuta metsää sitte hoitaa vai?
>
> On, juu, enää ei lahopuita kaadeta heti siitä maahan, vaan annetaan niitten olla, jos ei ne haittaa mitään sillai, o vaarallisia, kyllä meillä tytärkin on tätä sanonu, kun siellä koulussa oli sillon siellä Kurussa metsäoppilaitoksessa, mutta se on eri juttu kuulla tyttäreltä, että noita lahoja ei saa kaataa, ei sillä oo niin merkitystä, mutta tää on eri juttu, että niillä on merkitystä, että siellä elää semmonen ja semmonen määrä jotain hyönteisiä. (Metsänomistaja 5)

Metsänomistaja 5:lle ulkopuolinen tunnustus metsän monimuotoisuudesta ja arvosta on ollut tärkeää samaan tapaan kuin metsänomistaja 8:lle. Merkittävää on ollut lahopuuston tärkeyden kiinnittyminen nimenomaan omaan metsään. Aikaisemmin metsänomistaja oli ajatellut, että lahopuista syntyy vaikutelma hoitamattomasta metsästä, ja ne on sen takia korjattava pois. Nyt hän näkee ne hyödyllisinä ja antaa niiden osin jäädä lahoamaan, vaikka tekeekin eron suojelualueiden ja muun metsän välillä:

> Suojelualueet, niillähän on, että siellä kaatuu puita ja tolla tavalla, et ei niilloo, et sen tietää, et ne kuuluu niinku siihen systeemiin, että puut saa lahota ja niihin tulee kääpiä, kyllä mää olen ja katselen sillai, että jos siellä joku tulee sitten tuulenkaato muualla, niin kyllä ne yritetään sieltä hoitaa pois sitten semmoset. Niin ja jotain kuivaneita, siel on jossain kohtaa tullu sellasia ihan kuivaneita kuusia, en tiä oikein mistä se, ollaan sitä kyseltykin, että mistä se johtuu, niin semmoset ollaan sitte poistettu sieltä ihan, että, ettei ne sitten, jos niis on jotain tautia, ettei ne lähe sitten leviään. Sellasta ollaan jollain alueella sitten muutamia kuusia jouduttu poistaan. (Metsänomistaja 5)

Metsänomistajat ovat siis saaneet prosessin myötä uutta tietoa, joka on kiinnittynyt heidän omaan metsäänsä ja sen tiettyyn osaan, mutta on samalla tietoa luonnosta, luonnon monimuotoisuudesta ja sen suojelusta yleisesti. Vaikka se ei välttämättä saanut metsänomistajia arvostamaan suojeltua kohdelta uudella tavalla, saivat kohteet kuitenkin uudenlaisen merkityksen. Tieto lisäsi myös metsänomistajien tietoa eri toimintavaihtoehdoista metsänsä suhteen, eli toi heille uudenlaista liikkumavaraa. Tieto ei kuitenkaan muuttanut merkittävästi metsänomistajien suhdetta kohteen ulkopuoliseen metsään.

6 Miten hankkeelle muotoutui tilaa?

Asetin tutkimusongelmakseni sen, miten puuntuotannon edistäjänä tunnettu metsäorganisaatio rakentaa maakunnallisen luonnonhoitohankkeen ja kuinka se saa sen toimivaksi metsänomistajien keskuudessa. Tarkastelin aineistoani toimintatilan käsitteen läpi, minkä takia myös tässä tulosten tarkastelu -osiossa keskityn toiminnan tilaa avaaviin ja rajaaviin tekijöihin sekä toimintatilaa muokkaavaan rajatyöhön. Aloitan tulosten yhteenvedon siitä, mitä Pirkanmaan metsäkeskuksessa tapahtui, eli millaiseksi ja millä ehdoilla hanke siellä muotoutui, ennen sen esittelemistä haastattelemilleni metsänomistajille. Seuraavaksi siirryn siihen, millaiseksi metsänomistajien suhde metsänsä kanssa oli muotoutunut ennen kuin hanke tuli osaksi sitä, ja minkälaiset tekijät siinä tekivät hankkeelle tilaa. Tämän jälkeen käyn läpi sitä, mitä tapahtui metsäkeskuksen asiantuntijoiden ja metsänomistajien, hankkeen ja metsän kohdatessa.

6.1 Metsäkeskus ja luonnonsuojelu – rajattuja avauksia

Lehtohanke ei koskaan olisi tullut osaksi Pirkanmaan metsäkeskuksen toimintaa ilman laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. 1990-luvulla biodiversiteetti nostettiin kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa keskeiseksi huolenaiheeksi ja suomalainen metsätalous joutui kansainvälisen arvostelun kohteeksi sen luonnon monimuotoisuutta heikentävien toimintatapojen takia. Tähän arvosteluun oli vastattava, jotta voitiin turvata metsäteollisuuden kilpailukyky kansainvälisillä markkinoilla. (Rannikko 2004) Muiden metsiä koskevien ekologisten uudistusten ohella metsälakia muutettiin niin, että metsien hoidon ja käytön tavoitteena on sekä taloudellinen tuotto että biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen. Biodiversiteettiin puututaan erityisesti lain 10 pykälässä, joka koskee monimuotoisuuden säilyttämistä ja erityisen tärkeitä elinympäristöjä.

Metsäkeskuksen viranomaiset valvovat metsälain noudattamista, joten metsälain muutokset vaikuttavat jo sen takia metsäkeskuksen toimintaan. Uutta oli kuitenkin se, että viranomaistehtävien rinnalla aikaisemmin lähinnä tehokasta metsänhoitoa edistäneestä organisaatiosta tuli nyt myös luonnonsuojelun ja -hoidon toteuttaja: luonnonhoitohankkeista ja ympäristötukisopimuksista tuli osa metsäkeskuksen toimintaa ja organisaation sisälle eriytyi oma luonnonhoitoon keskittyvä toimintayksikkö. Samoihin aikoihin metsäkeskuksen aiemmin hoitamat, metsänparannukseen ja metsäteiden rakentamiseen liittyvät tehtävät ovat vähentyneet. Metsälain muutosten jälkeen maa- ja metsätalousministeriö alkoi jakaa metsäkeskuksille luonnonhoitovaroja ja henkilökunnalle järjestettiin lisäkoulutusta. Metsäkeskus pääsi toteuttamaan uudenlaista, maanomistajien vapaaehtoisuuteen perustuvaa luonnonsuojelupolitiikkaa, johon myös 2000-luvulla käynnistetty

METSO-ohjelma nojaa, ilman muun muassa silloisen ympäristökeskuksen kantamaa aikaisemman pakkosuojelun leimaa. Organisaation sisällä tarvittiin kuitenkin metsäluonnon erityisasiantuntijuutta. Monimuotoisuuden edistäminen rajautuikin pääasiassa luonnonhoitoon keskittyvien henkilöiden tehtäväksi, vaikka sen turvaaminen myös muun muassa metsäsuunnittelussa on otettava huomioon. Metsälain muutosten takia metsissä tehtiin kartoituksia, jotta tiedettiin missä nämä säästettävät, 10 §:n mukaiset erityisen arvokkaat elinympäristöt sijaitsevat. Idea lehtohankkeesta syntyi näiden kartoitusten yhteydessä. Metsälain nojalla säästettävät kohteet eivät kattaneet kaikkea sellaista lehtopinta-alaa, joka metsäkeskuksen asiantuntija 1 arvion mukaan olisi monimuotoisuuden kannalta arvokasta. Luonnonhoitohankkeella pystyttäisiin ylittämään nämä metsälain kriteerien tulkinnan asettamat rajat.

Hanke tarvitsi toteutuakseen mittavan määrän tietoa (Luku 5.1). Pystyäkseen toimimaan metsäluonnonsuojelun kentällä, metsäkeskuksen asiantuntijoilla on oltava luonnontieteellisen tiedon lisäksi myös tietoa luonnonsuojelun keinovalikoimasta ja tietoa siitä, miten asetettuja suojelukriteereitä tulkitaan. Näiden lisäksi asiantuntijoiden on saatava selville, mistä löytyvät ne kohteet, joilla he voivat tietoaan soveltaa. Asiantuntijat kertoivat etsivänsä tietoa suunnittelujärjestelmistä ja tietokannoista. Vaikka tietokannat ja suunnittelujärjestelmät ilman muuta helpottavat ja tehostavat asiantuntijoiden työtä niin metsän- kuin luonnonhoidossa, liittyy teknisiin järjestelmiin kuitenkin useita ongelmia. Kun tietokantoja kootaan, katoaa usein tietoa, joka ei ole sellaisenaan tietokantaan siirrettävissä. Tietojärjestelmien tekniset edellytykset rajaavat siis sitä, minkälaista tietoa ne voivat välittää. Tietojärjestelmään turvautuminen neutraalina tietovarastona häivyttää samalla näkyvistä poliittiset valinnat tiedon tuotannon takana sekä sen, että järjestelmät ja luokitukset rakentavat käsitystä siitä, minkälainen maailma on. Kyky tulkita tätä maailmaa on usein rajattu asiantuntijoille. (Bowker 2000 ja Bowker ym. 2010) Hankkeen toteuttamisessa tietojärjestelmien ilmeinen käytännön ongelma oli se, että metsäkeskuksen järjestelmiin tallennettu tieto ei riittänyt. Niistä löytyvää tietoa olikin täydennettävä henkilökohtaisen kokemuksen ja verkostojen avulla.

Asiantuntijoilla oli jo ennestään hallussaan luontoon liittyvää tietoa sekä tietoa mahdollisista kohteista itselleen tutuilla metsäalueilla. Luonnonhoitoon ja -suojeluun liittyvän tiedon etsinnästä on kuitenkin muodostunut myös uusi tiedon verkosto ja jo ennestään olemassa olleet yhteydet muihin metsäorganisaatioihin ovat saaneet uudenlaista sisältöä (Luku 5.1). Eri toimijoilla on hallussaan erilaista tietoa, ja toimijat ovat riippuvaisia toisillaan olevasta tiedosta. Tiedon jakaminen ja hallinta niin, että tieto on yhteisesti ymmärrettävää, vaatii kuitenkin ponnisteluja. (Carlile 2004) Keskeisin verkostossa liikkuva tieto liittyi mahdollisiin suojelu- tai hoitokohteisiin, joita eri toimijat

välittävät toisilleen. Metsäkeskuksen asiantuntijat ovat saaneet metsänhoitoyhdistyksistä, metsänomistajilta ja luontoharrastajilta tietoa mahdollisista kohteista, joiden kelpoisuuden luonnonhoitohankkeisiin tai ympäristötukeen metsäkeskuksen asiantuntijat ovat arvioineet annettujen kriteerien pohjalta. Metsäkeskus puolestaan välittää mahdollisia pysyvän suojelun kohteita ELY-keskukseen ja nykyisin myös metsänhoitoyhdistykset välittävät mahdolliset pysyvän suojelun kohteet suoraan ELY-keskukseen. ELY-keskuksen kanssa metsäkeskus myös välittää eri toimijoille tietoa suojelumahdollisuuksista. Metsäkeskuksen asiantuntijoiden rooli tiedon välittäjänä on merkittävä: tiedon jakaminen on samalla virallisten instituutioiden määrittelemän politiikan toteuttamista, mutta tiedon ympärille muodostuvassa yhteistyössä syntyy myös politiikkaa muotoilevia toimintatapoja ja normeja. Primmerin (2010) mukaan metsäkeskukset ovatkin avainasemassa niin tiedonvälittäjinä kuin teknologian, ekologian ja metsäammattilaisille asetettujen velvollisuuksen tulkitsijana.

Luontoharrastajien kanssa metsäkeskus on kehittämässä yhteistyötä aikaisempaa tiiviimmäksi ja molemminpuolisen luottamuksen rakentumisesta on jo osoituksia (Luku 5.1). Systemaattisessa tiedonvaihdossa ongelmana mainittiin resurssien puutteen lisäksi muun muassa vaikeus sovittaa luontoharrastajilla olevaa tietoa yhteen metsäkeskuksen tarvitseman tiedon kanssa. Metsänomistajien tietosuojan takia metsäkeskus puolestaan ei voi välittää luontoharrastajille kaikkea heidän haluamaansa tietoa. Yhteistyö luontoharrastajien kanssa onkin toistaiseksi ollut hankekohtaista, joihin harrastajilta on saatu täsmätietoa. Metsäkeskuksen asiantuntijoiden mukaan luontoharrastajilla on luonnonsuojelun toimijoista ylivoimaisesti eniten lajistotietoa, ja he tietävät myös, missä paikoissa kyseisiä lajeja Pirkanmaalla esiintyy. Metsänomistajien tiedossa metsäkeskuksen asiantuntijat tunnistivat arvokkaaksi tiedon metsän historiasta: tieto metsässä tehdyistä aiemmista toimenpiteistä on tietoa metsän nykytilasta. Asiantuntijat ovat kyselleet metsän historiasta kiertäessään metsänomistajien kanssa kohteilla, tai metsänomistajien ottaessa itse yhteyttä metsäkeskukseen tarjotakseen kohdetta suojeluun. Metsänomistajilla oleva tieto ei kuitenkaan ole sellaista, jota metsäkeskuksen asiantuntijat systemaattisesti keräisivät: se ei ole helposti siirrettävissä ja standardoitavissa osaksi tietokantoja, eikä se luotettavasti ja täsmällisesti vastaa määriteltyyn tiedontarpeeseen. Yhteistyö on siis avautunut, mutta tieto kulkee verkostossa toistaiseksi pitkälti virallisen instituution tiedonintressin ehdoilla. Toisaalta osa metsäkeskuksella olevasta tiedosta on myös muiden toimijoiden jo ennestään jakamaa yhteistä tietoa, joka yhteistyön lisääntyessä joutuu jatkuvasti arvioinnin kohteeksi. Tiedon jakaminen ei olekaan vain tiedon siirtämistä, vaan sen prosessointia niin, että se tulee yhteisesti ymmärrettäväksi ja hyväksytyksi. (Carlile 2004)

6.2 Metsänomistajat ja metsä – avaavia rajauksia

Paikallinen metsänhoito on osa suomalaisen metsätalouden instituutiota, mutta se on myös kimppu paikallisesti vakiintuneita käytäntöjä, joissa sekoittuvat viralliset ohjeistukset, metsänomistajan omat näkemykset ja osin edellisiltä sukupolvilta siirtyvä tapa hoitaa ja ajatella juuri tätä metsää. Nämä paikallisesti vakiintuneet käytännöt myös rakentavat metsänomistajan identiteettiä. Se, pystyykö metsänomistaja hoitamaan metsäänsä tämän identiteetin mukaisesti, riippuu niin metsänomistajan omasta kyvykkyydestä, kuin muista metsänomistajan toimintamahdollisuuksiin vaikuttavista tekijöistä (Luku 4.3). Metsänomistajien toimintatilaan vaikuttavat lakipohjaisen säätelyn lisäksi muun muassa metsäteollisuuden edellytyksiä turvaava metsien käytön ohjaus, metsänomistajan saatavilla olevat verkostot, metsätalouteen kytketty tekniikka, metsänomistajan omistaman metsän koko ja rakenne sekä kentälle ilmaantuvat uudet toimijat ja toimintatavat.

Haastattelemani metsänomistajat näkivät yhtä lukuun ottamatta toimintamahdollisuutensa joillain tavoin rajatuiksi metsänhoidossa. Suositellut metsänhoidon käytännöt eivät täysin vastanneet metsänomistajien omaa näkemystä siitä, mitä on hyvä metsänhoito. He eivät siis pystyneet toimimaan omaksumansa metsänomistajan identiteetin mukaan. Useimmiten kyse oli siitä, että omistajat eivät haluaisi tehdä metsissään avohakkuita, mutta puukaupan järjestäminen muulla tavalla on ollut vaikeaa. Metsänomistajat eivät tienneet, kuka haluaisi ostaa pieniä määriä puuta, tai mistä he löytäisivät metsurin tekemään hakkuita. Avohakkuuaukea hitaasti kasvavassa metsässä muistuttaa kuitenkin metsänomistajaa pitkään valituista menetelmistä ja näkyä pidettiin surkeana. Oman näkemyksen puoltaminen metsäammattilaisten kanssa käydyissä keskusteluissa nähtiin vaikeaksi, ellei itsellä ole tiedollisia välineitä väittelyn käymiseksi. Metsänhoitoyhdistyksen välityksellä tehdyissä puukaupoissa on myös joillain ollut ongelmia. Joko metsässä ei ole toimittu metsänomistajan toivomalla tavalla tai puukaupan järjestäminen pieniltä kohteilta on ollut työlästä. Metsänomistajien kokemus rajatusta liikkumavarasta on johtanut osalla metsänomistajista eriasteiseen turhautumiseen niin tarjolla oleviin vaihtoehtoihin hoitaa metsäänsä kuin yhteistyöhön metsäorganisaatioiden kanssa. Tämä turhautuminen avaa tilaa uusille vaihtoehdoille, jotka eivät ole ristiriidassa metsänomistajan identiteetin kanssa.

Kohteet, jotka lehtohankkeen puitteissa on joko suojeltu tai joiden suojelu on vireillä, ovat rajautuneet käytön ulkopuolelle eri syistä (Luku 5.3). Jotkut kohteet ovat olleet metsänomistajille itselleen merkityksellisiä, eivätkä he sen takia olisi todennäköisesti hakanneet niitä ilman ympäristötukisopimustakaan. Jotkut kohteet ovat olleet käyttämättä täysin sattumalta, eivätkä ne ole merkinneet metsänomistajalle mitään erityistä. Toisten metsänomistajien tapa hoitaa metsää on

pienipiirteistä, eivätkä he tavoittele siltä taloudellista tuottoa. Käyttämättä jättäminen usein edellyttääkin joko sitä, että metsänomistaja ei ole metsästään taloudellisesti riippuvainen, tai että kohteen taloudellinen hyödyntäminen olisi hankalaa. Osan kohteiden käyttöä on rajannut joko metsälaki, metsäorganisaatiot tai metsä ja kohde itse. Ympäristötukisopimus tehdään usein alueesta, jonka osana on jo ennestään metsälain 10 §:n nojalla rajattu kohde. Tämän takia niiden huomattava käsittely ei ole metsänlain uudistuksen jälkeen ollut edes mahdollista. Jotkut kohteista taas ovat niin vaikeapääsyisiä tai pieniä, etteivät metsäorganisaatiot ole olleet kiinnostuneita tekemään niillä hakkuita. Osa kohteista on ollut metsänomistajan silmissä mitätöntä vaikeakulkuista ryteikköä, joilla metsänomistaja ei ole nähnyt olevan minkäänlaista arvoa. Nämä erilaiset metsän käyttöä rajaavat tekijät ovat siis auttaneet yksittäisiä kohteita kehittymään lehtohankkeeseen soveltuviksi.

Merkittävin hankkeelle tilaa avaava tekijä onkin itse metsä ja tarkemmin tietty kohde metsän osana. Jos metsänomistajalla ei ole lehtohankkeeseen soveltuvaa metsää, ei lehtohankkeesta voi tulla osa metsänomistajan toimintaa. Jos kenelläkään ei ole lehtohankkeeseen soveltuvaa metsää, ei hankkeesta voi tulla osa kenenkään toimintaa. Metsä on omistajansa toimintatilassa sekä materiaalinen rakenne että materiaalinen toimija. Metsä saa hitaasta kasvustaan tietynlaista rakenteellista voimaa: metsä toimii eri aikamittakaavassa kuin ihmisyksilö. Vaikka metsänomistajalla olisi selkeä näkemys siitä, minkälaisen vuorovaikutteisen suhteen hän haluaa metsänsä kanssa rakentaa, ei metsä yhden omistajan elinkaaren aikana taivu ihan mihin tahansa. Toisaalta metsän hidas kasvu edesauttaa myös käytetyistä menetelmistä seuraavaa polkuriippuvuutta (Jokinen 2001). Metsä tarjoaa lukuisia toimintavaihtoehtoja, mutta se, tarjoaako se juuri nyt mahdollisuuden ympäristötukisopimuksen tekemiselle lehtohankkeen puitteissa, riippuu siis pitkälti myös metsän aikaisempien omistajien toiminnasta. Käytäntöjen vaikutuksia toimintavaihtoehtojen avautumiselle on välillä vaikea ennustaa, koska yhteiskunnan muuttuessa muuttuvat myös yhteiskunnan metsälle asettamat odotukset. Näin on käynyt osalla tämänkin hankkeen kohteista: aiemmille omistajille ulkopuolelta asetetut käytön rajoitukset ovat avanneet nykyisille omistajille suojelun vaihtoehdon (Luku 4.2).

6.3 Metsänomistajat ja asiantuntijat – kohtaaminen rajatyönä

Metsänomistajien ja metsäammattilaisten kohtaaminen sisältää metsän suhteen tehtävää rajatyötä, joka muokkaa jatkuvasti sekä metsäammattilaisten että metsänomistajien toimintatilaa. Yksittäisten kohteiden suhteen tehtävä rajatyö linkittyy myös laajempaan rajanvetoon metsien käytöstä ja metsätalouden ja suojelun yhteensovittamisesta. Rajatyöllä (ks. Gieryn 1983) tarkoitan tässä sitä, miten asiat kehystetään edustamaan jotakin niin, että ne eivät annetun rajauksen takia voi samaan

aikaan olla jotakin muuta. Se on siis pitkälti erojen osoittamista ja vertailua. Rajatyön tekeminen on kielellistä, mutta etenkin asiantuntijat käyttävät rajausten perusteluina erilaisia luokitusjärjestelmiä, suosituksia ja kriteereitä. Kriteerit ovatkin lehtohankkeessa rajatyön välineitä: ilman niitä kohteille ei voida antaa merkitystä luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaana elinympäristönä. Kyse ei siis ole pelkästä puheesta, vaan annettujen kriteerien täytyy metsässä olla totta. Ennalta määrätyt luonnontieteelliset kriteerit eivät kuitenkaan paikan päällä välttämättä ole yksiselitteisiä. Asiantuntijat joutuvatkin tekemään tulkintaa sen suhteen, täyttyvätkö kriteerit, ja mihin kohteiden rajaukset vedetään. Myös hoitosuunnitelmien laatiminen on rajatyötä: hoitosuunnitelmat tähtäävät tiettyjen ominaisuuksien edistämiseen, mikä vie tilaa joidenkin toisten ominaisuuksien kehittymiseltä. Vaikka siis varsinaisesti rajan vetää allekirjoitettu ympäristötukisopimus, on työ tehty jo ennen allekirjoittamista.

Samalla kun asiantuntija ja metsänomistaja kohtaavat, kohtaavat myös paikallisesti vakiintuneet metsänhoidon käytännöt ja virallinen Suomessa metsien käyttöä ohjaava instituutio. Metsänomistajalle suojeluprosessi on henkilökohtainen ja osa oman metsän hoitoa, ja lehtohankkeessa rajatyötä ovatkin asiantuntijoiden lisäksi tehneet metsänomistajat (Luku 5.4). Haastattelemani metsänomistajat ovat kaikki olleet hyvin tyytyväisiä hankkeeseen, heille maksettuun korvaukseen ja asiantuntijoiden toimintaan. Vapaaehtoinen suojelu ei ole kaventanut metsänomistajien päätäntävaltaa ja metsänomistajien mielestä on oikeudenmukaista, että suojelusta maksetaan korvausta. Metsänomistajat ovat kuitenkin joillain metsäalueilla halunneet jättää avoimeksi mahdollisuuden käsitellä ja käyttää metsää, eivätkä ole kaikista ehdotetuista kohteista tehneet sopimusta. Metsänomistajilla on ollut mahdollisuuksia vaikuttaa myös ympäristötukisopimusta koskevan kohteen rajauksiin, vaikka ne pääsääntöisesti on tehty asiantuntijoiden ehdotusten mukaan. Myös metsänomistajien tekemän rajatyön keskeinen tekijä on tieto, vaikka tieto ei vastaakaan asiantuntijoilla olevaa tunnustettua luonnontieteellistä, kriteerien ja ohjelmien avulla välineellistettyä tietoa. Metsänomistaja tekee metsänkäyttöä koskevat päätöksensä omien näkemystensä ja tavoitteidensa mukaan, ja näiden näkemysten taustalla on kokemuksellista metsätietoa, tietoa oman metsän historiasta sekä tietoa muista kuin luonnonsuojelun vaihtoehdoista kohteen käytölle (Luku 4.2). Osaksi metsänomistajien tietoa onkin vakiintunut metsäneuvojien jakama tieto suositelluista metsänhoidon tavoista, mikä osaltaan auttaa metsäkeskuksen asiantuntijoiden ja metsänomistajien kohtaamisissa ja keskusteluissa. Heillä on jaettua yhteistä tietopohjaa, minkä perusteella uutta tietoa voidaan arvioida ja jotain, mihin sitä voidaan verrata (Carlile 2004).

Biologiset kriteerit ovat lehtohankkeessa olleet välittäjiä, joiden avulla kohde siirretään luonnonsuojelun kentälle. Kriteerien välityksellä kohtaamisissa ovat olleet mukana myös niiden laatimisesta vastanneet yhteistyöryhmät, eli ne toimijat, jotka on tunnustettu virallisen luonnonsuojelukentän toimijoiksi. Asiantuntijoiden laatimat kriteerit osallistuvat kohteen ja sitä kautta myös toimintatilan määrittelyyn. Peltolan mukaan tällaista toiminnan kerrostumista voi tarkastella rajatyöhön liittyvien käsitteiden avulla. Toimijoiden siirtymistä tilasta toiseen avittavat erilaiset välittävät elementit ja rajakohteet. (Peltola 2007b, 57) Asiantuntijaa tarvitaan, koska kriteerit ovat pääasiassa asiantuntijoiden hallussa. Kohteet on asiantuntijan toimesta määritelty luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokkaiksi elinympäristöiksi ja hyväksymällä ympäristötukisopimuksen metsänomistaja on samalla hyväksynyt tämän määritelmän. Asiantuntijoiden neuvonnalliset keinot ovat siis myös rajatyön välineitä: niiden avulla saavutetaan osapuolten yhteinen hyväksyntä siitä, että tietty kohde on monimuotoisuuden kannalta arvokas, ja että sitä pitäisi käsitellä sen mukaisesti.

Rajatyön tekeminen ja kohteen siirtäminen muusta metsästä erilliseksi luonnonsuojelumetsäksi on myös kohteen uudelleen merkityksellistämistä. Vaikka kaikki metsänomistajat eivät alkaneetkaan arvostaa ympäristötukikohdetta uudella tavalla, sai se kuitenkin useimpien kohdalla uudenlaisia merkityksiä (Luku 5.5). Kohtaamisissa tehdyssä rajatyössä asiantuntijoiden tietoa siirtyi siis osaksi metsänomistajien tietoa, ja tieto välittyi heille metsänomistajien oman metsän ja tietyn kohteen kautta (Luku 5.5). Pelkästään ympäristötukisopimuksen allekirjoittaminen tuskin riittäisikään uusien merkitysten muodostumiseen, vaan merkitykset rakentuvat prosessin kuluessa. Se, miten asiantuntija rakentaa prosessin, onkin oleellista niin uusien merkitysten rakentumiselle kuin koko ympäristötukisopimuksen hyväksymiselle. Metsäkeskuksen asiantuntija on käynyt kartoittamassa mahdollisten kohteiden soveltuvuutta lehtohankkeeseen ennen kuin on ottanut yhteyttä niiden omistajiin. Metsänomistajaa on siksi voitu lähestyä niin, että jo ensimmäinen yhteydenotto, metsäkeskuksesta tullut kirje, on kiinnittynyt tiettyyn metsään ja metsän osaan. Erityisen tärkeää uusien merkitysten antamiselle on ollut asiantuntijoiden ja metsänomistajien kiertäminen yhdessä metsässä. Kierroksilla asiantuntija on konkreettisesti osoittanut, mikä juuri tässä metsässä ja tällä kohteella on luonnonsuojelullisesti arvokasta. Metsäkeskuksen asiantuntija on siis toiminut tulkkina metsän ja metsänomistajan välillä ja auttanut metsänomistajaa havaitsemaan uuden tarjokkeen (Jokinen 2002) metsässään.

Metsäkeskuksen eduksi haastattelemieni metsänomistajien kohtaamisessa on toiminut se, että organisaatio oli useimmille metsänomistajille ennestään melko etäinen. Näillä metsänomistajilla ei ollut organisaation tavoitteista lukkiutuneita ennakko-oletuksia, eikä heillä myöskään ollut

metsäkeskuksesta aikaisempia negatiivisia kokemuksia, jotka estäisivät luottamuksen rakentamista. Vaikka organisaatio on ollut etäinen, ovat hankkeen toimintatavat sen vastapainoksi perustuneet paljolti kasvokkaiseen vuorovaikutukseen, mikä on ollut metsänomistajille tärkeää (Luvut 5.4 ja 5.5). Metsänomistajat kuvaavatkin kaiken sujuneen hyvässä hengessä ja yhteisymmärryksessä. Metsänomistajat eivät myöskään ole epäilleet hankkeessa työskennelleiden asiantuntijuutta. Metsäkeskuksen asiantuntijoiden oma toiminta ei ole antanut aihetta kyseenalaistaa heidän asiantuntijuuttaan ja lisäksi asiantuntijuutta kannattelee se, että he ovat edustaneet tunnustettua, vakiintunutta organisaatiota (ks. Saarinen 2000). Metsänomistajat olettivat, että asiantuntijat ovat saaneet perusteellisen koulutuksen metsäluontoon liittyvistä asioista ennen hankkeen käynnistymistä. Metsänomistajat myös mielsivät hankkeen käytännöt, kuten korvausten määräytymisen, lakisääteisiksi, eivätkä olettaneet, että niistä voisi käydä keskustelua. Tosin yhden metsänomistajan kohdalla korostui luottamus nimenomaiseen asiantuntijaan: Metsänomistaja 3 on luottanut hankkeen vetäjään siitä huolimatta, että hän työskentelee metsäkeskuksessa, jonka ajamat tavoitteet eivät vastaa metsänomistajan omia näkemyksiä. Metsäkeskuksen asiantuntijoille luottamuksen rakentamisessa on kuitenkin ollut myös etua siitä, että he ovat sekä luonnonsuojelun että metsätalouden asiantuntijoita: he pystyvät ylittämään näiden välille vakiintuneen rajan ja tarkastelemaan metsää molemmista näkökulmista. Se on auttanut sellaisten metsänomistajien kohtaamisessa, joilla on aikaisempia huonoja kokemuksia esimerkiksi ympäristökeskuksesta (nyk. ELY-keskus). Gierynin (1983) mukaan asiantuntija-alueen sisäinen hajanaisuus antaakin toimijoille monipuolisemman valikoiman rajatyön välineitä.

7 Verkostoissa ja instituutioissa elävä toimintatila

Työssäni olen tarkastellut sekä metsänomistajien että metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintatiloja. Kyse on siis samalla siitä, minkälaiselle toiminnalle metsässä avautuu tilaa ja kuinka paljon. Palaan tässä loppukeskustelussa vielä niihin tekijöihin, jotka liittyvät biodiversiteetin suojeluun, siinä tapahtuneisiin niin näkökulman kuin toimintatapojen muutoksiin, ja pohdin lehtohanketta toimintatilan avaajana tämän keskustelun valossa.

Metsäkeskuksen asiantuntijat joutuvat ympäristötukisopimuksia edistäessään toimimaan kestävän metsätalouden rahoituslain, ja lain soveltamisessa vakiintuneiden yhtenäisten käytäntöjen mukaan. Lehtohankkeella yksittäisenä luonnonhoitohankkeena on kuitenkin tietyt ominaispiirteensä, joita olen analyysiluvuissa kuvannut. Tilanteissa harvoin toimitaankaan vain yhden institutionaalisen logiikan mukaan (Powell ja Colyvas 2008, 277). Luonnonsuojelun toteutumiseen metsäkeskuksessa vaikuttavat siellä työskentelevät ihmiset ja heidän tapansa tulkita erilaisia reunaehtoja sekä heidän tekemänsä yhteistyö muiden toimijoiden kanssa. Hankkeen asiantuntijat toimivat metsäkeskukselle suhteellisen uudella toiminta-alueella, joka on parhaillaan jälleen muuttumassa uuden METSO-ohjelman myötä. Uudella kentällä menestyksekkään toiminnan edellytyksenä on verkostoituminen luonnonsuojelukentän jo vakiintuneiden toimijoiden kanssa. Monimuotoisuuden edistäminen ja METSO-ohjelman toteuttaminen edellyttävät eri toimijoiden ja hallinnanalojen yhteistyötä, yhteistyön tiivistämistä sekä uusien yhteistyön muotojen etsimistä.

Åkermanin mukaan yhteinen toiminnan tila syntyy osapuolten eri tavoin välittyneistä kohtaamisista. Välittäjinä eivät toimi ainoastaan ihmiset, vaan myös erilaiset tiedon tuotannon käytännöt, kuten laskelmat, luontoarvojen listaukset ja ongelmanrajaukset. (Åkerman 2006, 49) Metsäammattilaisten ja metsänomistajan lehtohankkeen puitteissa tapahtuneiden kohtaamisten taustalla hahmottuukin lukuisista eri toimijoista muodostuva toimijakenttä, ja monet kentän toimijoista kohtaavat vain erilaisten välittäjien kautta. Metsänomistaja asioi metsäkeskuksen asiantuntijan kanssa, joka tekee suojeluasioihin liittyen yhteistyötä muiden metsäorganisaatioiden, ympäristökeskuksen sekä luonnonsuojelujärjestöjen ja luontoharrastajien kanssa. Toimijat toimivat siis samaan aikaan useilla eri toimintakentillä ja eri toimijoiden sekä jaetun tiedon välityksellä kentät linkittyvät toisiinsa. Metsänomistaja ei välttämättä tule missään vaiheessa tietoiseksi näistä metsäammattilaisen toimintamahdollisuuksia muokkaavista verkostoista, vaikka ne vaikuttavat myös metsänomistajalle itselleen saatavilla oleviin vaihtoehtoihin. Usein ne ovat edellytys sille, että metsäammattilainen ja metsänomistaja monimuotoisuuden edistämisen puitteissa ylipäätään kohtaavat.

Merkittävin metsäkeskuksen verkostoja ylläpitävä tekijä on haastattelujen perusteella tiedon- ja informaation vaihto. Primmerin mukaan metsäkeskuksissa työskentelevät ovat muissa organisaatioissa toimiviin metsäammattilaisiin verrattuna huomattavasti vähemmän riippuvaisia toisten metsänhoitoa käytännössä toteuttavien metsäammattilaisten tiedosta ja ovat tiiviimmin yhteydessä metsähallintoon (Primmer 2010, 39). Verkostojen välityksellä metsäkeskukseen tuleva, luonnonsuojeluun liittyvä tieto onkin tekemieni haastattelujen perusteella pääasiassa informaatiota mahdollisista kohteista sekä sellaista luonnontieteellistä tietoa, joka on siirrettävissä suunnittelutyötä tukeviin tietokantoihin. Aikaa myöten verkostoissa kehittyy kuitenkin verkoston rakenteiden lisäksi mahdollisesti myös se, mitä verkostojen välityksellä siirtyy. Eri toimijoiden välillä oleva sidos, jonka alkuperäinen tarkoitus on ollut rajatun informaation vaihto, voi kehittyä syvemmiksi sosiaalisiksi suhteiksi. Nämä syvemmät suhteet voivat helpottaa yhteisten normien ja arvojen kehittymistä. (Bodin ja Crona 2009, 372) Yhdistävien siteiden positiivinen vaikutus ulottuukin ohi informaation ja tiedonvaihdon: ne voivat edistää luottamusta etenkin sellaisten ryhmien välillä, joilla ei aiempaa kytköstä ole, ja helpottavat siten eri toimijoiden yhteistoimintaa. Luonnonvarojen hallinnassa, joka tyypillisesti koskettaa yhteiskunnan useita sektoreita, se on ensiarvoisen tärkeää (Bodin ja Crona 2009, 369).

Yksilöiden toiminta voi kehystää instituutioita uudelleen ja muuttaa niitä. Yhtäällä syntyneitä ajatuksia sovelletaan toisaalla ja välineitä voidaan käyttää moneen tarkoitukseen. (Powell ja Colyvas 2008, 277) Eri toimijoiden kanssa tehdyssä yhteistyössä luonnonsuojelun kentällä jo vakiintuneita toimintatapoja mahdollisesti siirtyy osaksi metsäkeskuksen toimintaa. Yhtä lailla luonnonsuojelun kentälle siirtyy metsäkeskuksessa olevaa tietoa niin vapaaehtoisen suojelun keinovalikoimasta kuin käytännön tietoa siitä, miten monimuotoisuuden edistäminen voitaisiin yhdistää metsien taloudelliseen hyödyntämiseen. Metsäammattilaisilla on myös huomattava määrä kokemuksellista tietoa onnistuneista ja epäonnistuneista tavoista lähestyä metsänomistajia. Armitage ym. pitävätkin vakiintuneita käytäntöjä ja strategioita hyvänä lähtökohtana oppimisen edellytysten rakentamiselle luonnonvarojen yhteishallinnassa. Tällöin luonnonvarojen hallintaan osallistuvilla yksilöillä on mahdollisuus kehittää vuorovaikutustaitojaan ja lisätä tietoaan käytettävissä olevista välineistä. Jaettu tieto parantaa kriittisen reflektoinnin lähtökohtia ja edistää sellaista oppimista, joka vaatii aikaisempien käsitysten muuttamista. (Armitage ym. 2008, 96) Yksilön kognitiivinen kapasiteetti on kuitenkin rajallinen, minkä takia jatkuva informaatiotulva voi itse asiassa estää erikoistuneen tiedon muodostumista (Bodin ja Crona 2009, 369). Metsien monipuolisen käytön edistämiseksi myös metsäorganisaatioiden sisälle eriytyvät asiantuntijuudet ovat siis perusteltuja. Tiedontuotanto ja sen vaihto verkostossa eri toimijaryhmien välillä voi edistää

tiedon kehittymistä tarjoamalla ensinnäkin asiantuntijoille merkittävän määrän mahdollisuuksia keskinäiseen vuorovaikutukseen ja toisekseen eri ryhmissä kehittyy erilaista tietoa, mikä edistää verkon yhteisesti jakaman monipuolisen tietovarannon kehittymistä. (Bodin ja Crona 2009, 369)

Lehtohankkeessa suoraan toistensa kanssa ovat asioineet vain metsäkeskuksen asiantuntijat ja hankkeeseen osallistuneet metsänomistajat. Toimijoiden väliset suhteet ovat olleet samankaltaisia kuin metsätalouden ohjauksessa: metsänomistajat ovat ohjauksen vastaanottajia ja metsätalouden ohjauksessa vakiintuneita keinoja on siirtynyt myös luonnonsuojelun ohjaukseen: metsätalouden edistämisen puolella käytetyt metsäkierrokset yhdessä metsänomistajien kanssa (ks. Jokinen ja Holma 2001) siirtyivät lehtohankkeessa välineeksi perustella metsätaloudellisten toimenpiteiden sijaan monimuotoisuuden edistämistä. Erona on toki se, että lehtohankkeessa on korostettu vapaaehtoisuutta: luonnonsuojelu on metsänomistajalle tarjottu vaihtoehtoinen toimintamahdollisuus. Vapaaehtoisen luonnonsuojelun keinovalikoima on ylhäältä päin asetettu, ja sitä toteuttavien toimivalta on rajattu (ks. myös Primmer 2010), minkä takia suojelua toteuttavien asiantuntijoiden olisi vaikea halutessaan rikkoa toimijoiden välille vakiintuneita rooleja ja luoda uudenlaista liikkumavaraa. Muutos vaatisi liikkumavaraa määritellyissä ohjauskeinoissa. Lisävalaistusta tiedonvaihtoon, oppimiseen ja eri toimijoiden tiedosta syntyvään yhteiseen tietovarantoon voisi tuoda sellaisen hankkeen tarkastelu, jossa metsäkeskus tekee tiivistä yhteistyötä luontoharrastajien kanssa. Luontoharrastajien kanssa tehtävä yhteistyö on suhteellisen uutta, minkä takia se vaatii organisaatiolta oppimista ja toimintatapojen muutoksia, jotta löydetään toimivia, molempia osapuolia hyödyttäviä yhteistyön muotoja. Lähtökohdat tiedonvaihtoon ovat metsänomistajien kanssa tehtävään yhteistyöhön nähden erilaiset: luontoharrastajien tieto tunnustetaan tiedoksi, jota voidaan systemaattisesti kerätä ja hyödyntää.

Luonnonvarojen yhteishallinta on sopeutumista epävarmoihin olosuhteisiin ja edellyttää jatkuvaa oppimista. Osallistujien moninaisuuden takia tehtävä ei ole helppo, ja oppiminen on todennäköisesti hidasta. Yhteishallintaa liittyvä oppiminen on aina tavoitteellista, minkä takia eri toimijoiden pitäisi ensin päästä yhteisymmärrykseen siitä, mitä tavoitellaan: minkälainen tieto on arvokasta, mitä tiedolla aiotaan tehdä, kenen hyväksi ja kenellä on oikeus osallistua. Toimijoiden välille kehittyy todennäköisesti epätasa-arvoisia suhteita, ja sopeutuvaan yhteishallintaan osallistuvat viralliset organisaatiot luovat useiden osallisten oppimiseen vaadittavan poliittisen tilan. Organisaatioissa toimivilla asiantuntijoilla on siis tärkeä rooli yhteisen oppimisen mahdollistajina ja edistäjinä. (Armitage ym. 2008, 93–94) Asiantuntijoiden suorittama tiedon kerääminen ja tiedon välittäminen ovat politiikan käytäntöjen muodostumisen kannalta oleellista toimintaa. Tällöin tehdään näkyväksi ne rajat, minkälainen tieto katsotaan oleelliseksi, ketkä ovat osallistujia, ja ketkä osallisia. Kaikki

haastattelemani metsänomistajat ovat olleet tyytyväisiä hankkeeseen ja sen toteutustapoihin. Se, että asiantuntijat ovat institutionaalisen ohjausjärjestelmän välittäjiä, ei siis sinänsä ole ongelma, jos neuvonnan päämääristä ja niiden tavoittelun oikeudenmukaisuudesta ollaan yhteisymmärryksessä. Päinvastoin, silloin asiantuntijat edistävät sekä virallisen instituution että sen ylläpitämiseen osallistuvien yksilöiden intressejä. Neuvotteluista ja myönnytyksistä syntyvä yhteisymmärrys tukeekin instituution pysyvyyttä (Redmond 2005).

Metsäomaisuuden hallintaan liittyy monia tekijöitä, joissa metsänomistajat joutuvat hakemaan asiantuntijoilta neuvoa: mm. puukauppa, verotus ja avainbiotooppien suojeluvelvollisuus. Metsänomistajat ovat vastuussa suojelusta, mutta luokitukset ovat asiantuntijoiden laatimia ja heidän hallussaan. Metsänomistajasta tulee näiden seurauksena osittain ulkopuolinen omassa metsässään. (Jokinen 2004b, 163–164) Jokinen toteaakin sekä metsäsektorin että ympäristöhallinnon olevan metsänomistajan valinnan vapauksien näkökulmasta samankaltaisia. Molempien ylhäältä alas suuntautuva toiminta pohjautuu asiantuntijuuteen ja tavoitteena on luonnonvarojen keskitetty hallinta. Molemmat myös olettavat, että metsänomistaja tekee valintansa pääasiassa taloudellisin perustein. Ulkoistetun metsänomistajan on mahdollista osallistua vain metsänsä välityksellä. Metsä sovitetaan erilaisten luokitusten avulla kertomaan, mitä sille pitäisi tehdä, ja metsänomistaja ottaa asioihin kantaa joko tekemällä tietynlaisia toimenpiteitä tai jättämällä ne tekemättä. Oikeastaan metsänomistajan on valittava puuntuotannon ja luonnonsuojelun väliltä, mikä johtaa myös metsien jyrkkään kahtiajakautumiseen. Erirakenteisen metsän kasvatukseen ja jonkinlaisen luonnonsuojelun ja puuntuotannon välimuodon valitsemiseen ei kannusteta. (Jokinen 2004b, 165–166)

Jokinen nostaa esiin kaksi luonnonvarojen kestävää käyttöä ohjaavaa ideaa. Toinen niistä on suojelun idea, jossa luonto eristetään ihmisen toiminnasta täysin. Taustaoletuksena on siis luonnon ja kulttuurin vastakkaisuus. Toisen näkemyksen mukaan luonto ei kuitenkaan tule toimeen ilman oikeanlaista hoitoa. Tällöin luonto tavallaan itse kertoo, mitä sille pitäisi tehdä ja sen pohjalta sille pystytään laatimaan hoito-ohjeet. (Jokinen 2004a, 52) Suojelun ja oikeanlaisen hoidon ideat kertovat osaltaan siitä, että metsien kestävässä hoidossa ja käytössä on korostettu ekologisia tekijöitä, kun taas metsien käytön sosioekonomiset ulottuvuudet ovat jääneet kenties liian vähälle huomiolle. Metsäekosysteemien hallinnan pitäisikin olla nykyistä vahvemmin alhaalta ylöspäin suuntautuvaa, jotta tulkinnat ja keinot tavoitteiden toteuttamiseksi eivät olisi riippuvaisia kansallisesti institutionalisoituneista metsien hoidon ja hallinnan menetelmistä ja lähtökohdista. Alhaalta ylöspäin suuntautuva hallinta sallisi vaihtelevat käytännöt, kun politiikan tehtävänä olisi ennemmin asettaa ohjaavia päämääriä, eikä sanella toteutusta. (Dekker ym. 2007, 555)

Lehtohankkeen keinoista löytyvät sekä suojelun että oikeanlaisen hoidon ideat (Jokinen 2004a): ympäristötukikohteen rajaaminen suojelualueeksi käytön ulkopuolelle sekä metsäammattilaisten laatimat hoitosuunnitelmat. Ympäristötukisopimuksella tietty kohde rajataan käytön ulkopuolelle kymmeneksi vuodeksi, minkä takia se väistämättä tietyksi ajaksi kaventaa metsänomistajan saatavilla olevia toimintavaihtoehtoja: tämä kohde on nyt lukittu. Vaikka ympäristötukisopimus ei vastaa metsänomistajan toiveeseen hoitaa metsäänsä toisin, antaa se kuitenkin taloudellisen mahdollisuuden jättää osa metsästä hoitamatta metsäteollisuuden ehdoilla. Vapaaehtoinen suojelu siis ehdottomasti avaa omistajansa toimintatilaa, jos tarjotut metsänhoidon menetelmät eivät vastaa metsänomistajan omia näkemyksiä. Lehtohankkeen ja ympäristötuen avulla metsänomistajan toimintatila avautuu kuitenkin ainoastaan erillisellä kohteella: muun metsän osalta vaihtoehdot eivät välittömästi lisäänny. Ympäristötuki kytkeytyykin laajempaan keskusteluun metsätalouden ja monimuotoisuuden edistämisen yhdistämisestä. Tähän tavoitteeseen se ei varsinaisesti pysty vastaamaan, koska se rajaa nämä kaksi metsässä omille erillisille alueilleen, minkä Jokinen (2004b) on todennut jo METSO-ohjelman kokeiluvaiheesta.

Rajasin tutkimukseni ulkopuolelle metsänomistajat, joille oli tehty luonnon monimuotoisuutta painottava metsänhoitosuunnitelma, mutta ei ympäristötukisopimusta. Myöskään metsäkeskuksen asiantuntijat eivät korostaneet hoitosuunnitelmien merkitystä, vaan tärkeämmältä vaikuttivat varsinaiset tehdyt suojelupäätökset. Työn edetessä hoitosuunnitelmat alkoivat kuitenkin tuntua yhä kiinnostavammilta, koska ympäristötukisopimusta tehtäessä metsänomistajat jäävät jossain määrin passiivisiksi osapuoliksi ja koska ympäristötuki on keino, joka rajaa monimuotoisuuden omille sektoreilleen metsässä. Toki näin tekee hoitosuunnitelmakin, joka metsäkeskuksen asiantuntijoiden mukaan tehdään yleensä pienille kohteille, joilla on jo ennestään luontoarvoja. Hoitosuunnitelmassa on mahdollista kuitenkin yhdistää sekä metsätalous että monimuotoisuuden edistäminen, minkä takia se voi purkaa näiden kahden vastakkainasettelua. Lähtökohdaksi voidaan siis ottaa myös mahdolliset metsänomistajan toiveet muusta kuin maksimaalisesta puuntuotannosta ja näkemys metsänomistajasta aktiivisena metsänsä hoitajana. Metsäkeskuksen asiantuntijat kertoivat, että hoitosuunnitelmat on laadittu metsänomistajien omien tavoitteiden sekä metsän taloudellisten arvojen ja luontoarvojen yhdistämisen pohjalta.

Hoitosuunnitelmat olivat kuitenkin jääneet hankkeessa jossain määrin sivurooliin: niiden tärkein merkitys oli avata tietä ympäristötukisopimusten tekemiselle. Hoitosuunnitelmien vähäiseen painoarvoon saattaa osaltaan vaikuttaa se, miten organisaatioiden tuloksellisuutta seurataan. Ympäristötukisopimuksia on helppo seurata kappale- ja pinta-alamääräisesti, ja ne ovat myös sisällöllisesti yksiselitteisiä: kohde on määräaikaisesti suojeltu. Hoitosuunnitelmiin ja niiden

tuloksellisuuteen liittyy enemmän epävarmuustekijöitä. Niiden merkityksen lisääminen edellyttäisikin todennäköisesti muutoksia myös metsäkeskuksen asiantuntijoiden toimintatilan ylhäältä päin määrättyihin reunaehtoihin. Luonnonhoitosuunnitelmien käytön edistäminen ei olisi aiheellista ainoastaan metsänomistajien osallisuuden ja liikkumavaran lisäämiseksi, vaan myös siksi, että metsien monimuotoisuuden edistämisen kannalta ratkaisevat päätökset ja toimenpiteet tehdään metsien hoidon käytännön tasolla (Primmer 2010).

Luonnon- ja maisemanhoitoa painottavia metsäsuunnitelmia on metsänomistajille saatavilla myös luonnonhoitohankkeiden ulkopuolella, mutta ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua se, ettei metsänomistajalle ole tarjolla joko resursseja tai tarvittavia verkostoja suunnitelman toteuttamiseen. Ongelmia voi aiheuttaa myös se, että metsää on pitkään hoidettu metsikkötalouden ehdoilla, eikä vaihtoehto sen takia ole kaikkien nykyisten metsänomistajien saatavilla. Pohdittavaksi siis jää, miten tällaisten hoitosuunnitelmien toteuttaminen käytännössä olisi paremmin metsänomistajien ulottuvilla, eli millä edellytyksillä ne ovat metsänomistajille toteutettava toimintavaihtoehto. Minkälaisia verkostoja tarvitaan käytännön metsätöiden ja hakkuiden toteuttamiseen hoitosuunnitelman mukaan? Minkälaisia muutoksia metsään kytkeytyvissä rakenteissa ja verkostoissa tarvitaan, jotta pienillekin puumäärille löytyy ostajia? Voisivatko erilaiset hoitosuunnitelmat avata metsässä myös muita kuin puunmyyntiin perustuvia toimeentulon mahdollisuuksia, ja voisivatko ne myös sitä kautta lisätä ymmärrystä metsistä ekosysteemipalveluiden tuottajana?

Lähteet

Armitage, D., Marschke, M. & Plummer, R. (2008) Adaptive Co-Management and the Paradox of Learning. Global Environmental Change 18. 89–98.

Barley S.R. & Tolbert, P.S. (1997) Institutionalisation and Structuration. Studying the Links between Action and Institution. Organization Studies 18:1. 93–117.

Berkes, F. (2009) Evolution of co-management: Role of knowledge generation, bridging organizations and social learning. Journal of Environmental Management 90. 1692–1702.

Bodin, Ö. & Crona, B.I. (2009) The role of social networks in natural resource governance: What relational patterns make a difference? Global Environmental Change 19. 366–374.

Bowker, G.C. (2000) Biodiversity Datadiversity. Social Studies of Science 30:5. 643–683.

Bowker, G.C., Baker, K., Millerand, F. & Ribes, D. (2010) Towards Information Infrastructure Studies: Ways of Knowing in a Networked Environment. Teoksessa Hunsinger, Klastrup & Allen (toim.) International Handbook of Internet Research. Springer. 97–117.

Carlile, P.R. (2004) Transferring, Translating, and Transforming: An Integrative Framework for Managing Knowledge across Boundaries. Organization Science 15:5. 555–568.

Dekker, M., Turnhout, E., Bauwens, B. & Mohren. G. (2007) Interpretation and Implementation of Ecosystem Management in International and National Forest Policy. Forest Policy and Economics 9. 546–557.

Donner-Amnell, J. (1995) Puulla parempiin päiviin ja kestävään kehitykseen? Metsäsektori suomalaisessa talous- ja ympäristökeskustelussa laman vuosina. Teoksessa Massa ja Rahkonen (toim.) Riskiyhteiskunnan talous. Suomen talouden ekologinen modernisaatio.

Eräsaari, R. (2007) Konteksti. Teoksessa Laine, Bamberg & Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus, Helsinki. 149–170

Farrell, E.P., Führer, E., Ryan, D., Andersson, F., Hüttl, R. & Piussi, P. (2000) European Forest Ecosystems: Building the Future on the Legacy of the Past. Forest Ecoloby and Management 132. 5–20.

Fischer, F. (2005) Citizens, Experts, and the Environment. The Politics of Local Knowledge. Duke University Press.

Gieryn, T.F. (1983) Boundary Work and the Demarcation of Science from Non-science: Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists. American Sociological Review 48. 781-795.

Haila, Y. (2010) Ekososiaalinen symbioosi. Teoksessa Hiedanpää, Suvantola & Naskari (toim.) Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana. Vastapaino. Tampere.53–74.

Hall, Stuart (2002) suom. Lehtonen, M. Kuka tarvitsee identiteetin käsitettä? Vastapaino. Tampere. Alkuperäinen julkaisu (1996) Who needs identity? Teoksessa Hall, S. & du Gay, P. (toim.) Questions of Cultural Identity. Sage.

Hetemäki, L., Niinistö, S., Seppälä, R. & Uusivuori, J. (toim.) (2011) Murroksen jälkeen. Metsien käytön tulevaisuus Suomessa.

Hetemäki, L. (2011) Metsäalan toimintaympäristön globaalit muutostrendit. Teoksessa Hetemäki, Niinistö, Seppälä & Uusivuori (toim.) Murroksen jälkeen. Metsien käytön tulevaisuus Suomessa.

HE 63/1996 vp. Hallituksen esitys metsälaiksi sekä laeiksi kestävän metsätalouden rahoituksesta ja rikoslain 48 luvun 1 §:n 3 momentin muuttamisesta.

HE 261/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007) Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hiedanpää, J. (2010) Luonnonarvot suomalaisen metsätalouden kannusterakenteessa. Teoksessa Hiedanpää, Suvantola & Naskali (toim.) Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana. Vastapaino. Tampere. ss. 159–177.

Hiedanpää, J., Suvantola, L. & Naskali, A. (2010) Ekosysteemipalvelun käsitteen lupaus. Teoksessa Hiedanpää, Suvantola & Naskali (toim.) Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana. Vastapaino. Tampere. ss.9-18.

Horne, P., Koskela, T. & Ovaskainen, V. (2004) (toim.) Metsänomistajien ja kansalaisten näkemykset metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisesta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 933.

Jokinen, A. (2001) Metsäammattilaisen dilemma: toiminta vahvistaa toimintaa vahvistavia instituutioita. Teoksessa Haila & Lähde (toim.) Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka.

Jokinen, A. (2004a) Luonnon varojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. Tampereen yliopisto.

Jokinen, A. (2004b) Metsänomistajien osallisuus ja puunkasvun politiikka. Teoksessa Lehtinen & Rannikko (toim.) Leipäpuusta arvopaperia. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. ss.145–172. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti.

Jokinen, A. (2002) Metsänomistaja metsänsä hoitajana: rutiinit, ”tarjokkeet” ja vastavuoroisuus. Yhteiskuntapolitiikka 67:2. ss. 134–147.

Jokinen, A. & Holma, K. (2001) Temporalities and routines in the control of private forestry in Finland. Teoksessa Hytönen, M. (toim.) Social sustainability of forestry in norghern Europe:

research and education. Final report of the Nordic Research Programme on Social Sustainability of Forestry. TemaNord 2001:575. ss. 341–358.

Kajanne, M. (2001) Maallikot televisiokeskustelun osallistujina. Teoksessa Ruusuvuori, Haakana & Raevaara (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyyttisia tutkimuksia. ss. 138–158.

Kennedy, J.J. & Koch, N.E. (2004) Viewing and managing natural resource as human-ecosystem relationships. Forest Policy and Economics 6. ss. 497–504.

Koontz, T.M. & Bodine, J. (2008) Implementing Ecosystem Management in Public Agencies: Lessons from the U.S. Bureau of Land Management and the Forest Service. Conservation Biology. 22:1. ss. 60–69.

Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta 1996/1094.

Laki metsänhoitoyhdistyksistä 1998/534.

Lawrence, T.B. (2008) Power, institutions and organizations. Teoksessa Greenwood, Oliver, Suddaby ja Sahlin (toim.) The Sage Handbook of Organizational Institutionalism. Sage Publications. ss. 170–197.

Lehtojensuojelutyöryhmä (1988) Lehtojensuojelutyöryhmän mietintö. Komiteanmietintö 1988:16.

Leino, H. (2006) Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Tutkimus Tampereen Vuoreksesta. Tampereen yliopisto.

Leskinen, L. (2007) Kestävyyden tulkinnat metsäkeskusten yhteistoiminnallisissa käytännöissä. Dissertationes Forestales 44. Joensuu.

Lindroos, K. (2005). Metsänomistajien tavoitteet sekä tieto- ja neuvontatarpeet. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita. N:o 76. Helsinki.

Lintula, P. (2003) Ihmisten itselleen muodostama toimintatila organisaation ja sen jäsenten ”arjen draaman” näyttämönä. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Millennium Ecosystem Assessment (2005) Ecosystems and Human Well-Being. World Health Organization.

Metsien monimuotoisuuden turvaaminen – keinot ja niiden kohdentaminen (2008) Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Suomen ympäristö 17/2008.

METSOn valintaperustetyöryhmä (2008) Metso-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 26/2008.

Metsäasetus 20.12.1996/1200

Metsäkeskukset. Pihkassa metsään. http://www.metsakeskus.fi/web/fin. Katsottu 16.9.2010.

Metsälaki 1996/1093

Metsänhoitoyhdistykset. Metsänomistajan asialla. www.mhy.fi. Katsottu 31.8.2010.

Metsäntutkimuslaitos. MetINFO – Metsien terveys. Lahontorjunta. http://www.metla.fi/metinfo/metsienterveys/lahontorjunta/kuusi-juurikaapa.htm Katsottu 9.4.2011.

Metsäntutkimuslaitos (2010) Metsätilastollinen vuosikirja 2010.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja metsäkeskus Pirkanmaa (2009) Kemera-opas. http://www.metsavastaa.net/files/metsavastaa/Kemerakuvat/Kemera_opas_010907.pdf) Katsottu 11.8.2010.

MMM (a). Metso-ohjelman kokeiluvaihe (2002–2007) http://wwwb.mmm.fi/metso/ohjelman_esittely Katsottu 15.2.2011.

MMM (b) Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2016. http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/metsat/metso.html Katsottu 15.2.2011.

MmVm 29/2010 vp. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi Suomen metsäkeskuksesta.

Peltola, T. (2001) Puun ja kuoren välissä? Toimijan ja yhteiskunnan rakenteiden vuorovaikutus. Teoksessa Haila & Lähde (toim.) Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka. ss.165–168.

Peltola, T. (2007a). Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Bamberg & Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus. Helsinki. ss.111–129

Peltola, T. (2007b) Paikallisen energiahuollon ympäristöpoliittinen liikkumavara. Vaihtoehtoiset teknologiat, poliittiset käytännöt ja toimijuus. Tampereen yliopisto.

Powell, W.W & Colyvas, J.A. (2008) Microfoundations of institutional theory. Teoksessa Greenwood, Oliver, Suddaby & Sahlin (toim.) The Sage Handbook of Organizational Institutionalism. Sage Publications. ss. 276–298.

Primmer, E. (2010) Integrating biodiversity conservation into forestry: an empirical analysis of institutional adaptation. Dissertationes Forestales 109:69.

Primmer, E. & Keinonen, E. (2006) Yhteistoimintaverkostot. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman kokeiluhanke. Suomen ympäristö 45/2006. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Pykälä, J. (2007) Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt ja luonnon monimuotoisuus – esimerkkinä Lohja. Suomen ympäristö 32/2007. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Rannikko, P. & Lehtinen, A. (2004) Metsät ja yhteiskunta – lähtökohtia ja avainkäsitteitä. Teoksessa Lehtinen & Rannikko (toim.) Leipäpuusta arvopaperia. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. ss. 9–24.

Rannikko, P. (2004) Sosiaalinen kestävyys syrjäisen maaseudun metsätaloudessa. Teoksessa Lehtinen & Rannikko (toim.) Leipäpuusta arvopaperia. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. ss. 127–144.

Rantala, T. (2004) Suomen metsäpolitiikan ja politiikkaprosessin arvot. Teoksessa Erkkilä, Heinonen & Saastamoinen (toim.) Metsät ja eettinen argumentaatio. ss. 89–93. Joensuun yliopisto, Joensuu.

Redmond, W.H. (2005) A Framework for the Analysis of Stability and Change in Formal Institutions. Journal of Economic Issues. 39:3. ss. 665–681.

Rihu ry. http://rihu.net/ Katsottu 15.2.2010.

Rinnekangas, R. & Anttonen, V. (2006) Arjen metsäajattelusta asiantuntijatietoon – myyttinen metsä suomalaisuuden kerronnassa. Teoksessa Vehkamäki (toim.) Metsät ja hyvä elämä. Monitieteinen tutkimusraportti. Metsäkustannus Oy.

Rytteri, T. (2004) Metsäsektorin eturyhmät ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa Lehtinen & Rannikko (toim.) Leipäpuusta arvopaperia. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. ss. 45–74.

Rämö, A-K. ja Toivonen, R. (2009) Uusien metsänomistajien asenteet, motiivit ja aikomukset metsiin ja metsänomistukseen liittyvissä asioissa. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja N:o 216. Helsinki.

Saaristo, K. (2000) Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Jyväskylän yliopisto.

Seppälä, R. (2011) Suomen metsien käytön historia. Teoksessa Hetemäki, Niinistö, Seppälä & Uusivuori (toim.) Murroksen jälkeen. Metsien käytön tulevaisuus Suomessa. 20–27.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Jyväskylä.

Uusivuori, J. & Niinistö, S. (2011) Metsien nykyiset käyttömuodot ja niiden merkitys. Teoksessa Hetemäki, Niinistö, Seppälä & Uusivuori (toim.) Murroksen jälkeen. Metsien käytön tulevaisuus Suomessa.

Valkonen, S. & Siren M. (2009) Poimintahakkuiden mahdollisuudet ja haasteet. Kassara 2/2009. Etelä-Savon metsäkeskus. Mikkeli. ss. 13-15 http://www.metsakeskus.fi/NR/rdonlyres/5FF4BD35-5386-4E91-9554-4A31E9B7EE12/11197/Kassara_nettiin.pdf Katsottu 9.4.2011.

Vehkamäki, S. (2006) Metsien käytön ja hyvän elämän murrosten vuorovaikutus – kestävyysajattelun näkökulma. Teoksessa Vehkamäki (toim.) Metsät ja hyvä elämä. Monitieteinen tutkimusraportti. ss. 33–167. Metsäkustannus Oy.

Vehviläinen, S. (2001) Neuvomisen ongelmia ja ratkaisuja – vertaileva näkökulma. Teoksessa Ruusuvuori, Haakana & Raevaara (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyyttisia tutkimuksia. ss. 39–61.

Verohallinto. (2010) Metsänhoitomaksu vuodelta 2009. Verohallinnon julkaisu 32.10 1.5.2010. http://www.vero.fi/nc/doc/download.asp?id=4908;40607 Katsottu 31.8.2010.

Åkerman, M. (2006) Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus. Rajaamisen ja yhdistämisen politiikkaa. Tampereen yliopisto, Tampere.

Liitteet

LIITE 1 Haastattelurunko: metsänomistajat

TAUSTAA

Miten paljon metsää omistat?

Kerro vapaasti metsästäsi (esim. minkä tyyppistä metsää, historiaa, käytöstä, hoidosta jne..)

Miten kauan metsä on ollut omistuksessasi? Entä saman suvun hallussa?

Miten paljon itse liikut metsässäsi? Kuinka usein?

Mitä teet siellä?

Minkälaisiin asioihin metsässä liikkuessasi kiinnität huomiota?

METSÄNHOITO

Minkälaiset asiat näet tärkeinä metsän hoidossa ja käytössä? Miksi?

Miten metsänhoito on omalla tilallasi muuttunut verrattuna edellisiin sukupolviin tai oman omistajuuden aikana? Kuka tekee hoitotyöt, kuka hallinnoi esim. puukauppaa?

Millaisen ajatuksen metsästä ja sen hoidosta haluaisit siirtää tuleville sukupolville?

Mistä saat tietoa metsänhoitoon liittyviin kysymyksiin? Millä perusteilla arvioit tiedon paikkansapitävyyttä ja sovellettavuutta omaan metsääsi?

- minkälaista ulkopuolista apua tarvitset ja käytät metsäasioiden hoidossa?
- minkälaiseen muuhun apuun turvautuisit, jos sellaista olisi saatavilla?
- mitkä ovat tärkeimmät yhteydet (taajuus), mitkä satunnaisia?
- mikä osuus on ollut metsäkeskuksella ja toisaalta metsänhoitoyhdistyksellä kaikkiaan tilan metsäasioiden hoidossa?
- entä tietoa naapureilta, tutuilta, sukulaisilta?
- kuka heistä tietää parhaiten metsä- tai luontoasioista?
- oletko tekemisissä naapurimetsänomistajien tai lähialueen metsänomistajien kanssa: minkälaisissa metsään liittyvissä asioissa? Kuinka usein?

- minkälaiset metsään tai metsänhoitoon tai metsäluontoon liittyvät asiat kulkevat suusta suuhun?

- olisitko itse valmis opastamaan muita metsänomistajia esim. luontoasioissa jos he pyytäisivät toisen metsänomistajan apua?

Onko tilalle tehty metsäsuunnitelma? Onko voimassa eli ajan tasalla?

SUOJELUKOHDE

Kerro suojellusta kohteesta. Hoidon ja käytön historia?

Millä perusteilla kohde on mielestäsi arvokas ympäristö?

Millainen prosessi on suojelun piiriin päätymisen taustalla? Kuinka alkoi? Kuka teki aloitteen? Olitko harkinnut jo aikaisemmin jotakin vastaavanlaista toimintaa? Kuinka pitkään?

Minkälaisia toimenpiteitä kohteen suojelu ja säilyttäminen arvokkaana luontokohteena edellyttää?

Mitä ajattelet suojellusta kohteesta verrattuna ympäröivään metsään? Onko maillasi muita mielestäsi monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita?

TIETO JA VUOROVAIKUTUS

Metsäkeskus

Minkälaista yhteistyö metsäkeskuksen suunnittelijan kanssa on ollut?

Miten suunnittelija perusteli kohteen tärkeyden suojelukohteena? Ovatko omat näkemyksesi olleet samanlaisia? Mistä muista seikoista käytiin keskustelua ja kuinka asioista sovittiin (rajaus, korvaus, oliko tilalla vaihtoehtoisia suojelukohteita, hoitotarve, omistusmuutokset jne.)

Millaista tietoa olet itse saanut lisää suojeluprosessin myötä?

Millaista omakohtaista tietoa olet puolestasi tarjonnut metsäkeskukselle? – kokemukset, maisemaseikat, hoitoon liittyvät, perinnetieto, historia, tilan vaiheet, maankäyttö ja sen muutokset?

Minkälaista suojeluun liittyvä byrokratia on ollut? Pääsitkö mielestäsi vaikuttamaan riittävästi suojeluratkaisuihin? Mitä muuttaisit toiseksi jälkeenpäin ajateltuna? Oliko puukauppa vaihtoehtona suojelulle kohteessa tai tilan muissa metsissä?

Mitä tiesit mahdollisuuksista hakea ympäristötukea ennen metsäkeskuksen yhteydenottoa? Mistä tietoa on ollut saatavilla?

Miten helppoa maanomistajan on arvioida itse metsiään luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta tai tarjota kohteita vapaaehtoisen suojelun piiriin? Mitä muita toimintamahdollisuuksia metsänomistajalla tulisi olla metsän monipuolisen käytön edistämiseksi? Tulisiko metsänomistajilla olla keskinäistä yhteistyötä näissä asioissa? Millaista?

Luontoharrastajat

Miten paljon arvioisit metsässä liikkuvan erilaisia luontoharrastajia? Oletko heidän kanssaan tekemisissä?

Millaisiin asioihin liittyen?

Millaisia keskusteluja olette käyneet metsäsi luontoarvoista?

Millaisia uusia näkökulmia keskustelut ovat mahdollisesti avanneet?

Yleistä yhteistoiminnasta

Mitkä tahot ovat mielestäsi luotettavimpia yhteistoimintatahoja metsänhoidossa, mitkä metsäluonnon suojelussa? Minkälaisilla ehdoilla toimisit muiden kuin heidän kanssaan? Mikä metsänomistajia mielestäsi tällä hetkellä yhdistää? Onko metsän sijainnilla tällöin merkitystä?

LIITE 2 Haastattelurunko: metsäkeskuksen asiantuntija 1

METSÄLUONNON HOITO JA METSÄKESKUKSEN TOIMINTA

Miten Metsäkeskuksen toimintaa ohjataan? Entä miten sitä ohjataan Metsäkeskuksen hoitamassa metsäluonnonsuojelussa?

Miten Metsäkeskus ohjaa metsänomistajien toimintaa? Onko Metsäkeskuksen ohjaus samanlaista luontoasioissa kuin muissakin asioissa?

Minkälaisissa asioissa Metsäkeskus on suoraan metsänomistajiin yhteydessä?

Minkälaisiin asioihin liittyen metsänomistajat ottavat itse suoraan Metsäkeskukseen yhteyttä? Ottavatko yhteyttä luontoasioissa?

Minkälaisia eri tyyppisiä suojelualoitteita metsänomistajat tekevät Metsäkeskukselle ja missä yhteydessä?

Minkälaisissa asioissa Metsäkeskus ja metsänhoitoyhdistykset ovat keskenään tekemisissä?

- Minkälaisissa asioissa tehdään yhteistyötä?
- Onko Pirkanmaan metsäkeskus tehnyt metsänhoitoyhdistysten kanssa yhteistyötä suojeluasioissa?

Minkälaisiin esteisiin metsänomistaja törmää, jos haluaisi hoitaa metsäänsä ns. vaihtoehtoisesti?

METSÄLUONTO METSÄKESKUKSESSA

Miten kauan metsäluonnon hoito ja suojelu on kuulunut Metsäkeskuksen toimintaan?

Miten se tuli osaksi Metsäkeskuksen tehtäviä?

Mikä sen asema Metsäkeskuksen sisällä on?

Miten itse olet päätynyt metsäluonnon hoitoon liittyvien tehtävien pariin?

HANKE

Miten hanke on lähtenyt liikkeelle?

Minkälaisia tavoitteita hankkeelle on asetettu? Miten ne ovat toteutuneet?

Paljonko hankkeessa oli Pirkanmaan metsäkeskuksen omaa ideointia, paljonko valtakunnallista?

Miksi hanke on kohdentunut juuri -- alueelle? Onko tarkoituksena laajentaa hanketta muualle Pirkanmaalle tai Pirkanmaan ulkopuolelle? Miten laajentuminen on edennyt? Mitä ongelmia laajentamisessa on?

Rahoitus? Rahoituksen riittävyys?

SUOJELUSOPIMUKSET

Kerro koko suojeluprosessin kaari.

- Miten prosessi lähtee liikkeelle Metsäkeskuksesta?
- Miten olet saanut tietoosi mahdollisia kohteita?
- Miten olet lähestynyt maanomistajia?
- Kohteella käyminen ja sen arvioiminen
    - Minkälaisia kriteereitä kohteiden on täytettävä?
    - Kuka kriteerit on asettanut; ovatko metsäkeskukset tai Tapio päässeet vaikuttamaan niiden laadintaan? Miten helppoa niitä on tulkita yksittäisillä kohteilla?
    - Mistä maanomistajien kanssa on keskusteltu kohteilla käytäessä?
    - Voiko kriteereistä joustaa, jos metsänomistaja haluaa? Minkälaisissa tapauksissa?
- Missä vaiheessa hoitosuunnitelmat tehdään? Mitä ne sisältävät?
- Mitä vaiheita varsinaisen sopimuksen tekemiseen kuuluu ja mitä sopimus sisältää? Mitä maanomistajalta edellytetään?
- Vaihteleeko prosessin luonne jotenkin kohteittain/maanomistajittain?

Miten lehtohankkeen kohteiden kriteeristö eroaa metsälakikohteiden kriteereistä?

Miksi, esim. lehtohankkeesta saatujen kokemusten perusteella, metsänomistajat ovat kiinnostuneita suojelusta?

TIETO JA TIEDON VERKOSTOT

Minkälaista metsänomistajilla oleva tieto on? Kuinka se eroaa metsäammattilaisen tiedosta?

Minkälainen metsänomistajien tieto on metsäkeskukselle arvokasta metsäasioissa? Entä suojeluasioissa?

Mitä hyötyjä/haittoja metsänomistajien verkostoituminen voisi tuoda suojeluasioissa?

Miten metsänomistajia voisi saada verkostoitumaan keskenään? Miten metsäluonnosta ja sen suojelusta kiinnostuneet metsänomistajat voisivat paremmin löytää toisensa? Onko ikinä ollut ajatusta käynnistää metsäkeskuksesta käsin metsänomistajien välistä verkostoitumista?

Miten Metsäkeskuksen ja metsänomistajien välistä vuorovaikutusta voisi kehittää?

Miten paljon metsäkeskuksella on luontoharrastajien kanssa yhteistyötä? Minkälaista yhteistyötä? Kenen kanssa? (onko yhteistyötä esim. yksityishenkilöiden vai yhdistysten kanssa?) Jatkuvaa, tapauskohtaista, symmetristä? Minkälaisia haasteita yhteistyössä on?

Minkälaista Metsäkeskukselle arvokasta tietoa luontoharrastajilla on?

Tuleeko arvokkaita luontokohteita tietoon Metsäkeskuksen oman toiminnan tuloksena (metsäsuunnittelu ym.)? Entä metsänhoitoyhdistysten kautta? Mitä asiaan vaikuttavia tekijöitä on taustalla?

Minkälaisissa asioissa metsäkeskus ja ympäristökeskus ovat keskenään tekemissä virallisesti? Entä epävirallisesti?

LIITE 3 Haastattelurunko: Metsäkeskuksen asiantuntija 2

METSÄLUONNON HOITO JA METSÄKESKUKSEN TOIMINTA

Mitä kaikkea työsi sisältää?

Minkälaisissa asioissa olet suoraan metsänomistajiin yhteydessä?

Minkälaisiin asioihin liittyen metsänomistajat ottavat suoraan sinuun yhteyttä?

Minkälaisissa asioissa olet työsi puolesta metsänhoitoyhdistyksen kanssa tekemisissä?

Miten metsäluonnonhoito ja –suojelu tulivat osaksi Metsäkeskuksen tehtäviä?

Miten itse päädyit juuri luonnonhoitoon liittyviin tehtäviin?

Oletko tehnyt Metsäkeskuksessa muita kuin luonnonhoitoon liittyviä töitä?

Minkälainen metsäluonnonhoidon ja -suojelun asema metsäkeskuksen sisällä on?

Mitä erilaisia suojeluvaihtoehtoja metsänomistajalle on Metsäkeskuksen puolesta tarjolla?

Minkälaisia eri tyyppisiä suojelualoitteita metsänomistajat tekevät Metsäkeskukselle ja missä yhteydessä? Mikä määrää sen, voidaanko hyväksyä? Onko nykyinen menettelytapa hyvä? Riittääkö metsäkeskuksella keinoja/voimavaroja?

Minkälaisiin esteisiin metsänomistaja törmää, jos haluaisi hoitaa metsäänsä ns. vaihtoehtoisesti?

SUOJELUSOPIMUKSET

Kerro koko suojeluprosessin kaari.

- Miten pysyvän suojelun prosessi tyypillisesti lähtee liikkeelle Metsäkeskuksesta? Mitä eri vaiheita siihen sisältyy?
- Miten olet saanut tietoosi mahdollisia kohteita?
- Miten olet lähestynyt maanomistajia?
- Kohteella käyminen ja sen arvioiminen
    - Minkälaisia kriteereitä kohteiden on täytettävä?
    - Kuka kriteerit on asettanut; ovatko metsäkeskukset tai Tapio päässeet vaikuttamaan niiden laadintaan? Miten helppoa niitä on tulkita yksittäisillä kohteilla?

    - Mistä maanomistajien kanssa keskustellaan kohteilla käytäessä?
    - Miten rajauksista ja korvauksista päästään yhteisymmärrykseen?
    - Voiko kriteereistä joustaa, jos metsänomistaja haluaa? Minkälaisissa tapauksissa?

- Mitä vaiheita varsinaisen sopimuksen tekemiseen kuuluu ja mitä sopimus sisältää? Voiko sopimuksen sisältö vaihdella?
- Vaihteleeko prosessin luonne jotenkin kohteittain/maanomistajittain?

Miten kriteeristö eroaa metsälakikohteiden kriteereistä?

Miksi kokemuksesi perusteella metsänomistajat ovat kiinnostuneita suojelusta? Vaihtelevatko motiivit? Mikä siihen vaikuttaa?

Metsänomistaja 7 omistaman metsätilan myynti luonnonsuojelualueeksi

Miten prosessi käynnistyi?

Millä perusteilla kohde oli suojeluun kelpaava?

Miten myymiseen päädyttiin?

Millä perusteella rajaukset ja korvaukset määräytyvät? Käytiinkö niistä keskustelua?

Mistä muista asioista maanomistajan kanssa keskusteltiin?

Minkälaista tietoa omistajalla itsellä oli kohteesta?

TIETO JA TIEDON VERKOSTOT

Minkälaista metsänomistajilla oleva tieto on? Kuinka se eroaa metsäammattilaisen tiedosta?

Minkälainen metsänomistajien tieto on metsäkeskukselle arvokasta metsäasioissa? Entä suojeluasioissa? Miten sitä voitaisiin hyödyntää? (esim. käytön historia?)

Mitkä suojeluarvoihin ja suojelun periaatteisiin liittyvät seikat vaativat erityisesti ponnisteluja, jotta yhteisen ymmärryksen alue kehittyisi ammattilaisen ja metsänomistajan välillä?

Mitä hyötyjä/haittoja metsänomistajien verkostoituminen voisi tuoda suojeluasioissa?

Miten metsänomistajia voisi saada verkostoitumaan keskenään? Miten metsäluonnosta ja sen suojelusta kiinnostuneet metsänomistajat voisivat paremmin löytää toisensa? (esim. haastattelemani

metsänomistajat eivät tunne samanhenkisiä metsänomistajia) Onko ikinä ollut ajatusta käynnistää metsäkeskuksesta käsin metsänomistajien välistä verkostoitumista?

Miten Metsäkeskuksen ja metsänomistajien välistä vuorovaikutusta voisi kehittää?
Miten paljon teet luontoharrastajien kanssa yhteistyötä? Minkälaista yhteistyötä? Kenen kanssa? (onko yhteistyötä esim. yksityishenkilöiden vai yhdistysten kanssa?) Jatkuvaa, tapauskohtaista, symmetristä? Minkälaisia haasteita yhteistyössä on?

Minkälaista Metsäkeskukselle arvokasta tietoa luontoharrastajilla on? Miten sitä voitaisiin hyödyntää?

Tuleeko arvokkaita luontokohteita tietoon Metsäkeskuksen oman toiminnan tuloksena (metsäsuunnittelu ym.)? Entä metsänhoitoyhdistysten kautta? Mitä asiaan vaikuttavia tekijöitä on taustalla?

Minkälaisissa asioissa olet työsi puolesta ympäristökeskuksen kanssa tekemisissä? Miten tiiviisti? Onko systemaattista yhteistyötä vai vain tapauksittain?

LIITE 4 Haastattelurunko: Metsäkeskuksen asiantuntija 3

METSÄLUONNON HOITO JA METSÄKESKUKSEN TOIMINTA

Mitä kaikkea työsi nykyisellään sisältää?
Miten aikanaan päädyit luonnonhoitoon liittyviin tehtäviin? Mitä ne pitivät sisällään?

Minkälaisissa asioissa olet suoraan metsänomistajiin yhteydessä?

Minkälaisiin asioihin liittyen metsänomistajat ottavat suoraan sinuun yhteyttä?

Minkälaisia haasteita metsänomistajien keskinäinen erilaisuus ja taustojen erilaisuus asettaa neuvontatyölle? Miten arvioisit tilanteen muuttuvan tulevaisuudessa?

Minkälaisissa asioissa olet työsi puolesta metsänhoitoyhdistyksen kanssa tekemisissä?
Onko yhteistyötä suojeluasioissa? (esim. mahdolliset hoitotyöt?)

Minkälainen painoarvo kaiken kaikkiaan luonnonhoidolla on metsäkeskuksen toiminnassa ja tavoitteissa?

Miten erityisen arvokkaat ympäristöt otetaan huomioon metsäsuunnittelussa? Miten niistä kerrotaan maanomistajille?

Minkälaisiin esteisiin metsänomistaja törmää, jos haluaisi hoitaa metsäänsä ns. vaihtoehtoisesti? Paljonko metsänomistajan täytyy siinä tapauksessa itse tietää metsänhoidosta? Pitääkö itse pystyä tekemään myös hoitotyöt?

SUOJELUSOPIMUKSET

Kerro toteuttamastasi puronvarsihankkeesta.

Kerro koko suojeluprosessin kaari.

- Miten prosessi lähtee liikkeelle Metsäkeskuksesta? Mitä eri vaiheita siihen sisältyy?
- Miten sait tietoosi mahdollisia kohteita?
- Miten olet lähestynyt maanomistajia?
- Kohteella käyminen ja sen arvioiminen
    - Minkälaisia kriteereitä kohteiden on täytettävä?
    - Kuka kriteerit on asettanut; ovatko metsäkeskukset tai Tapio päässeet vaikuttamaan niiden laadintaan? Miten helppoa niitä on tulkita yksittäisillä kohteilla?

    - Mistä maanomistajien kanssa on keskusteltu kohteilla käytäessä?
    - Minkälaisista luontoarvoihin liittyvistä asioista metsänomistajat ovat olleet kiinnostuneita?
    - Voiko kriteereistä joustaa, jos metsänomistaja haluaa? Minkälaisissa tapauksissa?

- Missä vaiheessa hoitosuunnitelmat tehdään? Mitä ne sisältävät? Velvoittavatko ne maanomistajaa mitenkään? Mihin niillä pyritään?
- Mitä vaiheita varsinaisen sopimuksen tekemiseen kuuluu ja mitä sopimus sisältää? Mitä maanomistajalta edellytetään?
- Vaihteleeko prosessin luonne jotenkin kohteittain/maanomistajittain?

Miten kriteeristö eroaa metsälakikohteiden kriteereistä? Jos kyseessä on metsälakikohde, miten ympäristötukisopimus eroaa metsälain asettamista rajoitteista?

Miksi kokemuksesi perusteella metsänomistajat ovat kiinnostuneita suojelusta? Minkälaista vaihtelua ilmeni?

Ympäristötukisopimus Metsänomistaja 1:n tilalle

Miten prosessi lähti liikkeelle?

Minkälainen kohde on kyseessä? Millä perusteella se on arvokas?

Mistä tuli tieto mahdollisesta kohteesta/kohteista?

Millä perusteilla omistaja päätyi tekemään suojelusopimuksen? Tuliko esiin esim. Naturan aiheuttamat ongelmat?

Käytiinkö rajauksista/korvauksista/seurauksista keskustelua?

Mistä muista asioista keskustelit maanomistajan kanssa?

Minkälaista tietoa maanomistajalla itsellään oli kohteista?

TIETO JA TIEDON VERKOSTOT

Minkälaista metsänomistajilla oleva tieto yleensä on? Kuinka se eroaa metsäammattilaisen tiedosta?

Minkälainen metsänomistajien tieto on metsäkeskukselle arvokasta metsäasioissa? Entä suojeluasioissa? Miten sitä voitaisiin hyödyntää? (esim. käytön historia?)

Mitkä suojeluarvoihin ja suojelun periaatteisiin liittyvät seikat vaativat erityisesti ponnisteluja, jotta yhteisen ymmärryksen alue kehittyisi ammattilaisen ja metsänomistajan välillä?

Mitä hyötyjä/haittoja metsänomistajien verkostoituminen voisi tuoda suojeluasioissa?

Miten metsänomistajia voisi saada verkostoitumaan keskenään? Miten metsäluonnosta ja sen suojelusta kiinnostuneet metsänomistajat voisivat paremmin löytää toisensa? (esim. haastattelemani maanomistajat eivät tunne samanhenkisiä metsänomistajia)

Miten Metsäkeskuksen ja metsänomistajien välistä vuorovaikutusta voisi kehittää?

Miten paljon teet luontoharrastajien kanssa yhteistyötä? Minkälaista yhteistyötä? Kenen kanssa? (onko yhteistyötä esim. yksityishenkilöiden vai yhdistysten kanssa?) Jatkuvaa, tapauskohtaista, symmetristä? Minkälaisia haasteita yhteistyössä on? Ovatko luonnonhoitoon liittyvät tavoitteet laadullisesti/määrällisesti samansuuntaisia?

Miten yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Minkälaista Metsäkeskukselle arvokasta tietoa luontoharrastajilla on? Miten sitä voitaisiin hyödyntää?

Tuleeko arvokkaita luontokohteita tietoon Metsäkeskuksen oman toiminnan tuloksena (metsäsuunnittelu ym.)? Entä metsänhoitoyhdistysten kautta? Mitä asiaan vaikuttavia tekijöitä on taustalla?

Minkälaisissa asioissa olet työsi puolesta Ympäristökeskuksen kanssa tekemisissä?
Miten tiiviisti? Onko yhteistyö jatkuvaa vai tapauskohtaista? Miten yhteistyötä voisi kehittää?